

અમૃતવષ્ણી-૨

(પ્રો. મોટાભાઈના દિવ્ય-પ્રેરકપત્રોમાંથી)

નિર્ધારિત

શ્રી નાથજીભાઈ શુકલ અને શ્રી ઈંઘરલાલ પંડ્યા આશ્રમ જાહેર ટ્રેનિંગ, નાર્કિયોલોજી

॥ શ્રીહરિ ॥

અમૃતવર્ષ-૨

(પુ. મોટાભાઈ - અ.નિ. ઈશ્વરલાલ લા. પંચાના પત્રોમાંથી)

:: પ્રકાશક ::

શ્રી નાથજીભાઈ શુક્રલ અને શ્રી ઈશ્વરલાલ પંચા આશ્રમ જાહેર ટ્રસ્ટ, નરેન્દ્રાંગ

(ઇ.સ. ૨૦૧૫ : વિ.સ. ૨૦૭૧)

:: પ્રકાશક ::

શ્રી નાથજીભાઈ શુક્લ અને શ્રી ઈશ્વરલાલ પંડ્યા આશ્રમ જેઠેર ટ્રસ્ટ
નહિયાએ

આવૃત્તિ પ્રથમ, પત - ૨૦૦૦

કિંમત : અમૂલ્ય

(સર્વહક પ્રકાશક ટ્રસ્ટીમંડળને સ્વાධીન)

લેસર ટાઇપ સેટિંગ :

શ્યામ ડિઝાઇન
એ-૨૩, પહેલો માળ, સરદાર પટેલ મોલ,
નિકોલગામ રોડ, નિકોલ,
અમદાવાદ. મો. ૮૮૨૪૧ ૫૩૦૬૮

મુદ્રક :

ન્યુ. કમલ ગ્રાફિક્સ
દુષ્પેશ્વર, અમદાવાદ.

૩

પ્રકાશકોનું નિવેદન

અક્ષર નિવાસી ગુરુવર્ય શ્રી નાથજીભાઈ ઈશ્વારામ શુક્લના
પરમકૃપાપાત્ર મુખ્ય શિષ્ય અને સંપ્રદાયમાં “મોટાભાઈ”ના હુલામણા
નામે જાણીતા અક્ષર નિવાસી શ્રી ઈશ્વરલાલ લાભશંકર પંડ્યાના જન્મ
શતાબ્દી વર્ષ ૧૮૮૭માં - તેમના પ્રેરણાદાયી પત્રોના અંશોના સંકલનનું
પુસ્તક “અમૃતવર્ષા” નામે પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યું. તે પુસ્તક પ્રકાશન
પ્રસંગે નહિ પ્રામ થયેલ, પરંતુ ત્યારબાદ મળેલા પુ. મોટાભાઈના અન્ય
બહુમૂલ્ય પત્રોની - સંખ્યા સારી એવી હતી. તે અન્ય પત્રોમાંથી
“અમૃતવર્ષા”ના પૂરક ભાગરૂપે આ પ્રકાશન - “અમૃતવર્ષા-ર” સાકાર
થયુંછે.

આ પૂરક પ્રકાશન “અમૃતવર્ષા-ર”માં પત્રોના અંશોનું વિષય
વિભાગવાર વળીકરણ - સ્વલ્પ સાનુફૂળ ફેરફાર સિવાય -
“અમૃતવર્ષા”ના વિષયો અનુસાર જ કરેલ છે.

૧૮૮૭માં પ્રકાશિત થયેલ “અમૃતવર્ષા”ની પ્રસ્તાવના વયોવૃદ્ધ અને
જ્ઞાનવૃદ્ધ - પુષ્ટિમાળીય વેણુવભક્ત અને સત્યાખોના અભ્યાસુ એવા
મુરબ્બી ડૉ. દલસુખભાઈ કાળિદાસ શાહે (જેઓ ત્યારબાદ અક્ષરનિવાસી
થયા છે.) ઉમળકાભરે લખેલી. તે પ્રસ્તાવના આ પ્રકાશન “અમૃતવર્ષા-
ર” ને પણ સર્વાંગે સ્પર્શાતી હોઈ તેમાનાં કેટલાંક અવતરણો અતે સાદર
રજૂ કર્યાંછે:-

“આ પુસ્તકનું વાચન-શ્રવણ કરતાં મારા માનસપદ પર બે શબ્દો સતત
અંકિત થયા છે. તે છે “આત્મસમર્પણ” અને “સર્વત્ર ભગવત્ દર્શન.”

ભગવાન સ્વામિનારાયણ પણ વચનામૃતમાં કારિયાણીના જ્ઞાન વચનામૃતમાં જણાવે છે તેમ સ્થાવર જ્ઞાન - સર્વોદ્ધારને વિશે જ્ઞાન જ્ઞાન દાખિલ જ્ઞાન ત્યાં ત્યાં તે મૂર્તિને (પરમાત્માને) સાક્ષાત્કાર દેખે એ સિદ્ધ કરવાનો હિત્ય સંદેશ - હિત્ય માર્ગદર્શન એ આ લખાણોનો સાર છે એમ મને લાગે છે.”

* * *

“આમાં ધર્મ તો છે જ પણ અર્થવ્યવહાર-ઉદ્ઘમની વાતો પણ છે. પરંતુ તે પણ પ્રભુ સાથે સતત તાદીત્ય પામી ધર્મ સહિત કરવાનો સંદેશ આપે છે.”

* * *

“દરેકનું કેચ્ચ પ્રભુ અને પ્રભુ પ્રિત્યર્થે જ નિષ્ઠામ કર્મયોગ હોવું ઘટે એવો સતત અણસાર સહેજે જ આ પુસ્તક આપી જાય છે.”

* * *

“મુ. મોટાભાઈના શબ્દોમાં નિરાંબર અને ભરપૂર સરળતા છે. તેમના શબ્દો માર્મિક અને હદ્યસ્પર્શી હોઈ સચોટ રીતે દુષ્કર માનવ સ્વભાવનું પરિવર્તન કરાવે તેવા છે.”

* * *

“આમાં આચાર-વિચાર-આહાર-વ્યવહારશુદ્ધિ અને તોથી ચારિત્યશુદ્ધિની બહુમુલી વાતો છે.”

* * *

“વાંચનારને આમાં કયારેક શબ્દોનું, વિચારનું પ્રથમ દાખિલે પુનરાવર્તન લાગશે, પરંતુ તે અલગ અલગ દાખિલોણથી રજુ થયેલ હોઈ અને સુશબ્દો સદ્ગુરીનો અભ્યાસ દેઢ કરાવતું હોઈ - આવું પુનરાવર્તન અનિવાર્ય અને ઈચ્છિક છે એમ મારું નભે મંત્ર છે.”

* * *

“મુ. મોટાભાઈએ પોતાની રીતે સલાહસૂચન, ઉપદેશ કરી, ગીતાળના ‘યથેચ્છસી તથા કુરુ’ એ ન્યાયે પત્રવાચકની વિવેકબુદ્ધિ પર તેનો અમલ છોડી, પોતાની “સ્થિતપ્રણાતા” અને નભ્રતાનાં દર્શન કરાવ્યાં છે.”

* * *

“અનેકવિધ પાસાંઓને સ્પર્શતાં આ લખાણો સર્વ કાળે - જે તે પસંગોએ - જે તે પરિસ્થિતિઓમાં વાંચનારના અચૂક માર્ગદર્શક બની રહેશે જ એવી મારી દેઢ શ્રક્ષા છે.”

* * *

“હું આને “ગાગરમાં સાગર” બલકે, ગાગરમાં “અમૃતસાગર” લેખું છું. આનું પાન કરનારને અચૂક અમૃતના ઓડકાર આવશે.”

* * *

“આ પુસ્તક ખુબ કાળજીથી વાંચી, નિત્ય અભ્યાસી, મનન કરી, અમૃતવર્ષામાં સ્નાન કરવા, પાન કરી અમૃતના (કિંચિતુમાત્ર પણ) સાક્ષાત્કાર કરવા, વાચકને મારી ભાવભીની ભલામણ છે.”

* * *

આ પુસ્તકનું પ્રકાશન “અમૃતવર્ષા”ના પ્રકાશન બાદ લગભગ ૧૮ વર્ષે અને પૂ. મોટાભાઈના અક્ષરનિવાસ બાદ તુ વર્ષે થાય છે તેમાં શ્રીહરિની ઈચ્છા એવી હશે કે ભાવિ પેઢી કે જેને આવા પ્રભુને પ્રિય સત્પુરુષનાં પ્રત્યક્ષ-દર્શાન-સત્સમાગમનો લાભ મળ્યો જ નથી કે નહિવત મળ્યો છે - તેને સત્સંગ કરવામાં ખુબ પ્રેરક બળ મળે-એવું સમજ અમે સત્સંગ પિયુષનું આ પ્રકાશન દ્વારા અમૃતપાન કરાવવામાં “નિમિત્તમાત્ર” બન્યાનો સંતોષ અનુભવીએ છીએ.

પોતાને ઉપયોગી નિવડેલું લખાણ અન્યને પણ માર્ગદર્શક બને એવી ઉદારભાવનાથી પોતાની પાસેના પત્રો આ પુસ્તક પ્રકાશન માટે ઉપયોગમાં લેવા માટે સહકાર આપનાર સૌ સત્ત્યા ભાઈ બહેનો પર શ્રીહરિ સદા પ્રસત્ર રહે એવી અમારી શુભકામનાએ.

ઉપરોક્ત સિવાય પણ આ પુસ્તક પ્રકાશનમાં વિવિધ પાસાઓમાં ઘણા ગુરુમાઈઓનો ફાળો છે. તે સર્વ ઉપર પણ શ્રીહરિની પ્રસત્રતા રહે એવી નમ્ર પ્રાર્થનાએ.

આ પુસ્તક પ્રકાશનમાં - જહેમત ઉઠાવી - કેવળ નિઃસ્વાર્થ ભાવે ભગવત્ પ્રસત્રતાથે કાળજીપૂર્વક મુફવાચનની સેવા કરનાર વડોદરા નિવાસી પ.ભ. ઉત્પલભાઈ વિપિનચંદ્ર ત્રિવેદીનો અતે આભાર માની - તેમની ઉપર શ્રીહરિ પ્રસત્ર રહે એવી પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

આ પુસ્તક પ્રકાશનમાં કાંઈપણ ક્ષતિ જણાય તો તેની જવાબદારી અમારી છે અને ક્ષીરનીર વિવેકથી સ્વીકારી લઈ-સુધારી-ગ્રહણ કરવા વિનંતિ છે.

અંતમાં શ્રીહરિની પ્રસત્રતાથી આ પુસ્તક તેના પ્રકાશનના મૂળ હેતુ અનુસાર બહુજન ઉપયોગી અને સાચા અર્થમાં “સાર્વજનિક” ઉપયોગીતાવાળું બની રહેશે તેમજ પ.પૂ. મોટાભાઈના કેવળ પત્ર-લેખન દ્વારા સામાન્ય વ્યક્તિથી મુમુક્ષુ સુધીના સર્વે મનુષ્યોને સાહજીકતાથી પરમ કૃપાળું પરમાત્મા શ્રીહરિના માર્ગમાં સરળતાપૂર્વક પ્રગતિ કરાવવાના કલ્યાણકારી યત્નને સાર્થક કરશે એવી શ્રદ્ધા વ્યક્ત કરીએ છીએ. અને તે હેતુસર જ પૂ. મોટાભાઈનું પ્રેરણાદાયી અને અનુકરણીય સંક્ષિપ્ત જીવન-આલેખન જે “અમૃતવર્ષા” આપવામાં આવેલું તેનું પુનઃમુદ્રણ અતે કરીએ છીએ.

“ગુરુકૃપા”

નાગરવાડા, નડીયાદ.

સંવત ૨૦૭૧, ચૈત્ર સુદ ૧૦

૨૮-૦૩-૨૦૧૪

શ્રીનાથજીભાઈશુક્લઅને
શ્રી ઈશ્વરલાલ પંડ્યા આશ્રમ
જાહેર દ્રસ્ટના ટ્રસ્ટીઓ વતી
વિકમપ્રસાદ ઘનશ્યામપ્રસાદ શુક્લ
ઈન્દ્રુકુમાર લક્ષ્મીપ્રસાદ પંડ્યા

॥ શ્રીહરિજી ॥

“સૌના વહાલા મોટાભાઈ” : સંક્ષિપ્ત જીવન-આલેખન

(અ. નિ. પ.પુ.શ્રી ઈશ્વરલાલ લાભશંકર પંડ્યા)

મહામોદો હુર્લભ મનુષ્યદેહ પાચા પછી માનવદેહધારીનું સાચું થ્યેય શું હોય છોઈએ ? - આ સનાતન પ્રશ્નનો નિઃશ્વાસો એક જ જીવાન આપી શકાય. તે એ કે માનવદેહધારીનું સાચું થ્યેય તો સદાચારયુક્ત માનવજીવન જીવી માહાત્મ્યે સહિત નિષ્કામ ભક્તિ અને સત્સંગ દ્વારા આત્મયતિક કલ્યાણ (મોક્ષ) પામવું તે જ છે.

આ થ્યેય કેવી રીતે ગ્રાપ્ય થાય ? શ્રીજી મહારાજ વચનમૂતમાં કહે છે કે, ‘સ્વધર્મ, વૈરાગ્ય અને માહાત્મ્યજ્ઞાન સહિત જે ભગવાનની ભક્તિ તેણે એવા જે ભગવાનના એકાંતિક સાચું (સત્પુરુષ) તેના પ્રસંગ થકી જીવને મોક્ષનું દ્વારા ઉઘાં થાય છે. જેવો એ જીવને પોતાના સંબંધીને વિશે દૃઢ પ્રસંગ છે તેવો જ પ્રસંગ જે ભગવાનના એકાંતિક સાચું(સત્પુરુષ)ને વિશે થાય તો એ જીવને મોક્ષનું દ્વારા ઉઘાં થાય છે. (ગડા, પ્રથમ પ્રકરણ-૫૪) વળી, ‘ગ્રીસ લક્ષ્મી યુક્તા જે સંત (સત્પુરુષ) તેનો જે સંગ તે મન, કર્મ, વચને રાખે તો જેટલાં કલ્યાણને અર્થે સાધન છે તેટલાં સર્વે તેના સંગમાં આવી જાય છે.’ (વડતાલ, પ્રકરણ-૪) અને ‘આ જીવને જીવાને ભરતખંડને વિશે મનુષ્યદેહ આવે છે ત્યારે, ભગવાનના અવતાર કાં ભગવાનના સાચું (સત્પુરુષ) એ જરૂર પૃથ્વી પર વિચરતા હોય - તેની જો એ જીવને ઓળખાણ થાય તો એ જીવ ભગવાનનો ભક્ત થાય છે.’ (વડતાલ, પ્રકરણ-૧૮)

આવા સત્પુરુષનો વિચાર કરીએ, શોધ કરીએ ત્યારે, સ્વાભાવિક રીતે જ આપણાં મનઃચક્ષુ સમક્ષ ખડી થાય છે એક અદ્ભુત છણિ. દિવ્ય આભાસી ઓપટી અને સદા પ્રસન્ન મુખમુદ્રા, આંખોમાંથી ટપકતી કરુણા, સૌનું સર્વ રીતે ભલું કરવાની અને ભગવાનમાં જોડવાની અદ્ભુત ઈચ્છાસી ઓપતું વિકિતત્વ ધરાવતા મુક્ત પુરુષ તે આપણા સૌના વહાલા મોટાભાઈ, જેમના પ્રસંગથી જીવાત્મા ‘અભયદાન’ પામે એવા એ સત્પુરુષ હતા. જીવનભર શ્રીજીના ચરણસેવક તરીકે, કેવળ આદર્શ ભક્ત તરીકે જીવન જીવ્યા એવા મોટાભાઈના પ્રસંગથી અનેક મુખુસુઓ જીવનમાં શ્રેય અને પ્રેરણ સાધી સર્વ પ્રકારે સુખી થયા છે અને અંતે અક્ષરચામને પાચા છે.

વડોદરા રાજ્યના ડાલોઈ નગરમાં ઔદ્ઘિક્ય ટોળક જ્ઞાતિના ચુસ્ત શિવભક્ત કરુણાશંકર પંડ્યા રહે. તેમને પાછલી કિંદગી સુધી એટલે કે પચાસ વર્ષ સુધી કાંઈ સંતતિ ન હતી. પણ તેઓ સવાર-સાંજ શિવની ભક્તિ કરે અને આનંદમાં દિવસ ગુજારે. જ્ઞાતિ અને રાજ-દરબારમાં અમનું આગવું સ્થાન હતું. આવા તેજસ્વી કરુણાશંકરની શિવભક્તિથી પ્રસન્ન થયેલા ભગવાન શિવજીએ દર્શન આપી પ્રેરણ કરી કે, ‘આ જન્મમાં જ કલ્યાણ પામવું હોય તો હાલ પ્રગટ થયેલ સ્વામિનારાયજા

ભગવાનનો આશ્રય કર. ત્રણ દિવસ પછી શ્રીસ્વામિનારાયજા ભગવાન વડોદરા પધારશે ત્યારે તેમના દર્શન કરવા જાઓ. તને પાસે બોલાવી આંગ્રેઝ કરશો.’

આ પ્રેરણાનુસાર કરુણાશંકર જીજે દિવસે વડોદરા જાય છે અને ત્યાં રાજરાજેશ્વર મહાદેવના ઓટલા ઉપર બેસે છે. તાં મહાપ્રભુ શ્રીસ્વામિનારાયજાની દિવ્ય સવારી આગળ વધતાં રાજરાજેશ્વર મહાદેવ નજીક આવે છે. આંગળીના ઈશારે પ્રભુ તેમને બોલાવે છે. પ્રભુદર્શન થતાં જ - પ્રભુને પગે લાગતાં જ - કરુણાશંકરનું અંતર પલટાઈ જાય છે. તે જ સવારી (શોભાયાત્રા) દરમ્યાન ભગવાન સ્વામિનારાયજા કરુણાશંકરની સદગુરુ ગોપાળાનંદ સ્વામીને સોંપણી કરી, તેમને (કરુણાશંકરને) સદગુરુ ગોપાળાનંદ સ્વામીનો સમાગમ્ભૂ કરવા જગ્યાવે છે. સ્વામીના સમાગમથી કરુણાશંકરના અંતરમાં પ્રભુને પામવાની તીવ્ર અભિલાષા તૃપ્ત થાય છે. ‘ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહો અને તમારો પરિવાર ગૃહસ્થ તરીકે વધુ સારી સેવા સવિશેષ કરશો.’ - એવા સદગુરુ ગોપાળાનંદ સ્વામીના મંગળમય આશીર્વાદ મેળવી કરુણાશંકર ડાખોઈ પાછા આવે છે અને પ્રભુભક્તિમાં લીન થઈ જાય છે.

પાછલી કિંદગીમાં ઈશ્વરની કૃપાથી એમને ત્યાં પાંચ પુત્રો અને એક પુત્રીનો વસ્તાર થાય છે. સૌથી મોટા પુત્રનું નામ દામોદર હતું. દામોદરના બે પુત્રો - એક લાભશંકર અને બીજા ગિરખરલાલ. લાભશંકરનું લઘુ લલિતાબહેન સાથે થયું હતું. આ દૂપતીને પણ કાંઈ સંતતિ ન હતી. પરંતુ તેમના જીવનમાં એક અભૂતપૂર્વ ઘટના ઘટે છે. લાભશંકર અને લલિતાબહેનના આંગળો એક દિવસ એક શેત દાઢીવાળા સાચું મહાત્મા પથારે છે. અ. સૌ. લલિતાબહેન અચાનક પધારેલા આ સાચું મહાત્માનો આદરસત્કાર કરે છે. આસન આપે છે અને પ્રેમથી ભોજન કરાવે છે. તૃપ્ત થયેલા સાચું મહાત્માએ અંતરના આશિષ આપતાં કહેલું કે, ‘તું તીન પુત્ર હોંગે. સબસે બડા બહુત શાની, ભક્ત ઔર તપસ્વી હોગા. ઉસકા એક નામ ભસ્મલાલ રખના. ઉસકે જન્મસમય ઉસકે લલાટમે ભરસ-ધારણ ચિહ્ન હોગા.’

સાચું મહાત્માની ભવિષ્યવાણી અનુસાર વિ.સં. ૧૯૫૮ના આસો વદ ૨ ને મંગળવાર, તા. ૧૨-૧૦-૧૯૮૮ના રોજ એમને ત્યાં પુત્રજન્મ થયો અને સર્વત્ર આનંદ છિવાઈ રહ્યો. આ બાળકનું મંગળમય મુખ જોઈ સૌ કોઈને મંગળ આનંદનો અનુભવ થતો. સાચું મહાત્માની ઈચ્છાનુસાર આ બાળકનું નામ ભસ્મલાલ પણ રાખેલું. મંગળવારે એમનો જન્મ હોવાને કારણે કે પોતાનું અને અન્યનું મંગળ કરવા માટે જ એમનો જન્મ છે તે કારણે હોય, પણ ધરના બધા એમને ‘મંગું’ના વહાલાસોયા નામથી પણ બોલાવતા. તેમનું જન્મરાશી પ્રમાણેનું નામ ‘ઈશ્વરલાલ’ રાખેલું.

પિતાશ્રી લાભશંકર અને માતા અ. સૌ. લલિતાબહેન ધર્મપાલનાં આગ્રહી, ઈશ્વરમાં અનન્ય નિષ્કાવાળાં, શિર સાટે સત્સંગ રાખનારાં, અનુકરણીય અને પ્રેરણાદાયી ધર્મસંસ્કારવાળાં, તેમ જ વાતસથ અને સૌજન્યની મૂર્તિ સમાં હતા.

'ઈશ્વરલાલ'ના જન્મ પછી આ દિપતીને ત્યાં જવેરલાલ અને રમેશચંદ્ર એમ બે પુત્રોનો જન્મ થયો. ઈશ્વરલાલે બાળપણમાં ગુજરાતી એકથી ચાર ધોરણનો અભ્યાસ ડાખોઈમાં કરેલો.

તે સમયમાં ચાલેલી સ્વામિનારાયજી સંપ્રદાય વિરોધી પ્રવૃત્તિઓના પરિણામે ઈશ્વરલાલના પિતાશી લાભશંકરને વિરોધીઓ તરફથી સ્વામિનારાયજી સંપ્રદાય છોડી દેવાની સલાહ, તિલક-ચાંદલો ઉતારી નાખવાનો આગ્રહ અને છેવટે દીકરાઓનાં વેવિશાળ ફોક કરી હેવાની ધાક્કમારીઓ જેવી હરકતોનો સખત સામનો કરવો પડ્યો. પરંતુ સત્સંગ 'શિર સાટે' રાખવાના આગ્રહી લાભશંકરે હરકતો સામે સહેજ પણ ઝૂક્યા સિવાય, સત્સંગ સાહુ દીકરાઓના વિવાહ ફોક કરવાનું અને લગભગ ન્યાતબહાર રહેવા જેવી પરિસ્થિતિમાં રહેવાનું શુર્વારતાથી સ્વીકાર્યું અને તેઓ પોતાના પુત્રો તથા ભાઈ શ્રી ગિરધરલાલને સાથે લઈ ડોડી સિનોર રહેવા ગયા. આ વખતે ઈશ્વરલાલના ઉમર દસ વર્ષની હતી. સિનોરમાં લાભશંકરને, તેમના પુત્રોને અને ગિરધરલાલને સારો આવકાર મળ્યો અને ત્યાં જ સ્થિર થયા.

અંગ્રેજી ચાર ધોરણ સુધી ઈશ્વરલાલે સિનોરમાં અભ્યાસ કર્યો. ત્યાર બાદ અંગ્રેજી પાંચ-છ ધોરણ પાછા ડાખોઈ આવી ભયા. ચંદનબહેન સાથે તેમનું વેવિશાળ થયું અને પછી તે વખતના રિવાજ પ્રમાણે લગ્ન પણ થઈ ગયું. અ. સૌ. ચંદનબહેન નામ પ્રમાણે ગુજરાતી ધરાવતાં, સેવાભાવી વ્યક્તિત્વની સુવાસ ફેલાવતાં, સુશીલ અને અત્યંત ધર્મપરાયજી સન્નારી હતાં.

અભ્યાસમાં મેટ્રિકનું વર્ષ આવ્યું અને ડાખોઈમાં તે અંગે કોઈ વ્યવસ્થા ન હોઈ, ઈશ્વરલાલ રાજપીપળા ભજવા માટે જાય છે. તે જ વર્ષ, રાજપીપળામાં મેટ્રિકનો અભ્યાસ કરવા માટે ઉમરેઠના બે વિદ્યાર્થીઓ દાખલ થાય છે. એકનું નામ ઉમિયાશંકર લલ અને બીજાનું નામ રવિશંકર શેલત. એ બંને પણ સ્વામિનારાયજી સંપ્રદાયના સત્સંગી અને ઉમરેઠનિવાસી પ. પૂ. શ્રી નાથજીભાઈ ઈચ્છારામ શુક્લ(દ્યાણુશી ગુરુજી)ના શિષ્યો. ત્યાંની હોસ્ટેલમાં બીજા વિદ્યાર્થીઓ સાથે આ ત્રણેય દાખલ થાય છે.

રાજપીપળાના સ્વામિનારાયજી મંહિરમાં દર્શન કરવા ગયેલા આ બંને મિત્રોનો ભેટો ઈશ્વરલાલ સાથે થયો અને દર્શન કરી પાછા વળતાં ત્રણેય જ્ઞાન મિત્રો બની ગયા. પછી તો ત્રણેય જ્ઞાન હોસ્ટેલમાં એક જ રૂમમાં રહે છે. ઉમરેઠના બંને ભાઈઓ દરરોજ દ્યાણુશી ગુરુજીની વાતો કરે છે. આ વાતો સાંભળી ઈશ્વરલાલ મનમાં ગાંઠ વાળે છે કે દ્યાણુશી ગુરુજી જરૂર કોઈ મહાપુરુષ છે અને તેમના મનમાં ઉમરેઠ જરૂર તે મહાપુરુષનાં દર્શન કરવાની અદ્ય જંખના જાગે છે. આજા પરિપાકરૂપે, દિવાળીની રજાઓમાં ઈશ્વરલાલ આ બંને મિત્રો સાથે તેમના ગુરુજીનાં દર્શનની ઈચ્છાથી ઉમરેઠ જાય છે. એમના આગમનની ઉમરેઠમાં જાણ કરી ન હોવા છતાં સમર્થ ગુરુજી

દ્યાણુશીએ એ દિવસે પોતાના મોટા પુત્ર હરિમસાદને બોલાવીને કહ્યું, 'તું સ્ટેશને જા. તારો મોટો ભાઈ આવે છે. ત્રણેય મિત્રો ટ્રેનમાંથી તિતરે છે અને જાંપા બહાર આવતાં હરિમસાદને દ્યાણુશીની સૂચનાથી લેવા આવેલા જોઈ ખૂબ નવાઈ પામે છે. ત્રણેય મિત્રો, હરિમસાદ સાથે દ્યાણુશી ગુરુજીને ઘેર આવ્યા.

દ્યાણુશી આતુર નયને વારંવાર બારણા તરફ દાઢિ કરતા અને તેમની રાહ જેતા બેઠા હતા. ઈશ્વરલાલે તો દ્યાણુશી ગુરુજીને જોતાં જ સાથાં દંડવત્ પ્રજામ કર્યા. દ્યાણુશીએ એમને જિબા કર્યા, હાથ પકડી આપાર ગ્રેમ્થી છાતી સરસા દબાવી દીધા. તેઓના મુખમાંથી આપાર પ્રેમ અને વાતસ્યભર્યા શબ્દો સરી પડ્યા : 'ઈશ્વર તું આવ્યો !' દ્યાણુશી સાથે ત્રણેય મિત્રો. જમવા બેઠા. આજે ઈશ્વરલાલના ડેયામાં આનંદ સમાતો ન હતો, તો બાજુ બાજુ દ્યાણુશી ગુરુજી પણ અત્યંત પ્રસન્ન હતા. એ મહામુક્તોનું મિલન અભૂતપૂર્વ હતું.

આજે ઈશ્વરલાલને 'મોટાભાઈ' એ ઉપનામ દ્યાણુશીએ અત્યંત પ્રેમ અને ઉમળકાથી આવ્યું અને ખરેખર, ઈશ્વરલાલે 'મોટાભાઈ' એ ઉપનામ સાચા અર્થમાં સાર્થક કરી બતાવ્યું. પોતાના સમગ્ર જીવન દરમ્યાન સૌ ઓઈને સાચા વડીલની પત્સલતા, હુંક અને છત્રશાયા પૂરાં પાડ્યાં. મન, કર્મ, વચ્ચે સૌ ગુરુભાઈઓની સમગ્ર જીવન દરમ્યાન સેવા કરી અને આજીવન સમગ્ર સત્સંગની સાચી સેવા કરી. કુટુંબનો વડીલ કેવો હોવો જોઈએ તેનો મૂર્તિમંત આર્દ્ધ પૂ. મોટાભાઈએ પોતાના જીવન દારા પૂરો પાડ્યો.

ઈતિહાસમાં ગુરુની ગરિમા અને શિષ્યની સમર્પણશરીરતાનાં અનેક ઉદાહરણો નોંધાયેલાં છે. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ અને અર્જુન, ગૌતમ બુદ્ધ અને ભિક્ષુ આનંદ, સોકેટિસ અને ખુટો, રામકૃષ્ણ પરમહંસ અને સ્વામી વિવેકાનંદ – આવા ગુરુ-શિષ્યની જોઈએ જગતને નંતું દર્શન આવ્યું છે.

દ્યાણુશી ગુરુજી અને પૂ. મોટાભાઈના ગુરુ-શિષ્યની જોડાએ આવું જ એક વિરલ દર્શન - નિર્બોજ વિશુદ્ધ સહજનંદીય જ્ઞાન સત્સંગને ચરણે ધર્યું છે. દ્યાણુશી ગુરુજી અને પૂ. મોટાભાઈનું મિલન ફક્ત એક મુલાકાત રહેવાને બદલે, ચારિત્રયશીલ માનવજીવનનાં ઉન્નત શિખરો અને આત્માનાં આધ્યાત્મિક ઊંડાણો પ્રગટ કરતો એક વિશિષ્ટ યોગ બની રહ્યો. પરિણામે, અનેક મુખુખુઓનાં જીવન ઉજ્જીવણ બન્યાં, અંતરનાં દ્વાર ખૂલી ગયાં અને માંઢી વસેલો પ્રભુ જરી ગયો.

પૂ. મોટાભાઈ પહેલી મુલાકાતમાં જ પામી ગયા કે દ્યાણુશી ગુરુજી એ મહામુક્ત છે અને હજારો જીવોને 'અભ્યદાન' આપવા – ભક્તિ અને સત્સંગ દ્વારા આત્મજીવન દેવા માટે જ શ્રીજ મહારાજની ઈચ્છાથી પૃથ્વી પર જન્મ પર્યો છે.

જે દિવસે પૂ. મોટાભાઈ દ્યાણુશી ગુરુજીને મળ્યા તે દિવસથી મોટાભાઈએ

મનમાં ગાંઠ વાળી દીક્ષી કે આ 'ગુરુ' અને હું 'શિષ્ય.' અને પોતે સર્વપ્રકારે, સર્વકણે તેઓ અખંડ રાજ રહે તેવી અને તેટલી જ ડિયા કરશે.

ઉમરેઠ દ્યાણુશ્રી ગુરુજીને ધેર પૂ. મોટાભાઈ દિવાળીની રજાઓમાં રહ્યા તે દરમિયાન પૂ. મોટાભાઈને એક જ લગની લાગેલી કે શું કરું તો શ્રીજ મહારાજ અને ગુરુજ અંતરથી રાજ થાય ? તેમના પૂછ્યા વિના જ, દ્યાણુશ્રી ગુરુજ પૂ. મોટાભાઈના અંતરનો ભાવ કળી ગયા અને 'વચનામૃત' મગાવી, પૂ. મોટાભાઈને પોતાની સામે બેસાડી, ગઢા મ્રથમ પ્રકરણનું પછું અને ગઢા મધ્ય પ્રકરણનું પછું - એમ બે વચનામૃતો વંચાવ્યાં અને લંબાણપૂર્વક વિગતે સમજાવ્યાં અને કહું કે, 'ઈશ્વરલાલ, જે મુમુક્ષુ આ વચનામૃતોમાં જે પ્રકારની આત્મબુદ્ધિ કહી છે તેવી સિદ્ધ કરે તેનું આ જીવનમાં જ, દેહ છતાં કલ્યાણ થાય છે અને તેને માટે મોકશનું દાર ઉઘાંડું થાય છે. શ્રીમદ્ભાગવતના ગીતા સંક્ષણા પચીસમાં અધ્યાયનો વીસમો શ્લોક છે :

પ્રસંગમજરં પાશમાસન: કવયો વિદુः ।

સ એવ સાધુય કૃતો મોકદ્બારસપાવૃત્તમ् ॥

શાશ્વત પુરુષો કહે છે : દેહ અને દેહના સંબંધીઓમાં ભાષણને આત્મબુદ્ધિયુક્ત જે હેત થાય છે તે જ તેના માટે કદી ન તૂટે એવા પાશ્રવ બંધન બને છે. જ્યારે એવી માનુષી ભાવરહિત અને પરમ દિવ્ય ભાવયુક્ત આત્મબુદ્ધિ સત્પુરુષને વિશે થાય ત્યારે મુમુક્ષુ માટે મોકદ્બાર ખુલ્લું થાય છે.'

પૂ. મોટાભાઈએ એ વચનામૃતનો શબ્દાર્થ અને રહસ્યાર્થ જીવનમાં તાજાવાણાની માફક વશી લીધો. પરિણામે, એમના ઉપર દ્યાણુશ્રી ગુરુજ અને શ્રીજની મહત્વપાની અભીવૃષ્ટિ થઈ. જગતમાં ગુરુઓનો તો ધંધા હોય છે પણ જે ગુરુ મુમુક્ષુને પોતામાં જોડતો નથી પણ પરમાત્મા સાથે જોડી આપે છે તે જ સાચો સદ્ગુરુ છે. દ્યાણુશ્રી ગુરુજને પૂ. મોટાભાઈના જીવનને પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ નારાયણના ચરણકમળમાં જોડી આપ્યું. તપ અને ત્યાગ, યોગ અને યજ્ઞ, દાન અને તીર્થાટન, વૈરાગ્ય અને જ્ઞાન - મોકની સિદ્ધિ માટે જે જે સાધનો ગણવામાં આવ્યાં છે તેવા કોઈ સાધનના સહારા વિના, એક માત્ર સાચા સદ્ગુરુનો એકનિષ્ઠ નિષ્કામ કર્મયોગ માણણને આતોનિતિના સર્વોચ્ચ શિખરે કેટલી ત્વરાથી, કેવી રીતે પહોંચાડે છે એનો જીવંત દાખલો એટલે પૂ. મોટાભાઈનું જીવન.

પૂ. મોટાભાઈ ત્યાર ભાદ ફરીથી ઉમરેઠ આવ્યા ત્યારે દ્યાણુશ્રી ગુરુજના ધરનું પાકી ભરવાનું, રસોઈ કરવાનું, વાસણ માંજવાનું, કપડાં ધોવાનું, લાકડાં ફાડવાનું, ધરમાં જોઈતી ચીજવસ્તુઓ બજારમાંથી લાવવાનું - એ તમામ નાનાંમોટાં કામ, ધરના સર્ભ હોય એવી રીતે, પોતાનું જ કામ હોય એવી રીતે કરવા લાગ્યા. થોડા જ વખતમાં દ્યાણુશ્રી ગુરુજની અમીદાણી એમના ઉપર વિતરી. પરિણામે

પૂ. મોટાભાઈની જીવનરીતિ, દિશિ અને વૃત્તિ બદલાઈ ગયાં. એમની બુદ્ધિ અને શક્તિ સહસ્રગણાં અલૌંડિક બની ગયાં. ગુરુકૃપાદિ કેવલમું એ ન્યાયે એ સૌ કોઈના મોટાભાઈ બની ગયા. દ્યાણુશ્રી ગુરુજ 'મારા ઈશ્વરલાલ' એમ કહેતા ત્યારે એમના મુખારવિંદ પર અપાર પ્રસન્નતા અને અપૂર્વ આનંદ છવાઈ જતાં.

મેટ્રિકની પરીક્ષા રાજ્યીપુણ્યમાંથી પસાર કરી પૂ. મોટાભાઈએ દ્યાણુશ્રી ગુરુજની આશાથી વડોદરામાં રહીને ઈતિહાસ અને અર્થશાસ્ત્રમાં બી.એ.ની પરીક્ષા પસાર કરી. પછી વડીલાતનું ભાવા માટે ગુરુજની આશાથી મુંબઈ ગયા. ત્યાં તબિયત નરમ થતાં પાણ વડોદરા આવ્યા. ત્યાં દ્યાણુશ્રી ગુરુજએ શરૂ કરેલ 'સત્સંગ વિદ્યાર્થી આશ્રમ'ના માનદ્દ ગૃહપતિપદ પર રહ્યા. આશ્રમના ચાણીસ વિદ્યાર્થીઓની આદર્શ આત્મબુદ્ધિયી સંભાળ રાખી સર્વની ભગવતનિષ્ઠા ઢઢ કરાવી, ચારિન્યશીલ માનવ બનાવી, સત્સંગના સાચા સેવકો બનાવ્યા. વડોદરા એકાદ વર્ષ માંદગીને કારણે રહી પાછા મુંબઈ વડીલાતના અભ્યાસ માટે ગયા. મુંબઈના નિવાસ દરમ્યાન એમના ઉચ્ચ શુશ્રો, 'શિક્ષાપત્રી' પ્રમાણે જ વર્તવાનો આગ્રહ તથા સત્સંગ પ્રયોગેની આત્મબુદ્ધિયી પ્રેરાઈને વધા સત્સંગીઓ તેમનો સત્સંગ-સમાગમ કરતા - તે સર્વેને દ્યાણુશ્રી ગુરુજના યોગમાં લાવી સત્સંગના સાચા સેવકો બનાવ્યા. વડીલાતની પરીક્ષા મુંબઈમાં પાસ કરી ઉમરેઠ આવ્યા અને થોડો સમય ગુરુજ પાસે જ રોકાયા.

પૂ. મોટાભાઈના પિતાશ્રી લાભશક્રની ઈચ્છા, પૂ. મોટાભાઈ વડોદરા કે ડલોઈમાં વડીલાત કરે તેવી હતી, પણ દ્યાણુશ્રી ગુરુજની ઈચ્છા પૂ. મોટાભાઈ વડતાલ નછક શ્રીલક્ષ્મીનારાયણદેવની છત્રશાયામાં નિદ્યાદ રહીને વડીલાત કરે તેવી હતી જેથી વ્યવસાય, માનવસેવા ઉપરાંત સમગ્ર સત્સંગની સારી સેવા થઈ શકે. પૂ. મોટાભાઈએ ગુરુજની ઈચ્છાને જ આશા માની, શિરસાવંદ કરી નિદ્યાદમાં જ વડીલ તરીકેની વ્યાવસાયિક કારકિર્દી શરૂ કરી.

નિદ્યાદ ત્યારે પૂ. મોટાભાઈ માટે સાવ અજાણ્યો પ્રદેશ હતો. વડીલાતના ધ્યામાં ત્યારે ઉગ્ર સ્પર્ધાને ધંધો વિકસાવીને જમાવવામાં ધંધી મુશ્કેલીઓ હતી. વડીલાતના ધંધામાં નેડ એવી એક બીજી પણ મુશ્કેલી હતી જે શારીરિક હતી. તેમની જીબ ક્યારેક અચકાતી હતી. વડીલાતના ધંધામાં વાચાળતા, હાજરજવાબીપણું એ પ્રથમ આવશ્યક ગુણ ગણાય છે. પણ ભગવાન અને ભગવાનના સાધર્મ્યપણાને પામેલા સત્પુરુષો કૃપાદિષ્ટ કરે છે, તે હિમાલાય જેવી મુશ્કેલીઓ પણ સહેલાઈથી પાર કરી જાય છે. દ્યાણુશ્રી ગુરુજના અંતરના આશીર્વાદના મતાયે અને શ્રીહરિકૃપાથી થોડા જ વખતમાં પૂ. મોટાભાઈ માત્ર નિદ્યાદ જ નહીં, પણ સમગ્ર મેડા જિલ્લામાં વિશ્વાસ, પ્રામાણિક, બાહોશ, કુશાગ્ર બુદ્ધિવાળા અને તે કરતાં પણ વિશેષ તો ધર્મ અને ન્યાયનિષ્ઠાવાળા ભગવદ્બજી વડીલ તરીકે જાણીતા થયા.

નિયાદમાં પુ. મોટાભાઈનું ઘર સૌ કોઈ માટે હમેશાં ખુલ્લું રહેતું. તેમનાં ધર્મપત્ની અ. સૌ. ચંદનબહેન આદર્શ ધર્મપત્ની હતાં. આ પતિપરાયણ અને કુશળ ધર્મપત્નીએ પુ. મોટાભાઈનો જીવનબ્યવહાર આદર્શ રીતે સંભાળ્યો. વૃદ્ધ વરીલોની સેવા-શુક્રૂષા કુઠુંભીજનોની પ્રેમાળ સારસંભાળ અને પુ. મોટાભાઈના સર્વ ગુરુભાઈઓની, સત્સંગીઓની તથા અન્ય અતિથિઓની ભાવભીની મહેમાનગતિ - તેમણે સદા પ્રસન્ન રહેતે જીવનપર્યત કર્યા. શ્રીહરિની પ્રસન્નતા મેળવી રહેતો હતો. ૧-૪-૧૯૪૮ના રોજ અક્ષરનિવાસી થયાં.

પુ. મોટાભાઈને બે સંતાનો - મુત્ર શ્રી બાબુભાઈ (લક્ષ્મીપ્રિસાદ) અને પુત્રી સૌ. દ્વીબહેન છે.

પુ. મોટાભાઈએ વકીલાતના વ્યવસાયમાં કેટલાક વિધિનિષેખો આપમેળે અપનાવેલા હતા. ફોજદારી કેસો કદી લેવા જ નહીં એ એમનો પહેલો નિયમ હતો. દીવાની કેસો જ લેવા તેમાં પણ હડીકતોની દસ્તિએ સાચા હોય તેવા જ કેસો લેવા તે તેમનો બીજો નિયમ હતો. વકીલાત છોડી ત્યાં સુધી આ નિયમને વળણી રહ્યા હતા. બીજાં પ્રલોભનોવળા ખોટા કેસો એમણો હાથ જોગીને પાછા કાઢેલા છે અને ત્યારે ખોટા કેસો કરવા આવનાર પક્ષકારોને એવા ખોટા કેસો નહીં કરવાની સાચી સલાહ આપતાં પણ કદી અચકાયા નથી. ફી અંગે સોદાબાળ કદી ન કરવી. ઓછામાં ઓછી અને મહેનતના પ્રમાણમાં વાજની છોય તેટલી જ ફી લેવી એ એમનો ગોજો નિયમ હતો. કેસના ખર્ચની પાઈપાઈનો હિસાબ પક્ષકારને સ્પષ્ટ લેવા સમજાવવો એ એમનો ચોથો નિયમ હતો. પાંચમાં નિયમને કારણે તો એ વાદી અને પ્રતિવાદી બનેના પ્રીતિપાત્ર બની રહ્યા હતા. કોઈમાં જગ્ધવા કરતાં દાવાનું સમાધાન સત્ય અને ન્યાયના ધોરણે ધરમેણે પતાવવાનો એ સંનિષ્ઠ પ્રયાસ હમેશાં પ્રથમ કરતા હતા. એમના છંદ્ર નિયમના પરિણામે સામા પક્ષકારો અને તેમના વકીલ અને ન્યાયારીશ એ ત્રણેયનો વિશ્વાસ એ એકસરખી રીતે સંપાદન કરી શકતા હતા. એ નિયમ હતો સાચી હડીકતોની સરળ શબ્દોમાં નિર્ભળ રજૂઆત. એમનો સાતમો નિયમ હતો અધ્યાત્મ જીવન કેટલું ઉન્નત હતું તે સત્યની પ્રતીતિ કરાવે છે. વાગ્યા અડિયન અથવા નબળી સ્થિતિવાળા પક્ષકારોના કેસો એ કોઈ પ્રકારની ફી લીધા સિવાય - કચેરી ખર્ચની રકમ પણ પોતે ભોગવીને સફળતાપૂર્વક ચલાવતા હતા. આ બધાને કારણે થોડાં વર્ષમાં જ સત્યનિષ્ઠ, પ્રામાણિક અને ઉચ્ચ કોટિના સહફય વકીલ તરીકે એ સર્વત્ર સુપ્રસિદ્ધ થઈ ગયા.

વકીલાત કરતા હતા તે વખતનો એક પ્રસંગ અને ઉલ્લેખનીય છે. પુ. મોટાભાઈના એસીલ વૈષણવાચાર્યના એક કેસની છેવટની સુનાવણી સુપ્રીમ કોર્ટમાં થવાની હતી. વૈષણવાચાર્યને પુ. મોટાભાઈ પર સંપૂર્ણ ભરોસો. એટલે તેમને સુનાવણી દરમ્યાન હાજર રહેવા અને સુપ્રીમ કોર્ટના વકીલને જરૂર પડ્યે સુચના આપવા દિલહી

મોકલેલા. જવારે સુપ્રીમ કોર્ટમાં જતી વખતે રસ્તામાં જ પુ. મોટાભાઈનો પગ લપસ્યો અને તેઓ પડી ગયા. હાથે ભારે ઈજા થઈ. હાથ સીધો રાખી શકતો ન હતો એટલે એ હાથને બીજા હાથે વાળીને જાલી રાખી ફરતા હતા. સમય જેમ જેમ પસાર થતો ગયો તેમ તેમ હાથનો દુખાવો વખતો ગયો. પરંતુ તેમણે વિચાર કર્યો કે અસીલે મૂકેલા વિશ્વાસને આપણે સંપૂર્ણ જવાબદારીપૂર્વક નિભાવવો જોઈએ. અસીલ હજર કિલોમિટર દૂર આપણા વિશ્વાસે નિરાત બેઠો હથે તેનો વિશ્વાસધાત કેમ થાય? શ્રીજ મહારાજની કોઈનો પણ વિશ્વાસધાત ન કરવાની આજાનો લોપ કેમ થાય? તેથી પ્રથમ ડોક્ટર પાસે ન જતાં સુપ્રીમ કોર્ટના વકીલ સાથે કેસ અંગે જરૂરી ચર્ચાવિચારણ કરી. કેસમાં જ્યારે મુદ્દત પરી ત્યારે છેક સાંજે ડોક્ટર પાસે ગયા. એકસરે લીધો ત્યારે જ માલૂમ પડ્યું કે હાથના મોટા હાડકામાં ફેંકર છે. આખો દિવસ હાથે વાણું કંપતર થતું તે સહન કર્યું પણ અસીલના વિશ્વાસનો વાત ન કર્યો. કેવી ઉન્નત ભાવના! આવા આવા ગુણોને લીધે તેઓ સાચા અર્થમાં મહામાનવ બની રહ્યા.

સવારથી રાત સુધી પોતાની વ્યાવસાયિક કારડિંફ અને વ્યવસાયેતર અનેકવિષ પ્રવૃત્તિઓમાં સતત વસ્તુ રહીને પણ તેઓ પ્રાભુ - સંકીર્તન હમેશાં - અચૂક-નિયમસર કરતા. સવારે વહેલા - બ્રાહ્મમુહૂર્તમાં ઊરી જઈ શ્રીહરિના કીર્તનો - એના પરંપરાગત અસલ રાગમાં થીર-મહૂર સ્વરે ગાતા ત્યારે વાતાપરણમાં દિવ્યતા અને શાંતિ પ્રસરતાં અને જગત ભુલાઈ જતું. પરવારાને પૂજાપાઠ કર્યા બાદ શ્રીહરિની પ્રસન્નતા સારુ વ્યવસાય-વ્યવહારનો નિષ્કામ કર્મયોગ આરંભતા. પણ રાત્રે પોતાની પ્રવૃત્તિઓમાંથી નિવૃત્તિ લઈ, સધળો ભાર બંદેરી નાખી અંતમુખ બની શ્રીહરિના ભજનસ્મરણ - કીર્તન, ભગવદ્ગીતામાં સંલગ્ન થઈ જતા. દિવસ દરમ્યાન પણ જ્યારે સમય મળે ત્યારે અન્ય બાબતોમાં સમય આપવાને બદલે કથાવાર્તા-કીર્તનમાં જ પ્રવૃત્ત થઈ ભગવાનની ભક્તિ વિના વર્થ કાળ નિર્ગમબો નહીં એવી 'શિક્ષાપત્રી'ની ભગવદ્ગીતાના પાલનની નિરંતર સાચવાની રાખતા અને અન્ય ગુરુભાઈઓ પાસે પણ રખાવતા. કીર્તનભક્તિ એમને વધાં પ્રિય હતાં. ખાસ કરીને શ્રીહરિની મૂર્તિના વર્ણનાં કીર્તનો જેવાં કે 'વંદુસહજાનં રસરૂપ', 'શ્રીજાએ ધ્યાન શ્રીધરના કુર્વરુનુ' વ. તથા શ્રીહરિની દિવ્ય લીલા-ચરિત્રના કીર્તનો જેવાં કે, 'માણકીએ ચંદ્રા રે મોહન વનમાણી', 'મહારાજ આજ વડતાલથી આવશે' વગેરે શ્રીજાના અપાર માર્દયના કીર્તનો - જેવાં કે, 'જ્ય શ્રીનારાયણ સદા સર્વ કારણ સદા,' 'દૂસરો કૌન સુખદાયી' વગેરે તેમને વિશેષ પ્રિય હતાં. એ વારંવાર કહેતા કે પૂર્વ પુરુષોત્તમનારાયણને મનુષ્યસ્વરૂપે નજરોનજર નીરખીને નંદસંતોષે (શ્રીજાના સમકાલીન સંતોષે) કીર્તનો રથી તેમાં બળવાન આશીર્વાદ આપ્યા છે કે જે આ કીર્તનો શ્રીહરિના સ્વરૂપને સંભારાને ભાવથી ગાશે તેને અચૂક શ્રીહરિની પ્રસન્નતાની - શ્રીહરિના સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ થશે જ.

નિયાદ પુ. મોટાભાઈ વડીલાત કરતા ત્યારે તેમને નિયાદમાં જ રહેતા બે ગુરુભાઈઓ શ્રી કેશવલાલ સોમચંદ શાહ તથા શ્રી મગનભાઈ લલુભાઈ પટેલનો સહયોગ મળેલો. બને વડીલો જ હતા. આ બંને જાણાએ પુ. મોટાભાઈની ઈશ્વરનુસાર વર્તી, તેમની અપણ અનુવૃત્તિ સાચવી પુ. મોટાભાઈની પ્રસન્નતા મેળવેલી.

પુ. મોટાભાઈ તરફ અદાલતમાં ન્યાયાધીશો પણ આદર-સન્માન અને પ્રેમની લાગડીથી જોતા. વડીલાતના વ્યવસાયમાં એમનું નામ હમેશાં સન્માનપૂર્વક યાદ કર્યાતું રહ્યું છે. તેમની આવી તેજસ્વી પ્રતિભાને કરણે તેમની ઓફિસમાં તેમના હાથ નીચે કામ કરતા અન્ય વડીલોનો પણ અદાલતમાં સૌ વિશ્વાસ કરતા અને આદરપૂર્વક જોતા. તા. ૧૦-૧૨-૧૯૮૨ના રોજ નિયાદ ડિસ્ક્રિપ્ટ કોર્ટમાં તેમના તૈલચિત્રના અનાવરણ પ્રસંગે ગુજરાત હાઇકોર્ટના નિવૃત્ત ન્યાયાધીશ અને જાહીતા ન્યાયવિદ્ધ સ્વ.નારાયણભાઈ ભાડે પોતાના અનુભવમાંથી જન્મેલ અનુભૂતિને વાચા આપતાં કહેલું :

‘પુ. ઈશ્વરભાઈના જેવી સજજનતા મેં બીજે ક્યાંય જોઈ નથી. ઈશ્વરભાઈનું કાર્ય સદા પદ્ધતિ હતું અને તેથી જ સુવાસિત હતું. પુ. ઈશ્વરભાઈને યાદ કરું છું ત્યારે સદા તેમની પ્રસન્નવદન વિભૂતિમય છબિ ખડી થાય છે અને વેદપુરાણનો આ શ્લોક મૂર્તિમંત બની રહે છે :’

કુલ પવિત્ર જનની કૃતાર્થ ।
વસુંધરા પુણ્યવતી શી યેન ।
અપાર સર્વિતું સુવસાગરે સિતુ ।
લીન. પરબ્રહ્મણે યસ્ય હેતા ॥

હું જ્યારે જ્યારે મોટાભાઈને યાદ કરું છું ત્યારે ગીતામાં ભગવાન શ્રીકૃષ્ણને પ્રબોધેલ ‘સ્થિતપ્રશ્ન’નાં દર્શન થાય છે. આવા હતા ‘ઈશ્વર-સ્વરૂપ’ મોટાભાઈ.’

આ જ ભક્ષસાહેબે, પુ. મોટાભાઈના લેખોનો સંગ્રહ ‘નિમિત્તમાત્ર’નો આમુખ લખતાં લખ્યું છે : ‘આ પ્રકાંડ કળીકાળમાં વાણી અને વર્તન વચ્ચે અનેદ હોય, પ્રખર શાન હોવા છતાં નિરાલિમાનપણું હોય તેવી વ્યક્તિવિશેષો દીવો લઈને આ તિમિરમાં શોધીય જડતી નથી. પુ. મોટાભાઈ આજની આવી શોધ કરનારને સદ્ગુરૂએ હાથ લાગે તેવી વિરલ વિભૂતિ છે.’ મુ. ભક્ષસાહેબના આ શબ્દો વાંચી કહેવું પડે કે સ્વાનુભવ વગર આટલી સચોટ રજૂઆત કોણ કરી શકે ?

દયાળુશ્રી અમદાવાદના દવાખાનામાં ગંભીર માંદગીને બિધાને હતા તે દરમ્યાન ઉમરેઠમાં તેઓશ્રીના કુટુંબમાં - તેમની ગેરલાજરીમાં - પુ. મોટાભાઈની દોરવણી હેઠળ લગ્નપ્રસંગ ઊજવાયો. આની વિગતો દયાળુશ્રીએ જાણી ત્યારે સંતોષ

વ્યક્ત કરતાં કહ્યું કે, ‘મારી ગેરલાજરીમાં પણ ઉત્સવો, ઈશ્વરલાલની રાહબરી હેઠળ સવાયા ઊજવાશે તેની પરમાત્માએ ખાતરી કરાવી છે.’

અપરિશ્રદ્ધ એ પુ. મોટાભાઈનું જીવનન્દ્રત હતું. પરિશ્રદ્ધ દૈવતનું હરણ કરનાર અને સત્કર્મનો કષ્ય કરનાર છે તેવી એમની દઢ માન્યતા હતી.

જગતમાં દ્વય, સત્તા, કીર્તિ અને માન સંપાદન કરવા માટે માણસો ગમે તે સાધનોનો આશરો લઈ કેટલીક વાર માણસાઈ લાજે તેવાં કૃત્યો કરતાં પણ અચક્તા નથી. એ જીવનરીતિ યોગ્ય, ઈચ્છનીય અને ડિતાવહ નથી. શુદ્ધ અને સાત્ત્વિક સાધનો દ્વારા એ વસ્તુઓ મેળવી શકાય છે, એટલું જ નહિ, પરંતુ એ રીતે એવી વસ્તુઓ મેળવેલી હોય તો જ તે સાચાં સુખ-શાંતિ આપે છે. એવી સાધનશુદ્ધિની પ્રતીતિ અને દેશકાળ ફરવા છતાં પણ સ્વર્ધમનું પાલન શક્ય અને વ્યવહારુ છે એવી ખાતરી પુ. મોટાભાઈના સ્વલ્પ પરિચયમાં આવનારને પણ થયા વગર રહી નથી.

સદા પ્રસન્ન, પ્રેમાળ, પરોપકારી, કરુણાસભર અમીદાદિથી ઓપતું પાસાદાર એમનું વ્યક્તિત્વ હતું. ગમે તેવી સાંસારિક, વ્યાવહારિક, આર્થિક આપત્તિ, વિટેબણા કે મુશ્કેલીમાં મુકાયેલા સુમુક્ષ, શાંતિ અને સખ્યાચાર માટે આવતા ત્યારે અપાર કરુણા અને પૂરા વાત્સલ્યથી સૌને શાંતિથી સાંભળતા અને સુમુક્ષનું સર્વોપરી હિત જેમાં સમાપેલું હોય તેવી સલાહ-શિખામણ આપતા. તેને મહાપ્રભુના ચરણોમાં જોડી તેના હિત માટે પ્રાર્થના કરતા અને તેને પણ પ્રાર્થના કરવા પ્રેરતા. તેમની પાસે આવેલો કદી નિરાશ વદને પાછો ફર્યો નથી. ‘ગુરુકૃપા’(તેમનું નિવાસસ્થાન)નાં પગથિયાં ચેદો માણસ હમેશાં હસ્તા વદને જ પાછો ફરતો.

પુ. મોટાભાઈએ વડીલાતના વ્યવસાયમાં પદ, પ્રતિષ્ઠા અને દ્વય - એ ત્રણેય સારા પ્રમાણમાં મેળવેલાં. પરંતુ એ સાથે જ આદર્શ ગુરુભક્તિના પ્રતાપે પરમાત્મા શ્રીસ્વામિનારાયણ ભગવાનના સ્વરૂપના જ્ઞાન અને ભક્તિમાં રાજી અંબરીષ અને જનકવિદેહી જેવી સ્થિતિને પાચ્યા હતા.

એ ઉચ્ચકોટિના સેવક હતા. સદા સમર્થ હોવા છતાં આજીવન સેવક - દાસ રહ્યા. સર્વ કર્મો, સર્વ ભાવે ભગવાનને અર્પણ કરવાં અને સર્વ પ્રકારે દાસભાવે તેમની ઈશ્વા અને આજ્ઞામાં જ વર્તવું એ જ દાસભક્તિને. તેમનું તન-મન-ધન, કુટુંબ-પરિવાર-સૌ ગુરુજી, ગુરુકુદુલ્બ, ગુરુભાઈઓ અને સત્સંગને ચરણો ધરી હીથેલું.

પુ. મોટાભાઈ આમું જીવન પરોપકાર્યે જ જીવા. એક આદર્શ ગૃહસ્થ તરીકે તેમની અતિથિ-સત્કાર-ભાવના ચિરસ્મરણીય છે. એમની પાસે આવેલ કોઈ પણ વ્યક્તિ, તે સંપ્રદાયની આશ્રિત હોય કે ન હોય, પરિચિત હોય વા અપરિચિત હોય, કોઈ પણ જ્ઞાતિની હોય - કોઈ પણ કદી ખાલી હાથે તેમના ઘરનાં ‘ગુરુકૃપા’નાં પગથિયાં ઊતરતા નથી. એમને અંગણો આવેલાને તેમણે કદી નિરાશ કર્યો નથી.

પરમેશ્વર શ્રીસ્વામિનારાયજી અને દ્યુગુણી ગુરુજીને પ્રસન્ન કરવાના એકમાત્ર હેતુથી એ સૌની ભાવ અને શ્રદ્ધાથી સેવા કરતા. રોળી, દુઃખી, ગરીબ, બ્રાહ્મણ અને નિર્ઝણની સેવા એ વિરોધ કાળજીથી કરતા. આમ, ‘સૌની સેવા’ એ એમની જીવનકિર્તાબનું તેજસ્વી પ્રકરણ છે.

તેમની જીવનદિશિ વિશાળ અને ઉદારમતવાદી હતી. પરમત અને પરધર્મ માટે પણ તેમોને ગ્રેમબરી સહિષ્ણુતા હતી. એ ગ્રંથ પુરુષાર્થની જીવંત મૂર્તિ સમા હતા. પણ તેમનો પુરુષાર્થ, એમનું સમગ્ર જીવન પ્રભુપ્રસન્નતાના વિનિયોગવાળો - ‘નિષ્કામ કર્મઘોર’ હતાં. નાનાંમોટાં, આબાલવૃદ્ધ - દરેક વય અને સરળની વ્યક્તિની સાથે સુપેરે ભળી જઈ તેમને અનુરૂપ શૈલીમાં વાતો કરવાની અને સૌનાં મન જીતી લઈ સરળતાથી સમાસ કરવાની શક્તિ એ એમનો વિશિષ્ટ ગુણ હતો. એમનામાં વિવિધ-વિચિત્ર માનવસ્વભાવોને ગ્રેમથી સહન કરવાની શક્તિ (tolerance) એ વિરલ ગુણ હતો, એટલું જ નહિ, પણ અયોગ્ય માનવસ્વભાવોને બદલવામાં ગ્રેમબર્યા સલાહસૂચન, માર્ગદર્શન આપી સક્રિય મદદગાર બનવાની આગની સૂર્જ હતી.

એ અને ઉલ્લેખનીય છે કે અનેક સ્નેહી, ગુરુભાઈઓ, હુંદુભીજનો અવારનવાર પત્ર દ્વારા તેમનાં સલાહસૂચન, માર્ગદર્શન ભાગતાં તે સૌને - પોતાની દિવસ દરમાનની અનેકવિષ્ય પ્રવૃત્તિઓમાં સતત કાર્યરત હોવા છતાં - તેમના પત્રો વાચીવિચારી તેનો યોગ્ય પ્રત્યુત્તર અચ્યુક નિયમિત - વિના વિલબે (બેત્રાણ દિવસમાં જ) આપતા. અને એમના આવા પ્રેરણાદાયી મંગળકારી પત્રોની ઘણા ગુરુભાઈઓની પાસેની યોગ્ય જીવનવણીને પરિણામે જ એવા પત્રોમાંથી સર્વોપયોગી, સર્વજીવિતાવહ અંશોનું આ પ્રકાશન શક્ત બન્યું છે.

દ્યુગુણી ગુરુજીની કૃપાથી પૂ. મોટાભાઈને સંપ્રદાય તેમ જ સંપ્રદાયેતર સત્ત્વાત્મોનું ઉત્તમ ક્રેટિનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયેલું. આથી તેમનાં લખાણોમાં વિશુદ્ધ સહજાનંદિય જ્ઞાન, એકેશ્વરવાદ, ઉપાસના, આજ્ઞા, માહાત્મ્ય જ્ઞાનયુક્ત નિષ્કામ ભક્તિ, સત્ત્વાત્મ - સૌ પાસાને વૈજ્ઞાનિક અભ્યંગમથી પ્રસ્તુત કરી, બુદ્ધિશાળી વર્ગને સંપ્રદાય અને શ્રીજીના સિદ્ધાંતો સારી રીતે સમજાય, તેમનાં હૃદય અને બુદ્ધિને સ્પર્શી જ્ઞાય અને અમલમાં મૂક્યા તત્ત્વર થાય તેવી રોચક સરળ ભાષામાં પીરસી શક્તા. પ્રવર્તમાન કણમાં તેમની સંપ્રદાયના સાહિત્યની સેવા અલ્ય પણ અજોડ છે. એમનાં લખાણોમાં, સાહિત્યિક આંદંબર વિનાનું શાશ્વતમાધુર્ય, પદ્લાલિત્ય, અર્થગાંભીર્ય, સરળતા અને મૌલિકતા વાંચનારને સહજપણે જ અનુભવાય છે.

તેમનાં લખાણો ભક્તિ અને સત્ત્વાત્મી મહોરી ઊઠે છે. ‘નિભિતમાત્ર ભાગ - ૧-૨’ અને ‘સત્ત્વાત્માપી’માં છાપેલા તેમના સંખ્યાબંધ લેખો તેમની અપૂર્વ સાહિત્યસેવા દ્વારા સત્ત્વાત્મા બાગને સદા નવપત્રલિવિત રાખવાની તેમની શક્તિનો

જીવંત પુરાવો છે. તેમના લેખોના સંગ્રહ ‘નિભિતમાત્ર - ભાગ-૧’નો આમુખ લખતાં મુ. નારાયણભાઈ ભડુ લખે છે : ‘મહાઅર્થાવ સમા ગહન અને ગંભીર, વિદ્વત્તાપૂર્વી છતાં સરળ એવા આ મહાગ્રંથને વાંચતાં માય મનના ઊડાણમાંથી ભવભૂતિનું વાક્ય લોકોવરાળાં ચેનાસિ કો હિ વિજાતુમહોરું । સરી પડે છે. આ ગ્રંથ એક મહાન સર્વત: સંજ્ઞોદક । મહાસાગર છે. આ ગ્રંથ વાંચતાંવિચારતાં મહામાન્ય સર્વપત્રલી ડે. રાધાકૃષ્ણનના ‘Indian Philosophy’ના ગ્રંથો સહજ યાદ આવે તેવો આ મહાન ગ્રંથ છે. તેનું એક પ્રકરણ, એક એક મહાકાવ્ય, અભ્યાસીને મહિનાના મહિના સુધી ચાલી શકે તેવો અભ્યાસસંભાર પૂરો પાડી શકે તેમ છે. હું નાત્તાપૂર્વક કદી શર્ક છું કે તત્ત્વજ્ઞાનના અભ્યાસ સારુ એમ.એ. કષાએ ભણાવી શકાય તેવો આ વિશાદ ગ્રંથ છે. તેનું પઢન, પાઠન, વિના અને મનનને આપણા જીવનને ઉજાળે એ જ અભ્યર્થના.’ તેમની સાહિત્યસેવાની (excellence) ઉત્કૃષ્ટતાનો આનાથી વધુ સારો પુરાવો શો હોઈ શકે ? ભણેલીગણેલી સત્ત્વાત્માની પેઢીને શુદ્ધ સહજાનંદિય જ્ઞાન પીરસીને એમજો સમસ્ત સત્ત્વાત્માન અને સંપ્રદાયની અપૂર્વ સેવા કરી છે. ‘સત્ત્વાત્માપી’ દ્વારા સત્ત્વાત્માના સંકારોનો ઉજાસ પંદર પંદર વર્ષો સુધી ગુરુભાઈઓના અંતકરણના સહજોગથી ફેલાવ્યો છે જે અધાપિ પર્યત ચાલુ છે.

સંપ્રદાયના આચાર્ય, દેવ, શાસ્ત્ર, મંદિર, ત્યાગી અને ગૃહસ્થ એ તમામ અંગોની સેવા કરવાના શુભ આશયથી એમજો ‘શ્રીસ્વામિનારાયજી સત્ત્વાત્માની સ્થાપના’ને ૧૯૮૭માં કરેલી. તેનું ધ્યેય શું છે તે સમજાવતાં તેઓએ લખેલું છે, ‘પરાત્પર પરબ્રહ્મ મહાપ્રાત્મ ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયજી ભારતદેશમાં પ્રવત્તિવિલાસ સત્ત્વાત્માન દેવ, શાસ્ત્ર, આચાર્ય અને આચિત્ત એ ચાર પાયાનાં અંગો છે.’ સંપ્રદાયના અસ્તિત્વ માટે, તેની શોભાની અભિવૃદ્ધિ માટે અને તેના સર્વાગીણ વિકાસ માટે પાયાનાં આ ચારે અંગોના સહઅસ્તિત્વ, વૃદ્ધિ, પુષ્ટિ અને બિનશરતી સહકારની અનિવાર્ય જરૂર છે. સંપ્રદાયરૂપી અતિ સુંદર શિલ્પનાં આ અંગો પુષ્ટ થાય અને એકબીજાને પુષ્ટ કરે એવી પ્રવૃત્તિ કરવી એ અમારું એટલે કે ‘શ્રીસ્વામિનારાયજી સત્ત્વાત્માન સેવામંડળ’નું પરમ ધ્યેય છે. ... પ્રબ્રહ્મ થઈને પરબ્રહ્મ ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયજીની સેવા કરવી—સંપ્રદાયનાં ઉપર્યુક્ત ચારેય અંગોની નિષ્કામ ભાવે અને ઇશ્વરગ્રીત્યે સેવા કરવી અને તેથી સત્ત્વાત્માન સુખી થાય અને તે આ જીવનમાં જ આત્મકલ્યાણ સાધી શકે એવી પ્રવત્તિ કરવી એ અમારું ‘શ્રીસ્વામિનારાયજી સત્ત્વાત્માન સેવામંડળ’નું પરમ ધ્યેય છે.’ વિશમાં માનવીના હિત માટે માનવી દ્વારા થતી કોઈ પણ પ્રવત્તિ માટે આનાથી વધારે ઉમદા અને કલ્યાણકારી ધ્યેય કદી સંભવી શકે નહીં. આ મંડળના આરંભથી તેમો તેના પ્રમુખ હતા. આ મંડળના મુખ્યપત્ર ‘સત્ત્વાત્માપી’ દ્વારા સત્ત્વાત્માજમાં અને ખાસ કરીને ભણેલાગણેલા વર્ગમાં વિશુદ્ધ સત્ત્વાત્માન સંકારોનું મોટા પાયે પ્રચાર અને પ્રસારકાર્ય કર્યું છે.

‘સત્સંગમદીપ’ના લેખન-પ્રકાશન-સંચાલન કાર્યમાં, પુ. મોટાભાઈને પુ. શ્રી મોહનલાલ લક્ષ્મીદાસ શાહ તથા લધુબંધુ પુ. રમેશચંદ્ર લાભશંકર પંડ્યા જેવા અન્ય ભક્તોનો તનમનનો સંપૂર્ણ સહકાર સાંપડ્યો. આ બંને જ્ઞાને પુ. મોટાભાઈના અક્ષરનિવાસ પછી પણ પોતાના જીવનપર્યાત, મંડળની સારસંભાળમાં ન્યૂનતા આવવા દીધા સિવાય, અવિરત સેવા કર્યા કરી છે. જીવનભર પુ. મોટાભાઈ સેવાકાર્યો કરતા રહ્યા અને તે પણ કેવળ શ્રીજ મહારાજ અને દ્યાળુશ્રી ગુરુજીને રજી કરવાના નિષ્કામ વિનિયોગથી જ. દ્યાળુશ્રી ગુરુજી જે સેવા અને સત્સંગનો આદર્શ શીખની ગયા તેને મૂર્તિમંત કાયમી સ્વરૂપ આપવા માટે એમણે ‘અ. નિ. શુક્લ નાથજ્ઞાનાઈ ઈશ્વરામ સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ’ની રચના કરેલી છે. એના ઉપકરે વિદ્યાદાન, અન્નદાન, નિર્વહિ, વૈદીય સારવારસહાય, સાહિત્ય પ્રકાશન મદદ વગેરે અનેકવિધ સાર્વજનિક પ્રવૃત્તિ ઓછામાં ઓછા ખર્ચ શરૂ કરેલી. આદર્શ ટ્રસ્ટીશિપની ભાવનાને મૂર્તિમંત કરતી આ પ્રવૃત્તિ આજે પણ ચાલે છે.

ભારતીય વિદ્યાભવન - ડાકોર કેન્દ્રના ચેરમેન તરીકે પુ. મોટાભાઈએ રચનાત્મક અને હૂંફાળું માર્ગદર્શન પૂરું પારી આદર્શ વહીવટ કરેલો.

દ્યાળુશ્રી ગુરુજીએ પણ, અક્ષરનિવાસ અગાઉ અમદાવાદ મુકામે સૌં શિષ્યોને પરમ વાત્સલ્યભાવથી જ્ઞાનેલું કે, ‘સૌ ઈશ્વરલાલ કહે તેમ કરજો.’ અને આમ પોતાના જીવિયાનાં શ્રેય અને પ્રેર્ય, ઉત્કર્ષ, સંરક્ષણ અને અભિવૃદ્ધિની તમામ જીવબદારી પોતાના પ્રિયમાં પ્રિય શિષ્ય, આચ્છાદિક વારસદાર અને માનસપુત્ર મોટાભાઈને સોંપી. મોટાભાઈએ પણ એ આદેશ માથે ચડાવી, ગુરુજીએ સોંપેલ એ જીવબદારી જીવનની છેલ્લી ક્ષણ સુધી અસરકારક રીતે અને સફળતાપૂર્વક નિભાવી. પુ. મોટાભાઈએ હુંદુંબના સાચા વત્સલ વડીલ તરીકે સૌ ગુરુભાઈઓને શિરછત પૂરું પાડ્યું. તેમના સારામાઠા, સામાજિક-વ્યાપકારિક પ્રસંગોએ સુખ્દુખમાં સ્વજન બની તેમની સાથે રહ્યા અને યોગ્ય માર્ગદર્શન, સાથસહકાર અને હૂંફ પૂરાં પાડ્યાં. ગમે તેવી વિકટ પરિસ્થિતિ-અપાત્તિમાં મુકામેલો ભક્ત ગુરુભાઈ વિનાસંકોચે તેમની પાસે પહોંચી જતો અને તેને તેમની પાસેથી સદાય સત્કાર, પ્રેમલરી હુંક, યોગ્ય માર્ગદર્શન અને તમામ પ્રકારની મદદ અચૂક મળતાં અને તે આપત્તિ-વિટંબણામાંથી ઉણવોફૂલ થઈને જ પાછો ફરતો. નાદિયાદનું તેમનું નિવાસસ્થાન ‘ગુરુકૃપા’ સૌ ગુરુભાઈઓ, મુમુક્ષુઓ માટે સાચા અર્થમાં વિસામાન્થાન બની ગયું હતું. દ્યાળુશ્રી ગુરુજીની ગેરહાજરી સ્થૂળ દાઢિએ પણ કદી કોઈને વત્તયિ નહીં તેની નિરંતર કાળજ રાખી, સૌ ગુરુભાઈઓની સર્વાંગી ઉન્નતિ અને ઉત્કર્ષ માટે પુ. મોટાભાઈ સતત પ્રયત્નશીલ રહેતા. સૌ ગુરુભાઈઓના મંગળ માટે સવિશેષ ભજનમંજીત કરી, સૌને સર્વ રીતે સુખીઆ કરી પુ. મોટાભાઈએ સૌ ગુરુભાઈઓના જીવનમાં શાંતિ, આનંદ અને સંતોષ ભરી દીધાં. આમ, પુ. મોટાભાઈએ શ્રીજ અને દ્યાળુશ્રી ગુરુજીની કેવળ

પ્રસન્નતા માટે જીવનની અંતિમ ક્ષણ સુધી સૌ ગુરુભાઈઓની નિઃસ્વાર્થ સાર-સંભાળ લીધી.

પુ. મોટાભાઈ એક આર્થદસા અને યોગીપુરુષ હતા. ભાવિના મર્મને પોતાની સામે નિહાળીને ભવિષ્ય નિહાળી શકતા એવો ઘણાને અનુભવ થતો. પરંતુ તેમના પ્રસંગમાં આવેલા મુમુક્ષુને માટે તેઓ પરમાત્માના ચરણમાં પ્રાર્થના કરતા અને ભગવાન તેમની પ્રાર્થના સાંભળતા એવો અનેકને અચૂક અનુભવ થયો છે. આ સંદર્ભમાં અનેક પ્રસંગો પૈકી એક પ્રસંગ નીચે પ્રમાણે છે :

ઈ. સ. ૧૯૬૬માં મહાપૂજા પ્રસંગે પુ. મોટાભાઈ પોતાના કેટલાક ગુરુભાઈઓ સાથે મદ્રાસ ગયા હતા. તેમની સાથેના ગુરુભાઈઓ પૈકી મુંબઈના શ્રી રામભાઈ શિવાભાઈ પટેલ અને અન્ય કેટલાક ગુરુભાઈઓએ તિરૂપતિ-ખાલાજ દર્શન કરવા જવાની આગ્રહભરી ઈંચા વ્યક્ત કરતાં પુ. મોટાભાઈએ તેમને મહાપૂજા નિમિત્ત આવ્યા હોઈ, તે પ્રસંગ પૂરો થયા બાદ તિરૂપતિ દર્શને જવા સૂચન કર્યું. પરંતુ તેમના સૂચનને અવગણી વળતી દલીલો કરી - પરાણે અનુભતિ મેળવી કિયાના વેગમાં આવીને તે બધા મહાપૂજા અગાઉ જ દર્શન કરવા ગયા. ત્યાં દર્શન કરી પાણ વળતાં તેમની મોટરને એક અતિ ગંભીર અક્સમાત નહ્યો. તેમના મોટર એક ગરનાળાની દીવાલ સાથે જોરથી અથડાઈ બેલ વળી ગઈ. અંદર બેઠેલા સૌને નાનીમોટી ઈજા થઈ. પરંતુ શ્રી રામભાઈને મરણતોલ ઈજાઓ થઈ અને લાથપગમાં ન્રાણાર ફેંકયર, માથામાં, પાંસળી, ખભામાં ગંભીર ઈજાઓને પરિણામે તેઓ બેભાન થઈ ગયા અને જીવવાની આશા ઓછી થઈ. કદાચ જીવે તો કાયમી પોડખાંપણ સાથે જીવે તેવી ભયાનક ઈજાઓ હતી. પુ. મોટાભાઈ, આ સૌના મદ્રાસથી નીકળ્યા બાદ મળતા ફાજલ સમયમાં સતત માળા ફેરવતા જ બેઠા હતા. મદ્રાસમાં અક્સમાતની જ્ઞાન થતાં પુ. મોટાભાઈ, જેમને ત્યાં તેઓ ઊંઠાઈ હતા તે ભાઈ શ્રી જ્યંતીલાલ પરીખને લઈ અક્સમાતસ્થળે પહોંચ્યા. પરિસ્થિતિ જોઈ સૌને હોસ્પિટલમાં દાખલ કરવા સત્તવે પ્રબંધ કર્યો. સૌ પૈકી રામભાઈની સ્થિતિ ધર્થી ગંભીર હતી. મોંડું ઓપરેશન કરી હાડકાંની સારવાર કરવી પડે એવો હોક્ટરનો અભિવ્યક્ત હતો. પુ. મોટાભાઈએ શ્રીહરિની પ્રાર્થના કરી. તેમણે હોક્ટરને શ્રી રામભાઈને ફરી તપાસવાની સવિનય વિનંતી કરી. અર્થાં કલાકની પુન: તપાસ પછી હોક્ટર કરવા લાગ્યા. પુ. મોટાભાઈએ તેમને માટે શ્રીહરિની સતત પ્રાર્થના કરી તેમને જ્ઞાન્યું કે ઓપરેશન કર્યા વગર જ હાડકાં બેસાડી શકાશે. હોક્ટરે હાડકાં બેસાડી ખાસ્ટર કર્યું. ત્યાર બાદ રામભાઈ ભાનમાં આવતાં જ સ્વાભાવિકપણે જિંદગીમાં મોટી ખોડ રહી જશે, ધંધો ખોરવાઈ જશે એવી અનેકવિધ ચિંતાઓ કરવા લાગ્યા. પુ. મોટાભાઈએ તેમને માટે શ્રીહરિની સતત પ્રાર્થના કરી તેમને જ્ઞાન્યું કે, ‘ચિંતા કરવો નહીં. સૌ સારાં વાનાં જ થશે. તમને ખોડ પણ નહીં રહે અને તમારો ધંધો, તમારી માંદગી દરમ્યાન તમારી ગેરહાજરીમાં પણ સારો ચાલશે.’ તેઓની સતતાવીસ દિવસની

મદ્રાસની સારવાર દરમ્યાન પૂ. મોટાભાઈ નડિયાદ ન જતાં પોતાની વ્યાવસાયિક, વ્યાવહારિક પ્રવૃત્તિઓની ચિંતા ન કરતાં, પોતાના ગુરુભાઈની આત્મબુદ્ધિયુક્ત દેહિક અને ભગવતુભજનરૂપી શાંતિમય અને પ્રેમાળ સારવાર માટે મદ્રાસ જ રોકાયા. શ્રી રામભાઈએ ત્યાર બાદ મુંબઈ આવ્યા પછી, પૂ. મોટાભાઈના વચનમાં કાંઈક અજ્ઞવિશ્વાસને લઈને, મુંબઈ બીજા ડોક્ટરને બતાવ્યું. તે ડોક્ટરે તો ઓપરેશન કરવું જ પડ્યો, હાડકાં બેઠાં જ નથી એવો અભિપ્રાય આયો. ચિંતાના મહારાસાગરમાં રૂમેલા રામભાઈએ બધી હકીકત પૂ. મોટાભાઈને નિવેદન કરી. પૂ. મોટાભાઈએ દૃઢતાપૂર્વક જણાવ્યું કે, ‘મદ્રાસ જઈ ફરીથી પાટો બંધાવવા સિવાય બીજું કાંઈ કરવાની જરૂર નથી. શરીરે ખોડ નહીં રહે. એક શ્રીઝને જ સર્વકર્તાહર્તા સમજ એમના ઉપર વિશ્વાસ રાખો.’ આ રામભાઈને સંપૂર્ણપણે મથી ગયું અને પહેલાંની માફક હરતાફરતા-દોડતા થઈ ગયા. આજે પણ એમનું શરીર છોઈ આવો ભયાનક - ભરણતોલ અકસ્માત તેમને થયો હશે એવો અજ્ઞાસારમાત્ર પણ આવે નહીં.

આ પ્રસંગ અત્રે નોંધવાનું કારણ એ જ દર્શાવવા કે પૂ. મોટાભાઈ જેવી વિરલ સંત વિભૂતિઓ દેહધારી હોવા છતાં અખંડ દેહાતીત વર્તી શ્રીઝના અખંડ સાન્નિધ્યમાં હોઈ, તેમની પ્રાર્થના સાંભળી, મંજૂર કરી ભગવાન પોતાના ભક્તોનાં કાણનિવારણ કરે છે, કાર્યમાં સરળતા કરી આપે છે અને પ્રારબ્ધ પણ ફેરફારે છે. પ્રતાપ છે શ્રીજ મહારાજાનો અને તેમનું સાધર્ય પામેલા સત્પુરુષોની પ્રાર્થનાનો.

મહાપૂજાનો મહિના અપરંપાર છે. પૂ. મોટાભાઈએ તેમના જીવનકાળ દરમ્યાન આ મહિમાનો ધર્મો પ્રચાર કરેલો, અનેક મહાપૂજાઓ કરેલી-કરાવેલી. તેમની પ્રેરણા અને પ્રયાસથી, વડતાલ, દ્યાળુશ્રી ગુરુજ્ઞના ઉતારે, શરૂઆતમાં દર પૂનમે અને પાછળથી તો લગભગ દરરોજ મહાપૂજા થાય છે. ધર્માં વર્ષો પહેલાં, દ્યાળુશ્રી ગુરુજ્ઞ શ્રીનાથજ્ઞભાઈ શુક્લ, ધર્મજ્ઞાં પરશોતમદાસ છનાભાઈ પટેલને ત્યાં સ્વયં મહાપૂજા કરવા બેઠા હતા ત્યારે ત્યાં હાજર પૂ. મોટાભાઈને પ્રત્યક્ષ અનુભવ થયેલો કે મહાપૂજાના આયોજન-આવરણમાં જે જે અવતારો, સંતો આદિના નામનું મંત્રો સહિત આવાહન થતું તે તે ત્યાં આવી ઉપસ્થિત થતા અને તેમનાં દર્શન થતાં. તેથી પૂ. મોટાભાઈને દઢ પ્રતીતિ થઈ કે, ‘મહાપૂજાનો પ્રયોગ દિવ્ય, સુખદ અને શીઘ્ર ફળપ્રદાતા છે.’ અને હમેશાં કહેતા કે, ‘મહાપૂજા કરનાર અને કરાવનાર સારું બ્રહ્મચર્ય પાણે, મહાપૂજા કરતી વખતે એકાગ્રતા રાખે અને શાંતિ અને શ્રીહરિના મુક્તોની અદબ રાખે તો મહાપૂજાનો દિવ્ય અને અલોકિક આનંદ થયા વગર રહે જ નહિ. મહાપૂજાનો પ્રયોગ તો સર્વોદય પણ છે. મારો અનુભવ છે કે મહાપૂજામાં પરમાત્મા અને મુક્તો પથારી આપણી પૂજા સ્વીકારે છે. રામાયણની કથા થતી હોય ત્યાં જેમ હનુમાનજી પથારે છે તેમ મહાપૂજામાં શ્રીસ્વામિનારાયણ ભગવાન, મુક્તાનંદ સ્વામી આદિક મુક્તો સહિત પથારે છે એ સામાન્ય પૂજા નથી.’

એ જ પ્રમાણે શતાનંદમુનિ રચિત ‘જનમંગલ’ સ્તોત્રની ભક્તા વિશે એ વારંવાર જણાવતા કે આ મહાબળવાન સ્તોત્રના પવિત્રપણે દસ હજાર પાઠ કરવાથી શ્રીહરિની પ્રસન્નતાથી મુશ્કેલીઓ દૂર થઈ ઈચ્છિત ફળની અચ્યુક પ્રાપ્તિ થાય છે. સંપ્રદાયના બંને દેશોનાં ધર્મા મંદિરોમાં પ્રતિજ્ઞા-પાઠોત્સવ-પારાયણ જેવા ઉત્સવપ્રસંગોએ તેમણે હાજરી આપી - માર્ગદર્શન - સહકાર પૂરાં પાઠેલાં અને આવી ઉત્સવ - ઉજવણીમાં શ્રીજની પ્રસન્નતાર્થી પોતાના સૌ ગુરુભાઈઓ સહિત તન-મન-ધનનો સક્રિય સહકાર આપતા. આવા ઉત્સવ-પ્રસંગોની ઉજવણી પૈકી વડતાલ, ગઢપુરમાં સાર્ધ શતાબ્દી પ્રતિજ્ઞા મહોત્સવ - વડતાલ, અમદાવાદમાં ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણ જન્મ દ્વિ શતાબ્દી મહોત્સવ - ધોલેરા - ડભાણ ધર્મ મહોત્સવ, મદ્રાસ મંદિર પ્રતિજ્હોત્સવમાં તેમણો ફાળો અવિસ્મરણીય છે. વળી, વડતાલમાં - સંપ્રદાયના ત્યાગી વર્ગની - સ્થી-ધન ત્યાગની - મર્યાદા સયવાઈને માંગળીમાં તેમની સુયોગ્ય હોસ્પિટલ સારવાર થઈ શકે તેવા ઉમદા હેતુથી વડતાલમાં ‘શ્રીસ્વામિનારાયણ જનરલ હોસ્પિટલ’ની સ્થાપનામાં તેમણો ફાળો બહુમૂલ્ય છે.

પૂ. મોટાભાઈએ જીવનકાળ દરમ્યાન ધર્મો ડેકાણો સભાઓ-મહોત્સવમાં મનજીય પ્રવચનો કરેલાં. તે પૈકી કેટલાંક જ સર્વજીવહિતાવહ - મનજીય પ્રવચનો-પ્રવચનસાર - અત્રે પ્રસ્તુત કરીએ છીએ.

વિરસદ મુકામે, સમર્થ સંત સદગુરુશ્રી જ્ઞાનજીવનદાસજીની હાજરીમાં ગુરુપૂર્ણિમાના મહોત્સવની ઉજવણી પ્રસંગે કરેલા પ્રવચનમાં પૂ. મોટાભાઈએ કહેલું કે, ‘સર્વ જીવગ્રાહીમાત્રાના ગુરુ, પિતા અને નિયંતા એક જ છે - પરમાત્મા શ્રીસ્વામિનારાયણ. તેમના થકી જે જ્ઞાન પાસ્યા અને જેમણે તેનો અનુભવ કર્યો અને બીજાને કરાયો તેવા મુક્ત પુરુષોના સમાગમથી આપણે, આપણી શક્તિ પ્રમાણે કેટલું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું અને શું અનુભવ્યું તે દર્શાવવા માટેનો દિવસ તે ગુરુપૂર્ણિમા છે.’

‘જે સાચા ગુરુ હોય છે તે મુસુકુને પરમાત્મામાં જોડે છે. પોતામાં જોડે તે સાચા ગુરુનું લક્ષણ નથી. કાળકર્મના ભયથી છોડાવી મુસુકુને શ્રીજીયરણમાં મૂડી દે તેવા સાચા ગુરુ માટે સ.શુ. નિર્જ્ઞણાનંદ સ્વામી કહે છે કે, ‘કોઈ રે મુક્તાયે મને કણથી, તેને સોંપું આ તનજી.’

‘અત્રે થયેલ પૂજનવિધિમાં દરેકે જોયું કે, સૌ પ્રથમ શ્રીજ મહારાજનું પૂજન થયું છે. પછી તેમના પ્રસાદીભૂત ઉપચારોથી એ ત્રણ મહાપૂરુષોની ચિત્રપતિમાનું પૂજન થયું છે અને ત્યાર બાદ અહીં વિદ્યમાન સંતોનું પૂજન થયું છે. એટલે આ પૂજનવિધિમાં સ્વામીસેવકભાવ સંપૂર્ણપણે સયવાયેલો છે. મુક્ત ગમે તેવા ઉચ્ચપદને પામે, છતાં તે સદાય પોતાને સેવક જ માને છે. સ્વામી તો એક પરમાત્મા શ્રીસ્વામિનારાયણ ભગવાન જ છે. મુક્તોમાં ઐશ્વર્ય મૂક્તાનાર શ્રીજ છે એ આ સંપ્રદાયનો વિશિષ્ટ સિદ્ધાંત છે.

વડોદરામાં દુષ્કાળ પછ્યો, ત્યારે, લોકોની ગ્રાર્થનાથી સ.ગુ. ગોપાળનંદ સ્વામીએ ભજન કરાયું અને વરસાદ થયો. ભક્તો બેગા થઈ સ્વામીનો આભાર માનવા લાગ્યા. સ્વામીએ તરત જ કહ્યું, ‘ભગવાનની ઈચ્છાથી જ આ થયું છે.’ જે થયું તે શ્રીજીના સામર્થ્ય, બીજા થકી તે કંઈ ન થાય, હાલો ભૂલો ફીકટ હુલાયે.’ (ભ. ચિ. પ્ર. ૧૪૨). આ આપણને શીખવે છે કે ગમે તેવો મોટો સમાધિનિઃ ત્યાગી કે ગૂહસ્થ હોય, પણ તે શ્રીજીનો સેવક જ છે. સેવક સ્વામી બની જતો નથી. સ.ગુ. ગોપાળનંદ સ્વામી ખૂબ સમર્થ હતા, પણ જીવનપર્યત સેવક તરીકે જ વત્ત્યા છે. આપણે કેવી રીતે રહેતાં શીખવું જોઈએ અને જેના આશ્રયબળથી અથવા આશીષથી આપણને સુખશરીર વર્તે છે અને દેહ મૂક્યા પછી પણ શાંતિ અવશ્ય મળશે એવી ખાતરી થાય છે, એવા મહાપુરુષીનું પૂજન આ દિવસે, સ્વામી-સેવક ભાવ રાખીને અવશ્ય કરાયું જ જોઈએ અને પૂજન કરી નામ પ્રાર્થના કરવી કે, ‘અમોને શ્રીજીનો દઢ આશ્રય રહે અને તેમના અનન્ય ભક્તોમાં દઢ વિશ્વાસ અને સ્નેહ થાય.’

અ. નિ. પ. પુ. શાનસ્વામીને શ્રદ્ધાંજલિ અર્પણ કરતાં પુ. મોટાભાઈએ કહ્યું કે, ‘અ. નિ. સ્વામીજી જેવી કોમળતા, હદ્યની મીઠાશ અને વાશી અને વર્તનમાં આત્મીયતા, મેં મારા જીવનમાં બે પુરુષોમાં અનુભવી છે. એક મારા અ. નિ. પ. પુ. ગુરુશ્રી નાથજીભાઈમાં તથા બીજી ખંભાતના અ. નિ. પ. પુ. પ્ર. માયાતીતાનંદજીમાં. પોતાના સંબંધમાં આવનાર સહુ કોઈનું શ્રેય કેમ થાય, તેની કેમ પ્રગતિ થાય તેવી રીતે સ્વામીજી વર્તતા હતા, એવા અનુભવો તેઓશ્રીના પ્રસંગમાં આવનાર સર્વ કોઈને થયા છે.

આવી આત્મીયતા અને સ્નેહનો નાતો બને સત્પુરુષો પુ. સ્વામીજી અને પુ. મોટાભાઈ વચ્ચે હતો. અને તેથી જ પુ. સ્વામી શાનછીવનદાસજીએ પોતાના અભિનિસેંકાર પુ. મોટાભાઈને હાથે જ થાય એવી ઈચ્છા વ્યક્ત કરેલી. આવા સમર્થ સદ્ગુરુ સ્વામી શ્રીજીનાન્દીના મદ્રાસના સત્સંગીઓને લાખેલા એક પત્રમાં પુ. મોટાભાઈ માટે વાપરેલા શબ્દો, પુ. મોટાભાઈના સમગ્ર વિકિતત્વે છતું કરે છે : ‘આ બ્રહ્માંડમાં ઈશ્વરલાલ જેવો કોઈ દયાળું નથી. ઈશ્વરલાલનું દ્વદ્ય માખણ જેતું કોમળ છે. માટે મદ્રાસ મંદિરમાં તમારે કામકાજ હોય તો તેમની સલાહથી કરશો.’

વડતાલ-અમદાવાદ બને દેશના આચાર્યશ્રીનાં કુટુંબો પ્રત્યે પુ. મોટાભાઈને લાગકી, પ્રેમ અને પૂજ્યભાવ હમેશાં રહેલાં. પુ. મોટાભાઈના જીવનકાળ દરમાન બને દેશના આચાર્યોના મિલન પ્રસંગોના મહોત્સવોમાં પુ. મોટાભાઈએ સત્સંગને પ્રેરણજીવાદી માર્ગદર્શન પૂરું પાડી ઉત્સાહભેર ભાગ લીધેલો. તે પ્રસંગોએ કરેલાં મનનીય હિતકારી પ્રવચનોનો સાર નીચે મુજબ છે :

‘ભગવાન શ્રીસ્વામીનારાયણો દેશવિભાગના લેખ દ્વારા સંપ્રદાયના વિભાગ કરેલા નથી. પણ એના અર્થ વહીવટના બે વિભાગ કરેલા છે.’

આ લેખ દ્વારા શ્રીજી મહારાજે ભારપૂર્વક પ્રતિપાદન કર્યું છે કે સંપ્રદાય એક અને અવિભાજ્ય છે. સત્સંગના વહીવટ-વવહારને અર્થે બે દેશ શ્રીજી મહારાજે કરેલા છે. બને દેશના અનુયાયીઓને માટે તો બને આચાર્યશ્રી પૂજ્ય અને માન્ય છે. શરીરમાં બે આંખ, બે કાન, બે પગ, બે હાથ છે તેમાં કાંઈ સારા-નરસાના બેદ ન પડાય. આપણે બીજા દેશમાં રહેતા હોઈએ છતાં બને દેશ મારા જ છે એવી ભાવના રાખવી જોઈએ. એવી રીતે સર્વદશી બનવાનું મને મારા ગુરુજીએ શીખવું છે.’

આ મંદળમાં આજે પણ બને દેશના આચાર્યશ્રીઓ માટે સરખાં પ્રેમભાવ-આદર-પૂજ્યભુદ્ધિ છે.

વડતાલમાં વિરાજમાન શ્રીલક્ષ્મીનારાયણદેવ અતિ પ્રતાપી છે. તેમના ચરણકમળમાં પ્રાર્થના સહ નિવેદન કરવાથી મુશ્કેલીઓ દૂર થાય છે અને કષ્ણોનું શમન થાય છે એ વાત પુ. મોટાભાઈ વખતોવખત કહેતા : ‘મારા ગુરુજીએ મને જ્ઞાનેલું કે જગતમાં મોટા ભાગના મનુષ્યોને ભજન કરવાની ઈચ્છા હોય છે પણ વવહારમાં ઉપાય આવે તેથી ભગવદ્બ્રહ્મજનમાં ગૌણતા આવે છે, તો જ્યારે જ્યારે આપત્તિ આવે કે કોઈ જાતનો મનોરથ થાય તે વખતે તેનું શ્રીલક્ષ્મીનારાયણદેવને નિવેદન કરજો. એમના દ્વારા હું તમારા સર્વે મનોરથો પૂર્ણ કરીશ એવી જાતરી શ્રીસ્વામીનારાયણ ભગવાને વડતાલ શ્રીલક્ષ્મીનારાયણદેવની પ્રતિજ્ઞા કર્યા બાદ કરેલા મંગળ પ્રવચનમાં આપી છે. મેં જ્યારથી આ વાત જાણી ત્યારથી મને એવા અનેક અચૂક અનુભવો થયા છે કે શ્રીલક્ષ્મીનારાયણદેવ દ્વારા શ્રીહરિ આપણી મુસીબતો જરૂર દૂર કરે છે અને આપણા હિતના સંકલ્પો પૂરા કરે છે.’

‘શિક્ષાપત્રી’ના શ્વોક ૪૦ની આજ્ઞાપાલનની શિથિલતા અને તેના પાલનની આગ્રહભરી સાવધાની રાખવા વિશે વિરસદ મંદિરમાં પ્રારંભિક પ્રવચન કરતાં પુ. મોટાભાઈએ જ્ઞાનેલું, ‘... આપણા સંપ્રદાયના મંદિરોમાં દર્શનની વિવસ્થા અનોખી છે. પોતાના આશ્રિતોના ધર્મરક્ષણ માટે શ્રીજી મહારાજે મર્યાદા બાંધી કે મંદિરમાં દર્શન કરતી વખતે પુરુષોએ સ્ત્રીઓનો અને સ્ત્રીઓએ પુરુષોનો સ્પર્શ ન કરવો. મંદિરમાં પિતાથી પોતાની પુનીને તેમ જ પુત્રીથી પોતાના પિતાને પણ અડકાય નહીં તો બીજાને તો અડકાય જ કે ? આ મર્યાદા લોપનાર માટે ભગવાન સ્પષ્ટ જાહેર કરે છે કે, ‘એ મારો નથી.’ વડતાલમાં આપણે દર્શન કરવા જઈએ છીએ ત્યારે ઘણા આ મર્યાદા લોપે છે. આ આજ્ઞાલોપ આપણે પરમાત્માસ સમક્ષ કરી દર્શન કરેલો તેથી શું ભગવાન રાજ થતા હશે ? દર્શનના લોભને લીધે, સ્ત્રીઓનો સ્પર્શ કરનારને ભગવાનના દર્શનનું ફળ મળતું નથી, ઊલંઘું, તેથી થતું પાપ વજલેપ થાય છે. મર્યાદા લોખીને દર્શન કરવાં તેના કરતાં ધેર બેસી રહેવું સાંદું. ભગવાનની નજર સમક્ષ તેમની આજી લોપતાં જેને સંકોચ થતો નથી તેને ભક્ત કેવી રીતે કહેવાય ? ... માટે દરેકે સાવધાન થઈને આ ધર્મમર્યાદા પાળવી જોઈએ. પુષ્યદાન, સત્કર્મ ઓછું થશે તો

ચાલશે પણ વજલેપ થાય એતું - આતું પાપ કોઈ કરવો નહિ. ... ભગવાનની આજ્ઞા એ જ ધર્મ, ધર્મ સહિત ભક્તિ કરવી. ધર્મ અને ભક્તિ બને હોય તો જ શ્રીજી પથારે. ... માટે તમે સૌ વડતાલ અગર બીજે દર્શને જાઓ ત્યારે ધર્મ સહિત મર્યાદામાં રહીને દર્શનનો - ભક્તિનો આગ્રહ રાખજો.'

અને આ ભગવદાજ્ઞાનુસાર પૂ. મોટાભાઈ વડતાલ દર્શનથી ગયા હોય ત્યારે આવી મર્યાદા સહ દર્શનની સાનુકૃતા ન હોય તો દર્શન કર્યા સિવાય - શિખરને પગે લાગી પાછા ફરતા અને ફરીથી જ્યારે આવી અનુકૃતા હોય ત્યારે જ દર્શન કરવા જતા - એમ આ લેખક ઘડી વાર જોયું છે.

શ્રીજી આશ્રિત હમેશાં સુખી જ હોય એ વિશે એક પ્રાસંગિક પ્રેરક પ્રવચન કરતાં પૂ. મોટાભાઈએ કહેલું : 'પરમાત્માએ ગુરુ રામાનંદ સ્વામી પાસેથી આપણું દુઃખ પોતાને માથે લીધું. આમ છતાંય સ્વામિનારાયણનો આશ્રિત જો દુઃખી હોય તો તેનું કારણ કાં તો તેને પરમાત્માનો આશ્રય બરાબર નથી અથવા તેમના પ્રવચન પર તેની દાખિ ગૌણ્ણ છે. શ્રીહરિ કહે છે કે ચચ્કવતી રાજના ગોલાગોળીને પણ સાત માળની હવેલી રહેવા માટે હોય છે તો સ્વામિનારાયણ ભગવાન તો રાજના પણ રાજ છે. તેમના આશ્રિત આપણો - તેને વ્યવહારમાં દુઃખ હોય ! દુઃખ આવે તો ઈષ્ટદેવના ખરા આશ્રિતે તો એ જ વિચારવું રહ્યું કે મેં તેમનું કયું વચન લોયું છે જેથી મને દુઃખ આવ્યું ?'

પૂ. મોટાભાઈની છેલ્લી માંદગી - જે લગભગ પાંસઠ હિવસ જેટલી ચાલી - તે દરમ્યાન પૂ. મોટાભાઈએ વૃત્તિ પાછી વાળી કેવળ ભગવાનમાં જ જોડી દીધી હતી અને ખોરાક પણ લગભગ બંધ કરી દીધો હતો. એક આંખના મોતિયાના ઓપરેશન બાદ - મોટે ભાગે બને આંખો મોટાભાઈ બંધ જ રાખતા અને જગતની તમામ પ્રવૃત્તિમાંથી જીવને અણગો કરી કેવળ ભજનમાં જ સંલગ્ન રહેતા. ખોરાક બંધ કર્યા બાદ પ્રવાહી પણ થોડુંક લેતા. મોટાભાઈએ કેવળ હરિભજનનું જ ભોજન કરવા માંડ્યું હતું. આમ પૂ. મોટાભાઈએ આપણને સૌને જિંદગીની છેલ્લી અવસ્થામાં પ્રયત્નપૂર્વક ખટકો રાખી જગતમાંથી, સગા-સંબંધીમાંથી વૃત્તિ પાછી ખેંચી કેવળ ભગવાનમાં જ વૃત્તિ જીડવાનો અને તે દ્વારા ભગવાનમય બની જવાનો અંતિમ ગ્રેરણાદારી સંદેશ આપ્યો.

સં. ૨૦૩૮ના અપાંક વદ ૩ ને તા. ૮-૭-'૮૨ના રોજ દેહત્યાગ કરી પોતાનું મંગળમય અને મંગળકારી જીવનકાર્ય પૂર્ણ કરી દેહત્યાગ કરી શ્રીસ્વામિનારાયણ ભગવાનની ચરણકમળસેવામાં અક્ષરનિવાસી થયા.

તે અંતિમ માંદગીની સ્થિતિ અને અક્ષરનિવાસને શબ્દોમાં મૂર્તિમંત કરતાં, તેમને શ્રદ્ધાંજલિ આપતાં, સત્સંગપ્રસિદ્ધ રાજકવિ શ્રી માવદાનણાએ લખ્યું :

"વિશ્વપતિની પાસણે,
ખટકો રાખી ખાસ,
માંવ મુક્ત મોંઘો ગયો
(આજ) "ઇશ્વર" ઈશ્વર પાસ."

જીવનમાં માતાપિતા-ગુરુનું ઋણ કરી ચૂકવી શકતું નથી. આદર્શ મહામાનવ, સમર્પણશીલ શિષ્ય, પ્રેમાળ અને આત્મબુદ્ધિવાન ગુરુભાઈ, વત્સલ વડીલ, પરમ બ્રહ્મનિષ્ઠ ભક્ત અને મોંઘેરા મુક્ત પુરુષ એવા પૂ. મોટાભાઈએ માનવજીવન અને સવિશેષ પોતાના ગુરુભાઈઓ ઉપર કરેલા ઉપકારો પ્રતિ 'ઋણ-સ્વીકાર' નિમિત્તે આ લેખક અને સમગ્ર ગુરુભાઈઓના મુખમાંથી - ભક્તચિત્તમણિભાં સ.શુ.નિર્જૂળનંદ સ્વામીએ જ્ઞાનેલા શબ્દો સાહિત્ય રીતે સરી પડે છે :

'તમે કર્યો મું પર ઉપકાર,
તેના પ્રતિ ઉપકાર માંઈ,
હથ જોડ્યા વિના નથી કાંઈ.'

વર્તમાન અને ભાવિ પેઢી પૂ. મોટાભાઈએ જીવેલા - ચીધેલા શ્રીહરિની પ્રસન્નતાપાત્ર જીવનરાહ પર ચાલી માનવજીવનનું સત્તું ધ્યેય સિદ્ધ કરે એવા મંગળમય વિનિયોગથી તેઓશ્રીની જીવનજરમરનું આ સંક્ષિપ્ત આલેખન પ્રસ્તુત કરી આ લેખક અને સૌ ગુરુભાઈઓ 'પૂ. મોટાભાઈ'ને શ્રદ્ધાપૂર્વક ચરણવંદના કરે છે.

તેઓશ્રીની જન્મશરીરની તારે જ સાચા અર્થમાં ઊજવી કહેવાય કે જ્યારે આપણે સૌ આપણા જીવનમાં તેમની પ્રસન્નતાપાત્ર નિર્ણયમન્ત્રત સહિત કંચન જેતું અણિશુદ્ધ શ્રેષ્ઠ ચારિત્ય મૂર્તિમંત કરીએ :

"દેહ છતાં જેની દશા
વર્તે દેહાતીત,
તે શાનીના ચરણમાં
વંદન હો અગણિત."

ગાંધીનગર

૨-૧૦-૧૯૮૭

- ભાલયંત્ર કેશવલાલ શાહ

સંક્ષેપ સૂચિ

દયાળું શ્રી :	ગુરુદેવ શ્રી નાથજી ઈચ્છારામ શુક્લ
શાંતિપાઠ :	સ. ગુ. નિષ્કૃતાનંદ સ્વામી રચિત ‘ભક્તચિંતમાણી’નાં પ્રકરણ ર૧૮ થી ઉત્ત
ગ.પ્ર. પ્ર :	ભગવાન સ્વામિનારાયણનાં વચનામૃતોમાં ગઢા પ્રથમ પ્રકરણમાં વચનામૃત
ગ.મ. પ્ર :	ભગવાન સ્વામિનારાયણનાં વચનામૃતોમાં ગઢા મધ્ય પ્રકરણનાં વચનામૃત
ગ.છ. પ્ર :	ભગવાન સ્વામિનારાયણનાં વચનામૃતોમાં ગઢા અંત્ય (છેલ્લા) પ્રકરણનાં વચનામૃત
કા. પ્ર :	ભગવાન સ્વામિનારાયણનાં વચનામૃતોમાં કારિયાણીમાં વચનામૃત
લો. પ્ર :	ભગવાન સ્વામિનારાયણનાં વચનામૃતોમાં લોયાનાં વચનામૃત

વિષયાનુક્તમ

૧	ગૂતનવર્ષ	૧
૨	પરમાત્માનો વિદ્યાસ-આશ્રય-નિષ્ઠા-નિશ્ચયની દૃઢતા કરવા વિશે	૪
૩	આપત્તિકાળ-ઉપાધિઓમાં ધીરજ રાખવા વિશે	૩૦
૪	પરમાત્માની આશાઓ પર દંદિ રાખવા વિશે	૪૩
૫	પરમાત્માની ઈચ્છા-અનુકૂળતામાં રહેવા વિશે	૪૮
૬	શ્રીહરિમાં-સત્પુરુષોમાં પરમ ભાવ રાખવા વિશે	૬૦
૭	પરમાત્માના ભક્તોમાં-ભગવદીય કુટુંબોમાં સંપર રાખવા વિશે	૬૬
૮	સત્સંગ કરવા વિશે-કુસંગ ન કરવા વિશે	૭૩
૯	પોતાના જીવનસાથીને-બાળકોને સત્સંગ કરાવવા વિશે	૭૬
૧૦	નિષ્કામક્રત અને ચારિન્યશુદ્ધિ	૮૩
૧૧	વિદ્યાભ્યાસ કરવા વિશે-પરિક્ષા આપવા વિશે	૮૭
૧૨	નોકરી-ઉદ્યમ-ધંધો-વ્યાવહારિક પ્રવૃત્તિઓ કરવા વિશે	૯૨
૧૩	દેવુંન કરવા વિશે	૯૮
૧૪	પરદેશમાં-દૂર દેશમાં વસતા શ્રીજીના આશ્રિતોને ઉદ્દેશીને	૧૦૦
૧૫	માતાપિતાની સેવા વિશે	૧૦૪
૧૬	માંડગી સમયે	૧૧૦
૧૭	સ્વજનના મૃત્યુ સમયે	૧૧૪
૧૮	અન્ય વિષયો ઉપર	૧૨૦
૧૯	પરિશિષ્ટ-“૧” (અનાશ્વર્યો જયસ્તેષાં યેષાં નાથોડસિ કેશવ ૧)	૧૩૦

નૂતન વર્ષ

“....જેમ જેમ સમય જાય છે તેમ તેમ આ જીવનનું
એક વર્ષ પુરું થાય છે અને બીજું વર્ષ શરૂ થાય છે,
તો શ્રીજીની આજ્ઞા મુજબ પ્રગતિનું સરવૈયું કાઠવું
જોઈએ કે જેથી આપણાને ખ્યાલ આવે કે, આપણો
શ્રીજીને પામવાના ભાર્ગમાં સ્થિત થઈ ગયા છીએ
કે શ્રીજી તરફનું અંતર ઓછું કરતા જઈએ
છીએ....”

૧

“....સર્વ મંગળકારી, સદા મંગળકારી, સર્વેશ્વર, સર્વકારણ, સર્વવ્યાપક, પરાત્પર, પરમાત્મા શ્રી હરિ, શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ, શ્રી નરનારાયણદેવ તમો સર્વનું સર્વપ્રકારે મંગળ કરો એવી તે પરમહૃપાળું પ્રભુ પ્રતિ મારી સપ્રણામ પ્રાર્થના છે. આજે લક્ષ્મીજીનો જન્મદિવસ છે. આવતીકાલે પોતાના અનન્યાશ્રિતાના રક્ષણાભાર પ્રલુબે, ગોવર્ધનરૂપે પોતાના ભક્તજનોનું રક્ષણ કર્યું તેની ઉજવણીરૂપે, ગોવર્ધન પૂજાનો, અત્રકૂટનો અને બેસતા વર્ષનો મંગળદિન છે. પરમેશ્વરનો અનન્ય આશ્રય અને વિશ્વાસ ધરાવનાર ભક્ત દેહે કરીને જ્યાં જ્યાં હોય ત્યાં એ ભક્તવત્તસલ પ્રલુબું અનેની પાસે જ રહે છે. જ્યાં એ મહાપ્રભુ હોય છે ત્યાં જ એમના અનંત મુક્તો - લક્ષ્મી વિ. હોય છે. એટલે જે પ્રભુનો આશ્રિત છે તેની પાસે જ પ્રભુ અને પ્રભુના જનનો વાસ હોય છે. પ્રભુનું વચન નાનું-મોદું પાળે તેની પાસે જ પ્રભુ રહે છે. તેનું રક્ષણ-પોષણ અને શ્રેય સર્વપ્રકારે કરે છે. તમો દૂર રહ્યા છો પણ પ્રભુ તમારાથી દૂર નથી, દેહે કરીને તમારી મારી વર્ષે હજારો ગાઉનું અંતર છે. પરંતુ પરમાત્માની દંદિથી કાંઈ અંતર નથી....”

૨

“....સં. ૨૦૧૫નું વર્ષ પુરું થાય છે અને સં. ૨૦૧૬નું વર્ષ શરૂ થાય છે. જેમ જેમ સમય જાય છે તેમ તેમ આ જીવનનું એક વર્ષ પુરું થાય છે અને બીજું વર્ષ શરૂ થાય છે, તો શ્રીજીની આણા મુજબ પ્રગતિનું સરવૈયું કાઢવું જોઈએ કે જેથી આપડાને ઘ્યાલ આવે કે, આપણો શ્રીજીને પામવાના માર્ગમાં સ્થિત થઈ ગયા છીએ કે શ્રીજી તરફનું અંતર ઓછું કરતા જઈએ છીએ. મનુષ્ય સમજે છે છતાં સમજતો નથી કે પ્રભુ વિનાનું જીવન શૂન્ય,

શુષ્ણ અને જરૂર છે. ભૂતકાળના મહાન પુરુષોના દીતિહાસોમાં એ સત્ય રહેલું છે કે જીવન-નૌકા પ્રભુને સોંપીને, પ્રભુની આણા મુજબ જીવન જીવનાર સુખી થાય છે. એ સત્ય ત્રિકાળાબાધિત છે અને તે તમારી નજરમાંથી અદેશ્ય ન થવા દેશો એવી મારી નભ્ર વિનાંતિ છે. શ્રીજીની આણાના પાલન સાથે શ્રીજીનું ભજન સ્મરણ કરતા રહેશો....”

* * *

૧

“.... જગતનો પ્રવાહ એવો છે કે પરમાત્માના આશ્રયમાંથી આપણાને બહાર ખેંચી જાય છે અને દુઃખી કરે છે. એક કાયમનું સત્ય છે કે, જે પ્રભુ પર વિશ્વાસ રાખે છે તે કદી નિરાશ થતો નથી અને કદી નિષ્ફળ જતો નથી. માટે પરમ કૃપાળુ મહાપ્રભુ શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાન વિશે નિષા રાખી એમની આજ્ઞા પાળતા રહેશો. એ દ્યાળુ પ્રભુ તમોને સુખી રાખશો....”

૨

“.... ભગવાનના જે છે તે ભગવદીય કહેવાય છે. એટલે ભગવદીય તે જ કહેવાય છે કે જે ભગવાનના છે, જે પોતાના જીવનમાં ભગવાનનું જ પ્રધાનપણું રાખે, જે પોતાના જીવનની દરેક કિયા ભગવાનની આજ્ઞા મુજબ કરવાનો હંમેશાં અને સ્વાભાવિકપણે પ્રયત્ન કર્યા કરે, અને ભગવાનને સાકાર જાણી તેમનું ધ્યાન-ભજન-પૂજન કર્યા કરે. શ્રી સ્વામિનારાયણ પરમાત્મા સર્વેશર, સર્વાવતારી, અને સર્વમંગળકારી છે એમ સમજી - વિચારી એ મંગળકારી પ્રભુને જીવનના દરેક ક્ષેત્રમાં આગળ રાખે, અને એમની પ્રસંગતા ખાતર સર્વ કિયા કરે પણ વિષયો ભોગવવા કિયા ન કરે....”

૩

“.... મનુષ્યના માન્યામાં આવતું નથી પણ એક સત્ય હકીકત છે કે, આ દેહમાં આપણે ક્યાં સુધી રહેવાનું છે તે પરમ કૃપાળુ પરમાત્માને આધીન છે, અને આ દેહમાંથી નીકળીને ક્યાં જવાનું છે તે પણ એ દ્યાળુ પ્રભુને આધીન છે. માટે જ સત્પુરુષોએ પોતાના જીવનનો એક જ સિધ્યાંત

પરમાત્માનો વિશ્વાસ - આશ્રય - નિષ્ઠા - નિશ્ચયની દઢતા કરવા વિશે

“.... એ પરમાત્માના આશ્રયનું બણ રાખશે તેમ તેમ આખાઈમાં - સર્વપ્રકારની આખાઈમાં - વૃદ્ધિ પામશે. આવી પ્રાણાલિકા સૂછિના આરંભકાળથી પરમાત્માએ રાખી છે. પરમાત્માને વિશે પરમ વિશ્વાસ ધરાવનાર વ્યક્તિની સામેથી કે પાસેથી આખાઈ ખસતી જનથી પાણ સદા પાસે જ રહે છે. માટે એ દ્યાળુ પ્રભુનો પરમ વિશ્વાસ રાખવો એ નિષ્ઠા છે....”

જીવનમાં વણી લીધો છે કે, એ સર્વેશ્વર મંગળકારી પરમાત્માની પ્રસરતા મળે તે પ્રમાણે, એટલે કે પરમાત્માની આજ્ઞા પ્રમાણે મન, વચન અને કર્મથી જીવન જીવવું. આજ સિધ્યાંત સર્વ પ્રકારે - સર્વત્ર - દેહ છીતાં અને દેહ ત્યાગ પછી જીવને શાશ્વત સુખ અને શાંતિ આપે છે. એ પરમાત્મા આપણી દરેક કિયા, દરેક વિચાર જાણો છે અને જુઓ છે ને તે મુજબ ફળ આપી ભોગવાવે છે. માટે એ પરમાત્મામય જીવન કરી દેવું એ જ આ જીવનનો ખરેખરો હેતુ છે, અને તેથી જ એવા જીવનથી આપણો પોતાને તેમજ અન્ય સર્વેને સુખી કરી શકીએ. તમારે પણ હવે શેષ જીવનમાં એ પ્રભુમય થઈ એમની પ્રસરતા મેળવવી અને બાળકોને આશીર્વાદ આપવા કે તેઓ પણ એ પ્રભુના આશ્રયે જીવન જીવે....”

૪

“....એ પરમાત્માના આશ્રયનું બળ રાખશે તેમ તેમ આબાદીમાં - સર્વપ્રકારની આબાદીમાં - વૃદ્ધિ પામશે. આવી પ્રણાલિકા સુષ્ઠિના આરંભકાળથી પરમાત્માએ રાખી છે. પરમાત્માને વિશે પરમ વિશ્વાસ ધરાવનાર વ્યક્તિની સામેથી કે પાસેથી આબાદી ખસતી જ નથી પણ સદા પાસે જ રહે છે. માટે એ દ્યાળું પ્રભુનો પરમ વિશ્વાસ રાખવો એ નિષ્ઠા છે....”

૫

“....આપણો આપણું સર્વ જીવન, સર્વેશ્વર શ્રીહરિણ, શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવને ખરા અર્થમાં અર્પણ કરેલ છે. તેથી આપણા જીવનમાં શું થશો એવી ચિંતા ન કરતાં, જે પ્રભુ સર્વનું રક્ષણ પોષણ કરે છે તે જ પ્રભુ પોતાના જીવના જીવનની, એટલે કે આપણા જીવનની સર્વ પ્રકારે રાત દિવસ ચિંતા રાખે છે, એવો દેખ વિશ્વાસ રાખવો અતિ આવશ્યક છે....”

૬

“.... ‘ઈષનિષ્ઠા, ગુરુનિષ્ઠા, અને સ્વરૂપનિષ્ઠા જીવને હંમેશા શાંતિ, સુખ અને સમૃદ્ધિ આપનારી હોય છે જ,’ એમ સત્યાસ્ત્ર, સદાચાર અને સાધ્યમાં વારંવાર કહે છે.... જન્મ, મરણ, અને પરણ, એ ત્રણ પરમાત્માના પોતાના હાથની વાત છે. એ પરમ દ્યાળું પરમાત્માનો આપણાને દેખ આશ્રય છે. એ પ્રભુ દ્યાળું છે, મંગળકારી છે અને એમના ચરણમાં અને આશ્રયમાં, સર્વ મંગળ નિવાસ કરીને રહેલ છે. માટે નિશ્ચિંત મને એ દ્યાળું દેવનું સ્મરણ - ચિંતા કરતા રહેશો....”

૭

“....પરમાત્મા શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાન સર્વેશ્વર, સર્વત્ર, સર્વનિયંતા હોઈ એમનું ધાર્યું જ થાય છે એવી દેખ નિષ્ઠા રાખી જીવનમાં ઉતારવી એ જ એમના આશ્રિતનું લક્ષણ છે....”

૮

“....પોતાને શરણો અનન્યભાવે જે આવે છે અને રહે છે તેનું એ દ્યાળું દેવ સર્વ પ્રકારે રક્ષણ, પોષણ અને પ્રગતિ કરે છે, એ ઈતિહાસપ્રસિધ્ય અને અનુભવપ્રસિધ્ય હકીકત છે. એની જેટલી દેખતા આપણાને થાય તેટલાં આપણાને દિવ્યશાંતિ અને સુખ પ્રામથાય છે....”

૯

“....દ્યાળું શ્રીના આશીર્વાદથી અને પ્રસંગથી આપણાને પરમાત્મા શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાનનો અનન્ય અને એકાંતિક આશ્રય થયો છે. તે જેમ વધુ દેખ થતો જાય તેમ સત્સંગ ભજન કરતા રહેવું આવશ્યક છે....”

૧૦

“....સર્વેશર અને સર્વ મંગળકારી અને દાતા શ્રીહરિનું ચિંતન, મનન અને ધ્યાન કરતા રહેવું એ આપણું જીવન છે માટે જીવનમય જીવવાથી જીવનધ્યેય પ્રામથ્યાય છે જ....”

૧૧

- “....પરમ મંગળમય અને સર્વકર્તાઈતા પરમાત્મા શ્રીહરિ, શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવની પ્રસન્નતાથી તમો સર્વ કુશળ હશો અને તમારા સુખદ સંકલ્પોની સુપ્રાતિ માટે તમો એ મહાપ્રભુના ચિંતવન અને ધ્યાનવૃત્તિમાં આગળ એમની કૃપાથી વધતા હશો....”

૧૨

- “....જેને પોતાના ઈષ્ટદેવ પરમાત્મા શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાનને વિષે દેખ નિષ્ઠા હોય તેનું સર્વ પ્રકારે રક્ષણ અને પોષણ થયા જ કરે છે, અને તેથી જ અનુભવી વ્યક્તિઓ પોતાના જીતઅનુભવ ઉપર ત્રિકાળાબાધિત અને અનુભવસિદ્ધ સત્ય સિધ્ધાંત કહે છે કે : પ્રભુ પર વિશ્વાસ રાખનારને કદાપિનિરાશ થવું પડતું જ નથી....”

૧૩

- “....સર્વત્ર, સર્વેશર પરમાત્મા શ્રી સ્વામિનારાયણ મહાપ્રભુના આશ્રયથી આશ્રિતને શાંતિ અને આનંદ રહે છે. માટે ગમે તેવા દેશકાળ હોય તો પણ એ આશ્રયમાં લેશ પણ શિથિલતા ન આવે, બલ્કે એ આશ્રયની દેખતા થતી જ જાય એની કાળજી આપણે રાખવી જોઈએ....”

૧૪

- “....પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા શ્રીહરિ સર્વ પ્રકારે એમના આશ્રિતનું રક્ષણકર્યા જ કરે છે. આપણો એમના ચુસ્ત અને દેઢ આશ્રિત થવું જોઈએ એ જરૂરનું છે. દયાળુશ્રીએ એ પરમાત્માના ચરણકમળના આશ્રયે આપણાને મૂક્યા છે. એ આશ્રય આપણા જીતઅનુભવથી જેમ જેમ દેઢ થતો થાય તેમ તેમ એ પરમાત્માનું બળ આપણામાં વધુ અને વધુ વેગવંતું થાય છે. માટે એ આશ્રય દેઢ કરતા રહેવું જોઈએ....”

૧૫

- “....પરમાત્મા શ્રીહરિ, શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ, શ્રી નરનારાયણદેવ કલ્યવૃક્ષ સમાન છે. કલ્યવૃક્ષની નીચે બેસી જે સંકલ્પ કરીએ તે પૂર્ણ થાય છે, તેમ શ્રીહરિ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ, શ્રી નરનારાયણદેવનો આશ્રય દેઢ રાખી હિતનો જે સંકલ્પ કે કિયા કરીએ તે પરમાત્મા પૂર્ણ કરે છે જ. માટે એમને આગળ રાખી, એમની પ્રાર્થના કરી, અભ્યાસ કરીએ તો સારી સફળતા અભ્યાસમાં અને જીવનમાં પ્રામથ્યાય છે....”

૧૬

- “....સર્વેશર શ્રીહરિ, સર્વ સત્તાધીશ હોવા છતાં, સર્વના નિયામક હોવા છતાં, સર્વનું કેમ કરી હિત અને મંગળમય જીવન થાય એવા ઉદાર વિનિયોગથી આપણા ઉપર અમૃતમય દાસ્તિ નાખે છે. માટે એ પ્રભુના આશ્રયનું બળ વિચારી, એ બળના આધારે જીવનપ્રવાહ ચલાવવો એવી આપણી પરમ પવિત્ર ફરજ છે. જેનું સ્મરણ મંગળમય છે, જેની કિયા મંગળમય છે, જેની દાસ્તિ મંગળમય છે, જેનું દર્શન મંગળમય છે, જેની ગતિ

મંગળમય છે, એવા સર્વ પ્રકારે મંગળમય અને સર્વ સત્તાધીશ પ્રભુનો આપણને આશ્રય થયો છે, તે બણ રાખી, આ જગતમાં એ મહાપ્રભુ આપણને રાખે ત્યાં સુધી એમની ભક્તિ-એમનું ચિંતવન-એમનું સેવન કરતા રહેવાથી જ આપણું જીવન ધન્યભાગી અને સુખમય બને છે....”

૧૭

- “..... ચિ..... ને પોતાની ભૂલ સમજાઈ એ આપણા જીવનમાં પરમાત્મા શ્રીહરિ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવની કેવળ નિષ્કારણ કૃપાનો આપણા પ્રત્યક્ષ અનુભવમાં વધારો છે. પરમકૃપાળું એ ઈષ્ટદેવની કૃપાનો પાર નથી. આવા અનુભવથી એ પરમાત્માનો આશ્રય આપણને વધુ અને વધુ દૃઢ થાય તો એમનો હિંદ્ય આનંદ આપણને વધુ અને વધુ અનુભવાય. માટે જીવનમાં એમના ઉપર વિશ્વાસની આપણી દેખતા થાય એ આપણું પવિત્ર કર્તવ્ય છે....”

૧૮

- “....દેશકાળ અહીં સમવિષમ ચાલ્યા કરે છે. તેમાં જે પરમાત્માના આશ્રયનું બળ રાખીને રહે તેનું રક્ષણ થશે જ....”

૧૯

- “....જે સર્વ નિયંતા, સર્વ શર, અને સર્વ મંગળકારી પરમાત્મા ઉપર અડગ વિશ્વાસ રાખે છે તેને કદી નિરાશ થવું પડતું જ નથી અને એ અચળ વિશ્વાસુ આશ્રિત સર્વ પ્રકારે સુખી થાય છે. એ સૂત્ર આપણે આપણા જીવનમાં ભૂલવું નહિ, પણ આપણી રગેરગમાં ઉતારી દેવું....”

૨૦

- “....આપણા સર્વનું, સર્વ પ્રકારે, રક્ષણ-પોપણ આપણી સાથે રહીને પરમકૃપાળું પરમાત્મા શ્રીહરિ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ કર્યા જ કરે છે. તેથી એ દ્યાળું હરિકૃપણ મહારાજનું સ્મરણ-ચિંતવન આપણને થયા કરવું જોઈએ. એમના આદેશો ઉપર જ આપણી સમગ્ર દાણિ, સમગ્ર શક્તિ, અને આપણું સમગ્ર જીવન આધારિત રહેવાં જોઈએ. જગતમાં અનંત દેહધારી જીવો છે, જે જીવનની ઉપાધિઓમાં ફસાઈ જઈ દુઃખી થઈ જાય છે અને અનંત દુઃખમાં દૂબતા રહે છે. પરમાત્માની આપણા ઉપર પરમકૃપા છે કે એમનો આશ્રય આપણને કરાવનાર મહાપુરુષ, એમના અતિ દૃઢ ઉપાસક, આશ્રિત અને સર્વ પ્રકારે આજાંકિત સેવક હતા, જેથી આપણને એ પ્રભુનો આશ્રય આવા વિષમ દેશકાળમાં અડગ રહ્યા કરેલ છે....”

૨૧

- “....મન, વચન અને કિયાથી જે પરમાત્મા ઉપર દૃઢ વિશ્વાસ રાખે છે તેનું એ દ્યાળું દેવ સર્વ પ્રકારે, સર્વ પ્રકારનું શ્રેય કરતા જ રહે છે, અને દ્યાળું ભઈજાએ(પૂ. ગુરુદેવ નાથજીભાઈ શુક્લ) આપણને એ આશ્રય સર્વ પ્રકારે દૃઢ રાખતા અને દૃઢ કરતા રહેવાનો ગુરુમંત્ર આપેલો છે; માટે એ વારસો આપણે જાળવી રાખી પાછળના આશ્રિતોને એ આશ્રયનો વારસો આપવાની આપણી પવિત્ર ફરજ છે....”

૨૨

- “....ગ.પ્ર.પ્ર.૭૨ માં પરમાત્મા કહે છે કે, “જેને ભગવાનનો નિશ્ચય માહાત્મ્યે સહિત હોય, ને સંત અને સત્સંગીનું માહાત્મ્ય ઘણું જાણતો હોય, ને એવા ભક્તનું કર્મ જો કઠણ હોય અને કાળ પણ કઠણ હોય તો પણ, એ

ભક્તને એવી ભક્તિનું અતિશય બળ છે તે કાળને કર્મ એ બેય મળીને તેનું ભૂંદું કરી શકતા નથી; અને જેને ભગવાન અને ભગવાનના સંતને વિષે નિષ્ઠામાં કાંઈ ફેર હોય તો તેનું ભગવાન રૂકું કરવાને ઈચ્છે તોય પણ તેનું રૂકું થતું નથી.” એટલે ભગવાન પર અતિદૃઢ નિષ્ઠા અને વિશ્વાસ રાખનારને કદાપિનિરાશ થવું પડતું નથી....”

૨૩

“....પોતાના ઈષ્ટદેવને વિષે પરમ નિષ્ઠાવાન પુરુષનું કોઈ અનિષ્ટ કરી શકતું નથી. પરમાત્મા કહે છે કે, ‘જે પુરુષ મારા પરાયણ છે તેનો તેજથી, યશથી, સંપત્તિથી કે વિભૂતિઓથી દેવ પણ પરાજ્ય કરી શકતા નથી... તો રાજા તો પરાભવ કેમ જ કરી શકે?’ માટે આપણું તો એ જ પરમ કર્તવ્ય છે કે આપણા અને સમગ્ર જગતના ને જીવોના એક જ આરાધ્ય ઈષ્ટદેવ શ્રી હરિ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ, શ્રી નરનારાયણ દેવને વિષે પરમ નિષ્ઠા - પરમ વિશ્વાસ રાખવો. જે પ્રભુ પર વિશ્વાસ રાખે છે તેને નિરાશ થવું પડતું નથી એ સત્ય અને દિવ્ય સૂત્ર દયાળુશ્રીએ આપણાને પાયું છે.”

૨૪

“.... જેને બળ બહુનામીતથ્યું રે

તેને રહે ન રતિ રંકપણું રે....

માટે આપણાને પરમાત્માનો જ આશ્રય છે એટલે બળ અને સુવિચારની પરંપરા ચાલુ રાખવી. પરમાત્મા મંગળ કરશે જ એવી હંદ્યમાં, આત્મામાં પરમ ગ્રંથિ રાખશો....”

૨૫

- “....એ પ્રભુની યોજના મુજબ અનંત વિશ્વો રચાયાં છે ને કમ મુજબ ચાલ્યા કરે છે. જે પ્રભુના સંકલ્પથી પાણીના બિંદુમાંથી, જલચર, વનચર, પશુ, પંખી, વિ. નાં દેહો સર્જય છે, પોષાય છે અને સંહારાય છે, જે પ્રભુ દરેકનું સર્વદા, સર્વપ્રકારે મંગળ કર્યા કરે જ છે અને જે પ્રભુ દરેકના દરેક પ્રકારે સાચા મિત્ર, - સાચા સગા - સાચા સ્નેહી રક્ષક-પોષક છે, એ મહાપ્રભુ શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાન, શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ, શ્રી નરનારાયણદેવ તમારી પાસે સતત છે જ. તમો ભલે એમને ન દેખતા હો પણ એ તો તમાને દેખે જ છે. તમારી પાસે રહી તમારું મંગળ કર્યા જ કરે છે એવી સાચી અને દર્દ પ્રતીતિ રાખી, એ પ્રભુના વચનાનુસાર આશ્રય, ભજન, સ્મરણ અને વર્તનકરતા રહેશો એવી વિનંતિ છે....”

૨૬

- “....ભગવદાશ્રય અલ્ય હોય તો પણ મહાન ભય થકી રક્ષણ કરે છે. જો સમજણપૂર્વકના ભગવદાશ્રયની વધુ દેખતા હોય તો સુખ-શાંતિ અને આનંદની ઉત્કૃષ્ટતા ઉત્તમ હોય છે. માટે એ દયાળુ દેવ શ્રીહરિ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ દેવ, શ્રી નરનારાયણદેવનું સ્મરણ-ચિંતન કરતાં કરતાં બધી કિયા કરતા રહેશો....”

૨૭

- “....મનુષ્યદેહે કરીને આત્માની એટલે આપણી વૃત્તિ સતત પરમાત્માના સ્વરૂપમાં રહ્યા કરે તે જ જીવનનું સાર્થક તત્ત્વ ગણાય. માટે પરમાત્માના સ્વરૂપને વિષે આપણી વૃત્તિ સતત રહે તેમ જીવન જીવવાનું રાખશો અને રખાવશો....”

૨૮

- “....“જેમ જનુની જગતે બાળ, તેમ જતન કરે છે દયાળ”

તદ્દનુસાર, શ્રીહરિ અને દયાળું શ્રી આપણી સર્વની અલૌકિક રીતે રક્ષા અને પોપણ કરે છે એ આપણે અનુભવીએ છીએ. માટે જીવનમાં દરેક કિયામાં અને દરેક સ્થળે એ પરમાત્માને જોતાં અને રાજુ કરતાં શીખવું જોઈએ....”

૨૯

- “....શરીર આપણને આપવાનો પરમાત્માનો હેતુ આ જીવ પોતાનું આત્માંતિક કલ્યાણ એ સાધન વડે સિદ્ધ કરી શકે તે છે તો તપાસ કરતા રહેતું કે જેમ, “દેહનું કલ્યાણ” સિદ્ધ થાય છે તેમ આપણા “આત્માનું આત્માંતિક કલ્યાણ” સિદ્ધ થયું કે નહિ....”

૩૦

- “....મનુષ્ય જીવના ઘણા માર્ગો છે. તેમાં કોઈપણ માર્ગ કાંઈપણ વિધન વિનાનો અને કેવળ મંગળકારી હોય તો એ એક જ છે અને તે ભગવાનનો દૃઢપણે આશ્રય. જીવની સાથે ભગવાનનો જે સંબંધ છે તે કેવળ હિતકારી, મંગળકારી અને કેવળ નિઃસ્વાર્થનો છે. એ સંબંધ જેમ જેમ વધે અને દૃઢ થાય તેમ તેમ એ જીવ પોતે વધુ સુખી, આનંદી અને બળવાન થાય છે, અને પોતાનાં સંબંધીઓને સુખી અને બળવાન કરે છે. માટે તમો સર્વે એ મંગળમય મહાપ્રભુનું ભજન સ્મરણ કરતાં કરતાં તમોને ભગવાને સોંપેલો વ્યવહાર કરતા રહેશો એવી મારી તમો સર્વને વિનંતિ છે. નિર્બધ અને મંગળકારી એ મહાપ્રભુનું ભજન-સ્મરણ કરતાં કરતાં ગમે તેટલો વ્યવહાર કરશો તો પણ તે વ્યવહાર તમોને બંધનકારી નહિ થાય. ‘શિક્ષાપત્રી’ને આગળ રાખશો. આવક કરતાં વધુ ખર્ચ ન કરવું....”

૩૧

- “....સદા મંગળકારી, સર્વશક્તિમાન, અને સર્વત્ર એવા મહાપ્રભુ શ્રીહરિ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ, શ્રી નરનારાયણદેવ તમો સર્વની પાસે જ રહી તમો સર્વેનું મંગળ કરે છે, રક્ષણ કરે છે, પોપણ કરે છે, અને તમો સર્વની પોતા તરફ નિષ્ઠા વૃદ્ધિ પમાડે છે એવી દૃઢ માન્યતા રાખશો અને રખાવશો....”

૩૨

- “....ઉમરેઠ દયાળું શ્રીવાળા મકાનના મેડા ઉપર ચેઢતાં એક પાટિયા ઉપર લખેલ છે કે,

“હું હરિનો, હરિ છે મમ રક્ષક,
એ ભરોસો જાય નહિ.

જે હરિ કરશો તે મમ હિતનું,
તે નિશ્ચય બદલાય નહિ.”

આ દોહરામાં સમગ્ર તત્વજ્ઞાન આવી ગયેલ છે. શ્રીહરિના દૃઢ આશ્રયવાળાનું આ જીવનતાત્ત્વ સૂચયે છે. એમાં શ્રીહરિની મૂર્તિ, શ્રીહરિનું વચન પાળવાની તમત્તા અને શ્રીહરિનો સાશ્વતકાર આવી જાય છે....”

૩૩

- “....શ્રીજનો અડગ આશ્રય એ જ કે સર્વકિયામાં આપણને શ્રીજનો જ આધાર રહેવો જોઈએ. જે દિવસે, જે કિયામાં શ્રીજનું વિસ્મરણ થાય તે દિવસ અને તે કિયા કેવળ નિરર્થક ગયેલ છે એમ નક્કી માનવું....”

૩૪

- “....મારું તો એવું માનવું છે કે જેને જેટલો પરમાત્માના આશ્રયનો દેખાવ હોય તેને તેટલા પ્રમાણમાં કાળ-માયાનોં ડર ઓછો હોય છે, અને તે શૂરવીર થઈને ભગવાનના માર્ગમાં આગળ વધતો જાય છે. પરમાત્મા જેમ વિચાર-વર્તન અને શક્તિએ કરીને શ્રેષ્ઠ છે, તેમ જ એ પરમાત્માના આશ્રિતનાં વિચાર વર્તન અને શક્તિ પણ શ્રેષ્ઠ હોવાં જોઈએ. વ્યવહારમાં, વેપારમાં, જીવનના દરેક ક્ષેત્રમાં ભગવાનના આશ્રિતની શ્રેષ્ઠતા હોવી જોઈએ....”

૩૫

- “....ભક્ત રક્ષક, ભક્ત પોષક, પરમકૃપાજુ સર્વાત્મા પરમાત્મા છે. તેમનો અનન્યભાવે આશ્રય લેનારનું કદી પણ અહિત થતું જ નથી. ઉમરેઠ તમો દયાળુશ્રીની પાસે ઘણી વખત આવેલા છો. મેડાના દાદર ઉપર ચઢતાં જ, એક સુંદર પણ અર્થગર્ભિત સરલાર્થવાળો દોહરો પુંડામાં લખીને સર્વ વાંચી શકે તેમ લટકાવેલો છે - તે નીચે પ્રમાણે છે. :-

“હું હરિનો, હરિ છે મમ રક્ષક, તે ભરોસો જાય નહિ,
જે હરિ કરશે તે મમ હિતનું, તે નિશ્ચય બદલાય નહિ”

વેદ-વેદાંત-ભાગવત-ઉપનિષદ-વચનામૃતતમામતું રહસ્ય સરલ અને સર્વને સુગમ થાય તેવી ભાષામાં આ દોહરામાં સમાયેલું છે. અર્થ સમજવામાં બહુ બુદ્ધિ અગર બહુ જ્ઞાનની લેશમાત્ર જરૂર નથી. એ દોહરામાં દશાવેલ સૂત્ર પોતાના જીવનમાં વણી લેનાર સદાય સુખી રહે છે એ અનુભવ સિદ્ધ સત્ય છે. માટે એ પરમકૃપાજુ શ્રી હરિજનો અચણ આશ્રય રાખશો - દેખપણે રાખશો. તે વધુ દેખ કરશો તો સર્વ પ્રકારે સુખી થશો. બહુ દ્રવ્ય ખર્ચવાથી પરમાત્મા રાજુ થતા નથી, પરંતુ કેવળ

અનન્યાશ્રયથી જ પરમકૃપાજુ પરમાત્મા સર્વ પ્રકારે આશ્રિતજનનું પોષણ, રક્ષણ, અને અભ્યુદય પરમ અનુકૃપાથી, નિષ્કારણ કૃપાથી કરે છે, માટે હિંમત રાખશો. શ્રીહરિજનું અનન્યભાવે ચિંતવન કરતાં કરતાં ધર્મ પરાયણ રહી વ્યવહાર કરતા રહેશો. વ્યવહાર કરવો, વેપાર કરવો એ પણ ધર્મ છે. માટે દરેક વ્યવહાર શ્રીજની આજાપૂર્વક કરવો તે જ ધર્મયુક્ત વ્યવહાર કર્યો ગણાય. અધર્મ લેશપણ થવા દેવો નહિ. ધણુંક છે ફળ જેને વિષે એવું પણ જે કર્મ તે ધર્મ રહિત હોય તો તેનું આચરણ કયારેય ન કરવું એવી શ્રીજ મહારાજે ‘શિક્ષાપત્રી’ માં કરેલી આજા કેટલું હિત કરનારી તેમજ રક્ષણ કરનારી છે તેનો અનુભવ તમોને શ્રીજાએ કરાવ્યો, તેથી હવે તમો નિશ્ચિંતપણે એ પરમકૃપાજુ શ્રીહરિજના નામસ્મરણ ભજનપૂર્વકનો આશ્રય અને ચિંતન કરતા રહેશો....”

૩૬

- “....તમોને યાદ હોય તો દયાળુશ્રીને ત્યાં દાદર ચઢતાં એક સૂત્ર બારણા ઉપર લટકાવેલું છે. તે નીચે પ્રમાણે છે:

“હું હરિનો, હરિ છે મમ રક્ષક, તે ભરોસો જાય નહિ
જે હરિ કરશે તે મમ હિતનું, તે નિશ્ચય બદલાય નહિ.”

- આ સૂત્રનો શબ્દે શબ્દનો લક્ષ્યાર્થ અર્થ કરીએ તો આપણાને શ્રીહરિજના મંગળમય-સ્મરણ-ચિંતન-સિવાય બીજી ચિંતા રહે નહિ. પરંતુ દેશ, કાળ, કિયા, સંગના યોગે આપણા જીવનમાં જ્યારે જ્યારે ઉપરનો સિદ્ધાંત ભૂલી જવાય છે, ત્યારે ત્યારે ઉદ્દેગ, અજંપો, કોધ, કામ, આદિ અંતઃશત્રુઓનો ઉપદ્રવ આપણાને અથડાય છે. પણ જ્યારે સર્વ પ્રકારે મંગળમય મહાપ્રભુ શ્રીહરિકૃપણ મહારાજ, શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ દેવ, શ્રી નરનારાયણ દેવનું

આત્મામાં સાકારપણે ચિંતન-મનન થાય છે, ત્યારે આનંદ - શાંતિ - સુખના પ્રવાહમાં સુખી થઈએ છીએ, કારણ પરમાત્મા કેવળ સુખમય, કેવળ આનંદમય કેવળ શાંતિમય જ છે. એ પરમાત્મા અહીં છે તેમ સર્વત્ર છે. મારી પાસે છે તેમ તમારી પાસે જ છે. માટે કોઈપણ પ્રકારે ગમબાયા સિવાય એ સર્વશક્તિમાન, સર્વવ્યાપક, સર્વકર્તા મહાપ્રભુજી શ્રી હરિકૃષ્ણ મહારાજનું સ્મરણ-ચિંતન કરતા રહેજો - કરાવતા રહેજો. એમનાથી રક્ષાયેલો કેવળ સુરક્ષિત રહે છે....”

૩૭

- “....મધ્ય પ્રકરણના ૧ ઉમાં ‘વચનામૃત’ માં પરમ કૃપાજી શ્રીજીએ નિષ્ઠા ઉપર અતિશય આગ્રહ રાખેલો છે. નિષ્ઠાવાળો પુરુષ સર્વત્ર વિજય મેળવે છે. વિષયો નિષ્ઠાવાન પુરુષનો પરાભવ કરી શકતા નથી. ઈન્દ્રિયો - અંત:કરણ નિષ્ઠાવાળા પુરુષને આધીન થઈને જ રહે છે. નિષ્ઠાવાળો પુરુષ પરમાત્માના બળને પામે છે, લક્ષ્મીને પામે છે, નીતિને પામે છે, વિજયને પામે છે અને અપરાજિત બને છે. દ્વાર્ણશ્રીએ આપણામાં શ્રીહરિના સ્વરૂપ વિષેની નિષ્ઠા પ્રતિષ્ઠિત કરેલી છે. એ નિષ્ઠાનું પોષણ પણ તેઓશ્રી દિવ્ય સ્વરૂપે કરી રહ્યા છે. એ નિષ્ઠા એટલે, શ્રીહરિજી, શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજ, શ્રી ગોપીનાથજી મહારાજ વિના અન્ય કોઈ જડ-યૈતન્યનો નિયંતા નથી, એ શ્રીહરિજી વિના અન્ય કોઈ આ જગતનો કર્તા નથી; અને સર્વ સુખના દાતા - સર્વ દુઃખના હર્તા અને આપણા સર્વેની અમોદ રક્ષા-પોષણકર્તા એ શ્રીહરિજી છે - આ પ્રકારે અનન્ય નિશ્ચય. ‘ગીતા’ માં તેમજ ‘વચનામૃત’ માં શ્રીહરિ કહે છે, ‘કે જેને અનન્ય ભાવે મારું ચિંતવન છે - સર્વત્ર હું રહ્યો છું અને જેની ચારે બાજુ હું છું અનેવા પરમભાવથી જે મારે વિષે નિયુક્ત છે તેનું

૧૯

અમૃતવર્ષા-૨

યોગક્ષેમ હું વહન કરું છું, એટલે કે પરમાત્માને વિષે અનન્ય નિષ્ઠાવાળાનું ઐહિક-પારલૌકિક-પોષણ-રક્ષણ-સુખ અને વ્યવહાર પરમાત્મા પોતે જ વહન કરે છે. માટે તમો નિશ્ચિંતપણે એ પરમકૃપાજી પરમાત્મા શ્રીહરિજીનું અનન્યભાવે ચિંતવન-સેવન કરતા રહેશો. સર્વ રીતે પરમાત્મા રક્ષણ પોષણ કરશો જ. તમારી ચિંતાઓ એમને સોંપી દેશો. દ્વારાણુશ્રી સાથે તમો ગઢપુર ગયા છો તે તમામ સંસ્મરણો યાદ કરશો. એ ગઢપુર - એ દરબાર - એ લીંબવૃક્ષ - કારિયાણીમાં અક્ષર ઓરડી - એ ગોપીનાથજી મહારાજ - એ હરિકૃષ્ણ મહારાજ, એમના સ્મરણ-ચિંતનથી ત્રિવિધ તાપ શાંત થઈ જાય છે, નાશ પામી જાય છે. માટે તમો એ પરમાત્માનું મંગળમય સ્મરણ-ચિંતન કર્યા જ કરશો ને હિંમત રાખશો. તમારું અમંગળ કોઈ કરશો નહિ તેની મને ખાત્રી છે. ચંદ્રહાસ ભગવદ્ગીતાશ્રિત હતો. એનું અમંગળ કરનારનું અમંગળ થતું અને તે જ કિયા ચંદ્રહાસનાં મંગળમાં વૃક્ષ કરતી. માટે હિંમત રાખશો અને પરમકૃપાજી પરમાત્મા શ્રીહરિજીનું ચિંતન કરતા રહેશો.

૩૮

“.... ‘ભક્તાચિંતામણિ’ પ્રકરણ ૨૮ થી ઉત્ત સુધી દરરોજ વાંચતા જ હશો.

“.... અનન્યાશ્રિતયંતોમાં યે ભક્તાઃ પર્યુપાસતે ।

તેષાં નિત્યાભિયુક્તાનાં યોગક્ષેમ વહામ્યહમ् ॥”

- આ ભગવત્વાક્ય આપણા આત્મામાં દાખલ થાય તો આપણને ભગવત્સ્મરણ સિવાય બીજી બાબતોમાં ચિત્તવૃત્તિ ખેંચાય નહિ. આ ભગવત્વાક્ય પ્રમાણે પરમાત્મા પોતે પ્રતિજ્ઞા કરે છે કે, ‘ભક્ત અનન્યભાવે મારું ચિંતન કરતો મારી ઉપાસના કરે છે. આ પ્રમાણે નિત્ય મારા વિષે

જોડાયેલા ભક્તનું યોગક્ષેમનું હું વહન કરું છું.' શબ્દ 'વહન' વાપર્યો છે. પરમાત્મા આપણા યોગક્ષેમનું વહન કરે છે. જેમ ઓંજિન આખી ગાડી ખેંચી જાય છે. - ઘણા જ વેગથી સુરક્ષિત પણો સગવડતાપૂર્ણતાથી ઉતારુંએને ધારેલા સ્થળે પહોંચાડે છે, જેમ ઉતારુંએ અંજાનના આશ્રયે ડબામાં બેસી રહે છે, તેમ ભક્ત ભગવાનના આશ્રયે ભગવાનમાં ચિંતવન રાખે છે તેનાં વ્યવહાર અને ભક્તનું રક્ષણ-પોષણ પરમાત્મા સંપૂર્ણપણે કરે છે. જેથી તમો તમારા પોતાના સારુ, તમારા વ્યવહાર સારુ, લેશ પણ ચિંતા કરશો નહિ. ચિંતવન શ્રીહરિઝનું જ કરશો....”

૩૮

- “....સર્વત્ર રહેલા, સર્વકારણ, સર્વેશ્વર, મહાપ્રભુજીનું સ્મરણ, ચિંતન પોતાના સ્વરૂપમાં રહીને જેટલા પ્રમાણમાં થાય છે - તે પ્રમાણમાં એ ભજન-સ્મરણ-ચિંતન આત્માને વધુ ઉચ્ચ્યતર સ્થિતિમાં મૂકે છે. જીવો ભગવાનનું ભજન કરે છે. તેમજ, જીવોને ભગવાનનું ભજન કરવાની ઈચ્છા પણ હોય છે. પરંતુ ભગવાન દૂર છે અને પાસે નથી એવા ભાવથી ભજન-સ્મરણ જે થાય છે તેનાથી અંતઃશરૂઆતોનો પરાભવ સત્ત્વર અને સચોટ થતો નથી. પરમાત્મા આપણી પાસે છે, આપણા દરેક વિચાર અને વર્તન તેઓ જાણે છે અને જુઓ છે એમ જો યથાર્થ માની તેમનું ભજન-સ્મરણ-ચિંતન કરવામાં આવે તો કામ, કોધ, અહંતા - દેહાભિમાન નિર્મૂળ થયાવિના રહે નહિ.

ઈષ્ટદેવ શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાનના અનન્ય આશ્રયમાં દ્વારુંશ્રીએ આપણાને મૂકી દીધા છે. જેથી આપણો કંગાળપણું કે ફોશીપણું રાખવું જોઈએ જ નહિ. હંમેશાં હિત્મત રાખી કેસરીસિંહની માફક વર્તવું જોઈએ....”

૪૦

- “....જે મંગળમય દિવ્ય મહાપ્રભુજ મારી પાસે છે તે જ મહાપ્રભુ તમારી પાસે છે અને સર્વત્ર છે. તે જ મહાપ્રભુ આપણું રક્ષણ કરે છે, પોષણ કરે છે અને શાંતિ આપી પોતાના તરફ લઈ જાય છે. આપણે તો એમના દૃઢ આશ્રિત થઈને રહેવાનું છે. એમનો આશ્રય એટલે, આપણાને જીવનનો - સુખનો - શ્રેયનો - શાંતિનો બીજો કોઈ આધાર ન હોય, બીજો કોઈ સુખ આપનાર, શ્રેય કરનાર ન હોય અને કેવળ શ્રીહરિજ આપણું જીવન છે એમ દૃઢપણે સ્થિરતા આપણામાં થવી જોઈએ; તો તમને પળે પળે અને સ્થળે સ્થળે એ મહાપ્રભુની દિવ્યતા જણાશે અને સમજાશો. જગત સાથેનો, સંબંધી સાથેનો સંબંધ, એ મહાપ્રભુની દિદ્ધિથી રાખતા રહેશો તો તે સંબંધ બંધનકારક નહિ રહે....”

૪૧

- “....“ ‘ભગવાન અને ભગવાનના ભક્તને વિષે નિષ્ઠા હોય તો તેનાં કાળ, કર્મ કે માયા કઠણ હોય તો પણ તે કાંઈ પણ તેનું ભૂંકું કરી શકતાં જ નથી,’ એમ શ્રીહરિજાએ સ્વમુખે ‘વચનામૃત’ માં જણાવ્યું છે. શ્રીહરિજ વિશેષે એમ પણ કહે છે, જેને એ નિષ્ઠામાં કાંઈ ફેર હોય તો ભગવાન તેનું ભલું કરવાને ઈચ્છા તો પણ તેનું સારું થતું નથી. માટે ભગવાન અને ભગવાનના ભક્તને વિષે દૃઢ નિષ્ઠા હોય, તે જ ભગવાનનો આશ્રિત ગણાય. સત્તસંગ કરીને આ જ નિષ્ઠાપ્રામ કરવાની છે....”

૪૨

- “....જન્મ આપણા ઘણા થયા છે તે દરમ્યાન, ભગવાનનો આશ્રય કરતાં કરતાં આ જન્મે એ પરમાત્માના આશ્રય સુખની આપણાને થોડી પ્રામિ

થઈ. એનો લાભ લેવા માંડીએ તો એ પ્રામિથી આપણી નિષ્ઠામાં ઘણી દેખતા આવે. તંહુરસ્ત માણસની ખુમારીનો સ્વાદ માંદા માણસને આવતાં વાર લાગે છે. શૂરવીરની શૂરવીરતાનો ઘ્યાલ અને કેફ કાયર માણસને આવતો નથી. માટે આ જન્મે આપણને પરમાત્માની પ્રામિ થઈ છે, એમ જો આપણે માનતા હોઈએ, તો એ પરમાત્માના આનંદ અને સુખની ખુમારી આપણને આવવી જોઈએ જ....”

૪૪

શ્રી હરિજી

નડીયાદ

તા. ૨૦-૦૨-૩૨

પરમપ્રિય ભાઈશ્રી:- (જ્ઞાત અજ્ઞાત સર્વે)

શ્રીહરિએ ઘણાં ઘણાં વ્યાખ્યાનો આપ્યાં છે. ઠેકાણો ઠેકાણો ઉપદેશ અને પરચા આપ્યા છે. ટુંક સમયમાં અભૂતપૂર્વ પલટો કરી જીવના આત્મિક કલ્યાણ(કારીયાણી-જમુન) નો સરલ અને અચૂક અને ટુંકો ઘંટાપંથ તેયાર કરી લોકિકમાં અલોકિકપણું દાખલ્યું છે ઈત્યાદિ સર્વે વાતો, આપણે સત્સંગમાં આપણો જન્મ થયો ત્યારથી સાંભળીએ છીએ અને વાંચીએ છીએ. છતાં, પણ આશ્રયની વાત તો એ જ છે કે પરા શાંતિ - જે ગીતાના છેલ્લા અધ્યાયની સમાનિમાં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને અર્જુનની સાથે કરેલા તહ્નામામાં જણાવી છે અને શિક્ષાપત્રીના અંતભાગમાં શ્રીજીએ પોતાના આશ્રિતો સાથે કરેલા કરારમાં જણાવી છે તે પરાશાંતિના આપણો કેમ અધિકારી થયા નથી? એ પ્રશ્ને અનંતકાળથી ઘણાને મુંજવ્યા છે અને વર્તમાનકાળે પણ ઘણાને મુંજવે છે. એ મુંજાતા પુરુષોમાં આપણો પણ

૨૩

અમૃતવર્ષા-૨

સમાવેશ થઈ જાય છે. અર્ધદંધ લાકું, ન ટાઢ ટાળે, ન શાંતિ આપે, ન રસોઈ પકાવે - કિંતુ ત્રાસ આપે અને રોગ ઉત્પન્ન કરે. બંધળ ન પુરુષ કહેવાય - ન સ્વી કહેવાય - કિંતુ સમાજમાં અનાદરને પામે તેમ સચ્છાલનું નિત્ય પઠન પાઠન કરે - સત્પુરુષો વાતાંઓનું નિત્ય શ્રવણ કરે પરંતુ, જે રીતે એ પઠન-પાઠન અને શ્રવણ રગેરગમાં પ્રવર્તી જાય અને જેમ રોગ હરવા સારુ દવા લેવાથી તે દવાના પ્રભાવે કરીને રોગ દુર થાય છે તેમ પઠન-પાઠન અને શ્રવણ પોતાના ગુણ આપણામાં પ્રસારે અને શક્તિ આપણને આપે તે રીતે આપણે સચ્છાલનું અને સત્પુરુષનો પ્રસંગ કરવામાં આપણો પદ્ધત છીએ એમ મને લાગે છે.

શ્રીહરિએ શિક્ષાપત્રીમાં દરેક જીવના શ્રેયને અર્થે શું જાણવું - તે આપણને “જ્ઞાન” શબ્દની વ્યાખ્યામાં જણાવી દીધું છે.

જીવ-માયા અને ઈશ્વરના સ્વરૂપને રૂડી રીતે જાણવું તેનું નામ જ્ઞાન.

જીવ - એટલે આપણો પોતે

માયા - એટલે આપણી પ્રામિમાં વિદ્યા કરનાર

ઇશ્વર - આપણો જેમને મેળવવાના છે તે

કોઈપણ વ્યક્તિ પોતે કોણ છે - પોતાને શું કરવાનું છે અને તે કિયાઓ કરવામાં - તે વસ્તુ મેળવવામાં - પ્રતિકૂળતાઓ અને અનુકૂળતાઓ કઈ કઈ અને શી શી છે - એમ ત્રણ વસ્તુ જાણીને પછી કિયા કરવા માંડે તો સાધ્ય વસ્તુ પ્રામ કરવાનો નિરાશ ન થવું પડે.

આપણો પ્રથમ આપણો કોણ છીએ અને આપણને વિદ્યા કરનાર કોણ છે તેનો વિચાર કરવો જોઈએ. આપણો કોણ છીએ તે તો આપણો સત્સંગમાં જન્મ લીધો ત્યારથી સાંભળીએ છીએ - વાંચીએ છીએ છતાં પણ આપણો નિત્ય પ્રત્યે તે તરફ લક્ષ રાખતા હોઈએ એમ જણાતું નથી. મનુષ્યનો સંબંધી

મનુષ્ય હોય - પશુનો પશુ હોય - જળચરનો જળચર હોય તેમ ભગવાનનો જે સંબંધ ધરાવતો હોય - ભગવાનનો જે આશ્રિત કહેવાતો હોય - ભગવાનનો જે ભક્ત કહેવાતો હોય - ભગવાનનો જે સેવક કહેવાતો હોય - તેની અંદર - ભગવાનને દૂર કરે - ભગવાન પાસે ન રહે - ભગવાન સંબંધ ન રાખે - ભગવાન વિષે સ્નેહ ઓછો થઈ જાય - ભગવાન અપ્રસ્તુત થઈ જાય - એવા સ્વભાવ કોઈપણ દિવસ રહી શકે નહિ - તે રાખી શકે નહિ - ધૂપાવી શકે નહિ.

ભગવાનનો આશ્રિત દેહનો આશ્રિત ન હોય - દેહનો ભક્ત ન હોય. ભગવાનનો સેવક દેહની સુશ્રૂતામાં પોતાનું જીવન વ્યતીત કરનારો ન હોય - તેમાં જ પોતાના જીવનની સાર્થકતા માનનારો ન હોય. પરંતુ, ભગવાનની પ્રસ્તૃતા કેમ મળે, ભગવાનનો સંબંધ નજીક ને નજીક અને દેઢ કેમ થતો જાય - ભગવાનનું સ્વરૂપ કેમ વધુ ને વધુ સમજાતું જાય અને તે સારુ શું શું કરવું જોઈએ - તે બાબતનો આલોચના અને કર્મયોગ કરનારો એ જન હોય. ભગવાનના ભક્તને દેછાભિમાન એ મોટામાં મોટું વિધન છે. દેહનું અભિમાન રહે - દેહીક બાબતો એટલે જગતની બાબતો મન રચ્યું-પચ્યું રહે અને એ વિષા અને અંઠવાડો ભગવાનની ભક્તિમાં અને ભગવાનના ભક્તના પ્રસંગમાં પ્રધાનપણું ભોગવે - એવા સ્વભાવવાળા પુરુષને સારુ ભગવાન નથી.

જે વસ્તુઓના પ્રસંગથી જ - શ્રીજી કહે છે તેમ સમુજ્ઞમાં જેટલું જળ છે તેટલું આ જીવ માતાનું દૂધ ધાવ્યો છે છતાં પણ એ વસ્તુઓને વિષે દોષ દસ્તિ ન થાય - એ વસ્તુઓને વિષે સ્નેહ રહે અને એ વસ્તુઓને લીધે - ભગવાન અને ભગવદ્ ભજન પ્રતિ વિખવાદ થાય એ આપણું અજ્ઞાન સિવાય બીજું શું હોઈ શકે?

ઘણો જ સમય કથાવાત્તો સાંભળીએ, મંદીરના પથરા દંડવત્ત કરી અને પ્રદક્ષિણાઓ કરીને ઘસી નાખીએ છતાં પણ મનના દુષ્ટ સ્વભાવો સ્હેજ પણ આપણો ઘસાવા ન દઈએ અને તે સ્વભાવો “આપણા” અલોકિક સંબંધમાં વિક્ષેપ અને ક્ષોભ ઉત્પન્ન કરી આપણાને દુઃખી કરી નાખે - છતાં પણ તે પ્રતિ આપણાને કિંચિત્ પણ વૈમનસ્ય ન થાય એ જ આપણી ઘોર અજ્ઞાનતા - એ જ આપણું ઘોર મૂર્ખપણું - એ જ આપણું વિષમ વર્તન છે. કાંટાળી બોરડી સત્પુરુષના પ્રસંગથી - અરે ! વચનથી જ પોતાના કાંટાઓનો સર્વથા અને સર્વદા ત્યાગ કરે. પરંતુ, આપણો તો એ જડવસ્તુ - જડપણાને જ પામી ગયેલા જીવ-કરતાં વિશેષ ઉત્તરતા કહેવાઈએ. છતાં પણ તેનાથી શ્રેષ્ઠ અને તેના નિયામક અને ભોક્તા હોવાનો દાવો કરીએ. આ તો જાતે વાંદરો વળી દારુ પીધો અને વિશેષમાં વીંઠી કરડચો - તેના જેવી આપણી સ્થિતિ. પછી સુખ શોધે તે ક્યાંથી મળે ? માટે, આપણા સહુએ વિચાર કરવો કે શું કરીએ છીએ અને કયાં ઘસડાઈએ છીએ અને વિચાર કરી - વિવેક રાખતા શીખીશું તો આપણા સર્વેનો પરસ્પર સંબંધ જળવાઈ રહેશે અને શ્રીજી આપણી ભેળા રહેશે અને મોજ આપશે.

વિ. સર્વેભાઈઓને સપ્રેમ જ્યશ્રી સ્વામિનારાયણ કહેશો.

લી. ભવદીય

ઇશ્વરલાલના સપ્રેમ જ્યશ્રી સ્વામિનારાયણ

हेठले : उम्हें , श्री दरिया
 हथैरलाल लाभसाकुर पांडया
 वा एवं अवज्ञेता वा. वीर
 लक्ष्मीप्रसाद हथैरलाल पांडया
 अवज्ञेता वा अवज्ञेता
 इन्दुकुमार लक्ष्मीप्रसाद पांडया
 वा एस सी , अवज्ञेता वा अवज्ञेता

Phone No. 3786
Ishwarlal L. Pandya
B.A LL.B PLEADER
Laxmiprasad I. Pandya
L.L.B. ADVOCATE
Indukumar L. Pandya
B.Sc LL.B ADVOCATE
"Gurukrupa" Nagarwada
NADIAD २२-८०-१९७८

Ру4-мн2а874 Зи-мн1859

m-~~gōo~~ }
Seagull and 3 others
seen in ~~near~~ ~~near~~ ~~near~~

ରେଣ୍ଡିକ୍ସନ୍ ପାଇସନ୍-ବିରା
ଲୋକମାନାଦିନ୍ଦିନ୍-ଫାର୍ମ୍‌ରେନ୍‌ଡିକ୍ସନ୍
ମନ୍ଦିରକୁଳାରୀରୀ, କଟକ୍, ଓଡ଼ିଆ,
ଫୋନ୍ ନଂ ୨୩୩୨୩୩୪୧୪୩୭୦୯
୬୮୮୨୪୩ ମିନିଟ୍ସ

ପ୍ରମାଣିତ ପ୍ରକାଶନରେ ଦେଖିଲାମାର
ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ମହାକାଵ୍ୟ ଉତ୍ସବରେ
ଏହି ପ୍ରମାଣିତ ମାର୍ଗରେ ରିନକେ ଦେଖିଲାମାର

କୋର୍ଟମୁଣ୍ଡାର୍କୀର୍ତ୍ତ କାନ୍ଦିଲାଙ୍ଗନ
ପରିଷଦ୍ ପାଇଁ କାନ୍ଦିଲାଙ୍ଗନ
କାନ୍ଦିଲାଙ୍ଗନ

جذور

૪૫

- “....શ્રદ્ધાવાનનો જ જ્ઞાનઅનુભવ - અમૃત સિદ્ધિ વગેરે હિવ્યગુણો મળે છે. શ્રદ્ધાહીન ગમે તેવો વિદ્ઘાન કે લક્ષ્મીવાન હોય તો પણ તે અજ્ઞાન અને નાદાન છે. માટે તેને આપણા ઈષ્ટદેવ શ્રીજી મહારાજને વિષે નિષ્ઠા રાખશો ને રખાવશો - જેથી એ નિષ્ઠાવાળો સંદેવ, સર્વત્ર, સર્વપ્રકારે સુખી રહે....”

૪૬

- “....સર્વજીવપ્રાણીમાત્ર સુખને સારુ જન્મે છે અને અંત સુધી - જાગે છે ત્યારથી સૂઈ જાય છે ત્યાં સુધી - સુખ મેળવવા પ્રયત્ન કરે છે. જેમ કસ્તુરીઓ મૂગ હોય છે, તેના પેટમાં જ કસ્તુરી હોય છે, પણ તેની વાસ આવવાથી કસ્તુરી શોધવા શરીર બહાર દોડાદોડ કરે છે, તેમ સર્વ સુખ જેમાંથી વહે છે, સર્વ દુઃખ જેનાથી ભાગે છે, સર્વ આનંદ અને શાંતિ જેનાથી મળે છે, તે પરમકૃપાળુ, ભક્તચિંતામણિ પરમાત્મા શ્રીહરિજી, શ્રી સ્વામિનારાયણ મહાપ્રભુ દરેક આત્માની પાસે જ છે છતાં અજ્ઞાનતાથી જીવ એ પરમાત્માને જોતો નથી, અનુસરતો નથી તેમજ આશ્રયે જતો નથી. જેથી કરીને જીવનમાં અસુખ અને અશાંતિ ભોગવે છે. તમો ભાગ્યશાળી છો કે પવિત્ર ભગવદીય માતાપિતા દ્વારા, દ્વાર્યાણુશ્રી જેવા સત્પુરુષના સમાગમથી - પરમાત્માના આશ્રિતપદને પામ્યા છો, માટે ‘શિક્ષાપત્રી’ પ્રમાણો જીવન જીવશો તો સારી રીતે સુખ, શાંતિ અને આનંદને પામશો....”

૪૭

- “....શ્રીજી મહારાજ સદા પ્રત્યક્ષ અને પ્રગટ વિરાજમાન છે. એમના આશ્રિતોનો નિત્ય અનુભવ છે અને તેમની(શ્રીજીની) તો અમોઘ પ્રતિજ્ઞા છે કે પોતાનો આશ્રિત, પોતાના ઈષ્ટદેવના વચનમાં દર વિશ્વાસ રાખીને તે પ્રમાણો વર્તન કરવા પ્રયત્નશીલ થાય તો એ મહાપ્રભુ, તેની ભૂલો ઉપર કાંઈપણ લક્ષ ન રાખતાં, પોતાના આશ્રિતને આ લોકમાં અને પરલોકમાં સર્વપ્રકારે તન-મન-ધનથી સુખી કરે છે.... સ.ગુ. નિષ્કળાનંદ સ્વામિએ તો પોતાના અમર કાવ્યોમાં ‘અચરતકારી, જીવન જોયા છે’ - એમ સંબોધીને મહાપ્રભુના ગુણ-મહિમા જીવનભર ગાયાં ને પોતાના ઈષ્ટદેવના આશ્રિતોને ગાવા સારુ તેવાં કાવ્યો મૂક્તા ગયા છે....”

* * *

આપત્તિકાળ - ઉપાધિઓમાં ધીરજ રાખવા વિશે

“.....“સુખ દુઃખ જાવે સર્વે ભેણું, તેમાં રાખજો સ્થિર ભતિ, જાળવીશ મારા જનને, વળી જ્તન કરીશ અતિ.”

જીવ પોતાની પ્રતિજ્ઞા ભૂલી જાય અગર નથી પાળતો. પરંતુ પરમાત્મા સત્યપ્રતિજ્ઞ છે અને કેવળ મંગળમય અને ત્રિકાળાખાધિત સત્ય છે, જેથી તે પોતે પોતાની પ્રતિજ્ઞા ઉપર દૃષ્ટિ રાખી, અતિ કાળજીપૂર્વક ક્ષાળો ક્ષાળો આપણી રક્ષા અને પુષ્ટિ કર્યા કરે છે.....”

૧
- “....પરમાત્મા શ્રીહરિએ સ્વેચ્છાથી, કેવળ નિઃસ્વાર્થ ભાવે, સર્વ જીવોનું અને પરમાત્માના આશ્રિતોનું વ્યવહાર માર્ગમાં તેમજ આધ્યાત્મિક માર્ગમાં, સર્વ પ્રકારે સુખ, શાંતિપૂર્વકનું જીવન થાય તે હેતુથી રામાનંદ સ્વામી પાસે વરદાન માગોલ છે કે, ‘ગમે તેવું કઠણ પ્રારબ્ધ હોય તો પણ ભગવદ્બક્ત દુઃખી થાય નહિ. પરંતુ એનું દુઃખ પરમાત્મા પોતે ભોગવી લેશે પણ વ્યવહારમાં એ ભક્ત સદા સુખી રહેશે.’ને સંસ્કૃત આવડતું હોય તો એ જનમંગળના દશ પાઠ પોતે જ કરે, અગર ગુજરાતી જાણતા હોય તો શાંતિ પાઠ દિવસમાં એકવાર વાંચી જાય તો ઘણું સાલં....”

૨
- “....સર્વ નિયંતા, સર્વ કર્તા, સર્વ મંગળકારી મહાપ્રભુશ્રી હરિશ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવનો અનન્ય આશ્રય સર્વ પ્રકારે મંગળ કરે છે, શાંતિ આપે છે ને કાળ-માયા-પ્રારબ્ધ કે કર્મથી આપણું રક્ષણ કરે છે. એ પરમાત્માના મંગળકારી સ્મરણ-આશ્રયમાં કાંઈ દેશકાળની અસરને લીધે શિથિલતા થાય તો પરમાત્મા એક પ્રકારનું ઈજેક્શન આપી એ થતી કે થયેલી શિથિલતા દૂર કરે છે. આ પરમાત્માનું એક અપ્રતિમ વાત્સલ્ય છે....”

૩
- “....ઓને જો ગુજરાતી ભાષા વાંચતાં સમજતાં આવડતી હોય તો દરરોજ ‘ભક્તચિંતામણિ’ નાં પ્રકરણ ર૧૮-૩૦-૩૧-૩૨-૩૩ એ દરરોજ વાંચવાનું રાખે અને જનમંગળ સ્તોત્રના દશ પાઠ કરવાનું રાખે. ભગવાનનો અચળ આશ્રય સર્વ વિપણિમાં આપણું રક્ષણ કરે છે અને સર્વ સંપત્તિમાં પણ આપણા જીવનમાં માન-મદ-અભિમાન-રાગ-દ્વેષને પવેશવા દેતો નથી એ જાત અનુભવસિદ્ધ હકીકત છે....”

૪

- “....પરમકૃપાળુ, સર્વ મંગળકારી પરમાત્મા શ્રીહરિ, શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ સર્વેશર અને સર્વનિયંતા છે. એ પોતાના આશ્રિતનું સર્વ પ્રકારે મંગળ કરે છે અને દુઃખ હરે છે. એમની પ્રસતતા અને નિષ્કારણ કૃપાથી મળેલા સુખના ઉપભોગમાં એ સુખકારી ભગવાનને આપણે ભૂલી જઈએ ત્યારે, કિંચિત દુઃખ આપી, આપણી એ ભૂલ પરમાત્મા સુધારી લે છે, માટે ચિંતા ન કરતાં, એ પરમાત્મા આપણી પાસે જ હંમેશા રહીને આપણું રક્ષણ કરે છે અને પોપણ કરે છે, અને આપણી ભૂલને લીધે આવેલ દુઃખ દૂર કરે છે એની પાકી ખાત્રી રાખશો, અને એ દેવનું મંગળકારી સ્મરણ કરતા રહેવાથી સુખ, શાંતિના સૂર્યની આડે આવેલ અશાંતિનું વાદળ દૂર થશે જ એમાં લેશ પણ શંકા રાખશો નહિ....”

૫

- “....સર્વના માલિક, સર્વના નિયંતા અને સર્વના અંતયામિ શ્રીહરિ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ છે જ. જેથી નિશ્ચિંત રહી એ કલ્પતરનું ચિંતવન શુભ સંકલ્પથી કરવાથી સર્વ સુખી થાય છે અને થશે. ચ્ય.....ની ચિંતા શ્રીહરિ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવને સોંપી દેશો. એના હિતના સ્થાને સ્થાપવાનું કામ, એ પરમકૃપાળુ પરમેશ્વર સર્વેશરનું છે. અનુંહિત આલોક અને પરલોકમાં ખરેખર કરનાર શ્રીહરિ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ છે. એના ખરા માતાપિતા અને સાચા હિતના કરનારા એ દ્યાળુ દેવ છે એમ દ્વારા નિશ્ચયથી જાણશો. હાલ આપણને અંધકાર આપણી અશક્તિને લીધે લાગે છે. પરંતુ એના ખરા તારક, સુખકર અને નિષ્કારણ કૃપા કરનાર એ પરમકૃપાળુ પરમદેવ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ છે એવો દ્વારા નિશ્ચય રાખશો. ચિંતા થાય છતાં ચિંતા

આપણા ઉપર વર્યસ્વ ભોગવે એવા આપણે થવાનું નથી. કારીયાણિનું ૧૦મું અને લોયાનું તજું ‘વચનામૃત’ જીવનમાં ઉતારીએ તો જ સુખી થવાય છે....”

૬

- “ “....કલ્પતરુ સર્વેના સંકલ્પ સત્ય કરે, પાસે જઈ પ્રીતશું સેવે જ્યારે.”” - એ સૂત્ર પ્રમાણે પરમાત્મા કલ્પતરુ સમાન છે અને એ આપણી પાસે જ છે, માટે એમની આગળ, એમને પ્રસત કરવા જે જે મંગળકારી સંકલ્પો આપણે કરીએ તે એ સદ્ગ પૂર્ણ કરે છે....”

૭

- “....ચિંતા કરવાથી ચિંતા દૂર કે નાશ થતી નથી, પણ ચિંતા નાશ કે દૂર થાય એવા ઉપાય કરીએ તો જ ચિંતા દૂર કે નાશ થાય છે. આપણે એમ માનીએ છીએ અને વસ્તુસ્થિતિ પણ એ જ છે કે સર્વ કર્તા પરમાત્મા શ્રીહરિ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ છે અને એમની મરજ વિના સુકું પાંદડું પણ ફરી શકતું નથી. આપણું કર્તવ્ય કે પુરુષપ્રયત્ન એટલો જ કે પરમાત્માએ જે જે આજાઓ આપણને કહી હોય તે તે આજા અનુસાર આપણે એ પ્રભુની પ્રસતતા સારુ આપણું જીવન જીવવું જોઈએ. આ પ્રમાણે કરવામાં તેનામાં (પુત્રમાં) આત્મબુદ્ધિના કારણે વિચારમાં અને વર્તનમાં કાંઈ તકલીફ લાગે છે. પણ જીવનનો એ સિદ્ધાંત કરી રાખીએ તો એવી તકલીફ નડતી નથી. માટે આપણે જ્યારે આપણું જીવન સર્વેશર પરમાત્માને સોંપું છે અને એ સર્વેશર પરમાત્મા જ આપણું રક્ષણ-પોપણ અને પ્રગતિ કર્યા કરે છે તો પછી આપણે ચિંતા ન કરતાં એ પ્રભુનો આદેશ જ હોય તે સમજ તે આપણા જીવનમાં વહી લેવો જોઈએ. તેથી જ આપણાને શાંતિ અને સુખ મળી રહે છે....”

૮

- “ચિ..... ને જન્મ આપનાર પરમાત્મા શ્રી સ્વામિનારાયણ પોતે જ છે, માટે એના સુખ-દુઃખની ચિંતા એ પરમાત્માને છે. મમત્વ છે અને હોય જ એટલે ચિંતા થાય એ સ્વામાવિક છે. પણ એ ચિંતા પરમાત્મા સર્વકર્તા છે એ સિદ્ધાંત અનુસાર રહેવી જોઈએ. તમારે એ સંબંધી ચિંતા પરમાત્મા ઉપર છોડી દેવી જોઈએ. એ પરમાત્માનું સ્મરણ-ચિંતન કરવું અને એનું સર્વપ્રકારે પરમાત્મા હિત જ કરતા રહ્યા છે અને કરશે જ એવો દફનિશ્યાસ રાખી શ્રીજ મહારાજનું ચિંતવન કરતા કરતા તમારી બીજી પ્રવૃત્તિ કરતા રહેશો. એ ચિંતા એમને સોંપી તમો એ ચિંતાનો ભાર હલકો કરી નાખશો અને ધીરજ રાખશો....”

૯

- “...સર્વ વિઘ્ન હરનાર, સર્વ સુખ કરનાર, અને સર્વપ્રકારે મંગળ કરનાર, પરમાત્મા શ્રીહરિ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ સમગ્ર કુદુંબનું મંગળ કરતા આવ્યા છે અને કરશે એ બાબતનો મને સંપૂર્ણ ભરોસો છે. પરમાત્માના આશ્રિતોને પરમાત્મા પોતે જ ચિંતામણિ છે, માટે એ પરમાત્માના ચિંતામણિ તરીકે ભક્ત ચિંતામણિના પ્રકરણ ર૧૮ થી ઉત્ત નું નિત્ય વાચન ધરમાં એકવાર થાય એમ કરશો એ મારું સૂચન છે....”

૧૦

- “....સ.ગુ.બ્રહ્માનંદ સ્વામી સ્પષ્ટપણે અને નીડરતાથી સત્ય હકીકત કરેછે કે:-

“કોઉંકો બળ ઘટ ગામકો, કોઉંકો પરિવારા,
હમકું બળ એક રાવરો, પુરુષોત્તમ યારા.”

આ પ્રમાણે આપણને બળ, આધાર અને ટેકો ઈછદેવ-સર્વશર શ્રીહરિ

શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ દેવ છે એવી દેફટા રાખી એમના બળથી ત્યાં ધંધો કરતાં કરતાં તેનો સંકોચ કે સમેટી લેવાનું કરશો. નાહિં મતવાન થશો નહિએ.

“જેને બળ બહુનામી તણું રે, તેને રંકપણું નહિ રતિ રે...”

આ સૂત્ર સ.ગુ. નિષ્ઠુળાનંદ સ્વામીનું છે અને વિપરિત કાળમાં પણ એઓએ ચિંતાકારક અને નિરૂત્સાહીત વિપરિત સંજોગો ઉપર સુંદર અને સફળ વિજય મેળવ્યો છે, અને એથી જ પોતે એ સૂત્ર જીર્વી શક્યા, સાચવી શક્યા, અને અનેકને શીખવાડી સુખી કરી શક્યા. માટે તમો નિશ્ચિંતતાથી દ્યાળું શ્રી શ્રીજ મહારાજને સંભારી, પરમાત્માનું મંગળ સ્મરણ કરતાં કરતાં વ્યાપાર અને વ્યવહાર કરતા રહેશો. દ્યાળું શ્રીજ સર્વ રીતે તમોને અનુકૂળ થશે જ. તમારી ચિંતા એ સર્વેશર શ્રીજની ચિંતાનો વિષય બન્યો છે. માટે તમો હિંમત રાખી, મોટું મન રાખી, સર્વનિયંતા મંગળકારી શ્રીજની પ્રસતતા મેળવવા બધો વ્યવહાર ઉકેલવા તજવીજ કરશો તો વધુ અનુકૂળતા થશો એ નિશ્ચિત છે....”

૧૧

- “....તમો તમારા ધંધા વેપારની ચિંતા ન કરતાં એ પરમાત્માનો વેપાર છે, એ પેઢીના માલિક સ્વામિનારાયણ ભગવાન છે એમ દેફટા રાખી, ધીમે ધીમે એમના મંગળ સ્મરણપૂર્વક નિશ્ચિંતપણે ધંધો સમેટવાની તજવીજ કરતા રહેશો. હુકાને જાવ તે પહેલાં ઘેર ‘ભક્તચિંતામણિ’ નાં પ્રકરણ ર૧૮થી ઉત્ત વાંચીને પદ્ધી હુકાને જશો. માથા ઉપર કોઈ બોજો રાખશો નહિ. એ ભગવાનની આજ્ઞા પાળવા એમની પ્રસતતા સારુ ધંધો ઓછો કરી નાખવો. શ્રીહરિજ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ બુદ્ધિ પ્રેરક અને સર્વ રક્ષક છે. તે તમારું રક્ષણ-પોષણ અવશ્યમેવ કરશે જ ને માર્ગદર્શન આપશે જ. એમની પ્રાર્થના કરતા રહેશો....”

૧૨

- “....પરમાત્માના આશ્રયબળ અને સ્મરણાભળમાં જીવનાર સર્વપ્રકારે પ્રકાશમય જીવન જીવે છે. શ્રીજી મહારાજના સમકાળીન સ.ગુ. દયાનંદ સ્વામીનું કીર્તના છે તેની એક કઢી તમાને લખી જણાવું છું કે-

“દુસરો કોન સુખદાયી, શ્યામ બીના દુસરો કોન સુખદાયી”

આમ લખી કવિ છેવટે છેલ્લા ચરણમાં જણાવે છે કે, ‘પરમાત્મા જ્યારે જ્યારે પોતાના ભક્તને ભીડ પડે છે ત્યારે ત્યારે અતિ ઉતાવળા થઈને ભક્તની મદદે દોડી આવે છે.’ માટે આપણો એ દયાળું અને સર્વશક્તિમાન પ્રભુનો આશ્રય છે. તેથી એના બળ અને આશ્રયથી હિંમતવાન અને બળવાન થઈ કર્તવ્ય કરતા રહેવું. એ પ્રભુ જરૂર જરૂર આપણું સર્વપ્રકારે શ્રેય કરે છે જ. ‘શિક્ષાપત્રી’ પ્રમાણે વર્તન કરતા રહેશો....”

૧૩

- “....જે મહાપ્રભુ આજ સુધી તમારં હરેક પ્રકારે મંગળ કરતા આવ્યા છે તે દયાળું પ્રભુ તમો સર્વેનું મંગળ કરશે જ, અને તમો સર્વેની ચિંતા પણ દૂર કરશે જ. પ્રભુ પર વિશ્વાસ રાખનારને નિરાશા થવાનું હોતું જ નથી. માટે દણ વિશ્વાસ રાખીને એ મંગળમય પ્રભુનું નામીએ સહિત નામસ્મરણ કરતા રહેશો....”

૧૪

- “....જેને શ્રીજીનો જ આધાર છે તેનું શ્રીહરિ સર્વદા, સર્વત્ર, રક્ષણ અને પોષણ કર્યા જ કરે છે. આપણાને એ પરમકૃપાળું અધમોધ્યારક પ્રભુ શ્રીહરિજી શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવનો જ આધાર દયાળુશ્રીના આશીર્વાદથી

પ્રામ થયો છે. માટે મનમાં નિર્બળતા કે ભીરતા ન રાખતાં હિંમત રાખી - નિર બની એ પરમ મંગળમય શ્રીહરિજીનું સ્મરણ ચિંતન કરતાં કરતાં વ્યવહાર કરતા રહેશો. ગભરામણ કરશો નહિ. શ્રીહરિથી રક્ષાયેલાનું કોઈ અમંગળ કરી શકતું જ નથી એ નિશ્ચય રાખશો....”

૧૫

- “....ચિંતાનું ચિંતવન કરવાથી ચિંતા દૂર થતી નથી. પરંતુ સર્વ સુખમય, પરમાત્માનું આત્મામાંથી ચિંતવન - સ્મરણપૂર્વક આશ્રય કરી પુરુષપ્રયત્ન કરવાથી સર્વચિંતા દૂર થાય છે. વસ્તુતા: ખરો પુરુષાર્થ અનન્ય આશ્રયપૂર્વક શ્રીહરિજીનું ચિંતવન કરવામાં જ છે. શ્રીહરિના આશ્રયે જીવ પ્રાણીમાત્ર છે, એ આશ્રયના જ્ઞાનપૂર્વક જે શ્રીહરિનું સ્મરણ ચિંતવન કરે છે તેને શ્રીજીનો આનંદ, શ્રીજીનું રક્ષણ, શ્રીજીનું પોષણ મળે છે. દવા લેવાથી જેમ શરીરનો રોગ નાશ પામે છે, ખોરાક લેવાથી જેમ શરીરની શક્તિ વધે છે, તેમ પરમાત્માના સ્મરણચિંતનરૂપી દવા અને ખોરાક લેવાથી આપણું, એટલે આત્માનું પોષણ, રક્ષણ ને બળ વધતું જ જાય છે. જેના પરિણામે આત્મા પ્રહૃતિલિત રહી જગતથી દબાતો નથી. એટલું જ નહિ પણ એવા આત્માને જગત દબાવી શકતું જ નથી. હનુમાનજીની નિષ્ઠાના લીધે હનુમાનજીમાં એવું બળ હતું કે અનેક મહાભળવાન રાવણાની પુરુષોને એ નિરીય કરી શકેલ. જેથી આપણો એ મહાપ્રભુના આશ્રયનું બળ રાખી, એ મહાપ્રભુ શ્રીજી મહારાજને આગળ રાખી, તેમના સ્મરણ-ચિંતન પૂર્વક વ્યવહાર કરવો. તેમાં આપણી શાંતિ, આપણો વિજય, આપણું બળ અને આપણી આબાદી છે....”

૧૬

- "...શ્રીજ મહારાજે પોતાના આશ્રિતોને ઉદ્દેશીને એક પ્રતિજ્ઞા કરેલી છે કું-:

"સુખ હુઃખ આવે સર્વે ભેણું, તેમાં રાખજો સ્વિર મતિ,
જાળવીશ મારા જનને, વળી જતન કરીશ અતિ."

જીવ પોતાની પ્રતિજ્ઞા ભૂલી જાય અગર નથી પાળતો. પરંતુ પરમાત્મા સત્યપ્રતિજ્ઞા છે અને કેવળ મંગળમય અને ત્રિકાળાબાધિત સત્ય છે, જેથી તે પોતે પોતાની પ્રતિજ્ઞા ઉપર દંદિ રાખી, અતિ કાળજીપૂર્વક ક્ષણે ક્ષણે આપણી રક્ષા અને પુષ્ટિ કર્યાં કરે છે; એ સત્ય અનુભવાય છે, માટે તમો નિશ્ચિંત રહી, સર્વત્ર રહેલા એ મહાપ્રભુજીનું સ્મરણ-ચિંતન અનન્યભાવે કરતા થકા બધી પ્રવૃત્તિ કરતા રહેશો. એ મહાપ્રભુ તમારી પાસે નથી અને ઘણા હૂર છે એમ રખે માનતા. એ તમારી પાસે જ છે. એ તમારા આધાર તરીકે, તમારા જીવન તરીકે, તમારા રક્ષક, પોષક અને શાસક તરીકે, તમારી સાથે જ હંમેશાં સતત છે, માટે નિશ્ચિંત રહેશો અને એ આશ્રયનું બળ રાખશો...."

૧૭

- "...ભગવદાશ્રિત હંમેશા ભગવાનથી રક્ષિત હોય છે, અને પરમાત્માથી રક્ષાયેલાનું પરમાત્માસિવાય અન્ય કોઈ કાંઈપણ અહિત કરી શકતા જ નથી. પરમાત્મા સર્વનું કેવળ હિત જ કરે છે, તો પોતાના આશ્રિતનું વિશેષ હિત કરે જ. માટે તમો ત્યાં રહ્યા થકા સદાય મંગળમૂર્તિ શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજ, શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ, શ્રી નરનારાયણદેવનું સ્મરણ ચિંતન કરતા રહેશો અને સબળ રહેશો. હિંમત ગુમાવે તે માણસ ન ગણાય. માટે મનમાંથી નિર્બન્ધતા કાઢી નાખી પરમાત્માના આશ્રયનું બળ રાખશો....".

૧૮

- "...પરમ કૃપાળુ, શ્રીહરિજી, શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ સમગ્ર જગતનું કેવળ હિત જ કરે છે, તો પોતાના સમાશ્રિતનું હિત કરે તેમાં શંકા સેવવાનું લેશ પણ કારણ હોઈ શકે જ નહિ. માટે નિઃશંક મને એ મહાપ્રભુજીનું સ્મરણ ભજન કરતાં કરતાં તમારો વ્યવહાર કરતા રહેશો. ભક્તોના ચિંતામણિતુલ્ય 'ભક્ત ચિંતામણિ'નું પ્રકરણ એક દરરોજ સુતા પહેલાં વાંચવાનું રાખશો - એ શાંતિપાઠ છે. તમોને યાદ હશે કે દયાળુશ્રી સવારે તેમ રાત્રે દરરોજ 'ભક્તચિંતામણિ' ગ્રંથનું એક પ્રકરણ વાંચતા-વાંચાવતા. એ શાંતિપાઠ છે. માટે એ પ્રમાણે એક પ્રકરણ વાંચવાથી શાંતિ રહેશે-થશે. કલ્પતરુ શ્રીહરિ છે. જેવું ચિંતવન કરશો તેવું ફળ પ્રાપ્ત કરાવવું તે કલ્પતરુનું લક્ષણ છે, જેથી હંમેશા શુભ ચિંતવન કરવું કે જેથી સદાય સુખી રહેવાય...”

૧૯

- "...શ્રીજનું સ્મરણ-ચિંતન કરતા રહેશો. શ્રીજ તમારી પાસે કાયમ છે - સર્વવ્યાપક અને સર્વકર્તા શ્રીહરિ સતત પાસે આપણ સર્વની રક્ષા અને પોષણ કરે છે જ. શ્રીજએ તો પોતાના આશ્રિતને અભય વરદાન આપી સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે,

"સુખ હુઃખ આવે સર્વે ભેણું, તેમાં રાખજો સ્વિરમતિ,
જાળવીશ મારા જનને, વળી કરીશ જતન અતિ."

માટે શ્રીજ પોતાના જનનું અતિ જતન કરી, રક્ષણ પોષણ કરે છે જ. માટે લેશ પણ ચિંતા ન રાખતાં સર્વને સુખ કરનાર ચિંતામણિરૂપ શ્રીહરિનું ચિંતવન કરશો કે જેથી સર્વ રીતે મંગળ થશે....”

૨૦

- “....અગાધાર્યો બનાવ(આપણિકાળ) બને તેથી ચિંતા અને ગભરાટ થાય એ સ્વાભાવિક છે. આવા સમયમાં તમો શ્રીહરિ, શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ, શ્રી નરનારાયણદેવનું ભજન, સ્મરણ અને ચિંતન માહાત્મ્ય સમજીને કરશો. સર્વકર્તા શ્રીહરિજી છે. માટે આવા પ્રસંગથી અમનું સ્મરણ-ચિંતન વિશેષ થાય. આપણે એમના ભજન-સ્મરણમાં પ્રમાણી થઈ ગયા હોઈએ એટલે આવા પ્રસંગથી આપણો એ પ્રમાણ જતો રહે. મનમાં કાંઈ મેલ ચઢ્યો હોય તે દૂર થાય અને આત્મપણું આવે, તેથી પરમાત્માનું પ્રત્યક્ષપણું વિશેષપણો દણિગોચર થાય. એ મહાપ્રભુ તમારી પાસે જ છે. પરંતુ આત્મપણું ઓછું અને જગતની મહત્વાનો આધાર વિશેષ લાગે એટલે એ મહાપ્રભુ દેખાય નહિ. દુર્યોધને ભરસભામાં દ્રૌપ્રીજીને નજન કરી લાજ લેવાનો પ્રયાસ કર્યો. દ્રૌપ્રીજીએ યથાર્થ જાણ્યું કે પતિઓ, સસરાઓ, ગુરુ અને મહારથી બળવાન સગાઓ પણ રક્ષણ કરી શકતા નથી, અને પરમાત્મા સિવાય રક્ષણ કરનાર કોઈ જ નથી, એટલે અતિ આર્તભાવે, અનન્યભાવે પરમાત્માનું સ્મરણ કર્યું, એટલે પરમાત્માએ દર્શન દીધું અને અલોકિકપણે રક્ષણ કર્યું; તેમ તમો પણ એવો અનન્ય અને આર્તભાવ રાખી શ્રીહરિજી, શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ, શ્રી નરનારાયણદેવનું ભજન સ્મરણ કરશો - નિશ્ચિંત રહેશો. તમો દરરોજ ‘જનમંગળ’ના દસ પાઠ અને ૨૫ માણા મહામંત્રની ફેરવાનું રાખશો અને આત્મપણાથી શ્રીહરિનું સ્મરણ ભજન કરશો - ગભરાશો નહિ. સર્વ સમર્થ મહાપ્રભુજીના આશ્રિત તમે છો. અને એ મહાપ્રભુના સાધર્મ્યપણાયુક્ત દયાળુશ્રીના પુત્ર છો માટે નિશ્ચિંતતા રાખશો....”

૨૧

- “....‘મકતચિંતામણિ’ પ્રકરણ રદ્દીતુર રોજ વાંચવાનાં રાખશો. શ્રીજ મહારાજના વનવિચરણાનાં એ પ્રકરણો છે, તેથી વાંચશો એવી રીતે કે શ્રીજ મહારાજ બાલ્યાવસ્થામાં જ્યાં જ્યાં વિચર્યા ત્યાં ત્યાં આપણો સાથે જ છીએ. શ્રીજ મહારાજ દયાળું છે, તે તમારી મુસીબત દૂર કરશો અને તમાને શાંતિ થાય તેમ કરશો....”

૨૨

- “.... ‘સત્સંગપ્રદીપ’ના “કાંતિકારી પ્રબંધો”માના એક લેખમાં પરમાત્માએ લીધેલી એક પ્રતિશા ટાંકી છે જે તમારો પત્ર આવતાં પુનઃ યાદ આવી તે અહીં ટાંકુછું:-

“સુખ દુઃખ આવે સર્વે ભેણું, તેમાં રાખજો સ્થિર મતિ,
જાળવીશ મારા જનને, વળી કરીશ જતન અતિ”

દિવસ પછી રાત અને રાત પછી દિવસ ચાલ્યા કરે છે પણ તેમાં આપણો સ્થિર મતિ રાખીએ છીએ, તેમ જીવનમાં શાંતિ-અશાંતિના પ્રસંગો ઉપસ્થિત થાય છે તેમાં જો આપણે પરમાત્માનો નિશ્ચય દૃઢ રાખતા રહીએ, તો પરમાત્મા પ્રતિશા કરે છે કે, ‘આવા મારા જનને હું જાળવીશ અને તેનું અતિ જતન કરીશ.’ આ પ્રતિશા અનેક વર્ષોથી સત્ય રહી છે અને રહેશે જ. માટે વિપરીત સંયોગમાં પણ દૃષ્ટદેવના સર્વકર્તાપણાના નિશ્ચયમાં આપણી મતિ-બુદ્ધિ સ્થિર એટલે દૃઢ રહેવી જોઈએ....”

૨૩

- “....ઇષ્ટદેવ શ્રીહરિ, શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ સર્વ સામર્થ્યએ યુક્ત છે - સર્વના નિયંતા છે અને સર્વત્ર મંગળ કરે છે. તેના તમો પોતે આશ્રિત છો અને તમો ખરેખર માનતા હો તો એ આશ્રયની દફ્તા રાખશો. તમો કોઈ પ્રકારે હુઃખી થવાના નથી. ‘ભક્તાચિંતામણિ’માં પરચાનાં પ્રકરણો વાંચશો તો તમોને બ્યાલ આવશે કે પરમાત્મા પોતે અતિ દયાળુ છે, સર્વનું અને પોતાના આશ્રિતોનું સદા હિત અને મંગળ કરે છે અને કરતા આવ્યા છે, માટે ડરશો નહિ. પરમાત્મા તમારી પાસે પણ છે. તે જેવા સંકલ્પ કરીએ તે મૂર્તિમાન થાય છે. માટે પરમાત્મારૂપી કલ્પતરુના આશ્રયે તમો બેઠો છો, તેથી તમો ઉત્તમ પ્રકારના હિતકારી સંકલ્પો કરતા રહેશો. ગભરાશો નહિ. એ પ્રભુ સર્વ સારું જ કરશે....”

૨૪

- “....સારો દેશકાળ હોય ત્યારે તો ભગવાનની મહતા થોડી થોડી સમજાય, પણ એ સમજણામાં - એ નિષ્ઠામાં કચાશ હોય તો, અસત્ત દેશકાળ આવે ત્યારે એ કાચયપ રહી જઈ પરિપક્વ થઈ જાય છે, અગર નિષ્ઠા શિથિલ થઈ જાય છે. વિપરીત દેશકાળ એ ભગવાનના ભક્તનો કસોટીકાળ છે. લડાઈ થાય ત્યારે શૂરવીર અને કાયરની પરીક્ષા થાય છે. માટે આ સમયમાં મંગળકારી પરમાત્માનો આશ્રય વધુ દઢ કરી, શુદ્ધ કંચનમય થઈ જવાનો આગ્રહ રાખશો અને પરમાત્માનું બળ રાખશો....”

* * *

પરમાત્માની આજ્ઞાઓ પર દષ્ટ રાખવા વિશે

“....પરમાત્માનું ભજન કરી સુખિયા થવાની મોટા ભાગની જનતાને ઈચ્છા છે. પરંતુ પોતાની મરણ મૂકીને પરમાત્માની મરણ પ્રમાણોનું જીવન જીવવાનો વિયાર ઘણા ઓછા માણસોને રહે છે, અને તેથી ભગવાનનો આનંદ મળતો નથી. તેથી, શ્રીજી મહારાજે ‘શિક્ષાપત્રી’ માં ઐમ વર્તવાનું કહેલ છે તે પ્રમાણો વર્તન કરવાથી આલોકમાં અને પરલોકમાં કીર્તિ, સુખ, શ્રી અને શાંતિ મળે છે....”

૧

- “....પરમાત્માનું ભજન કરી સુખિયા થવાની મોટા ભાગની જનતાને દૃઢ્યા છે. પરંતુ પોતાની મરજી મૂકીને પરમાત્માની મરજી પ્રમાણે જીવન જીવાનો વિચાર ઘડા ઓછા માણસોને રહે છે, અને તેથી ભગવાનનો આનંદ મળતો નથી. તેથી, શ્રીજી મહારાજે ‘શિક્ષાપત્રી’ માં જેમ વર્તવાનું કહેલ છે તે પ્રમાણે વર્તન કરવાથી આલોકમાં અને પરલોકમાં કીર્તિ, સુખ, શ્રી અને શાંતિ મળે છે....”

૨

- “....શાંતિથી જીવન જીવામાં પરમાત્માની આજી ઉપર લક્ષ રાખવું એ આપણો આગત્યનો મુદ્દો છે. દયાળુશ્રીએ એ મુદ્દો આપણા લોહીમાં ઠસાવી દીધો છે, અને તેથી આપણને શાંતિમય અને પરમાત્માની આજીઓ પ્રમાણે જીવન જીવાનો આગ્રહ અને વેગ રહે છે, અને તેથી આપણે સુખિયા ધીએ. તેથી દેશકાળની ચાળવણી કરતા રહી, શુભ દેશ, કાળ, કિયા, સંગ, મંત્ર અને ધ્યાનનો પ્રસંગ રાખતા રહેવાનો આગ્રહ રહે છે....”

૩

- “....જીવન સર્વકર્તા પરમાત્મા શ્રીહરિ સ્વામિનારાયણ ભગવાનના આદેશમય હોય તો સર્વ પ્રકારે સુખી, શાંતિમય, અને આનંદમય રહે છે. પરમાત્માના આદેશમાં શંકા રાખે તે માયાના પારને પામ્યો નથી એમ પરમાત્માએ લોયાના - ઈથા ‘વચનામૃત’ માં સ્પષ્ટપણે કહેલ છે. એ ‘વચનામૃત’ આપણા જીવનમાં વણી લઈએ તો આપણા જીવનને આદર્શ જીવન ગણી શકાય....”

૪

- “....મારી એક સૂચના એ છે કે તમો, તમારા સગાં અને કુટુંબીજનો સાથેનો વ્યવહાર ચોખ્યો કરશો અને રાખશો. પરમાત્મા શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાને પણ આપણને એવી જ આજી કરી છે કે આવક કરતાં વધારે ખર્ચ ન કરવો, હુદ્ધજનો સાથે વ્યવહાર ન રાખવો, આવકખર્યનો ચોખ્યો હિસાબ રૂડા અકારે કરીને લખવો, પુત્ર મિત્રાદિક સાથે પૃથ્વી-ધનના લેણાદેખાદિકનો વ્યવહાર કરવામાં સાક્ષીએ સહિત લખાડા સિવાય એ વ્યવહાર ન કરવો, દેવ મંદિર અને ગુરુ સાથે પોતાના વ્યવહારને અર્થે પણ કાંઈ વસ્તુ લેવા દેવાનો વ્યવહાર ન રાખવો. આવકમાંથી દસમો કે વીસમો ભાવ ભગવાનને અપર્ણ કરવો. પોતાને માથે કરજ હોય અને તે દઈ ચૂક્યા હોઈએ તો તે આહેર કરવું, પણ છાનું ન રાખવું વિગેરે આજીઓ શ્રીજી મહારાજે આપણને કરેલી છે. તે પ્રમાણે રહીએ તો જ સુખી થઈએ. માટે તે આજીઓનું અનુસંધાન રાખવું. શરીરનો - મનનો બહુ વિશ્વાસ ન રાખવો. તમારી દંદિ આ સુવર્ણ આજીઓ પ્રત્યે રહે એ તરફ દંદિ રાખશો....”

૫

- “....આપણ સર્વ જગતના નિયંતા, પાલક, પોષક, સર્વશર શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાન આપણ સર્વનું સંપૂર્ણપણે રક્ષણ-પોષણ અને નિયમન કરી સુખિયા કરે છે અને રાખે છે તે અનુભવથી, એ દયાળુ પ્રતિ આપણી વૃત્તિ સતત રહ્યા કરે, અને તેથી એ વૃત્તિથી પોષાયેલા આપણ સર્વ એ પ્રભુની આજીપાલનમાં સ્વસ્થતાથી વર્તન કરતા રહીએ તો આપણે એ દયાળુ દેવનો સાંગોપાંગ આશ્રય કર્યો છે, અને દયાળુ ગુરુજનો દાખડો યથાશક્તિ આપણે સફળ કર્યો છે એમ સંતોષ માની શકીએ....”

૬

- "...શ્રીજી મહારાજની આજ્ઞા છે કે રાજી કે રાજાના માણસ સાથે વાઈ ન કરવો. જો સંપૂર્ણ કે મોટે ભાગે સફળતા મળે તેમ હોય તો જ કાયદેસર ઈલાજ લેવા. પ્રભુ પર વિશ્વાસ રાખનારને નિરાશા થવું પડતું જ નથી. જેને સર્વશર પરમાત્મા જે કાંઈ આપે છે તે વસ્તુ, અન્ય કોઈ તેની પાસેથી લઈ શકતું નથી. માટે તમારે એ પ્રભુની આજ્ઞા પ્રમાણે રહી એમનો આશ્રય દઢ કરવો - તેમાં જ સુખ-શાંતિ છે. એ નિશ્ચય મતિ દઢ કરીને રાખશો...."

૭

- "...જીવનમાં દેશ, કાળ, કિયા, સંગ, મંત્ર, શાસ્ત્ર, ઉપદેશ અને મનન(ધ્યાન) વારે વારે ફરતાં રહે છે. જે મનુષ્ય આ ફરતાં દેશકાળાદિકની ચાળવણી કરી સારા દેશકાળાદિકનું સેવન કરે, તે જ સુખી થાય છે અને સુખી રહે છે. આ ચાળવણી કરવામાં કાંઈ ગફકત થાય તો અશાંતિ અને અસુખ થાય છે. આપણે એવી સમજણ પ્રામ કરી છે કે આપણું જીવન પરમાત્માને સાંપોદીએ તો સુખી રહીએ. પરમાત્માને જીવન સાંપ્યું ત્યારે ગણાય કે પરમાત્માના વચન ઉપર જ આપણું અનુસંધાન રહે. તમો એ લાઈન ઉપર ચાલ્યા કરશો તો પરમાત્મા તમારું સર્વ પ્રકારે રક્ષણ-પોષણ અને પાલન કરશો જ...."

૮

- "...જે સર્વશર અને સર્વ મંગળકારી પરમાત્મા ઉપર જ આધાર અને પરમ વિશ્વાસ રાખે છે તેનું, કલ્યાનાતીત રીતે પણ, કેવળ મંગળ થયા જ કરે છે. માટે નિઃશાંક મને, પ્રહૃતિલિત હદ્યથી, એમની આજ્ઞા પ્રમાણે, એમની હાજરીમાં ઉદ્ઘાસીલ થશો. એમની આજ્ઞાનુસાર તમો વર્તન કરી, એક દેશ છોડી, બીજા દેશમાં આવ્યા છો તે એ પ્રભુ સારી રીતે જણો છે. માટે નિશ્ચિંત

રહેશો. કાંઈ મૂંજાશો નહિ.ના પ્રસંગમાં એ પ્રભુની હાજરી, એ પ્રભુની શાંતિ, એ સર્વ વ્યાપક સર્વશરના નિયંતાપણાનો તમોને અનુભવ થયો હશે જ, અને એ અનુભવ હજુ તાજો જ છે માટે ભૂલાઈ ગયો પણ નહિ હોય, માટે એ મંગળનાથ મહાપ્રભુનું મંગળ સ્મરણ કરતા રહેશો...."

૯

- "...જે પરમાત્મા અનંત કરોડ બ્લાંડોના અનંત આત્માઓના માલિક-નિયંતા-પોષક-રક્ષણ અને ઉત્પાદક છે, તે જ પરમાત્માની આજ્ઞા અનુસાર તમો એક દેશમાંથી બીજા દેશમાં ગયા છો. એ પરમાત્માની આજ્ઞા સદૈવ સુખકર અને દુઃખહર છે. માટે આ દેશમાં તમારો વેપાર ચાલશે કે કેમ તેવિષે શંકાશીલ રહેશો નહિ. પરમાત્મા સર્વને સુખી કરવા જ ઈચ્છે છે. રાજકોટમાં ગવર્નર સાથે શ્રીજી મહારાજનો મેળાપ થયો ત્યારે પણ શ્રીજી મહારાજે ગવર્નરને કહેલું કે ધર્મે સહિત રાજ્ય કરશો તો તમારું રાજ્ય ચાલુ રહેશો અને પ્રજા સુખી થશે. ઈંગ્રેજો એ વચનને અનુસારે ભારતમાં વર્ત્યા અને વસ્યા તો અને ત્યાં સુધી થોડા માણસોની મદદથી, હજારો અને લાખો મનુષ્યો વિરુદ્ધમાં હતા પણ તેઓ વિજય પામ્યા, અને કુસંગી અધર્માચયરણ કરનાર હજારો અને લાખો મનુષ્યો પરાજ્ય પામ્યા અને લક્ષ્મીનો છ્લાસ થયો. માટે તમો ભલે નવા દેશમાં, નવા નામે દુકાન કરો અને તમારા સાથમાં ભલે બહુ માણસો નહિ હોય, પણ તમો જો સારું ચારિત્ય રાખી એ પરમાત્માનો દઢ આશ્રય રાખશો અને વચન પાળતા રહેશો તો જરૂર તમારો વિજય અને આબાદી થશે, અને સર્વ પ્રકારે સુખ શાંતિ ભોગવશો. સંપ સાથે જ શાંતિ, બળ અને લક્ષ્મી રહે છે, અને ભગવાન જ્યાં છે ત્યાં જ સંપ હોય છે. માટે જ્યાં સુધી ધંધાકીય પ્રવૃત્તિ ભગવાન મેળવી આપે ત્યાં સુધી એ પરમાત્માનું ભજન-પારાયણ કરતા રહેશો એ જ વિનંતી છે...."

૧૦

“....પરમાત્માએ આપણા સર્વ મનુષ્યને જે આજ્ઞા ‘શિક્ષાપત્રી’ શ્લોક ૧૫૩-૧૫૪માં કરી છે, તે પ્રમાણે તમોએ વર્તન કરી બીજા દેશમાં આવી રહેવાનું રાખ્યું છે, એટલે એ પરમાત્મા તમારા સર્વ પ્રકારના રક્ષણ-પોપણમાં છે એ નિર્વિવાદ છે. જેથી, એ પરમાત્મા તમોને કોઈપણ પ્રકારનું નુકસાન થવા દેશે નહિએ. એટલું જ નહિએ, પણ પોતાની પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે ધર્મ-અર્થ-કામ અને મોક્ષ એ ચારેય પુરુષાર્થની સિદ્ધિ તમોને આપશે જ એ પણ તદ્દન સત્ય છે....”

૧૧

- “....શ્રીજ મહારાજ સર્વેશર, સર્વશક્તિમાન, સર્વ પ્રકારે મંગળકારી અને સુખકર છે અને એમની આજ્ઞા પામનાર સારુ તેમના યોગક્ષેમની સંપૂર્ણપણે રક્ષા કરવાની, પ્રગતિ કરવાની અને ચારેય પુરુષાર્થની સિદ્ધિ આ ને આ જીવનમાં કરવાની એ મહાપ્રભુએ દઢ પ્રતિજ્ઞા કરી છે. તેથી, તમો તેમની આજ્ઞાથી એક દેશમાં (વિષમકાળને લીધે) પ્રવૃત્તિ બંધ કરી બીજા દેશમાં પ્રવૃત્તિ કરવાની તમારી ઈચ્છા, એ પરમાત્મા, સત્યપ્રતિજ્ઞા હોઈ, જરૂર જરૂર, સંપૂર્ણપણે અને જીલોજલાલીથી પૂર્ણ કરશે જ, માટે તમો એ બાબતમાં નિર્ભય, નિશ્ચિંત અને બલિષ રહેશો. તમો સર્વ સંપૂર્ણપણે ખાત્રી રાખશો કે એ દયાળુ દેવ તમારી પાસે સતત રહે છે ને રહેશો. સૂર્યમંદળમાં રહેનારને અંધારું હોતું નથી તેમ જ, જેની પાસે પરમાત્મા રહે છે તે કાંઈ હુઃખ, કાંઈ અંધારું કે કાંઈ અંજપો રહેતાં નથી એ મારો જીત અનુભવ ઘણા વર્ષોથી સિદ્ધ થયેલો છે, માટે તમો નિશ્ચિંત રહેશો....”

૧૨

- “....તમો સારી રીતે જ્ઞાનો છો અને દયાળુશ્રીએ આપણા આત્મામાં એ સત્ય અને સુખદ સિદ્ધાંત દઢ સ્થાપન કરેલો છે કે, પરમાત્માએ પોતે જીવપ્રાણીમાત્રના સુખ અને હિત અર્થે ‘શિક્ષાપત્રી’ લખેલી છે. તેમાં પોતે શ્લોક ૧૫૩-૧૫૪ માં કરેલી આજ્ઞા પ્રમાણે એક દેશમાંથી તમો સહકૃતુંબ બીજા દેશમાં આવ્યા છો એટલે તમોને વ્યવહારમાં - ધંધામાં - પોતાના સ્વરૂપમાં દઢપણો સ્થિર અને આબાદ કરવાની કાળજી અને ચિંતા એઓને વધુ છે. માટે તમો સર્વ સંપર્ક રાખી, દઢ નિષા રાખી, ઉઘમ કરવા પ્રયત્નશીલ થશો અને એ દયાળુદેવ તમોને સારી રીતે, સર્વ પ્રકારે આ દેશમાં આબાદ કરશો જ એમાં કાંઈપણ શંકા રાખશો નહિ....”

૧૩

- “....દેશ, કાળ, કિયા, સંગ, મંત્ર, ધ્યાન, શાસ્ત્ર, દીક્ષા એ આઠ પેકી દરેકમાં એવું બળ છે કે પ્રારબ્ધને પણ ફેરવી નાખે છે. માટે દરેક માણસે અને ખાસ કરીને ભગવદાશ્રિતે દેશકાળાદિક ઉપર કહેલાં આઠ તત્વોની ચાળવણી કરતા રહેવું અને હંમેશાં શુભ દેશ - શુભ કાળ - શુભ કિયા - શુભ સંગ - શુભ દીક્ષા (ઉપદેશ) - શુભ શાસ્ત્ર અને શુભ ધ્યાનનો જ પ્રસંગ રાખતા રહેવું, જેથી ભગવદાજ્ઞા પળાય, સુખી રહેવાય અને સુખી કરાય. બુદ્ધિમાન પુરુષનું બુદ્ધિવંતપણું એમાં જ છે. વિદ્વાનની વિદ્વતા એ જ છે કે શુભ દેશકાળાદિકનું સેવન કરવું અને અશુભ દેશકાળાદિકનો ત્યાગ કરવો....”

૧૪

- "...પરમાત્માએ પોતાના સમર્थ ગુરુ પાસે બે આશીર્વાદ ગુરુની દૃચ્છાથી યાચ્યાકે,

૧. "હરિજનને હોય જો દુઃખ રે, થાય મુને એ ભોગવે સુખ રે.

૨. કૃષ્ણભક્ત જો પૂર્વને કર્મ રે, અન વલ્લ પામે પરિશ્રમે રે.

અનું કષ્ટ આવે મુજબાંય રે, એહ સુખમાં રહે સદાય રે."

ગુરુએ નિઃસ્વાર્થ અને લોકહિતાર્થ જીવન જીવનાર પોતાના પરમ વહાલા શિષ્ય સહજાનંદ સ્વામીને આ બે વર અતિ ઉમંગથી આપ્યા. એ જ પરમાત્મા શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાને સર્વ જીવમાત્રના હિત સારુ પોતે લીધેલી દઢ પ્રતિજ્ઞા સર્વેને જીહેર કરીકે,

"સુખ દુઃખ આવે સર્વે ભેળું, તેમાં રાખજો સ્થિર મતિ,
જીળવીશ મારા જનાને, વળી કરીશ જતન અતિ."

પરમાત્મા પોતે લીધેલી પ્રતિજ્ઞા સદા પાળે છે. પણ એ પરમાત્માએ આપણને દીધેલી પ્રતિજ્ઞા આપણો પાળતા નથી. સ્વ-સ્વરૂપ 'શિક્ષાપત્રી' માં પરમાત્માએ આપણને આજી કરી છે કે લજ્જા, ધન, પ્રાણનો નાશ થવાનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થાય ત્યારે પોતાના મૂળ વતનનું કે ગરાસનું ગામ હોય તેનો પણ ત્યાગ કરીને, જ્યાં સુખેથી રહી શકાય એવા સ્થાનમાં રહીને પોતાનો ઉદયમ કરવો. દેવ સંબંધી કષ્ટ આવી પડે, મનુષ્ય સંબંધી આપતિ આવી પડે અગર રોગ સંબંધી કષ્ટ આવે ત્યારે પોતાની અને બીજાની રક્ષા થાય એમ વર્તવું પણ એથી બીજી રીતે ન વર્તવું. માટે શાંતિ ચિત્ત, વિહૃવળતા રાખ્યા સિવાય, સર્વ નિયંતા, સર્વ સુખના નિધિ એ પરમાત્માના વચ્ચનાનુસાર તે દેશ છોડી, બીજા દેશમાં જઈ, ત્યાં રહી, ત્યાં ધંધો કરવાનું રાખશો.

પરમાત્મા તમો સર્વેનું અતિ કાળજીપૂર્વક જતન કરી તમારી આબાદી ચલાવશે જ. માટે સંયોગ એવા હોય તો તાત્કાલિક અને સંયોગો ઉત્ત્ર ન હોય તો ધીમે ધીમે પરંતુ એક-બે માસમાં સ્થાનફેર, દેશફેર કરશો તે આપણા ઉતામહિતમાં છે...."

૧૫

- "...પરમાત્માના આશ્રિત તરીકે આપણી પ્રથમ અને પવિત્ર ફરજ એમના આદેશોનું પાલન કરવું એ છે. માટે તેમાં પ્રમાદ કે શિથિલતા ન આવવી જોઈએ. શ્રીજ મહારાજના સમયમાં દુષ્કાળ પડવાનો હતો તેથી ઢોર વેચી દેવા અને અનાજનો સંગ્રહ કરવા શ્રીજ મહારાજે પોતાના આશ્રિત દરેકને આજી કરેલી. આવક કરતાં ખર્ચ વધારે ન કરવો એમ વારંવાર શ્રીજ કહેતા, એટલે કેટલાક આશ્રિતે અનાજનો સંગ્રહ કરવાની શ્રીજ મહારાજની આજી તો સામાન્ય વાત જેવી માની લઈ અનાજનો સંગ્રહ કર્યો નહિ. દુષ્કાળ આવ્યો અને શ્રીજ મહારાજના આદેશ અનુસાર જેણો અનાજનો સંગ્રહ કરેલો તેઓ દુઃખી ન થયા અને જેણો એ આજાનું પાલન કરેલ નહિ તે શરૂઆતમાં દુઃખી થયા, પણ શ્રીજ મહારાજને પ્રાર્થના કરી તેથી તેવાઓની પણ શ્રીજ મહારાજે અનાજ પૂરું પાડી રક્ષા કરી. પરમાત્મા તો આવા દયાળું છે. પણ આપણે આપણી ફરજ બજાવવામાં પ્રમાદ ન રાખવો...."

૧૬

- "...ગ.પ.પ. ઉત્તમા 'વચ્ચનામૃત' માં મુક્તાનંદ સ્વામિએ પૂછેલા અતિ મહત્વના પ્રશ્નનો ઉત્તર પરમાત્માએ કર્યો છે. અને તેમાં કોઈ પ્રકારની દ્વિઅર્થી ભાષા વાપરી નથી. પણ પોતે સ્પષ્ટપણો કહે છે કે, "ભગવાનથી જે વિમુખ જીવ હોય તેને જે સુખદુઃખ આવે છે તે તો પોતાને કર્મો કરીને આવે છે

અને જે ભગવાનના ભક્ત હોય તેને જેટલું હુઃખ થાય છે તે તુચ્છ પદાર્થને અર્થે ભગવાનની આજી લોપવે કરીને થાય છે, ને જેટલું સુખ થાય છે તે ભગવાનની આજી પાળવે કરીને થાય છે” આ એક કાયમનો અચળ સિદ્ધાંત પરમાત્માએ કહ્યો છે. માટે ભગવાનના આશ્રિતે જો કાંઈ ઉપાધિ કે અશાંતિ પોતાને આવે તો તપાસ કરવી જોઈએ કે શ્રીજ મહારાજની આજીનું ઉલ્લંઘન થયું છે કે કેમ. જો આજી લોપાણી હોય તો, તુરત જ તેની શુદ્ધિ કરી દેવી જોઈએ અને આજીનુસાર આપણું જીવન કરી દેવું જોઈએ. આપણે ભગવાનના ભક્ત છીએ એટલે આપણું જીવન ભગવદાજીપરાયણ રહેવું જોઈએ. આપણાને જગતના વાયરા ન વાય. આપણે તો ભગવાનની દિવ્ય શાંતિ અને આનંદમય છત્રધાયામાં છીએ, પણ ભૂલથી એ છત્ર આપણા ઉપરથી જેટલું ખસે તેટલા પ્રમાણમાં ઉદ્ગે-અશાંતિ-અસુખ આવે છે. માટે હુંમેશાં આપણે આત્મનિરીક્ષણ કરતા રહેવું જોઈએ, અને છત્રધાયામાં જતા રહેવું જોઈએ. દેશ-કાળ-કિયા-સંગ બહાર વિપરિત છે, પણ આપણાને તો પરમાત્માનો આશરો છે તેથી તે વિપરિતપણું આપણાને ત્યારે જ સ્પર્શો, જ્યારે જગત સુખ સારુ પરમાત્માનું વચન આપણે લોપીએ તો; અને તેવું થાય તો પરમાત્માનું ભજન-સ્મરણ કરી આપણી તે ભૂલ સુધારી લેવી જેથી આપણાને ભૂંડા દેશ-કાળ અડી શકે નહિ કે હુઃખી કરી શકે નહિ....”

૧૭

- “....શ્રી સ્વામિનારાયણ મહાપ્રભુમાં વૃત્તિ રાખી પ્રવૃત્તિ કરતા રહેશો જેથી જીવન સાર્થક થાય છે. દરેક પ્રવૃત્તિ કરતી વખતે શ્રીજ મહારાજની આજીનું અનુસંધાન રાખતા રહેશો અને પરમેશ્વરની આજી પાલનમાં જ આપણો નિશ્ચય - આપણું જ્ઞાન - આપણી બુદ્ધિ છે. જેથી પરમાત્માની આજી ઉપર દણ્ઠિ રાખી જીવન જીવાની ટેવ સર્વ સુખ આપનારી છે....”

૧૮

- “.... ‘શિક્ષાપત્રી’ માં આજી મનુષ્યજીવનમાં કર્મયોગ કેમ કરવો તેના આદેશ પરમાત્માએ આપેલા છે. ‘ગીતા’ માં કર્મયોગ આપેલો છે પણ તે એક જ કર્મ કરવાના ઉદ્દેશથી. એટલે જે અર્જુન પોતાના વડીલો, પુજ્યો અને ભાઈઓ સામે લડવામાં નિરુત્સાહી થઈ ગયેલો તે અર્જુનને લડાઈ કરવા રૂપી કર્મયોગ કેમ કરવો તે આદેશ છે. પરંતુ, ‘શિક્ષાપત્રી’ માં તો દરેક મનુષ્યે સવારથી રાત્રીએ સૂતા સુધી અને જન્મથી મરણપર્યંત કેવી રીતે કિયા કરવી તેનો જીવનભરનો કર્મયોગ શિખવાઢેલો છે. માટે તે પ્રમાણે જીવન-વ્યવહાર ચલાવવામાં આવે તો જીવને કાંઈ બંધન થાય નહિ, અને ચારે પુરુષાર્થની સિદ્ધિની નિશ્ચિતપણે પ્રાપ્તિ થાય છે એ સત્ય અને સિદ્ધ બાબત છે....”

૧૯

- “....શ્રીજ મહારાજે ‘શિક્ષાપત્રી’ માં આજી કરી છે કે જ્યાં પોતાની કીર્તિ-પોતાનું દ્રવ્ય કે પોતાના પ્રાણના નાશ થાય એમ હોય તે જગ્યા પોતાનો મૂળ દેશ હોય તો પણ તેનો તત્કાળ ત્યાગ કરી દેવો. તે દેશની ગવર્નર્મેન્ટની પોલિસી હવે દિવસે દિવસે સ્પષ્ટ થતી જાય છે. તો તે વિષે શ્રીજની ઉપરોક્ત આજીનું અનુસંધાન રાખશો કે જેથી પાછળથી પરિતાપ કરવાનો વખત ન આવે....”

૨૦

- “....પરમકૃપાળુ, સર્વેશ્વર પરમાત્મા શ્રી સ્વામિનારાયણ મહાપ્રભુ સર્વના છે અને સર્વત્ર છે. એમનાં વચનો અને કાર્યો કેવળ મંગળકારી છે તેમ જાણી અને સમજી જે એમનામાં પરમ અને દંદ વિશ્વાસ રાખી, એ આજીઓ પ્રમાણે જીવન જીવે છે તે સુખી થાય છે. એટલું જ નહિ, પણ દેહ મૂક્યા પણી

પણ સુખી રહે છે. એ પરમાત્મામાં દદ્ધ નિષામાંથી જ દદ્ધ વિશ્વાસ ઉદ્ભબવે છે, અને એ દદ્ધ વિશ્વાસથી એ પરમાત્માની આજ્ઞા પાળવાનું બળ અને જીવન મળે છે. એવા જીવનવાળાને ગમે તેવી મુસીબત આવે તો પણ તે મુસીબત ઓસરી જાય છે, અને વિજયી અને આનંદિત થતો એ જીવ પોતાની યશસ્વી જીવનયાત્રા વધુ યશસ્વી અને સરળ કરી પરમાત્માની પ્રસત્તા મેળવે છે. માટે જ દયાળું શ્રીએ આપણાને ‘શિક્ષાપત્રી’ પ્રમાણે જીવન જીવવાનો આદેશ આપેલો છે. કુટુંબમાં પણ જે જે આ આદેશ આચરશે તે અવશ્યમેવ અને અચૂક સર્વદા સુખી રહેશે....”

૨૧

- “....તમારો-મારો સંબંધ દ્રવ્યનો નથી પરંતુ ભગવાનને લીધે છે. તમો ત્યાં રહ્યા રહ્યા પણ શ્રીજી મહારાજની આજ્ઞા અને ઉપાસના રાખી ભજન કરો છો એ જ આણવાની મારી ઈતિહારી રહે છે. હું અમે માનું છું અને ઈતિહાસ અને શાસ્ત્રો પણ પોકારી પોકારીને કહે છે કે, ‘ભગવાનનું વચન જ હંમેશા ભૂતકાળ, વર્તમાનકાળ અને ભવિષ્યકાળમાં સત્ય અને અબાધિત રહે છે.’ માટે જ જે શ્રીજીના વચન પ્રમાણે વર્તી અને શ્રીજીની ભક્તિ કરે છે તે જ દેશકાળાદિકને જીતે છે અને તે જ સુખ-શાંતિ દેહ છતાં અને દેહ પદ્ધી મેળવે છે. માટે તમો શ્રીજીની આજ્ઞા(‘શિક્ષાપત્રી’ પ્રમાણે) પાળવામાં ખબરદારી રાખી શ્રીજીનું ભજન કરતા રહેશો એવી મારી સૂચના છે કે જેથી તમો સુખ-શાંતિ મેળવી અને ભોગવી શકો....”

૨૨

- “....સંતનો મહિમા પરમાત્માના આશ્રયે કરીને જ છે. પરમાત્માનો અતિદૃઢ આશ્રય હોય તે પરમાત્માનું વચન લોપે જ નહિ. ઉપાસનાના - ઉપદેશના બહાના હેઠળ, પણ યુક્તિએ કરીને પણ, પરમાત્મા અને

પરમાત્માના અવતારોનું ગૌણપણું યા ખંડન કરે જ નહિ, અને નિરંતર પરમાત્માએ કહેલી ‘શિક્ષાપત્રી’ના આદેશો ઉપર જ દસ્તિ રાખે. આ તદ્દન ત્રિકાળાબાધિક સત્ય જ છે. માટે જે સંત મહિમાના ઓથે પરમાત્માનું વચન ઉલ્લંઘે તે બરોબર નથી. “ઉપાસના” શબ્દમાં ધાતુ “આસ્” છે તેનો અર્થ “બેસવું” થાય છે. “ઉપ” ઉપસર્ગ છે. તેનો અર્થ “નજીક” થાય છે. પરમાત્માની પાસે બેસવું તે ઉપાસના કહેવાય. જે પરમાત્માની પાસે બેસે તેને પરમાત્મા હંમેશાં પ્રત્યક્ષ છે. જે પરમાત્માની પાસે ન બેસે અગર બેસી શકતો ન હોય તેને પરમાત્મા પરોક્ષ છે. પરમાત્માની પાસે બેસનારો પરમાત્માનું વચન લોપી શકે નહિ. પરમાત્મા એક જ છે પણ અનેક નથી. કોઈપણ જીવ પરમાત્માને ગમે તે નામથી ભજે પણ ખરેખર તે ભજન કરતો હોય તો તે પરમાત્માને પામે છે. આપણાને પરમાત્માએ ‘શિક્ષાપત્રી’ આપી, સૂર્યોદયથી ચોવીસ કલાકનો આપણો કાર્યક્રમ નક્કી કરી આપ્યો. જીવનમાં આદિથી અંત સુધી શું કરવું, કેવી રીતે જીવું, કેવી રીતે વ્યવહાર કરવો તે પણ સ્પષ્ટપણે દેખાડી આપ્યું. તે ‘શિક્ષાપત્રી’ પ્રમાણે વર્તન કરવું એ જ પરમાત્માની ખરી ઉપાસના અને ભક્તિ છે - એટલું જાણી રાખનાર ભક્ત પરમાત્માથી દૂર થતો નથી તે નિશ્ચય રાખશો....”

૨૩

- “....શ્રીજીએ ‘શિક્ષાપત્રી’ માં આજ્ઞા કરી છે કે આવક પ્રમાણે ખર્ચ કરવો, પણ આવક કરતાં કોઈપણ સંયોગોમાં વધુ ખર્ચ કરવો નહિ. તેમ જ પોતાના વર્ષાને આશ્રમને ઉચિત ઉદ્ઘામ દરેકે કરવો. આ આજ્ઞાઓ કેવળ હિતકારી જ છે. પણ ઘણી વખત પ્રતિષ્ઠાના લોભે, અભિમાનના કારણે, અગર દેખાએખી આ અમૃતવચનનોનું આપણો ઉલ્લંઘન કરીએ છીએ અને દુઃખી થઈએ છીએ. અપ્રામાણિકપણું અને અનીતિ એ દુઃખ આપનારાં છે

પણ પ્રારંભમાં સુખનો આભાસ કરાવનારાં છે, ને એ આભાસમાં ખેંચાઈ જઈને તે બેનો આશ્રય લેવાથી માણસ હુઃખમાં ફસાય છે અને હુઃખી થાય છે. એ બેમાં ન ફસાય ને, ‘સર્વ કર્તા શ્રીહરિ જ છે. અને શ્રીહરિ કેવળ આપણું હિત જ કરે છે,’ એવી દઢકિણા રાખનાર સુખી થાય છે....”

૨૪

- “....ગમે ત્યાં ભગવાન રાખે પણ શ્રીજી આજી પાળી, આખો વ્યવહાર શ્રીજને સોંપી જે જીવન જીવે છે તે સુખી થાય છે, અને પરમાત્મા તેના સુખની વૃદ્ધિ કરી રક્ષણ અને પોષણ કરે છે. માટે ‘શિક્ષાપત્રી’ પ્રમાણે વર્તન અને શ્રીજી સ્મરણ રાખી જીવન જીવશે તો સર્વ વાતે સુખી થશો....”

૨૫

- “....‘શિક્ષાપત્રી’ પરમાત્માએ દરેકના હિત સારુ લખીને સર્વેને જગ્યાવેલ છે કે, ‘આ શિક્ષાપત્રી પ્રમાણે જે વર્તશે તે આલોક અને પરલોકમાં સુખી થશે.’ અને આ ‘શિક્ષાપત્રી’ માં ૧૫૭ શ્લોકમાં પરમાત્માએ આજી કરેલ છે કે, ‘શિક્ષાપત્રી’ નું ઉલ્લંઘન કરશે તો તે હુઃખી થશે. એ જે દેશમાં રહેવાથી પોતાના પ્રાણનો કે આબરૂનો કે ધનનો-શરૂ, દુઃમન કે રાજાના ઉપદ્રવથી નાશ થાય એમ હોય, તે દેશ કે સ્થાન મૂળ વતનનું કે ગરાસનું હોય તો પણ તત્કાળ ત્યાગ કરવો, અને જ્યાં ઉપદ્રવ ન હોય અને સુખથી રહેવાય એવું હોય ત્યાં મારા આશ્રિતે જવું, આ પ્રમાણે દરેકના હિત ખાતર પરમાત્માએ આજી કરેલ છે, તેથી જેવી યુગાન્ડામાં ભારતીયોની સ્થિતિ થઈ તેવી ત્યાં પણ સ્થિતિ ઉપસ્થિત થશે એવાં લક્ષણો જણાય છે. તેથી લોભ ન રાખતાં, દરેક માણસે સ્વહિત માટે પરમાત્માએ જે આજી કરી છે તેનું સંદ્ય એટલે તત્કાળ પાલન કરવું જોઈએ. ‘પડશે તેવું દેવાશે’ - ‘જોયું જશો’ એવા મિથ્યા સૂત્રનો આશ્રય કે અનુસરણ કરવાથી

અશાંતિ અને ઉદ્દેગ થવાનાં જ છે, કારણ કે આ આજી સામાન્ય માનવીની નથી, પણ જે સર્વત્ર, સર્વ શક્તિમાન અને સર્વત્ર વ્યાપક છે એ પરમાત્માએ આજી કરેલી છે. તેની અવગણનાનું પરિણામ હુઃખ જ છે....”

૨૬

- “....મારો તો એવો સચોટ અનુભવ થતો આવે છે કે પરબ્રહ્મ પરમાત્મા શ્રી સ્વામીનારાયણ ભગવાને સ્વ-સ્વરૂપ ‘શિક્ષાપત્રી’માં જે આજીઓ કરી છે તે મુજબ વર્તવામાં જેટલી શિથિલતા, તેટલી જ આપણી આબાદીમાં ખામી રહે છે. જીવ માત્રના, મનુષ્યમાત્રના સર્વપ્રકારના હિત સારુ પરમાત્માએ સવારથી રાત્રિ સુધી અને જન્મથી મરણ સુધી કેમ વર્તવું - કેમ જીવનું એનિયમો - સૃદ્ધિ સજ્યાર્પણી પછેલી જ વાર પરમાત્માએ પોતે, આ વખતે ઘડી આપ્યા છે. પરંતુ, આપણો આપણી મિથ્યા મમતા અને અહંતાને લીધે એ નિયમોનું પાલન કરવામાં પ્રમાદ અને શિથિલતા રાખીએ ને પછી પરમાત્મા પાસે હુઃખ રડીએ તે શોકજનક છે....”

૨૭

- “....પરમાત્માએ જે બંધારણ કરેલ છે, તે બંધારણમાં રહેનાર અને બંધારણને પાળનાર સંદ્ય સુખી રહે છે. જે હરિમક્ત એ બંધારણને - ‘શિક્ષાપત્રી’ - ‘સત્તસંગીજીવન’ - વિરુદ્ધના ઉપદેશથી કે ગેરસમજથી તોડે છે, તે હુઃખી થઈ ગયા છે, થાય છે અને થશે એ નિર્વિવાદ છે....”

* * *

૧

- “....પરમાત્મા જે જે અનુકૂળતાઓ આપે છે તે એક હેતુથી કે એ અનુકૂળતાઓનો ઉપયોગ એમના ભજન-સ્મરણમાં આપણે કરીએ અને આપણું લૌકિક તેમજ પારલૌકિક હિત સિદ્ધ કરીએ. એ અનુકૂળતાઓનો ઉપયોગ વિષયભોગ ભોગવવામાં કરીએ તેના પરિણામે ભગવત્પ્રસન્નતા જતી રહે અને કમશા: દુઃખમાં ધકેલાતા જઈએ. માટે શ્રીજીના સ્મરણસહ એમની આજ્ઞાઓનું પાલન કરતાં કરતાં જીવન જીવવું જેથી સર્વ પ્રકારે શાંતિ થાય છે, તેમજ આપણા કુટુંબીજનોને પડા શાંતિ અને સુખ સાચા સ્વરૂપમાં આપી શકીએ છીએ....”

૨

- “....જે વ્યક્તિ કે કુટુંબ પરમાત્માની પ્રસન્નતા મળે એવી રીતે જીવન જીવવાપ્રયત્નશીલ રહે છે તે અવશ્ય સુખી થાય છે જ....”

૩

- “....પરમહૃપાળુ, સારોથર અનો સાર્વકર્તાાં શ્રીહરિ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવની કેવળ નિષ્કારણ કૃપાથી જ જે શાંતિ, સુખ અને આનંદ મળે છે તે પુરુષ પ્રયત્નથી નથી મળતાં. માટે આપણું પરમ કર્તવ્ય એ જ છે કે, આપણું જીવન એ પ્રભુની આપણા ઉપર કૃપા થાય એવી રીતે જીવાય તેનો વિચાર પ્રધાન રાખવો જોઈએ. ગમે તેટલી સંપત્તિ મળે પડા તે સંપત્તિ પરમાત્માની પ્રસન્નતાથી મળે તે જ દૈવી સંપત્તિ છે. અને તે જ સંપત્તિના ઉપભોગથી શાંતિ અને આનંદ મળે છે....”

* * *

પરમાત્માની ઈરણા - અનુકૂળતામાં રહેવા વિશે

“....પરમાત્મા જેબે અનુકૂળતાઓ આપે છે તે એક હેતુથી કે એ અનુકૂળતાઓનો ઉપયોગ એમના ભજન-સ્મરણમાં આપણે કરીએ અને આપણું લૌકિક તેમજ પારલૌકિક હિત સિદ્ધ કરીએ. એ અનુકૂળતાઓનો ઉપયોગ વિષયભોગ ભોગવવામાં કરીએ તેના પરિણામે ભગવત્પ્રસન્નતા જતી રહે અને કમશા: દુઃખમાં ધકેલાતા જઈએ. માટે શ્રીજીના સ્મરણસહ એમની આજ્ઞાઓનું પાલન કરતાં કરતાં જીવન જીવવું જેથી સર્વ પ્રકારે શાંતિ થાય છે, તેમજ આપણા કુટુંબીજનોને પડા શાંતિ અને સુખ સાચા સ્વરૂપમાં આપી શકીએ છીએ....”

૧

- “....દ્યાળુશ્રી દિવ્ય હતા અને છે. દિવ્યપણો તેઓ શ્રીએ આપણું રક્ષણ પોષણ કર્યું છે ને કરે છે. તેઓ શ્રી અને શ્રીજી, આપણી પાસે, આપણામાં સતત, એક કણાના વિયોગ વિના રહ્યા છે. ફક્ત આપણી નિષ્ઠામાં તેમ જ સ્થિતિમાં પરિપક્વતા આવી નથી હોતી જેથી આપણો તેઓ શ્રીને ચર્મચ્યક્ષુઓથી ટેખી શકવાના નથી....”

૨

- “....દ્યાળુશ્રીના જીવનમાંથી એક વસ્તુ સર્વ ઉપર તરી આવે છે કે મોટા પુરુષોનાં જીવન આપણને દિવ્ય જીવન આપે છે. હું એમ નમ્રપણે માનું છું અને અનુભવું છું કે, ખરેખર, દ્યાળુશ્રીનો આપણને યોગ ન થયો હોતું, ‘પરમાત્મા એક જ છે અને તે આપણી સર્વની પાસે જ છે અને તેથી પ્રત્યક્ષ જ છે,’ એ સૂત્ર આપણો સમજી - અનુભવી શક્યા ન હોત....”

૩

d. ૧૩-૦૧-૩૦

પરમાણુલિય ભાઈશ્રી ગોવિંદલાલ

તમારો પત્ર દ્યાળુશ્રીને મળ્યો છે. દ્યાળુશ્રીના પરમ મંગળમય શ્રીહરિના સ્મરણપૂર્વક શુભાશીર્વાદ સાથે જણાવવાનું કે, સર્વકર્તા શ્રીહરિ કેવળ સુખ, શાંતિ, અને આનંદમય છે. એમની દરેક કિયાઓ સુખદ અને દિવ્ય છે. એમાં માયાનો પ્રવેશ નથી, માયાનો સંગ-વા-પ્રસંગ નથી, એ માયાતીત છે. એમના સંબંધથી માયા પણ બ્રહ્મરૂપ થાય છે. એવા શ્રીહરિ

શ્રી હરિમાં - સત્પુરુષોમાં પરમભાવ રાખવા વિષે

“....ભગવાનના ભાર્ગભાં અને વ્યવહાર ભાર્ગભાં શાંતિ અને સુખપૂર્વકની પ્રગતિ કરવાના બે ઉપાય છે. એક ભગવાન અને ભગવાનના અનન્યનિષ્ઠ ભક્તભાં નિષ્ઠા અને બીજો ભગવાન અને ભગવાનના ભક્તને વિષે દોષરહિત, પવિત્ર ગુણાભુદ્ધિ - આ બે માંથી જે ઉપાય સિદ્ધ થાય તે સર્વપ્રકારે સુખી થાય છે એ નિર્વિબાદ છે....”

અને એમના એવા સત્પુરુષોને વિષે નિષ્ઠા એ જ એક શાંતિ અને સુખ આપનાર અને કલેશ દૂર કરનાર છે. એ નિષ્ઠામાં જેટલો ફેર તેટલા જ કલેશ અને દુઃખ આવે છે એ નિશ્ચિત છે. છે.પ્ર.૭ અને ૮ માં શ્રીહરિએ કહ્યા પ્રમાણે જો યથાર્થ નિષ્ઠા હોય તો કોઈપણ પ્રકારનો કલેશ આવી આપણાને સંતાપ આપી શકતો નથી. છે.પ્ર.૭ અને ૮ માં ‘વચનામૃત’ માં શ્રીહરિએ જે સિધ્યાંત જણાવ્યો છે તેનો યથાર્થ વિચાર કરી જોશો તો તમને ઉપર જણાવેલ હકીકત સત્ય લાગશે જ.

છે.પ્ર.૮ માં વચનામૃતનો છેલ્લો પેરેગ્રાફ બરોબર વિચારશો અને તે પ્રમાણે તમારા અંતરમાં તપાસ કરી જોશો તો તમને તમારી વર્તમાન પરિસ્થિતિનું કારણ તત્કાળ જણાઈ આવશે.

દેશકાળાદિક રૂડા હોય ત્યારે તો રંગ સારો દેખાય એનું કાંઈ આશ્રય નથી. પરંતુ જ્યારે ભૂંડા દેશકાળાદિક પ્રામ થયા હોય, અને તે વખતે પણ તેવોને તેવો રંગ રહે, એટલું જ નહિ પણ રંગ ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ પામતો જાય અને સમજણ ચૂંથાઈ જાય નહિ, ત્યારે જ ખરું ભક્તપણું આપણામાં આવ્યું છે એમ કહી શકાય. જીવાખાયર (ગઢાવાળા) અને અલૈયાખાયર જેવી સમજણવાળાને ભક્ત-વા-સત્સંગી ન કહી શકાય. દાદાખાયર, ગોપાળાનંદ સ્વામી, મુક્તાનંદ સ્વામી જેવી સમજણવાળા જ ભક્ત-વા-સત્સંગી નામ ધારણ કરવાને યોગ્ય ગણી શકાય. એવા થવાને આપણો પ્રયત્ન છે. એવી દિશા બતાવનાર અને એ સ્થિતિએ સુરક્ષિતપણે લઈ જનાર સત્પુરુષની પ્રામિ થવી એ અલભ્ય લાભ છે. પરંતુ મ.પ્ર. ના ૨૧ મા ‘વચનામૃત’ માં કહ્યા પ્રમાણે, પરોક્ષ સંતને વિષે જેવી નિષ્ઠા છે તેવી પ્રત્યક્ષ સંતને વિષે નિષ્ઠા થતાં જીવને બહુ કઠણ પડે છે, અને તેથી ભગવાનનો રંગ

આત્માને લાગતો નથી. જો એ નિષ્ઠા યથાર્થપણે આવે તો પછી પ.પ્ર. ના ૭૨ મા ‘વચનામૃત’ માં કહ્યા પ્રમાણે, એવી નિષ્ઠાવાળા ભક્તતું જો કર્મ કઠણ હોય ને કાળ પણ કઠણ હોય તોપણ, તે કાળ ને કર્મ એ બેય મળીને તેનું ભૂંડું કરી શકતા નથી, અને જો એવી નિષ્ઠામાં કાંઈક ફેર હોય તો તેનું ભગવાન રૂંડું કરવાને ઈચ્છે તોપણ રૂંડું થતું નથી. આ વાત તે એમ જ છે. એમાં કાંઈ ફેર નથી. કારણ કે આ શબ્દો મારા કે તમારા નથી, પરંતુ કેવળ દિવ્ય અને સર્વશર, સર્વસુખમય, અનંત એશ્વર્યયુક્ત એવા પુરુષોત્તમનારાયણના દિવ્ય શબ્દો છે, માટે એનો વિચાર અતિશય કરી એવી નિષ્ઠા કરવા તરફ તમારો સર્વ પુરુષાર્થ થવો જોઈએ. સા. ૧૧ માં ‘વચનામૃત’ માં પણ પુરુષ પ્રયત્ને કરીને એવી નિષ્ઠા, સિધ્ય થાય છે એમ શ્રીજીમહારાજે કહેલું છે અને એવી નિષ્ઠાવાળા ઉપર જ શ્રીજીની કૃપા થાય છે. જેના ઉપર શ્રીજી મહારાજની એવી કૃપા થાય છે તેનાં સર્વ સાધનની અવધિ આવી રહી છે, અને મનુષ્યદેહ કરીને ન થાય એવું તો કાંઈ નથી. સમજણની દૃઢતા વિના અગર મૂઢપણાના અંગ વિના, કલેશ ઘણો આવે છે. માટે સારા પ્રયત્ન કરી સમજણની ચોખવટ અને દૃઢતા કરવી જોઈએ, અગર મૂઢપણું દિવસે દિવસે વધારે દર કરવું જોઈએ. સર્વને સપ્રેમ જય શ્રી સ્વામિનારાયણ. રૂબરૂ વાતચીત કરતાં ઘણો ખુલાસો થાય. કાગળમાં વિશેષ લખી શકાય નહિ. પરંતુ ઉપર જે મચકર (ઉત્તર) લખ્યો છે તેને શાંત ચિત્તે, સત્તવગુણ યુક્ત થઈ, બરોબર શબ્દેશબ્દનો અર્થ વિચારશો.

આજાથી લિ. ભવદીય

ઇશ્વરલાલના સપ્રેમ જયશ્રી સ્વામિનારાયણ

૪

- “....ભગવાનના માર્ગમાં અને વ્યવહાર માર્ગમાં શાંતિ અને સુખપૂર્વકની પ્રગતિ કરવાના બે ઉપાય છે. એક ભગવાન અને ભગવાનના અનન્યનિષ્ઠ ભક્તમાં નિષ્ઠા અને બીજો ભગવાન અને ભગવાનના ભક્તને વિષે દોષરહિત, પવિત્ર ગુણબુદ્ધિ - આ બે માંથી જે ઉપાય સિદ્ધ થાય તે સર્વપ્રકારે સુખી થાય છે એ નિર્વિવાદ છે....”

૫

- “.... સર્વશર, સર્વદ્યાળુ પરમાત્મા શ્રીહરિ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ દેવ.... નું સર્વપ્રકારે અલોકિકપણે રક્ષણ અને પોપણ કર્યા જ કરે છે એવો જાત અનુભવ એ દ્યાળુદેવ દ્યાળુશ્રીની વિનંતિથી કરાવે છે, જેથી એમનો આશ્રય અને નિષ્ઠા આપણને ઉત્તરોત્તર દૃઢ થતાં રહે. કોટી વંદન હો એ પરમ દ્યાળુ સત્ત્વિષ ગુરુદેવને કે જેઓ શ્રી હરિના ચરણમાં આપણને સંલગ્ન રાખે છે....”

૬

- “....આત્મબુદ્ધિનો અર્થ સાદો અને સરળ એ જ છે કે, પોતાપણાનો નિશ્ચય. માતા-પિતા, પુત્ર, ભાઈ, બેન, પુત્રી, પતિની તેઓને વિષે આપણને જેવી પોતાપણાની બુદ્ધિ છે તેવી ભગવાન અને ભગવાનના સંતને વિષે બુદ્ધિ રાખવી તે આત્મબુદ્ધિ. પુત્ર-પરિવાર - પતિ-માતા-પિતાને વિષે પોતાપણાનો જે દૃઢ નિશ્ચય છે તેથી તેમના સારુ કુદરતી રીતે જ આપણે આખી જિંદગી ખતમ કરીએ છીએ. તેમનો જ વિચાર આપણા હદ્યમાં મુખ્ય રહે છે, અને તેમના સુખમાં આપણે આપણું પોતાનું સુખ માનીએ છીએ, તેમ આપણાને સત્પુરુષ અને પરમાત્માને વિષે થાય તો આપણાને

સતત પરમાત્મા અને સત્પુરુષનું સ્મરણ રહે. એટલું જ નહિ પણ આપણા જીવનની તમામ પ્રવૃત્તિઓ તેઓના પ્રતિ દસ્તિ રાખવાપૂર્વકની રહે. તેમ થાય તો આપણે સર્વ સમજણ-જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરેલું છે, એટલું જ નહિ પણ મનુષ્યદેહ સાર્થક કરેલ છે એમ નિશ્ચિત થાય. આપણે બધા આ સ્થિતિએ પહોંચવા પ્રયત્નાશીલ છીએ. વધુ સમજણવાળો અગર ઓછી સમજણવાળો એ જ કહેવાય કે જેણે ઉપરની સમજણ પ્રાપ્ત કરી છે કે નહિ. જો તે સમજણ સિદ્ધ કરી હોય તો તે વધુ અને યોગ્ય સમજણવાળો ગણાય, ન કરી હોય તો તેની સમજણમાં ખામી છે તેમ ગણાય. માટે પ્રયત્ને કરીને આત્મબુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવી એ આપણું ધ્યેય હોવું જોઈએ....”

૭

- “....દ્યાળુશ્રી અને તેમના જેવા મહાન મુક્ત પુરુષોનો અક્ષરનિવાસ થાય એટલે આપણા ચર્મચ્યક્ષુથી એમને આપણે દેખી શકીએ નહિ, પરંતુ એ તો આપણાને જુઓ છે અને આપણી પાસે જ છે. આપણાને એ આપણી દસ્તિએ પ્રત્યક્ષ હતા હવેથી એમની દસ્તિએ આપણાને પ્રત્યક્ષ છે. એ તો આપણાને જુઓ છે. આપણી એટલી ખામી છે અગર આપણે એમનું સેવન યથાર્થ કરેલું નથી તેથી આપણે એમને દેખી શકતા નથી, પણ એ તો સતત અવિરતપણે આપણાને દેખે છે, આપણું રક્ષણ કરે છે, અને આપણી યોગ્ય ઈરણાઓ શ્રીજી મહારાજને વિનંતિ કરી પૂર્ણ કરાવે છે, માટે પ્રાકૃત મનુષ્યની માફક એમના દેહ વિલયનો શોક કરવો યોગ્ય નથી. એઓ આપણાને મૂડી જતા રહ્યા છે, ‘આપણે નિરાધાર થઈ ગયા છીએ, આપણે દુઃખી થયા છીએ,’ વિગેરે વિચારો આપણાને યોગ્ય નથી, માટે શ્રીજી અને દ્યાળુશ્રી તમારી પાસે જ છે એમ જાણશો અને શોક દૂર કરી, ધીરજ રાખી સર્વ જનોને ધીરજ આપશો....”

૧

- “....તમારું અને મારું કુટુંબ જુદું નથી. શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાન, શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ, શ્રી નરનારાયણદેવને જે પોતાના ઈષ્ટદેવ યથાર્થપણે માને છે તે મારું કુટુંબ છે એવી સમજણ ગુરુદેવ અ.નિ. શુક્લ નાથજીભાઈએ મને આપી છે. તેથી તમારું કુટુંબ ઓ મારું જ કુટુંબ છે એમ હું માનું છું.... આંખ અને પાંપણ જેવો મારો-તમારો સંબંધ છે તેથી ઉપકાર તમારા ઉપર હું કરું છું એવું માનશો નહિ. સ્વામિનારાયણ ભગવાને પોતાના યથાર્થ આશ્રિતોમાં એવું એકાત્મપણાનું લોહી રેડ્યું છે કે જેના પ્રતાપે બધા એક જણાય છે, અને તેવી એકપણાની શુદ્ધ ભાવના પરસ્પર વૃદ્ધિ પામતી જાય છે....”

૨

- “....પરમાત્માએ બાંધેલી મર્યાદા સુખેથી પળાય એવી જ હોય છે અને તદ્દનુસાર વર્તે છે તે આલોક અને પરલોકમાં સુખી જ થાય છે. માટે પરમાત્માએ માતા-પિતા-ગુરુ અને રોગાતુરની યાવજ્ઞાવન યથાશક્તિ સેવા કરવાની આજ્ઞા કરી છે, તેનું આ બધા બાળકો યથાર્થ પાલન કરે છે તે જોઈ અને જાણીને દરેક ભગવદાશ્રિત હર્ષ પામે છે, તો મને વિશેષ હર્ષ થાય તે સ્વાભાવિક છે....”

૩

- “....શ્રીજી મહારાજે પોતાના આશ્રિતોમાં એવું લોહી રેડ્યું છે કે શ્રીજનાતમામ આશ્રિતોને પરસ્પર એકય અને આત્મીયતા સાદેવ રહે અને એકબીજાની સાથમાં રહી આલોક અને લોક બહાર પરમાત્માના સાનિધ્યમાં રહે.... ગઢા પ્રથમ પ્રકરણ-૫૪ તથા ગઢા મધ્ય પ્રકરણ-૫૪

પરમાત્માના ભક્તોમાં - ભગવદીય કુટુંખોમાં સંપ રાખવા વિશે

“....પરમફૂપાળુ પરમાત્મા શ્રી સ્વામિનારાયણ મહાપ્રભુ એ પોતાના આશ્રિતોમાં એવી આત્મીયતા રેડી છે કે આશ્રિત ગમે ત્યાં રહેતા હોય પણ એક બીજા પ્રતિ એકતા રહ્યા જરૂર છે. ગઢા પ્રથમ પ્રકરણ-૫૪ અને ગઢા મધ્ય પ્રકરણ-૫૪ માં આ જ સિદ્ધાંત શ્રીશ્રુતે દર્શાવ્યો પ્રતિપાદન કરેલો છે....”

માં જે સિદ્ધાંત શ્રીજીએ આપણી આગળ મૂક્યો છે, તે સિદ્ધાંત જીવનમાં ઉત્તારનાર પર પોતાનું સુખ શ્રીજી વર્ણવે છે....”

૪

- “....પરમકૃપાળું પરમાત્મા શ્રી સ્વામિનારાયણ મહાપ્રભુએ પોતાના આશ્રિતોમાં એવી આત્મીયતા રેતી છે કે આશ્રિત ગમે ત્યાં રહેતા હોય પણ એક બીજા પ્રતિ એકતા રહ્યા જ કરે છે. ગઢા પ્રથમ પ્રકરણ-૫૪ અને ગઢા મધ્ય પ્રકરણ-૫૪ માં આ જ સિદ્ધાંત શ્રીજીએ દૃઢપણે પ્રતિપાદન કરેલો છે....”

૫

- “....મારો એક અનુભવ છે અને તે અનુભવ ભૂતકાળના મહાનુભાવ પૂજ્ય વર્ગના અનુભવોને અનુસારે છે કે - પ્રભુ પર વિશ્વાસ રાખનારને નિરાશ થવું પડતું જ નથી. પ્રભુની આજ્ઞાનુસાર મન-કર્મ-વચને વર્તન કરનાર કદી દુઃખીઓ થતો જ નથી, પરંતુ તના, મન, ધન આદિ સર્વ પ્રકારે સુખી અને આબાદ જ રહે છે. એક વખત કરતાં વધુ વખત મેં તેમાને નિવેદન કરેલ છે કે પ્રભુની આજ્ઞા પ્રમાણે તમો ત્યાં આવ્યા છો, જેથી કાંઈપણ દુઃખ આવશે જ નહિ, પરંતુ સુખી જ થવાશે. માટે નિધિકપણે, નિશ્ચિંતપણે એ પ્રભુની પ્રસંગતા સારુ તમારી પ્રવૃત્તિ ત્યાં કરશો. એ સારુ અનુકૂળતા એ દ્યાળું દેવ કરી આપશો જ એ નિર્વિવાદ છે. ફક્ત તમો ભાઈઓ સંપ રાખશો. નજીવી અને કુલ્લક બાબતો સારુ પરમાત્માથી અને પરમાત્માના જનોથી મન દૂર લઈ જશો નહિ, પણ એમની પાસે જ રહેશો. સંપ રાખશો તો નારાયણ પાસે રહેશો. નારાયણ પાસે રહેશો એટલે લક્ષ્મીજી-ધર્મ-ભક્તિ-બળ એ સર્વ પાસે જ રહેશો. માટે કુદ્ર વસ્તુ કે વિચારથી દબાશો નહિ, આકષર્ણશો નહિ અને સંપ અને બળમાં વૃદ્ધિ કરતા

રહેશો. પરમાત્મામાં ઉટ કલ્યાણકારી ગુણો નિત્ય હોય છે. તે ગુણો પેકી શીલ ગુણ છે જેમાં સંપ અને સંયમ બંનેનો સમાવેશ છે. જેનામાં સંપ-સંયમ ન હોય તે ભગવદાશ્રિત જ ન ગણાય. માટે તમો ભગવદાશ્રય મજબૂત કરશો....”

૬

- “....સંપ ત્યાં જંપ (એટલે શાંતિ, આબાદી અને સમૃદ્ધિ) હોય છે. તમો બધા ભાઈઓ ભગવદીય છો, પણ જેટલા પ્રમાણમાં દરેકને સત્તસમાગમ છે તેટલા પ્રમાણમાં તેનામાં ભગવદીયપણું આવે છે....”

૭

- “....મારું એવું સ્વાનુભવથી માનવું છે કે પરમાત્માના વચનાનુસાર જાણો-અજાણો જે જન વર્તે છે તે સુખી થાય છે, તો જે પરમાત્માનો દૃઢ આશ્રય રાખી એમના વચનાનુસાર દૃઢપણે વર્તન કરે તે સુખી થાય જ એમાં શંકા નથી. માટે પરમાત્માના વચનાનુસાર કોઈના પ્રતિ રાગ-દ્રેષ્ટ રાખ્યા સિવાય, માતા-પિતાની સેવા કરવાની વૃત્તિ અને વર્તન રાખી, તમો બધા ભાઈઓ પરસ્પર સંપીલા થઈ પ્રવૃત્તિ કરતા રહેશો તો જરૂર જરૂર તમો સર્વ પ્રકારે આબાદી-સુખ-શાંતિ ભોગવશો....”

૮

- “.....શ્રી..... ના વંશજો ઉપર શ્રીજી મહારાજ, દ્યાળું શ્રી અને સર્વ મુક્તતોનો ઘણો રાજ્યો છે. એ વંશજો ભગવદીયપણું મૂકી, પરસ્પર દેહાભિમાન રાખી, કુસંપ રાખે એટલે પરમાત્મા ઉદાસીન થાય. એ વંશજો પરમાત્મા પ્રસંગ થાય તેવા ગુણ-સંપ, સહકાર, ચારિત્યશુદ્ધિ અને સ્વાર્થત્યાગ રાખે અને જે કિયાઓથી અને વિચારોથી શ્રીહરિજી, શ્રી

લક્ષ્મીનારાયણદેવ, શ્રી નરનારાયણદેવ રાજ થાય તેવા ગુણ, સ્વભાવ, કિયા રાખે તો આબાદી-વૃદ્ધિ પામે, એ ત્રિકાળાબાધિત સત્ય છે. એ નજર સમક્ષ રાખીને જીવન જીવાશે તો શાંતિ-આબાદી અને શ્રીજી પ્રસન્નતા રહ્યા જઈ રહ્યે....”

૮

- “....તમોને હું ‘પરમપ્રિય’ અને ‘ભગવદીય’ શબ્દોથી સંબોધું છું તે સહેતુક છે. ‘પરમપ્રિય’ એટલા હેતુથી લખું છું કે, તમારે વિશે-ભગવાનના આશ્રિતો તરીકે અને દ્યાજુશ્રીના શિષ્યો તરીકે - મને આત્મબૃદ્ધિ છે. ‘ભગવદીય’ એ હેતુથી કે તમોએ સ્વામિનારાયણ ભગવાનનો આશ્રય સ્વીકાર્યો છે તેથી તમો ભગવાનના છો. આ હેતુથી, આ બે શબ્દોથી તમોને સંબોધું છું. અને એ બે વિશેષણો મને ઘણાં સારાં લાગે છે....”

૯૦

- “....યાદ કરાવ્યા સિવાય દેશકાળના વિપરીત યોગને લીધે ભૂતી જવાય છે, તેથી ફરી ફરીને યાદ કરાવું છું કે, સંપન્ન ફાયદાઓ અને કુસંપના ગેરફાયદાઓનો અનુભવ તમો ડગલે ને પગલે કરતા રહો છો, અને તેથી સંપર્વતી વધુ અને વધુ તમે રાખશો તો તમારી ગમે તેવી મુસીબતો આપોઆપ વિભરાઈ જશે - નાશ પામશે. પરમાત્માને સંપ-સંપીલાજનો-સંપની કિયા-સર્વોપરી ગમે છે. સંપરાખવામાં પરસ્પર આત્મભોગની તૈયારી રાખે છે તો તે તમામ સુખી થાય છે....”

૯૧

“....ભગવાનના ભક્ત પ્રત્યે પરમાત્માને કેવી વૃત્તિ અને વર્તન રહે છે તેમજ, તે ભક્ત પ્રતિ, ભક્તપણાને શોભે તેવું વર્તન રાખનાર પ્રતિ શ્રીજી

મહારાજની કેવી દણ્ઠિ રહે છે તે પરમાત્માના નીચેના શબ્દામૃતોથી જો તમને ઘ્યાલ આવી જાય તો તમો દરેકનું અને તમારા કુટુંબનું સારું જ થતું જાય. પરમાત્માના આ શબ્દોમાં અબાધિત સત્ય છે અને એ શબ્દને કોઈ મિથ્યા કરી શકે એમ પડા નથી.

“ભગવાનના ભક્તોનો જેને જેને અભાવ આવ્યો છે તે અતિશય મોટા હતા તો પણ પોતાની પદવી થકી પડી ગયા છે. અને જેનું રૂધું થાય છે તે પણ ભગવાનના ભક્તની સેવામાંથી જ થાય છે, અને જેનું ભૂદું થાય છે તે પણ ભગવાનના ભક્તના દ્રોહમાંથી જ થાય છે, અને વળી જીવને ભગવાનને રાજ કર્યાનો ઉપાય તો મન, કર્મ, વચને ભગવાનના ભક્તની સેવા કરવી એ જ છે, અને ભગવાનના ભક્તો દ્રોહ કરવો એ જ ભગવાનને કુરાજ કર્યાનો ઉપાય છે.

....ભગવાનના ભક્ત ઉપર ઈધ્યા છે તો તે ભક્ત ભગવાનના ધામમાંથી પણ જરૂર હેઠો પડશો, માટે અમારે તો ભગવાનનો રાજ્યો થયા સારુ જન્મોજન્મ ભગવાનના ભક્તની જ સેવા કરવી છે, અને જેમ અમારો નિશ્ચય છે તેમ જ તમારે પણ નિશ્ચય કરવો.” (‘ગઢા મધ્યપ્રકરણ’-૨૮)

માટે તમારા વ્યક્તિગત હિત ખાતર, તમારા કુટુંબના હિત ખાતર પણ તમારી ખોટી ગ્રંથિઓ કાઢી નાખી, પરમાત્માએ ‘ગઢા મધ્યપ્રકરણ’-૨૮ માં કરેલ ઉપરોક્ત આદેશોને સમજો અને વર્તનમાં મૂકશો. પરમાત્માના આ સુખકારી આદેશને પણ તમારે ફગાવી દેવો હોય તો તમે પરમાત્માથી પણ મોટા છો - વધુ બૃદ્ધિશાળી છો - વધુ શક્તિશાળી છો - એમ તમો દરેક માનો છો, એવું માનવું રહ્યું....”

૧૨

- “....માતા-પિતા અને પુત્ર વચ્ચે, પતિ-પત્ની વચ્ચે, ભાઈ-ભાઈ વચ્ચે, હંમેશાં સંપ રહે એવી મારી અભિલાષા અને વૃત્તિ પ્રથમથી જ છે, અને સર્વે ઠેકાણો એ વૃત્તિ છે અને એટલે હું હજુ પણ એવું જ ઈચ્છું છું. માણસમાત્ર ભૂલને પાત્ર છે માટે ભૂલ થાય તો પણ પરસ્પર ઉદાર છિલ રાખી ભૂલોનું સ્મરણ ન કરવું અને તે ભૂલી જઈ સંપ રાખવો એવી મારી ઈચ્છા છે. પણ આ બધા મિલકતના ઝડપા છે અને તે મિલકત સંપાદન કરનારા તે મિલકતને મૂકીને આલોક તજે છે. સાથે કોઈ મિલકત લઈ જતું નથી. માટે એ સારુ મનની અને જીવનની શાંતિ ખોઈ બેસવી નહિ એ જ યોગ્ય છે. માટે તમો લખો તો હું..... અને ને અહીં બોલાવી તમારી વચ્ચે શાંતિ અને સમાધાનનો થાય એટલો બધો પ્રયાસ કરવા તૈયાર છું....”

* * *

* * *

સત્સંગ ફરવા વિશે - કુસંગ ન ફરવા વિશે

“....જેને જેનો રંગ લાગ્યો હોય તેનું જીવન તેમય હોય છે એ સાદી સમજની વાત છે. જેથી આપણાને જેટલો સત્સંગ એટલે ભગવાનનો રંગ લાગ્યો હોય તેટલો કુસંગ દૂર થાય છે....”

૧

- "...એકલા બેસીને કે સમુહમાં રહીને પરમકૃપાળું પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા શ્રીહરિ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવનું ભજન ચિંતનથી સેવન કરતા રહેશો. ગ.પ્ર.પ્ર.-૫૪ અને ગ.મ્.પ્ર.-૫૪ એ બે વચનામૃતોમાં જે સરળ, સચોટ અને નિર્વિઘ્ન ધોરીમાર્ગ પરમાત્માએ આપણાને આદેશોલો છે, તે માર્ગે જતાં વિઘ્ન નથી પણ શાંતિ, આનંદ અને હિવ્ય જોમ રહે છે, થાક લાગતો નથી અને સતત સ્ફૂર્તિ રહે છે...."

૨

- "...તમો સર્વે ભગવદીયજનો પરમાત્મા શ્રીહરિ શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાનનાં ભજન સ્મરણ કરતાં કરતાં જીવનવ્યવહાર ચલાવતા હશો એવી પ્રતીતિ થયા કરે છે. દરેક પ્રાણી જીવન જીવે છે પણ સર્વનિયંતા અને સર્વના જીવનમાણ પરમાત્મા શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાનના ચિંતન સ્મરણપૂર્વક જીવન જીવાય તો જ જીવન જીવું ગણાય, અને તે જ મહાપ્રભુનો સાચો આશ્રિત ગણાય. એ સિદ્ધાંત પ્રતિદિન દદ થતો જાય એમાં જ આપણું સર્વસ્વ છે. એ સિદ્ધાંત દદિ સમક્ષ રાખશો...."

૩

- "...ગઢપુર ઉત્સવનાં સંસ્મરણો તાજાં રાખતા રહેશો કે જેથી આત્મા વધુ બળવાન થાય અને આનંદ અને શાંતિ રહે...."

૪

- "...“જન પ્રત્યે જીવન કહે જેને જેટલો સત્સંગ, તેને તેટલા કુસંગનો(પાપનો) થાય બાહેર ભીતર ભંગ.”
જેને જેનો રંગ લાગ્યો હોય તેનું જીવન તેમય હોય છે એ સાદી સમજની વાત છે. જેથી આપણાને જેટલો સત્સંગ એટલે ભગવાનનો રંગ લાગ્યો હોય તેટલો કુસંગ દૂર થાય છે અને ત્રણે અવસ્થામાં પરમાત્માનું વિસ્મરણ થતું નથી અને પરમાત્માનાં વચનનું ઈરાદાપૂર્વક કે જાણી જોઈને ઉલ્લંઘન થતું નથી....”

૫

- "...ઇછદેવ શ્રીહરિજી, શ્રીલક્ષ્મીનારાયણદેવ, શ્રી નરનારાયણદેવ, શ્રી ગોપીનાથજી મહારાજને વિશે અનન્ય નિષાવાળાનું - કાળ-કર્મ ભૂંડા હોય તો પણ - અનિષ્ટ કરી શકતા નથી. ‘ગઢા પ્રથમ પ્રકરણા’ના ૭૨ માં વચનામૃતમાં પરમાત્માએ કહેલ એ સિદ્ધાંત આપણા જીવનમાં સતત દદિ ગોચર થાય છે. જતાં, મન-ઈન્જિયોના બેંચાયા બેંચાઈ જઈએ છીએ એમાં આપણી નિર્ભળતા છે. જેમ કપડાં ઉપર ધૂળ પડી હોય તે ખંખેરી નાંખીએ છીએ - બ્રાશથી સાફ કરીએ છીએ ત્યારે સ્વચ્છતા આવે છે, તેમ ‘સત્સંગ’રૂપી બ્રાશથી આ નિર્ભળતાને આપણો ખંખેરી નાખવી જોઈએ, એટલે આપણા આનંદ અને શાંતિમાં ઝાંખપ આવે નાહિ....”

૬

- "...શ્રીજી મહારાજે આ શરીર અને વ્યવહાર આપ્યો છે તે એમની આશા પ્રમાણો જીવન જીવવા આપ્યો છે, પણ વ્યવહારમાં દૂબી જવા અને એમની આશા પર દદિ ન રાખવા આપ્યો નથી. આ દેહ પડ્યા પછી માણસનો દેહ મળશે કે કેમ - તેમજ માણસનો દેહ મળે તો ‘સત્સંગ’ મળશે કે કેમ તે નિશ્ચિત નથી. માટે શ્રીજી આશા પ્રધાન - સત્સંગ પ્રધાન જીવન જીવવાનું ધ્યાન રાખશો....”

૭

- "...સત્સંગીએ પોતાનો અને પોતાના વારસોમાં સત્સંગ રાખવો હોય તો સત્સંગ - કથાવાતાં અને વર્તનની શુદ્ધિ રાખવી જ જોઈએ. દરેક હરિમંદીર - સ્વામિનારાયણ ભગવાનના આદેશ પ્રમાણો - એક પ્રકારનું સત્સંગ કરવા સારુ ગુરુકુળ જ છે....”

* * *

૧

- “....જે ઘરમાં પરમાત્માનું રટન, ચિંતન, સ્મરણ હોય તે ઘર અક્ષરધામતુલ્ય છે, નેત્યાં જલક્ષ્મી, તેજ, શાંતિ, સંપન્ક અને સુખ રહે છે...”

૨

- “....મોટાઈના ખોટા ઘ્યાલમાં છોકરાઓ ઉછરે છે ને તેથી આવક કરતાં ખર્ચ વધુ કરવા ટેવાઈ જાય છે, જેથી ભાવિષ્યમાં હુઃખી થાય છે. માટે છોકરાઓમાં એવી માનિનતા ન પેસો અને સ્વાશ્રયી થઈ શ્રીજીના આશ્રયબળે પગ ઉપર ઊભા રહેવા સતેજ થાય એવા સંસ્કાર પાડવા હેઠેશાં આપણો તત્પર રહેવું, અને તે સંસ્કાર પાડવામાં શ્રીજ આજી પ્રમાણે આવક કરતાં વધુ ખર્ચ આપણો ન કરીએ ને દેવું માથે ન રહે એવી રીતે જીવન જીવવું જોઈએ....”

૩

- “....જે પરમાત્માએ એને તમારે ત્યાં જન્મ આપ્યો છે એ જ પરમાત્મા એની ખરી કાળજી રાખનાર છે અને પોતાને શરણો રાખનાર છે. એને પરમાત્માના ચરણમાં મૂકી દેવો. અને પરમાત્માએ સોંપેલા દ્રસ્ટના તમો દ્રસ્ટી છો એમ સતત સમજણ રાખી એ પરમાત્માને રાજી કરવાની કિયા કરતા રહેશો. પરમાત્મા પોતાના અનન્ય ભક્તની જે કાળજી, રક્ષા અને સંભાળ રાખે છે તે બીજો કોઈ રાખી શકતો નથી. ૧૪-૦૬-૮૦ ના રોજ “સત્સંગ પ્રદીપ”નો જે લેખ આવેલો છે તેનું મનન, વિચાર અને નિત્ય અભ્યાસ રાખશો તો સર્વે રીતે શાંતિ થશે જ લેખનું નામ - અનાશચર્યો જયસ્તેષાં, યેષાં નાથોસી કેશવ । છે. (આ લેખ આ પુસ્તકના પરિશિષ્ટ-૧ માં આપેલ છે.) - ભીષ્મ, દ્રોષ, કર્ણ, હુયોધન વિગોરેના ઈતિહાસો છે તેથી એ લેખનું મનન કરવાનું ગૌણ ન સમજશો...”

પોતાના જીવનસાથીને - ખાળકોને સત્સંગ કરાવવા વિશે

“....પવિત્ર અને ભગવદીય માતાપિતાનું એ જ પરમ પવિત્ર કર્તવ્ય છે કે, પરમાત્મા પુત્ર-પુત્રી તરીકે જે જીવોનો સંબંધ જોડી આપે છે તેઓને પરમાત્મા સન્ભુખ કરી દેવા....”

૪

- “....જે પરમાત્માની છત્રધાયા તણે અને અમૃતદષ્ટિના સિંચનથી તમો સર્વે કુશળ છો, તે પરમાત્માના દર્શન પણ જીવનમાં પ-હ વર્ષે પણ એક વખત થાય તેમ જીવન જીવાય તો પરમાત્મા એમ માને કે, ‘આ આત્માને મેં જે સુખ, સગવડ, અનુકૂળતા આપી છે તે સાર્થક છે.’ ‘શિક્ષાપત્રી’ તમારી પાસે હશે જ. તેમાંથી ધીમે ધીમે એકાદ શ્લોક વાંચવાનો અભ્યાસ રાખતા રહેશો જેથી પરમાત્માએ જીવન કેમ જીવું તેનો આપેલો ખ્યાલ આપણને રહે અને તે પ્રમાણે આપણે જીવીએ તો આપણે સુખી થઈએ. ધીમે ધીમે ગુજરાતી વાંચવાનો અભ્યાસ રાખશો તો ગુજરાતી આવડી જશે, અને તેથી ‘શિક્ષાપત્રી’, ‘વચનામૃત’ વાંચવાથી ભગવાનના સંસ્કાર આપણા ઉપર પડે અને આપણા કોમળ બાળક ઉપર પણ પડે, કે જેથી એ સુખી થાય અને આપણે પણ સુખી થઈએ....”

૫

- “....પરમ કૃપાળુ, સર્વેશ્વર, શ્રીહરિ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવના ભજન, સ્મરણ, ચિંતનમાં જીવન વ્યતીત થાય તે જ આપણા જીવનની સફળતા છે. માટે તમો સર્વે એ દયાળુ પ્રભુનો આશ્રય દંદ કરતા રહેશો અને એમના મંગળમય સ્વરૂપનું ચિંતવન કરતાં કરતાં, વ્યાવહારિક જીવન જીવતા રહેશો. દેશકાળની ચાળવણી કરી, શુભ દેશ, કાળ, કિયા, મંત્ર, દીક્ષા વિગેરેનું સેવન કરતા રહેશો, જેથી જીવન વ્યવહારમાં એ નિર્ગુણકારી મંગળમય દેવતું વિસ્મરણ થાય નહિ બલ્કે એમનું ચિંતવન થયા કરે. એમની આજ્ઞામાં રહેતું એ શુભ દેશકાળનું સેવન કર્યા બરાબર છે. બાળકોને ‘શિક્ષાપત્રી’ વાંચતાં અને સમજતાં શીખવાડશો કે જેથી તદ્દુસાર વર્તન કરવાથી એઓ સર્વે પ્રકારે સુખી થાય....”

૬

- “....પત્નીનું રક્ષણ કરે, પોષણ કરે અને સર્વ પ્રકારે હિત વિચારે અને કરે એ પતિનું આવશ્યક લક્ષણ છે. પરંતુ જે પતિ એમ માનીને વર્તે કે પત્ની ગુલામ છે એ સાચો પતિ નથી. પત્ની વિચારે અને કહે તેમાં કાંઈ શંકા ન કરે તે પતિ પરમાત્માએ આપેલી બુદ્ધિનો સહૃપયોગ કરે છે. એક સર્વમાન્ય સાચું સૂત્ર છે કે જે ઘરમાં, જે કુટુંબમાં સ્ત્રીઓને કલેશ ન હોય પણ સુખ, શાંતિ અને સદાચાર હોય છે ત્યાં જ નારાયણ અને લક્ષ્મીનો વાસ છે. તે સિવાયના કુટુંબોમાં કુસંપ અને બરબાદી જ ખદખદે છે. પરમાત્મા સ્વામિનારાયણો પણ લક્ષ્મીજીયુક્ત નારાયણની પોતાના હાથે જ પ્રતિષ્ઠા કરી પ્રવચન કર્યું છે કે, ‘દરેક ગૃહસ્થના ઘરમાં આ લક્ષ્મીનારાયણ યુગલનો વાસ કાયમ ત્યાં સુધી રહે છે જ્યાં સુધી એ યુગલ સાથે જ હોય.’ પતિ પોતાની પત્નીને ત્રાસ આપે, તાડન કરે, અપશબ્દથી સંબોધે અને તેના પવિત્ર માતાપિતાના ઉપર પોતાની શ્રેષ્ઠતા દાખવવા મિથ્યા અપવાદ મૂકે ત્યાંથી પરમાત્માકે લક્ષ્મીજી દૂર થાય છે....”

૭

- “....પરમાત્મા ધર્મના રક્ષક છે અને જે ધર્મ પાણે તેનો જ પક્ષ લે છે. હિન્દુ સમાજમાં પુરુષો સતીના ધર્મનો આગ્રહ રાખે છે, પણ પોતે અસુર ધર્મ આચરતા હોય છે તેનો લેશ પણ વિચાર રાખતા નથી. સ્વામિનારાયણ ભગવાને પોતાના આશ્રિતને સુખ થવાના નિયમોનું પુસ્તક જેને આપણે ‘શિક્ષાપત્રી’ કહીએ છીએ તે આપ્યું છે. તેના દર્શમા શ્લોકમાં પોતે નિરંતર સાવધાનપણો પોતાની ‘શિક્ષાપત્રી’ પ્રમાણે વર્તવા આદેશો છે. ૧૦૭મા શ્લોકમાં, ‘આ પ્રકારે જે વર્તે છે તે સર્વ પ્રકારે સુખી થાય છે,’ એમ કહે છે. અગિયારમાં શ્લોકમાં, ‘હવે તે વત્યાની રીતે કહીએ છીએ કે અમારા

આશ્રિત તેમણે કોઈ જીવપ્રાણી માત્રની હિંસા ક્યારેય ન કરવી' અને અહિંસા ધર્મ પાળવાની પહેલી જ આજ્ઞા 'શિક્ષાપત્રી'માં છે, તેનું જ ઉત્ત્લંઘન કરીને, જેનું રક્ષણ અને પોષણ કરવા સારુ પુરુષે ઘણા સાક્ષીઓની હાજરીમાં પ્રતિશા લીધી છે, તે જ પુરુષ, જેના રક્ષણ અને પોષણ સારુ બંધાયેલો છે, તેનું જ ભક્ષણ કરવા તજવીજ કરે તેના રક્ષણ નીચે રહેવાય જ નહિ'...."

૮

- "...જે ધરમાં, જે કુટુંબમાં પરમાત્મા શ્રીહરિ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ શ્રી નરનારાયણદેવનું સ્મરણ-ચિંતન થયા કરે છે ત્યાં જ સુખ-શાંતિ અને લક્ષ્મી નિવાસ કરીને રહે છે. પવિત્ર અને ભગવદીય માતાપિતાનું એ જ પરમ પવિત્ર કર્તવ્ય છે કે, પરમાત્મા પુત્ર-પુત્રી તરીકે જે જીવોનો સંબંધ જોડી આપે છે તેઓને પરમાત્મા સંસુખ કરી દેવા, કે જેથી તેઓ પરમાત્માના સ્મરણપૂર્વક પરમાત્માની આજ્ઞા પ્રમાણે જીવન જીવી શકે અને સુખી થાય...."

૯

- "...છોકરાંઓમાં(બાળકોમાં) બાલ્યાવસ્થાથી એવી નેસર્જિક શક્તિ હોય છે કે તે પોતાનાં વડીલોની કિયાનું અનુકરણ કરે છે. માટે દરેક માતાપિતાએ પોતાનું વર્તન એવું રાખવું જોઈએ કે છોકરાંઓ તે જોઈ તે પ્રમાણે અનુકરણ કરે તો સુખી થાય. છોકરાં પર સુસંસ્કાર નાખવાની પ્રથમ શાળા એ ધર છે. માબાપ અને વડીલોની વાણી જેવી સાંભળે, વર્તન જેવું જુએ તદ્દુસાર છોકરાંઓ જીવનના સંસ્કાર ઝીલે છે. માટે જે માબાપ પોતાનાં છોકરાંને સંસ્કારવાળા અને સુખી કરવાની ખરેખર ઈચ્છા રાખતાં હોય તો તે માબાપો અને વડીલોએ પોતાના જીવનને ભગવદાજ્ઞાનુસાર

ચાલતાં કરી દેવાં જોઈએ, અને તેમ કરવામાં ઈન્દ્રિયોના આહાર ઊપર સંયમ રાખતાં શીખવું જોઈએ. વર્તમાનયુગમાં સમજણ છોકરાંઓને સારી આપી હોય તો જ છોકરાં તે નિયમ સારી રીતે પાણે છે. પણ સારી સમજણ આવ્યા સિવાય ગતાનુગતની નીતિથી પળાવતા નિયમો જાઝો વખત પળાતા નથી...."

૧૦

- "...દ્વાર્ણશ્રીને અને શ્રીજને વિષે નિષ્ઠા રાખનારનાં સંતાનો પણ સારાં, સંસ્કારવાળાં, શૂરવીર અને ચારિત્રયશીલ હોય છે જ. દરેક મનુષ્યને સુખી કરવા એ પરમકૃપાળું પરમાત્માનો આશય છે, અને તે સારુ શ્રીજ મહારાજે, સર્વદેશમાં, સર્વકાળમાં, સર્વજનોના હિત કરે તેવી 'શિક્ષાપત્રી' લખી આપણને આપી છે. તદ્દુસાર જે વર્તન કરે તે આલોક અને પરલોકમાં સુખિયા થાય છે એવી શ્રીજ મહારાજે 'શિક્ષાપત્રી'માં જ પ્રતિશા કરેલી છે. માતાપિતા પોતાનાં સંતાનોને જો કોઈ પ્રકારનો ઉત્તમ વારસો આપવા ઈચ્છતા હોય તો સંતાનોને 'શિક્ષાપત્રી' પ્રમાણે વર્તન કરવાના સંસ્કાર આપવા જોઈએ. 'શિક્ષાપત્રી'માં શ્રીજ મહારાજે ૨ ૧ ૨ શ્લોકમાં પ્રતિશા લીધી છે કે, 'મારા આશ્રિતોનાં સકલ હુઃખો નાશ કરીશ, ધર્મે સહિત ભક્તિનું રક્ષણ કરીશ, મનેચિત્ત સર્વ સુખો આપીશ અને સર્વનું મંગળ વિસ્તારીશ.' આ પ્રમાણે પરમાત્માએ પ્રતિશા લીધેલી છે. એટલે આપણે એમના આશ્રિત થવું અને એમની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવું એ આપણું પરમ કર્તવ્ય છે, અને પોતાનાં સંતાનોને પણ એ લાઈન પર જીવન જીવવાનું જોમ આપ્યા કરવું એ માતાપિતા તરીકેની પવિત્ર ફરજ છે. શુદ્ધ ચારિત્ર એ ધર્મનું મૂળ છે, ઈચ્છાદેવને વિષે દુદ્દિનિષા એ ભક્તિનું મૂળ છે, માટે એ બંને મનુષ્ય જીવનનાં જીવન છે, તો તે દુદ્દ કરીને રાખનાર પરમાત્માથી રક્ષાયેલો

હોઈ સર્વપ્રકારે સુખી થાય છે....”

૧૧

- “....લગ્નસંબંધ પરમાત્માની ઈચ્છાથી જ જોડાય છે. પરમાત્મા મંગળકારી છે. એમના આશ્રયે રહેનારનું એ વિશેષ મંગળ કરે છે. માટે જે પાત્ર સાથે તું લગ્નગ્રંથિથી જોડાય છે, તે અને તું બંને એક થઈ, એ વિચારના થઈ, દ્વારા અને આશ્રય વડે - એ પરમાત્માનું ભજન-સ્મરણ કરતાં, આજ્ઞા પાળી, જીવન જીવશો તો સર્વપ્રકારે સુખ, શાંતિ અને આનંદ આ લોકમાં અને દેહ મૂક્યા કેદે પણ મળ્યા કરશે. લગ્ન એ વિષય ભોગવવાનું સાધન નથી. પરંતુ, પરમાત્માને ભજવામાં મદદગાર થવાય અને પરમાત્માના માર્ગમાં ચલિત ન થવાય તે હેતુથી પરમાત્મા એકબીજાને - અવિચિન્નપણે જોડાણ કરી આપે છે. માટે તે હેતુ દાખિ સમક્ષ રાખી લગ્નજીવન જીવશો એવી મારી સલાહ-સૂચના છે....”

૧૨

- “....પરમાત્માને આગળ રાખી - એ પરમાત્માની આજ્ઞાઓ પાળી લગ્નજીવન જીવે છે તે સર્વદા, સર્વપ્રકારે સુખી થાય છે અને અન્યને સુખી કરે છે. પરમાત્માના આશ્રયમાંથી ચલાયમાન ન થવાય તે સારુ પરમાત્મા તમો બેજીબોને લગ્નગ્રંથિથી જોડે છે - જેથી એકબીજાની પરસ્પર મદદથી - પરમાત્માનું વચન માની તમો બંને જીવ સુખી થાવ. વિષયભોગ ભોગવવા સારુ પરમાત્મા લગ્નજીવન આપવા નથી, પરંતુ સુખી થવા સારુ લગ્નજીવન આપે છે. પરંતુ, પરમાત્માનો એ આશ્રય ભૂલી જઈ, વિષય ભોગવવાની લાલસામાં લપટાઈ જઈ લગ્નજીવન જીવે છે તે કલેશને પામે છે....”

* * *

નિષ્ઠામબ્રત અને ચારિત્ર્યશુદ્ધિ

“....શ્રીજી મહારાજનો નિષ્ઠામબ્રત અને ભગવત્સ્વરૂપને વિષે નિષ્ઠા અતિ પ્રિય છે અને ધર્મનું મૂળ નિષ્ઠામબ્રત અને ભક્તિનું મૂળ નિષ્ઠા છે એમ મુક્તકંઠે વારંવાર એ પરમહૃપાળુ પરમાત્માએ ઉપદેશોલ છે.....”

૧

- “....પરમાત્મા શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાનનો એક જીવન સિદ્ધાંત છે કે જે પોતપોતાના આશ્રમધર્મ પ્રમાણો નિષ્કામક્રત દ્વારા રાખી એઓનું ભજન સ્મરણ કરે છે તે જીવનમાં સુખ શાંતિ અને આબાદી મેળવે છે. માટે તમો પણ તમારા આશ્રમધર્મ પ્રમાણો નિષ્કામક્રત દ્વારા રાખી એ પરમકૃપાળું પરમાત્માનું ભજન-સ્મરણ કરશો અને એમની આજ્ઞા પાળજો....”

૨

- “....ઘણી ખામોશી અને ઉદાર મન રાખવાથી શ્રીહરિ રાજ થાય છે અને નિષ્કામક્રત અને નિષ્ઠા રાખનારને શ્રીજી પોતાનું બળ આપે છે અને એવો પુરુષ વિજયને પામે છે....”

૩

- “....શ્રીજી મહારાજને નિષ્કામક્રત અને ભગવત્સ્વરૂપને વિષે નિષ્ઠા અતિપ્રિય છે અને ધર્મનું મૂળ નિષ્કામક્રત અને ભક્તિનું મૂળ નિષ્ઠા છે એમ મુક્તકંદે વારંવાર એ પરમકૃપાળું પરમાત્માએ ઉપદેશોલ છે. આ બે કાયમ રાખીને, જ્યાં ધંધા અર્થે - જ્ઞાન અર્થે - કેળવણી અર્થે જરૂં પડે તેમ હોય ત્યાં જવામાં વાંધો હોય નહિ. પરમાત્માએ, પોતે સર્વજ્ઞ હોવા છતાં, આખા ભારતમાં પર્યટન કર્યું, અને જ્યાં જ્યાં જે ક્રિયાઓ, વિચારો જીવના હિતના કરનારા જોયા તે પોતે માન્ય રાખી પોતાના સ્થાપેલા સંપ્રદાયમાં દાખલ કરેલ છે. પરદેશમાં ગવર્મેન્ટ સ્કોલરશીપ અગર મદદથી જવાય તો જવામાં વાંધો નથી. જ્યાં જાવ ત્યાં તમારું નિષ્કામક્રત- અવિચિન્ત શુદ્ધ - હનુમાનજી માફક રાખવું. ઈષ્ટદેવ શ્રીહરિજીને વિષે ઉત્તમ નિષ્ઠા રાખવી

અને ઈડા - માંસાદિકનો ખોરાક મરણાંતે પણ ન લેવો. એટલી વાત જીવનની દરેક પળ અને વર્તનમાં વણી લેશો તો જ ફળીભૂત થઈ વિજય સાથે પાછા આવી સુખી થશો, અને માબાપ અને દાદા અને દયાળુશ્રીની કીર્તિ ઉજ્જવળ કરશો ને તેમની પ્રસ્તરા મેળવી શકશો.

ઉપરોક્ત ત્રણ બાબતોમાંથી એક પણ બાબત ગૌણ થવી ન જોઈએ. તે બાબતોમાં દૂઢદાટ મુકવાના ઘણાં પ્રલોભનો ત્યાં આપવામાં આવે છે. ઘણા ઘણા અવકાશો ત્યાં પ્રામ થાય છે. સામ-દામ-ભેદ અને દંડની નીતિ અજમાવવામાં આવે છે. તે તમામ સાથે બાથ ભીડિને અડગ રહી શકાય તો તમો અ.નિ..... ના ઉત્તમ અને શૂરવીર પોત્ર તરીકે શ્રીજીના ધન્યવાદ અને આશિષને પાત્ર થશો અને લોકમાં પણ કીર્તિ, શ્રી અને સ્થાનને પામશો એ નિર્વિબાદ છે....”

૪

- “....જગતમાં કોઈ તેજસ્વી માણસ હોય તેનો કોઈ આશ્રય રાખે છે તો પણ તે તેજસ્વી માણસ તેની સંભાળ રાખે છે, તો પરમ દયાળું, સર્વેશ્વર, સર્વશક્તિમાન પરમાત્મા શ્રીજી મહારાજનો આપણો થોડો પણ આશ્રય રાખીએ તો આપણી ઘણી જ આબાદી થાય. આપણો ઘણા બળવાન થઈએ અને રહીએ. પણ શ્રીજી મહારાજે પોતાના આશ્રિતોને એક અતિ અગત્યની વાત કહી રાખી છે અને તે એ છે કે શ્રીજી મહારાજને બ્રહ્મચર્ય અતિપ્રિય છે, અને પોતાનો જે આશ્રિત સારું બ્રહ્મચર્ય પાળે છે તેના ઉપર જ તે રાજ થાય છે, તેની જ એ પ્રગતિ કરે છે, તેનું જ એ રક્ષણ કરે છે, તેને જ એ પોતાનું બળ-ઔદ્યોગ અને સુખ આપે છે અને તેને જ એ તેજસ્વી કરે છે. વર્તમાનકાળમાં બ્રહ્મચર્યનો મને કરીને, વચ્ચને કરીને, દેહે કરીને નાશ થાય

એવીકિયાઓ વિશે પ્રવર્તતી હોય છે. તેમાંની એક કિયા - સિનેમા - નાટક જોવાં તે. મને કરીને તપાસશો તો જણાશે કે સિનેમા - નાટક જોવાથી ઈન્જિયો ઉતેજીત થાય છે અને યુવાન માણસની ઈન્જિયો ઉતેજીત થાય એટલે મને કરીને પણ બ્રહ્મચર્યનો ભંગ થાય છે, અને તેથી કરીને શ્રીજી મહારાજ કુરાજ થાય છે અને જીવન વ્યર્થ જાય છે. માટે તમો શ્રીજી મહારાજની પ્રસરતા થાય તે સારુ તમારા બ્રહ્મચર્યનું રક્ષણ કરશો અને અત્યાસ આગળ ધ્યાવશો તો તમે ખાત્રી રાખશો કે તમારો વિજય થશે; પણ દેશકાળના ચાણે ચઠી થઈ તમારા બ્રહ્મચર્યનો નાશ કરશો તો પ્રારબ્ધને વશ જ રહેવું પડશે. ગમરાશો નહિ. તમોને શ્રીજીનો આશ્રય છે, તેનું બળ રાખશો. પવિત્ર અને ભગવદીય માતાપિતાની કૂઝે તમારો જન્મ છે. શ્રીજી મહારાજના આશ્રિતોના ખોળામાં તમો ઊછરો છો. માટે તે નામ દીપાવશો, તે બળ રાખશો અને હિંમત રાખી અત્યાસ કરતા રહેશો, શીખતા રહેશો. શ્રીજી તમારું સારું જ કરશે તેમાં સંશય નથી....”

* * *

વિદ્યાભ્યાસ કરવા વિશે - પરીક્ષા આપવા વિશે

“....ભગવાનનો જ આધાર રાખી, પુરુષ પ્રયત્ન,
ભગવાનની આજ્ઞા પ્રમાણો, જે મનુષ્ય કરે છે તે
જીવનમાં સફળતાને પામે છે. જરૂરી મહેનત કરી
અભ્યાસ કરવો એ આપણું કામ છે. પરીક્ષામાં
પાસ કરવા એ પરમેશ્વરનું કામ છે.....”

૧

- "...ભગવાનનો જ આધાર રાખી, પુરુષ પ્રયત્ન, ભગવાનની આજ્ઞા પ્રમાણે, જે મનુષ્ય કરે છે તે જીવનમાં સફળતાને પામે છે. જરૂરી મહેનત કરી અભ્યાસ કરવો એ આપણું કામ છે. પરીક્ષામાં પાસ કરવા એ પરમેશ્વરનું કામ છે. માટે એ મહાપ્રભુનો જ વિશ્વાસ અને આધાર રાખી તું અભ્યાસ કરતો રહેજે અને ભગવાનનું ચિંતન કરતાં કરતાં પરીક્ષા આપજે. ઘટાદાર વૃક્ષ પોતાના આશ્રયે આવનારને શીતળતા આપે છે, તેમ પરમાત્મા પોતાના આશ્રયે આવનારને શીતળતા, સુખ, શાંતિ અને આનંદ આપે છે. માટે આપણા ઈષ્ટદેવ શ્રી નરનારાયણદેવ, શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ, શ્રી હરિકૃષ્ણ મહારાજનું મંગળ સ્મરણ કરતાં કરતાં પરીક્ષા આપજે. એ પ્રભુ જરૂર તારું સર્વ પ્રકારે મંગળ કરશે જ. આણસ અને પ્રમાદ એ ખરેખર મૃત્યુ જ છે, માટે એ બંનેનો આગ્રહ પૂર્વક ત્યાગ કરવો...."

૨

- "...સારું બ્રહ્મચર્ય રાખી શ્રીજીનું સ્મરણ ચિંતન કરતાં કરતાં અભ્યાસ કરવાથી બુદ્ધિ સતેજ થાય છે, અને ન સમજાતી હકીકતો સમજાતી જાય છે. બની શકે તો 'ભક્તચિંતામણિ'ના પ્રકરણ રદ્દીઓ તમારી પરીક્ષા પુરી થાય ત્યાં સુધી દરરોજ વાંચવાનું રાખશો. તે વાંચવામાં કદાચ અધો કલાક દરરોજ જાય તેથી મનમાં ખચકાવું નહિ અગર વિચાર લાવવો નહિ કે અધો કલાક બગડે છે. એ અધો કલાક તમારો સુધ્યો છે એમ માનજો...."

૩

- ".....ચિ..... એ નાસીપાસ થવાની જરૂર જ નથી. ચિ.....

નપાસ થયો હતો છતાં હિંમત રાખી વધારે ચીવટથી અભ્યાસ ચાલુ રાખ્યો તો પરમાત્માએ તેને ધાર્યા પ્રમાણે સફળતા આપી. માટે ચિંતા છોડી વધારે વેગ અને ખંતથી અભ્યાસ શરૂ કરી દેવો, અને ભગવાનને દરરોજ પ્રાર્થના કરી શાંતિપૂર્વક અને એકાગ્રતાપૂર્વક વાંચન કરશે તો દયાળુદેવ એને જરૂર સારી સફળતા આપશે જ એમાં શંકા રાખવી નહિ...."

૪

- "...તારો ઈંગ્રેજીમાં લખેલો પત્ર મળ્યો. તે વાંચી મનમાં સંતોષ થયો કે ધીમે ધીમે તને પરમાત્મામાં શ્રદ્ધા, વિશ્વાસ, અને નિશ્ચય વધતાં જાય છે. તું જ્યારે જ્યારે અહીં આવેલ છે ત્યારે ઠાકોરજીના રૂમમાં પ્રવેશતાં બારણા ઉપર એક બોર્ડ છે તે તેં જોયું હશે. તેમાં લખેલ છે કે પ્રભુ ઉપર વિશ્વાસ રાખનારને કદાપિ નિરાશ થવું પડતું નથી. (

Almighty never gets disappointment

વિશ્વાસ છે માટે પરીક્ષામાં (સ્કુલની તેમજ જ થઈશ નહિ અની તારા મનમાં દંઢતા રાખજે. તને હું પત્ર ઈંગ્રેજીમાં લખત પણ આપણા પ્રભુ શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાને મનુષ્યજીવનના નિયમો અને ધોરણો ગુજરાતીમાં અને સંસ્કૃતભાષામાં આપણને આપ્યા છે. માટે તે મૂળ વાંચવા અને સમજવા અને તેમય જીવન જીવવા ગુજરાતી અને સંસ્કૃતભાષા જાણવાની તારે ખાસ અને અનિવાર્ય જરૂરિયાત છે. એ સૂત્ર ધ્યાનમાં સતત તને રહે એ હેતુથી આ પત્ર હું ગુજરાતીમાં લખું છું. ભગવાનનું મંગળ સ્મરણ કરી પરીક્ષા આપીશ તો જરૂર તું સારી રીતે પાસ થઈશ એમાં તું શંકા રાખીશ નહિ...."

૫

-While beginning to study, you should remember and pray to Lord Laxminarayandev for brightening and sharpening your intelligence so that you will be progressing quickly and handsomely in studies. You should not think that you are slow in understanding. You should think highly of your holy birth, through your pious and beloved parents who have progressed well in life in all respects...."

૬

-ચિંતા ઉત્પત્ત કરે, ચિંતામાં વધારો કરે, એવા વિચારો કરવા તેના કરતાં, ચિંતાનો ઘટાડો કરે, ચિંતાનો નાશ કરે એવી કિયાઓ અને વિચારો કરવા એ ડાહ્યા અને બુદ્ધિશાળી માણસોનું લક્ષણ છે. તમારો ઉદ્ય ફસ્ટ કલાસમાં પરીક્ષા પાસ કરવી અને ભગવાનની આજ્ઞા પાળવી એમાં છે. તો તે ઉપર દટ્ઠિ રાખી તે પ્રમાણે જીવન ઘડવું એ તમારા સારુ કેવળ સુખકારક અને હુંઘણારક છે. એ તમે સતત તમારા જીવનમાં મોટા અક્ષરે કોતરી રાખશો...."

૭

-પરમકૃપાળુ પરમાત્મા સતત આપણી પાસે જ છે. પરમકૃપાળુ પરમાત્મા કલ્પતરુ છે. કલ્પતરુ નીચે બેસીને જેવા વિચાર કરીએ તે પ્રમાણે થાય છે. માટે "વાંચ્યું નથી તેથી નાપાસ થવાશે" એવા વિચાર ન કરવા. પરમ દૈવ, સર્વ શક્તિમાન, શ્રીહરિ ચિંતામણિરૂપ છે અને આપણી પાસે જ છે. જેથી જેવું ચિંતવીએ તેવું જ થાય. "નપાસ થવાશે" એવું ચિંતવીએ એટલે નપાસ થઈએ. પણ એ આપણી પાસે જ છે માટે એમને પ્રાર્થના કરવી કે, "પ્રભુ મારાથી મહેનત થઈ નથી પણ આપની બુદ્ધિ અને બળથી મારાથી પાસ થવાશે." આવું ચિંતવન કરીએ એટલે પરિણામ સારું જ આવે. માટે ફોશી જેવા સંકલ્પ ન કરવા...."

૮

-પરીક્ષા આપવા સારુ અને પૂર્વતીયારી તરીકે તમોએ જે અથાક મહેનત કરી તે વિષે, તમારા થકી તમામ વર્ષાન જ્યારે મેં સાંભળ્યું, અને 'આટલી મહેનત કરી છે તેથી હું જરૂર જરૂર પાસ થવાનો છું.' - એવી તમારી દટ્ઠ માન્યતા (માત્ર પોતાની મહેનત પર મદારવાળી) જોઈ ત્યારે જ મને વિચાર થયો કે ભાઈશ્રી..... - 'સર્વ કર્તા શ્રીહરિ જ છે' - એ સિદ્ધાંત વીસરી ગયા લાગે છે. મહેનત કરીને ધારેલું ફળ માંગવું - તેના કરતાં પ્રભુ પ્રસન્નતા સારુ જ મહેનત કરી, પ્રભુ રાજુ રહે તે ફળ માંગવું, એ ભગવદાશ્રીતને યોગ્ય છે. મારી એવી માન્યતા છે કે તમારી મહેનત પ્રમાણે તમો માનપૂર્વક પાસ થયા હોત. પણ તે વખતે - 'ભગવાન સર્વ કર્તાહર્તા છે'

- એ સૂત્ર તમારી દટ્ઠિ આગળ ન રહેત અને તેથી ભગવાનથી દૂરપણું તમોને ધીમે ધીમે થાત, પણ તમારા ઉપર એ દયાળુ પરમાત્માની અપાર અને નિષ્કારણ કૃપા, કે જેથી તમારી એ માનસિક અજ્ઞાતતા દૂર કરવા જ તમોને નપાસ આહેર કર્યા એમ હું માનું છું, કદાચ તમો મારી આ માનીનતા સાથે સંમત ન પણ થાવ...."

* * *

૧

- “....શ્રીજ મહારાજને સંભારી - આગળ રાખી - તેમના વચનાનુસાર વર્તન રાખી નોકરી કરશો તો જરૂર જરૂર શ્રીજ મહારાજ તમોને બઢતી આપ્યા જ કરશો. તમો ત્યાં એકલા છો અને માતાપિતાથી દૂર છો એવી ભાવના રાખશો નહિ. પરમકૃપાળું પરમેશ્વર - શ્રીહરિ - શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ - શ્રી નરનારાયણદેવ તમારા સાચાં માતાપિતા, સગા, મિત્ર, સ્નેહી અને અચૂક રક્ષક-પોષક છે તેમ દેખતાપૂર્વક માનશો....”

૨

- “....ધંધો-ઉદ્ઘમ કરવો એ દરેક ગૃહસ્થને આવશ્યક છે, ને તે ધંધો શીખીને કરવો એ પણ એટલું જ આવશ્યક છે, માટે તમો જે ધંધો કરવા માગતા હો તે ધંધો શીખીને કરશો કે જેથી છેતરાવાય નહિ અને ધંધો સારી રીતે કરી શકાય....”

૩

- “....ભગવાનને આગળ રાખી એમની આજાનુસાર વર્તન કરી તમો વ્યવહાર કરશો તો સુખી થશો. એમની મર્યાદા કે આજા લોપીને વ્યવહાર કરનાર કદાપિ સુખી થતો નથી....”

૪

- “....સારું બ્રહ્મયર્ય, યારિત્ર રાખી જે પરમાત્મા શ્રીહરિ, શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવનો દેઠ આશ્રય રાખે છે તે હંમેશાં પોતાની લાઈનમાં, કે ધંધામાં કંદિ નિષ્ફળ જતો નથી. પરમાત્માએ દિવસે દિવસે બઢતી અને નફાકારક પ્રગતિ આપેલ છે અને આપ્યા કરે છે. જે ધંધો કરવો હોય તે ધંધો કરતા પહેલાં તેમાં નિષ્ણાતપણું મેળવ્યા બાદ એ ધંધો કરવો, અને પરમાત્માના આદેશ પ્રમાણે એ આવકમાંથી ચોખ્યો ધર્માદો પરમાત્માને

નોકરી - ઉદ્ઘમ - ધંધો - વ્યાવહારિક પ્રવૃત્તિઓ કરવા વિશે

“....ઉદ્ઘમ કરવાની શ્રીહરિશુની આજ્ઞા છે. માટે કેવળ શ્રીહરિની પ્રસન્નતા સારુ જ ઉદ્ઘમ કરતા રહેશો તો નિર્બંધ રહેશો, સુખી રહેશો અને સુખી કરી શકશો. નિયમિત પ્રભુ-સમરાચા-ભજન કરવાનો સ્વભાવ પાડશો....”

આપવો તો જ ધંધામાં આબાદ થવાય છે. સર્વમંગળમય, સર્વશર, પ્રભુ હંમેશાં એમના આશ્રિતને મદદ કરી ગમે તેવી મુસીબતમાંથી ફટેહપૂર્વક પાર પાડે છે....”

૫

- “....પરમાત્માના મહિમાપૂર્વકના સ્મરણથી જે પોતાના જીવનવ્યવહાર ચલાવે છે તેનું સર્વત્ર અને સદૈવ પરમ મંગળ સર્વપ્રકારે થાય છે. આ સત્ય કેવળ સત્ય જ છે. એટલું જ નહિ, પણ જે આ સત્યને પોતાનું જીવન કરી નાખે તે જ પ્રભુની સમીપમાં રહે છે અને પ્રભુ પણ તેની સમીપમાં રહે છે. માટે તમો સર્વ વ્યવહાર, ધંધો, જીવન, પ્રભુની આજી મુજબનો કરશો તો સર્વપ્રકારે સુખી થશો....”

૬

- “....જે કિયા કરો તેમાં ઈષ્ટદેવ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવને આગળ અને પ્રધાનપણે રાખશો એટલે સર્વ કિયા મંગળ ફળ આપનારી થશે. પરમાત્માએ આપણાને પોતાની શક્તિ અને બુદ્ધિ આપેલી છે તેનો ઉપયોગ આપણે એ પરમાત્માની પ્રસત્તા સારુ કરીએ તો તેથી પરમાત્મા રાજુ થાય છે. ‘શિક્ષાપત્રી’ બુદ્ધિપૂર્વક વિચારીએ તો તેમાં મનુષ્યજીવનની સાર્થકતા કેમ થાય અને દુઃખની નિવૃત્તિ અને સુખની પ્રાપ્તિ અચૂકપણે થાય તેવી કિયા અને વિચારોનો નિયોડ શ્રીજ મહારાજે આપેલો છે....”

૭

- “....ઉદ્યમ કરવાની શ્રીહરિઝની આજી છે. માટે કેવળ શ્રીહરિની પ્રસત્તા સારુ જ ઉદ્યમ કરતા રહેશો તો નિર્બધ રહેશો, સુખી રહેશો અને સુખી કરી શકશો. નિયમિત પ્રભુ-સ્મરણ-ભજન કરવાનો સ્વભાવ પાડશો....”

૮

- “....ભગવાનનું ભજન અને ચિંતવન કરવામાં વિક્ષેપ થાય તેવી કોઈ જીવાબદારી ન લેવી. વ્યવહાર કરીએ, વેપાર કરીએ, દ્રવ્ય કે મિલકત મેળવીએ, તે કુટુંબ અને જાતનો નિર્વાહ કરી શાંતિથી ભગવાન ભજાય તે માટે છે. તે શાંતિ જતી રહે અને અશાંતિ લાવે એવો વ્યવહાર કે જીવન ન જોઈએ....”

૯

- “....નિષ્કામ કર્મયોગ એ જ કહેવાય કે પ્રવૃત્તિ કે નિવૃત્તિ ભગવાનની પ્રસત્તા અર્થે જ દરેક કરે. તમો સર્વ જે કાંઈ ઉદ્યમ કરતા હો તે સર્વ શ્રીજની પ્રસત્તા સારુ જ કરતા રહેશો, તેથી તમોને કોઈ કિયા બંધનરૂપ નહિ થાય. ‘શિક્ષાપત્રી’ પ્રમાણે વર્તન તો જ રહી શકે જો શ્રીજ મહારાજને વિષે દર્શા હોય. શ્રીજને વિષે આપણ સર્વને જોડનાર દયાળુશ્રીના જીવનનો અત્યાસ કરીએ તો પણ તેમાંથી એ જ સત્ય તરે છે. માટે તમો સર્વ એકલા હો અગર સાથે હો - જ્યાં હો ત્યાં - શ્રીજના સ્વરૂપમય શિક્ષાપત્રીની આજી પ્રમાણે દર્શ વર્તન કરવાનો આગ્રહ રાખશો. ચારિત્યશુદ્ધિ સિવાય પરમાત્માની પાસે આપણું સ્થાન નથી જ. માટે ‘શિક્ષાપત્રી’ ઉપર સંપૂર્ણ દાષ્ટ રાખી તદનુસાર જીવન જીવાથી શ્રીજની મૂર્તિ સિક્ષ થશે અને શ્રીજ રાજુ થશે... બ્રહ્મયર્થ સારું પાળશો, શ્રીજનો આશ્રય વધુ દર્શ કરશો ને સર્યારિત્યશીલ થશો, જેથી શ્રીજ રાજુ થઈ તમારા વિકારો નાશ કરે અને તમારો સુવિકાસ થયા કરે....”

૧૦

- “....પરમાત્માનો સંગી તે જ કહેવાય કે જેટલા પ્રમાણમાં તે પરમાત્માનો સંગ કરતો હોય તેટલા પ્રમાણમાં પરમાત્માના દિવ્યગુણો તેનામાં ઊતરી આવે. પરમાત્મા સત્યવાદી છે તો પરમાત્માના આશ્રિતમાં

સત્યવક્તાપણું વિશેષ પ્રમાણમાં આવતું રહે. પરમાત્મા પ્રામાણિક છે, તો પરમાત્માના સંગીમાં પ્રામાણિકતા હોય જ. પરમાત્માનું ચારિન્ય-પરમાત્મામાં શમ, દમ આદિક ઉત્તમ પ્રકારના ગુણો સ્વાભાવિક છે, તે ગુણો પરમાત્માના ભક્તમાં આવવા જ જોઈએ. ધણુંક છે ફળ છે જેમાં એવું કર્મ ધર્મે રહિત હોય તો પરમાત્માનો ભક્ત તેવું કર્મ ક્યારેય પણ કરે નહિ. શ્રીજ મહારાજે વારંવાર ભારપૂર્વક કહેલ છે, આગ્રહપૂર્વક આદેશોલ છે કે, ‘ધર્મ સહિત જ ભક્તિ કરવી એ સર્વે સરાસ્તોનો સાર છે.’ માટે જ, ધર્મ રહિતક્રિયા ક્યારેય પણ ન કરવી. આપણા વ્યવહારમાં, આપણા ધંધામાં, આપણા વર્તનમાં, આપણા વચનમાં, આપણો રગેરગમાં શ્રીજનો આ સિદ્ધાંત પ્રસરી રહેલો હોવો જોઈએ. તો જ આપણો શ્રીજના પરમાત્માના આશ્રિત છીએ. પરમાત્મા સર્વત્ર છે. માટે એમ જાણીને એ પરમાત્મા પ્રસત્ર થાય તે માટે જ પરમાત્માને પ્રિય એવું ઉત્તમ પ્રકારનું ચારિન્ય વ્યવહારમાં, ભક્તિમાં, વેપારમાં આપણો રાખ્યું જોઈએ તો સુખી રહેવાય, શાંતિથી ભગવાનનું ભજન થાય અને પરમાત્મા રાજુ રહે અને અનુકૂળ થાય. કણો ક્ષણે આપણો વિચારતા રહેવું જોઈએ કે આપણી ક્રિયા ભગવાન રાજુ થાય એવી છે કે કેમ? આપણી ક્રિયા ભગવાનની આજ્ઞા પ્રમાણે છે કે કેમ? આ પ્રમાણે સતત પરમાત્માની પ્રસત્રતા મેળવવા એમની આજ્ઞા ઉપર અનુસંધાન રહે તો પરમાત્માની અનુકૂળતા રહે, અને પરમાત્માની અનુકૂળતાથી સર્વ અનુકૂળ થઈ જાય છે. તમો ઊંડો વિચારકરણો તો તમારી અશાંતિનું કારણ તમોને તુરત જ મળી આવશે. તુલસીદાસ પોતે કહે છે કે, ‘જેના મુખમાંથી “રામ” શબ્દ ભૂલથી નીકળે તો તેનાં પગરખાં મારા શરીરના ચામડાથી કરાવું.’ આટલો બધો મહિમા પોતાના ઈલદેવના નામનો તુલસીદાસને હતો ને એટલો બધો ભોગ આપવા તેઓશી તેથી તેથાર રહેતા. આપણને ‘સ્વામિનારાયણ’ નામ દે તેનો આવો મહિમા રહે છે? માટે પરમાત્માનો મહિમા વિચારી પરમાત્માની દસ્તિથી સંબંધ, પ્રેમભાવ રાખવો. તેથી પણ શ્રીજ રાજુ થાય છે....’

૧૧

- “....દ્યાળુશ્રીએ પોતાના જીવન વૃત્તાંતમાંથી એવું ભગવદ્મયજીવન જીવતાં આપણાને શીખવ્યું છે. દ્યાળુશ્રીએ પોતાના જીવનમાં વ્યવહારને પ્રધાન સ્થાન આપ્યું નથી, પરંતુ મહાપ્રભુજીને રાજુ કરવા ખાતર વ્યવહાર કરેલો છે, તે આપણા સર્વેને શીખવવા ખાતર જ કરેલ છે. માટે તે ઉપર દસ્તિ રાખી તે પ્રમાણો જીવન વીતાવવામાં આપણી કર્તવ્યતા છે....”

૧૨

- “....પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા શ્રીહરિજી, શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ, શ્રી નરનારાયણદેવને, હંમેશાં નોકરી ઉપર ચઢતા પહેલાં સ્મરણ કરી, એમને આગળ રાખી નોકરી કરવી. એ પરમ કૃપાળુ પ્રભુ જરૂર તમારી બદલી કરશે જ એવો એમના ઉપર પરમ વિશ્વાસ રાખશો. શક્તિશાળી અને પ્રામાણિક માણસના ઉપર આપણો વિશ્વાસ રાખીએ છીએ તો આપણું કામ થાય છે, તો પરમ શક્તિશાળી, સર્વધાર, સર્વશર્ય પ્રભુ ઉપર દસ્તિ વિશ્વાસ રાખી એમના વચન પ્રમાણે વર્તીએ તો આપણું શ્રેય બંને પ્રકારે થાય એમાં શંકા છે જ નહિ....”

૧૩

- “....તમારો ધંધો તમે એવી પ્રામાણિકતાથી ચલાવશો કે દરેકને આદર્શરૂપ બને, જેથી તમો સર્વેને શાંતિ, કીર્તિ અને લક્ષ્મી મળો, અને શ્રીજ, દ્યાળુશ્રી આદિ મહામુક્તો સાથે તમો સર્વ ઉપર પ્રસત્ર રહે. અર્થના લોભે, નફાના લોભે, તમો તમારા ધંધામાં પ્રામાણિકપણાનું ગૌણપણું ન રાખશો. આ પ્રમાણે તમો સર્વે વિષે મને જે વિચારો આવ્યા તે તમોને જણાવ્યા છે તે, જો યોગ્ય લાગે તો, આચરણમાં મૂકશો....”

* * *

૧

- “....ઉદ્ઘમ કરવાની આજ્ઞા શ્રીજી મહારાજે ‘શિક્ષાપત્રી’માં કરેલી છે, એટલે ઉદ્ઘમ કરવો એ ધર્મ છે. પણ એ ધર્માચરણ કરવામાં એ ધર્મ કહેનારનું વિસ્મરણ ન થવું જોઈએ એ ખાસ ધ્યાનમાં રાખવાનું છે. દેવું કરીને ધંધો ન કર્યા કરવો - એ મારી માન્યતા વર્તમાનકાળના વેપારીઓને સ્વીકાર્ય નથી એમ જાણું છું, છતાં મારા સ્નેહીઓને તો વારંવાર ચેતવણી આપ્યા કરું છું કે, શરૂઆતમાં કદાચ દેવું કરી વેપાર શરૂ કર્યો હોય તો પણ દર વર્ષે દેવું કર્યા જ કરવું એ નફાકારક કે હિતકારક નથી પણ નુકસાનકારક છે. મારી સલાહ ન માનનાર પર મને રોષ થતો નથી, મને દુઃખ થતું નથી, પણ મારો ધર્મ મેં બજાવ્યો છે તેનો મને સંતોષ થાય છે....”

૨

- “....કદાચ આ મારો પત્ર ઉત્તાવળિયા પગલાતરીકે મેં તમોને લખ્યો છે એમ તમોને લાગશે, પણ એમ નથી. કદાચ જવાબદારીનો વધુ પડતો ખ્યાલ રાખીને આ પત્ર તમોને મેં લખ્યો છે એમ પણ તમોને લાગશે, પણ તેમ નથી. દયાળુશ્રીને વિષે આત્મીયતા રાખનારાઓ જીવનમાં ઝણા(દેવું) વિહિન થાય, શ્રીજીના સુખે સુખિયા થાય અને શ્રીજીના આનંદ અને સાક્ષાત્કારમાં મસ્ત બની જીવન પૂર્ણ કરી શકે, એવી સ્થિતિમાં - એ સર્વેને જોવા ને મૂકવાની પણ મારી એક જવાબદારી છે, એમ હું માનું છું. તમને આ પત્ર લખી જણાવવા માગું છું કે - તમારી બાબતમાં - મેં માનેલી અગર મને સૌંપવામાં આવેલી ઉપરની જવાબદારી કેટલા અંશે અદા થઈ શકી છે તે મારે જાણવું છે. તો યોગ્ય લાગે તો તમારા માથે ઝણા(દેવું) કેટલું રહ્યું અને કેટલું અદા થયું, તમો શ્રીજીના આનંદ અને સાક્ષાત્કારને કેટલા પામ્યા, તે વિષે મને તાકીદે જણાવશો, જેથી હું બરાબર ગણતરી કરી શકું....”

* * *

દેવું ન કરવા વિશે

“....દેવું કરીને ધંધો ન કર્યા કરવો - એ મારી માન્યતા વર્તમાનકાળના વેપારીઓને સ્વીકાર્ય નથી એમ જાણું છું, છતાં મારા સ્નેહીઓને તો વારંવાર ચેતવણી આપ્યા કરું છું કે, શરૂઆતમાં કદાચ દેવું કરી વેપાર શરૂ કર્યો હોય તો પણ દર વર્ષે દેવું કર્યા જ કરવું એ નફાકારક કે હિતકારક નથી પણ નુકસાનકારક છે. મારી સલાહ ન માનનાર પર મને રોષ થતો નથી, મને દુઃખ થતું નથી, પણ મારો ધર્મ મેં બજાવ્યો છે તેનો મને સંતોષ થાય છે.....”

૧

- “....પરમકૃપાળુ પરમાત્મા શ્રીહરિ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ જેમ અહીં છે અને સર્વની અને વિશેષે કરીને એમના આશ્રિતોની રક્ષા અને પોષણ કરે છે, એ જ પ્રભુ સર્વત્ર છે અને તમારી પાસે પણ છે અને એ જ સર્વપ્રકારે આપણી રક્ષા અને પુષ્ટિ કરે છે. માટે એમનું ચિંતવન કરતા રહેવું, એમનો જ આધાર રાખવો, અને એમની પ્રસંગતા સારુ - એમના વચન પ્રમાણે - આપણું જીવન વિતાવવું....”

૨

- “....મનુષ્યજીવનમાં પરમાત્માના દદ આશ્રય અને સ્મરણપૂર્વક જે જીવન જીવે છે તેનું સર્વપ્રકારે શ્રેય અને પ્રેય પરમાત્મા પોતે જ કરે છે અને સર્વપ્રકારની મુસીબતો પરમાત્મા પોતે જ દૂર કરે છે, માટે તમો એ નિષ્કારણ દયાળુ પ્રભુનું સ્મરણ-ચિંતન અને આશ્રય દદ કરતા રહેશો એવી આગ્રહપૂર્વકની મારી તમોને વિનાંતિ ને ભલામણ છે. પરમાત્મા અહીં છે તેમ જ તમારી પાસે પણ છે. પરમાત્માને દૂરપણું છે જ નહિ. એમની અગાધ વ્યાપક શક્તિથી એ સર્વત્ર હાજર છે. માટે એ પરમાત્મા તમારી પાસે સર્વ દેશમાં, સર્વ ઠેકાડો તમારી દરેકની પાસે જ છે એમ જાણી એમનું મંગળ સ્મરણ કરતા રહેશો. તમારી સર્વમુસીબતો દૂર થશે જ અને તમારા હિતના સર્વમનોરથો એ દયાળુ ને મંગળકારી પ્રભુ જીવનમાં પૂર્ણ કરશે જ એવો પરમવિશ્વાસ એપ્રભુમાં રાખશો....”

૩

- “....વિદેશમાં સાથે શાંતિ આપી શકે એવા આમજનની ખામી લાગે એ સ્વાભાવિક છે. પરંતુ એ નિયમ તો ભગવદાશ્રયરહિત હોય તેને લાગુ પડે છે. ભગવદાશ્રિત ભગવાનથી દૂર નથી, પરંતુ સતત પાસે છે. પરમાત્મા જે આશ્ચર્યસાન, રક્ષણ અને પોપણ આપી શકે છે તેવું અન્ય કોઈ શાંતિ, રક્ષણ

પરદેશમાં - દૂર દેશમાં વસતા શ્રીજીના આશ્રિતોને ઉદ્દેશીને

“....પરમાત્મા અહીં છે તેમ જ તમારી પાસે પણ છે. પરમાત્માને દૂરપણું છે જ નહિ. એમની અગાધ વ્યાપક શક્તિથી એ સર્વત્ર હાજર છે. માટે એ પરમાત્મા તમારી પાસે સર્વ દેશમાં, સર્વ ઠેકાડો તમારી દરેકની પાસે જ છે એમ જાણી એમનું મંગળ સ્મરણ કરતા રહેશો. તમારી સર્વમુસીબતો દૂર થશે જ અને તમારા હિતના સર્વમનોરથો એ દયાળુ ને મંગળકારી પ્રભુ જીવનમાં પૂર્ણ કરશે જ એવો પરમવિશ્વાસ એપ્રભુમાં રાખશો....”

અને બળ આપી શકતું નથી. તમો ખચિત માનશો કે તમો પરમાત્માથી રક્ષાયેલા છો. માટે તમારે માથે કાળ ભમે છે તેવી લેશ પણ માનીનતા રાખશો નહિ. ભૂલ થઈ હશે તો પરમાત્મા માફ કરશે પણ તમો ગમબરાઈ જઈ, ચિંતા મળ રહી, કલ્પતરુ પરમાત્મા તમારી પાસે જ છે તેમ આણી, શું થશે એવા સંકલ્પ કરશો નહિ. એ પરમકૃપાળું પરમાત્મા ઘણા દયાળું છે. અધમ ઉદ્ધાર છે અને કાળના પણ કાળ છે. માટે નિશ્ચિંત રહી એ પરમાત્માનું ભજન-સ્મરણ કરતા રહેશો. નિત્યે ‘ભક્તચિંતામણિ’ ના પ્રકરણ રદ થી ઉતનો પાઠ કરશો જે કાંઈ વિધન જેવું હશે તે દૂર થશે. સંકટહરસ્તોત્ર ‘શિક્ષાપત્રી’માં આપેલ છે. તે જો મળી શકે તો પઠન કરશો. પરમાત્મા તમોને શાંતિ આપશે જ. માટે નિર્ભળ રહેશો નહિ પણ નિર્ભય રહેશો અને શ્રીહરિનું સ્મરણ કરતા રહેશો. ઘણુંક છે ફળ જેને વિષે એવી પણ કિયા ધર્મે રહિત હોય તો કયારેય ન કરવી એમ શ્રીજની આજા છે, તેનું વિસ્મરણ રાખશો નહિ....”

૪

- “....ભગવાનનો ભક્ત-ભગવાનનું ભજન મૂકી-વચન યૂકી-આડો અવળો ચાલે છે, દેશ, કાળ, સંગ, કિયા આદિકની ચાળવણી નથી કરતો તો દુઃખને પામે છે. પરંતુ, ભગવાનના આશ્રયનું એને બળ હોવાથી ભગવાન એ દુઃખની નિવૃત્તિ કરી એ ભક્તને ઠપકો આપે છે. માટે તમો મારાથી દૂર દેશમાં રહ્યા છો પણ શ્રીજાથી દૂર નથી. તેમજ શ્રીજ મહારાજ તો તમારી પાસે જ છે. માટે શ્રીજ મહારાજ તમારી કિયા જાણતા કે જોતા નથી એ વિચાર મનમાંથી દૂર કરી નાખી તમારી તમામ કિયા, વિચાર શ્રીજ જુએ છે, આણે છે જ. તેથી શ્રીજની પ્રસત્રતાના જ વિચારો ને કિયાઓ કરવાની ટેવ આપણો પાડવી જોઈએ....”

૫

- “....દૂર દેશમાં રહો છો તેથી સત્સંગનો પ્રસંગ થવો જ અદોછો હોવાથી, સત્સંગનો રંગ અને પરમાત્માને વિષે વૃત્તિ રાખવાનો આગ્રહ શિથિલ થાય, પરંતુ જેમ અભ્યાસ કરવાની તીવ્ર ઈચ્છા હોવાથી, તે વેગ શિથિલ થવા દેતા નથી, તેમજ આપણે પરમાત્માના છીએ એવી દંડ માન્યતા અને ગ્રંથી હોય તો પરમાત્મા તરફની - આપણી પરમભાવની વૃત્તિ શિથિલ થવા દઈએ નહિ. ઘણી જ તીવ્ર બુદ્ધિથી વિચાર કરીએ તો પરમાત્મા સિવાય કોઈને ય ચાલતું નથી. માટે પરમાત્મામાં વૃત્તિ રાખી, અભ્યાસ તેમ જ તેને અનુસરતી બધી જ કિયાઓ કરવી તે જ આનંદ અને શાંતિ મેળવવાનો રસ્તો છે. ‘ભક્તચિંતામણિ’ નામ પ્રમાણે તેના અભ્યાસમાં ગુણ અને શક્તિ છે - ‘શિક્ષાપત્રી’ નામ પ્રમાણે - તેમાં સુખ મેળવવાના અને દુઃખ નાશ કરવાના આદેશોનો લક્ષ છે. માટે એ બનેનો અભ્યાસ રાખશો તો સુખ, શાંતિ, આનંદ અને પ્રગતિ સારી રીતે સિદ્ધ કરી શકશો....”

* * *

૧

- “....તમો જે ધ્યેયથી અમેરિકા ગયા છો તે પરીક્ષા તો તમોએ આપી દીધી છે અને શ્રીજી મહારાજની અમીદણીથી પાસ પણ થઈ ગયા છો, એટલે હવે ત્યાં વધુ રહેવાનો મોહ ન રાખતાં અહીં પાછા ફરી તમારા પવિત્ર ભગવદીય માતા-પિતાનો બોજો ને ચિંતા ઓછી કરવાની તમારી પવિત્ર ફરજ છે. તમારા પિતાની ઉમ્મર થઈ કે હવે થવા આવી છે. એઓએ હવે પ્રવૃત્તિ ઓછી કરી ભગવાનમાં વધુ વૃત્તિ રાખવાનું જરૂરનું છે પણ તમો તથા ચિ..... ઘરનો-કુટુંબનો બધો ભાર ઉપાડી લો અગર હળવો કરો ત્યારે જ એ ભગવત્સ્મરણ વધુ કરી શકે.....તમો શિક્ષિત છો અને ભગવદાશ્રિત છો તેથી જ આટલું હું તમોને ઉદ્દેશીને લખી શકું.આ મારી માન્યતા છે. આ ઉપરથી તમો એમ ન માની લેશો કે તમારા પિતા-ભાઈઓ કે બીજાની સૂચનાથી આ પત્ર મેં તમોને લખ્યો છે. આ પત્રમાં મેં શું લખ્યું છે તે તેઓ કોઈ જાણતા નથી. તો યોગ્ય લાગે તેમ કરશો. બ્રાહ્મણ - ભગવદાશ્રિત તથા મુરબ્બી તરીકે તમારા હિતની વાત દુઃખ લગાડીને પણ કરવી જોઈએ એ ધોરણો આ પત્ર તમોને લખ્યો છે. કદાચ આ પત્ર તમોને ન ગમે તો આ પત્રનું વિદારણ કરશો (ફાડી નાખશો) કે જેથી એ વાંચવાથી તમોને મનદુઃખ ફરીથી થાય. ‘આપણો જીવનવ્યવહાર ભગવાનની આશા પ્રમાણે આપણે ચલાવીએ તો બધી જવાબદારી પરમાત્મા પોતે ઉપાડી લે છે.’ એ સૂત્ર તમોને જણાવવા સારુ આ પત્ર લખ્યો છે. ઠીક લાગે તો એ સૂત્ર સ્વીકારશો....”

૨

- “....જે બાળક નિર્મણતાથી પોતાનાં ભગવદીય પવિત્ર માતાપિતાની હાઈક પ્રસત્તા મેળવે છે તે પોતાના અભ્યાસમાં, પોતાના જીવનમાં અને

માતાપિતાની સેવા વિશે

“....જે બાળક નિર્મણતાથી પોતાનાં ભગવદીય પવિત્ર માતાપિતાની હાઈક પ્રસત્તા મેળવે છે તે પોતાના અભ્યાસમાં, પોતાના જીવનમાં અને પોતાના ઈષ્ટદેવના આશ્રયની સિદ્ધિ મેળવે છે તેમાં લેશ પણ શંકા નથી....”

પોતાના ઈષ્ટદેવના આશ્રયની સિદ્ધિ મેળવે છે તેમાં લેશ પણ શંકા નથી. એવા બાળક ઉપર જ પરમાત્માના સુખકારક આશીર્વાદ ઉત્તરે છે. માટે તમો મનમાં આવે તેવી કિયાઓ ન કરતાં, પરમાત્માને રાજુ રાખવા સારુ પરમાત્માના વચન પ્રમાણે જીવન જીવશો....”

૩

- “....ઘણા વખતથી હું એક હકીકત તમારામાં જોતો આવ્યો છું કે - તમોને તમારા માતા-પિતા પ્રતિ ઘણો જ તિરસ્કાર ઉત્પત્ત થયો છે. તે એટલે સુધી કે તમોને તેઓને મળવામાં પણ ઘુણા થાય છે. તમારા માતા-પિતા ભગવદીય છે, પવિત્ર છે, તેમનું આચરણ સારું છે. સ્વામિનારાયણ ભગવાનને ભગવાન અને ઈષ્ટદેવ જાહીને તેમનું ભજન કરે છે. દારુ, માંસ, ચોરી, અવેરી સર્વનો ત્યાગ કરવા રૂપી વર્તમાન દફનપણે પાળે છે, છતાં પણ તમોને એમના પ્રતિ તિરસ્કાર વર્તે અને લાંચ લેનારા અને દુર્વર્તન કરનારા અધિકારીઓ સાથે હરવા-ફરવામાં કે તેઓના અયોગ્ય કાર્યોમાં ભાગ લેવામાં તમોને કાંઈ અયોગ્ય નથી લાગતું એવિચિત્ર ગણાય.

સ્વામિનારાયણ ભગવાને માતા-પિતા, ગુરુ અને રોગાતુરની યાવજ્જીવન યથાશક્તિ સેવા કરવાની પોતાના આશ્રિતને આજ્ઞા કરી છે એમના કરતાં તમો વધારે બુધ્યશાળી જ્ઞાતા હો એમ લાગે છે, કારણ કે પરમાત્મા માતા-પિતાની સેવા કરવાની આજ્ઞા કરે છે, કે જે આજ્ઞાપાલન દરેકના સુખને અર્થે છે, જ્યારે તમોને તમારા માતા-પિતા પ્રતિ ઘણો જ તિરસ્કાર વર્તે છે, કે જે તિરસ્કાર એવો મૂર્તિમાન થઈ ગયો છે કે તમો તમારા માતા-પિતાને જોવા પણ ઈચ્છા રાખતા નથી એમ તમારા વર્તન ઉપરથી મને લાગે છે. તમોએ આવા વર્તનમાં ને વિચારમાં સુખ માન્યું હશે, પણ મારી દસ્તિએ તમારું આવું વર્તન તમારા દુઃખમાં પરિણામશે એમ મને લાગે છે.

તમોને તમારા મા-બાપ પ્રતિ કાંઈ મતભેદ પડ્યો હોય તો તે રૂબરૂ મળીને તેનો ઉકેલ લાવી શકાય છે, પણ તમારું વર્તન તો તદ્દન એવું વિપરીત લાગે છે કે તમોને કોઈ માતા-પિતા છે જ નહિ. તમો આ તરફ આવો તો પણ તમારા માતાપિતાને મળો જ નહિ. એટલા ઉપરથી પણ તમારી વૃત્તિ તમારા માતા-પિતા પ્રત્યે ખતરનાક છે એમ લાગ્યા વિના રહેતું નથી.

મારા વિષે તમોને હેત છે ને મને તમારા વિષે મમતા છે તેથી મને એમાં તમારું હિત છે એમ લાગે છે, તે તરફ મારે તમારું ધ્યાન સ્પષ્ટપણે ખેચું જોઈએ. તમોને મારું એ કથન માન્ય રહે કે ન રહે એ વિષે મને દુઃખ નથી પણ, એમ કરીને મારા કર્તવ્ય બજાવ્યાનો મને સંતોષ રહે એટલું બસ છે. ખરી હકીકત શું છે તે હું કાંઈ જાણતો નથી. પણ ઘણા વખતથી તમારા તેઓ પ્રત્યેના વર્તન ઉપરથી મને એમ લાગ્યું કે તમો ગંભીર ભૂલ કરી રહ્યા છો તે તરફ હિતસ્વી તરીકે તમારું ધ્યાન મારે ખેચું જોઈએ એ વિચારથી આ પત્ર લખ્યો છે....”

૪

- “....the real and royal way to succeed in life is to serve very faithfully and actively Lord Almighty and your holy parents. If you do this, you will have a shining and successful career in studies, business and home & family affairs. Please, therefore, try your utmost to please your Parents and through them the Lord of this universe....”

૫

- “....તમો ખરેખર સુખી થવા ઈચ્છાતા હો તો પરમાત્માની મરજી પ્રમાણે વર્તન કરતાં શીખો. માતાપિતાને અજ્ઞાપો થાય તેવાં વચનો

બોલવાથી કે તેવું વર્તન કરવાથી સુખી કોઈ થતું નથી અને થયું નથી. તમારાં માતાપિતા પવિત્ર છે - ભગવદીય છે. તમો તેઓની અનુવૃત્તિ સાચવશો તો જ સુખી થશો.... તમને હુઃખ લગાડીને પણ તમારા હિતની વાત કહીશ, કારણ કે મિત્ર અને સ્નેહીનું લક્ષણ એ જ છે કે હિતની વાત કરવી લગાડીને પણ કહે....”

૬

- “....માતૃભક્તિથી પૂર્ણ તમારો પત્ર મળ્યો. તમારાં માતુશ્રી એ શ્રીજ મહારાજના આશ્રિત છે. તમોને શ્રીજ મહારાજે એ માતા થકી દેહ આપ્યો છે એટલે એ માતાને હુઃખી થતાં (ગંભીર માંદગીથી) દેખી તમોને હુઃખ થાય એ સ્વાભાવિક છે. વળી માતા પ્રતિ તમારી દિવ્ય ભક્તિ છે એ હું જાણું છું, અને તે કારણે એ માતા સુખી થાય એમ તમારી ભાવના સુવિદિત છે. પણ એ માતાને સુખી કરવાની તમારા-મારા કરતાં - એ માતા જેનાં છે તે શ્રીજ મહારાજને વધુ તીવ્ર ઈરદ્ધા રહે છે, અને તે સદા મંગળકારી અને સર્વ કર્તાં છે. એટલે શ્રીજ મહારાજ પોતાના જીવને સુખી કરવા સારુ જ આ પ્રમાણે થોડો સમય રાખે તેમ જાણીએ. શ્રીજ મહારાજની કૃતિમાં આપણો પ્રસન્નિયતે અનુસરવું એ આપણું કર્તવ્ય છે. (તેમની ગંભીર માંદગીને લીધે) તે હવે બહુ સમય નહિ કાઢે એવું મને લાગે છે. માટે પરમ ભાવથી ધંધામાંથી સમય કાઢી, એમની પાસે બેસી, તમો જીતે ‘ભક્તાચિંતામણિ’નાં પાંચ પ્રકરણ દરરોજ વાંચવાનું રાખો તો ધાર્ઘું ઉત્તમ છે. આ હેવી કામ કરવા કોઈ પ્રતિનિધિ રાખવો અગર કોઈને મુખત્યારનામું આપવું - એ શ્રીજની મરજી મુજબ ન ગણાય....”

૭

- “....જે વ્યક્તિ પોતાનાં પવિત્ર-ભગવદીય-માતાપિતાની પ્રસત્તાપૂર્વકના આશીર્વાદ મેળવી જીવનમાં પ્રવૃત્ત થાય છે તે સર્વ પ્રકારે આબાદ થાય છે, એમ પરમાત્માનો આશાપૂર્વકનો સફળ આશીર્વાદ છે, અને એવો મારો સતત અનુભવ છે....”

૧

“....તમો નિષ્ણાત તબીબોની ટ્રીટમેંટ લ્યો છો તે હકીકત છે. એટલે તંદુરસ્તી સાચવવાની તમો યોગ્ય કાળજી રાખો છો એવું જ માનવું રહ્યું. તેમ છતાં શરીર ધૂજે વિગેરે અશક્તિનાં ચિલો શરીરમાં જણાય છે એટલે શ્રીજી મહારાજની આજ્ઞા પ્રમાણે શરીર તંદુરસ્તી સાચવવા અને મેળવવા ઉપચારો કરવા જ જોઈએ. એ ઉપચારોમાં તબીબી સારવાર સાથે દેવી સારવાર અને તે એ કે, ભગવદ્ભજન ભગવતસ્વરૂપમાં અંતર્વૃત્તિ - ભગવત્મહિમાનું અનુસંધાન રાખતા રહેવું. આપણી પાસે ‘ભક્તાચિત્તામણિ’ કે ‘વચનામૃત’ ઘણો સમય વાંચનાર હોઈ શકે નહિ. માટે તેવા સંયોગોમાં શ્રીજી મહારાજનાં આપણો જે દર્શન કરેલ હોય તેનું સ્મરણ તેમ જ શ્રીજી મહારાજનાં લીલાચરિત્રો સાંભળેલાં હોય તેનું સ્મરણ - શ્રીજી મહારાજનાં વચનામૃતો સાંભળ્યાં હોય તેનું ચિંતન - સુતાં સુતાં કે બેઠાં બેઠાં કરતાં રહેવું, અને ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તા સિવાયમાં અન્યમાંથી વૃત્તિ પાછી ખેંચી લેવાનો અને ભગવાનમાં જોડાવાનો અત્યાસ રાખવો એ હિંદ્ય ઉપચાર છે. તમો તેમ કરતા જ હશો. શ્રીજી મહારાજ અહીં જ છે અને તમારી પાસે નથી એમ માનશો નહિ. એ પરમાત્મા તો ઘણા દયાળું છે. પિતા-માતા, પુત્ર-પુત્રી પાસે કાયમ રહી શકતા નથી પણ આત્મબુદ્ધિએ કરીને પાસે રહે છે. જીવ માત્રના ખરાં માતા-પિતા પરમાત્મા પોતે છે, અને તેથી તે ‘શિક્ષાપત્રી’માં સ્પષ્ટતા અને સરળતાપૂર્વક જણાવે છે કે, ‘દરેક જીવ પાસે મારી શક્તિએ કરીને હું કાયમ રહું છું.’ માટે પરમાત્માનું એ વચન દણ્ણિ સમક્ષ રાખી એ દયાળું હેવ દરેક જીવના રક્ષણ-પોષણ સારુ કાયમના તેમની પાસે રહે છે એટલે આપણી પાસે રહે છે એમ જીણવામાં આવે તો એમનામાં વૃત્તિ કાયમની રહેવા માંડશો અને આપણે સુખી થઈશું. તો યોગ્ય તેમ કરશો....”

૨

“....આ શરીર પરમકૃપાળું પરમાત્માએ કૃપા કરીને તંદુરસ્ત સ્થિતિમાં

માંદંગી સમયે

“....શ્રીજી મહારાજની આજ્ઞા પ્રમાણે શરીર તંદુરસ્તી સાચવવા અને મેળવવા ઉપચારો કરવા જ જોઈએ. એ ઉપચારોમાં તબીબી સારવાર સાથે દેવી સારવાર અને તે એ કે, ભગવદ્ભજન ભગવતસ્વરૂપમાં અંતર્વૃત્તિ - ભગવત્મહિમાનું અનુસંધાન રાખતા રહેવું. આપણી પાસે ‘ભક્તાચિત્તામણિ’ કે ‘વચનામૃત’ ઘણો સમય વાંચનાર હોઈ શકે નહિ. માટે તેવા સંયોગોમાં શ્રીજી મહારાજનાં આપણો જે દર્શન કરેલ હોય તેનું સ્મરણ તેમ જ શ્રીજી મહારાજનાં લીલાચરિત્રો સાંભળેલાં હોય તેનું સ્મરણ - શ્રીજી મહારાજનાં વચનામૃતો સાંભળ્યાં હોય તેનું ચિંતન - સુતાં સુતાં કે બેઠાં બેઠાં કરતાં રહેવું, અને ભગવાન ને ભગવાનના ભક્તા સિવાયમાં અન્યમાંથી વૃત્તિ પાછી ખેંચી લેવાનો અને ભગવાનમાં જોડાવાનો અત્યાસ રાખવો એ હિંદ્ય ઉપચાર છે. તમો તેમ કરતા જ હશો. શ્રીજી મહારાજ અહીં જ છે અને તમારી પાસે નથી એમ માનશો નહિ. એ પરમાત્મા તો ઘણા દયાળું છે. પિતા-માતા, પુત્ર-પુત્રી પાસે કાયમ રહી શકતા નથી પણ આત્મબુદ્ધિએ કરીને પાસે રહે છે. જીવ માત્રના ખરાં માતા-પિતા પરમાત્મા પોતે છે, અને તેથી તે ‘શિક્ષાપત્રી’માં સ્પષ્ટતા અને સરળતાપૂર્વક જણાવે છે કે, ‘દરેક જીવ પાસે મારી શક્તિએ કરીને હું કાયમ રહું છું.’ માટે પરમાત્માનું એ વચન દણ્ણિ સમક્ષ રાખી એ દયાળું હેવ દરેક જીવના રક્ષણ-પોષણ સારુ કાયમના તેમની પાસે રહે છે એટલે આપણી પાસે રહે છે એમ જીણવામાં આવે તો એમનામાં વૃત્તિ કાયમની રહેવા માંડશો અને આપણે સુખી થઈશું. તો યોગ્ય તેમ કરશો....”

આપણને આપ્યું છે તે એક વિનિયોગથી કે, એ શરીર વડે આપણે મનુષ્યજીવન સાર્થક કરી એ સર્વેશ્વર પ્રભુની પ્રસંગતા મેળવી શકીએ. એ કારણે દ્યાળુશ્રી વારંવાર આપણને કહેતા હતા અને સમજાવતા કે, ‘ધર્મ સિદ્ધ કરવાનું મુખ્ય સાધન આ શરીર છે.’ માટે પરમાત્માએ આ શરીર જેમ તંદુરસ્ત સ્થિતિમાં આપણને સૌંપી તેમાં આપણને રાખી આ જગતમાં આણ્યા, તે તંદુરસ્ત સ્થિતિમાં સમયાનુસાર આ શરીરને રાખી તે વડે પરમાત્મા કેવળ પ્રસંગ થાય તેમ કિયાઓ આપણે કરવાની છે. મનુષ્યદેહ ધારણા આપણે કરેલ છે તેથી જીવનમાં ભૂલો થાય અને તંદુરસ્તી જોખમાય, પણ એ તંદુરસ્તી સાચવનારા નિષ્ણાતો પરમાત્માએ તૈયાર રાખ્યા છે, તેમની સલાહોં-મદદ લઈ બગડેલી તંદુરસ્તી સુધારી લેવી જોઈએ. ત્યાં ઘણા હોશિયાર અને શુદ્ધ નિષ્ણાત ડોક્ટરો છે તો તેમની મદદ-સલાહ લઈ, થયેલી શરદી વિ. ની ઉપાધિઓ શાંત કરી લેવી તે આપણી પરમપવિત્ર ફરજ છે, ને તે આપણે બળાવવી જોઈએ. જે પ્રભુએ તમાને અન્ય ઉપાધિઓમાંથી છૂટા કર્યા, રક્ષણ કર્યું અને શાંતિ આપી એ જ પ્રભુ સર્વત્ર-સર્વજ્ઞ-સર્વશક્તિમાન સર્વેશ્વર છે, તે બીજુ ઉપાધિઓમાંથી તમાને રક્ષણ અને મુક્ત કરશો એમાં શંકા નથી જ....”

૩

- “પૂ.....ની તબિયત બરોબર નથી, પથારીવશ છે, અને શરીરની બધી કિયા પથારીમાં જ કરવી પડે છે. એમનું શરીર વધુ વખત ટકી શકે તેમ નથી. મારા-તમારા તેઓના અને સકળ જીવોના તેમજ સકળ જગતના એક જ નિયંતા-રક્ષક પોષક અને માલિક શ્રીહરિજી છે. તેઓની પૂ..... એ શરીરના સ્વાસ્થ્યપણામાં ઘણી સેવા કરી છે, તેથી શરીરની અસ્વસ્થ દશામાં ગમે તેમ શરીર રહે, પરંતુ તેમની પાસે રહેલા શ્રીહરિજી તો તેઓનું સર્વે પ્રકારે મંગળ અને રક્ષણ પોષણ કરી રહ્યા છે. માટે ચિંતા કરશો નહિ, પણ એક સુપુત્ર તરીકેનું કર્તવ્ય કરતા રહેશો....”

૪

- “....શરીરમાં તમોગુણ વ્યાપે તેના લીધે આ દર્દને ઉતેજન મળે છે. તમારો સ્વભાવ શાંત રાખવા માટે પરમાત્માએ અલ્સરના દર્દને તમારા પાસે મોકલ્યું હોય તો નવાઈ નહિ. તમારે ખોરાકમાં સાત્ત્વિક ખોરાક લેવો જોઈએ પણ રાજસિક કે તામસિક ખોરાક લેવો નહિ, તેમજ કોધને અંકુશમાં રાખવો. હિતાહિતના વિચારના બણો, અંકુશમાં રાખવો ને સારી દવા લેતા રહેવી, એટલે આ દર્દ તમાને મટી જશે. ગભરાશો નહિ. તમારો અયોગ્ય સ્વભાવ મુકાવવા સારુ તમાને આ દર્દીની સ્થિતિમાં મૂક્યા પછી પણ, પરમાત્માની કૃપાથી આ દર્દ તમાને મટી જશે, માટે ચિંતા કરશો નહિ. સારા ડૉક્ટરની દવા ચાલુ રાખવી. આવડે ને સમય હોય તો રોજ સૂતા પહેલાં - પવિત્ર થઈ ‘ભક્તચિંતામણિ’ ના રદ્દ થી ઉત્પ્રકરણો વાંચશો, અગર તમો સાંભળશો, અગર ‘જનમંગળ’ ના ૧૦ પાઠ તમાં કરશો....”

૧

પરમપ્રિય પ.ભ. ભાઈશ્રી મહીભાઈ,

રૂબરૂ વાત કરવી હતી પણ રૂબરૂ મળવાનું લંબાય છે એટલે આ પત્ર લખ્યંદું:

પ્રિય પ.ભ. દાસભાઈને આપણી વચ્ચેથી શ્રીજી લઈ ગયા તેથી વિરહનો શોક થાય તે સ્વાભાવિક છે. તેમાં તમો એમની સાથે ઘણા વર્ષોથી કાયા ને છાયાની માફક એક બેલડી જેવા થયેલા તેથી તેમનો તમોને વધુ વિરહ થાય એ પણ સ્વાભાવિક છે. પરંતુ એ વિરહ શોક એવો ન હોવો જોઈએ કે તેવી શ્રીજી મહારાજ ને દયાળુશ્રી અને દાસભાઈ પોતે અપ્રસન્ન થઈ જાય.

સર્વની તીવ્ર અને આજ્ઞાભરી વિનંતીઓ હોવા છતાં શ્રીજી મહારાજ એમને પોતાની સાથે પોતાનું વિશેષ સુખ આપવા લઈ ગયા તેમાં ઘણું રહસ્ય સમાયેલું છે એમ આપણે નિશ્ચય માનવું જોઈએ. શ્રીજી મહારાજ જેમાં રાજી રહે તેમાં જ એમના દાસે-એમના આશ્રિતે રાજી અને સંતુષ્ટ રહેવું કે જેથી દરેક આશ્રિતનું હિત થાય. ભગવાન પોતાને ઘેર આવે તોય રાજી રહેવું અને ન આવે તોય રાજી રહેવું, અને જે તે પ્રમાણે રાજી ન રહે અને શોક કરે તો જરૂર જરૂર કાંઈક ભૂંદું થવાનું છે એમ માનવું. આ પ્રમાણે લો. ૪ માં, ‘વચનામૃત’માં શ્રીજી મહારાજે સ્પષ્ટ જણાવ્યું છે. દાસભાઈના હિતને સારુ જ, એમના પરમ સુખને સારુ જ, શ્રીજી મહારાજ આપણા સર્વની વિનવણી છતાં દાસભાઈને પોતાની સાથે લઈ ગયા એ પરમાત્માકૃતિ આપણા સર્વના હિત કરનારી છે, એમ એમના સેવક અને આશ્રિત આપણે સર્વેએ દઢ કરી માનવું જોઈએ. પરમાત્માની દરેક કિયાઓ આપણા હિત સારુ જ છે. પરમાત્માનું ધાર્યું જ સદા થાય છે. પરમાત્માની

સ્વજનના ભૂત્યુ સમયે

“....સર્વની તીવ્ર અને આજ્ઞાભરી વિનંતીઓ હોવા છતાં શ્રીજી મહારાજ એમને પોતાની સાથે પોતાનું વિશેષ સુખ આપવા લઈ ગયા તેમાં ઘણું રહસ્ય સમાયેલું છે એમ આપણે નિશ્ચય માનવું જોઈએ. શ્રીજી મહારાજ જેમાં રાજી રહે તેમાં જ એમના દાસે-એમના આશ્રિતે રાજી અને સંતુષ્ટ રહેવું કે જેથી દરેક આશ્રિતનું હિત થાય. ભગવાન પોતાને ઘેર આવે તોય રાજી રહેવું અને ન આવે તોય રાજી રહેવું, અને જે તે પ્રમાણે રાજી ન રહે અને શોક કરે તો જરૂર જરૂર કાંઈક ભૂંદું થવાનું છે એમ માનવું. આ પ્રમાણે લો. ૪ માં, ‘વચનામૃત’માં શ્રીજી મહારાજે સ્પષ્ટ જણાવ્યું છે. દાસભાઈના હિતને સારુ જ, એમના પરમ સુખને સારુ જ, શ્રીજી મહારાજ આપણા સર્વની વિનવણી છતાં દાસભાઈને પોતાની સાથે લઈ ગયા એ પરમાત્માકૃતિ આપણા સર્વના હિત કરનારી છે, એમ એમના સેવક અને આશ્રિત આપણે સર્વેએ દઢ કરી માનવું જોઈએ. પરમાત્માની દરેક કિયાઓ આપણા હિત સારુ જ છે. પરમાત્માનું ધાર્યું જ સદા થાય છે. પરમાત્માની

મરજી પ્રમાણે આશ્રિતે આનંદથી રહેતું તેમાં જ સર્વ આશ્રિતનું પરમ કલ્યાણ સુખ અને હિત છે. પરમાત્મા નિયંતા છે, સર્વેશર છે અને એમનો કોઈ નિયંતા નથી, એમનો કોઈ ઈશર નથી, અને દરેકને એમના આધીન રહેતું જ પડે છે. આ સત્ય જ્ઞાયા છતાં, દાસભાઈને પરમાત્મા પોતાના અક્ષરધામમાં, સર્વ સુખમય ધામમાં લઈ ગયા તેથી શોક થાય તેનો એક જ અર્થકે, પરમાત્મા દાસભાઈને લઈ ગયા ને સુખિયા કર્યાતે સારું ન કર્યું પણ ખોડું કર્યું, અને મૂંઝાઈને પરમાત્માના સુખનો ઘ્યાલ ન રાખતાં, દાસભાઈના સુખનો ઘ્યાલ ન રાખતાં, આપણા હિતનો ઘ્યાલ ન રાખતાં શોક કર્યા કરવો તેનું પરિણામ એ જ આવે કે તમોગુણ થઈ જાય, બુધિમાં અંધકાર વ્યાપે, હિતાહિતનો વિચાર કરવાની શક્તિ લોપ થતી જાય અને તેનાથી અંતે આપણું ભૂંદું થાય. આવી કિયા મૂંજવણા-શોક કર્યા કરવો એ ડહાપણ કે બુધિશાળીપણું ન કહેવાય.

દાસભાઈને શ્રીજ મહારાજ કાયમના સુખિયા કરવા પોતાની પાસે લઈ ગયા છે તેમ જ્ઞાનવા પદ્ધી પણ આપણી મૂંજવણ રહેવી ન જ જોઈએ. આપણો અંધકાર જતો જ રહેવો જોઈએ, અને શ્રીજ મહારાજે જે કર્યું છે તે આપણા તેમજ દાસભાઈના સુખ અર્થે જ કર્યું છે તે આપણો નિશ્ચય વધુ રાખવો જોઈએ, કે જેથી ઈશ્ટહેવ દયાળુશી અને દાસભાઈ રાજી થાય, આપણા ઉપર અમૃત આશીર્વાદ વરસાવે અને આપણે સર્વ સુખિયા થઈએ.

તમો શોક કરી શરીર સુકવી નાખશો તો પણ હવે દાસભાઈ ચર્મચ્યકુએ દેખાવાના નથી. આ દેહ પાસે બેસવાના નથી. તો હવે આપણે આજ સુધી સારો સમાગમ કર્યો હોય, દયાળુશી અને પ. ભ. પૂ. ઉમેદભાઈનો સમાગમ કર્યો હોય તો આપણા મનમાં એ પરમાત્માનો દિવ્ય પ્રભાવ અને પ્રકાશ રહે જ. જેનાથી કરીને આપણાને ભગવાનનો પ્રકાશ મળવાથી અંધકાર દૂર થાય, શોક દૂર થાય, મૂંજવણ દૂર થાય અને ભગવાન સુખે આપણે સુખિયા

થઈએ, અને દાસભાઈ, દયાળુશી અને શ્રીજ આપણા ઉપર બહુ જ રાજ થાય, એમની અમી દેણે વર્ષે અને આપણે પ્રકૃતિલિત થઈએ.

શ્રીજએ વિકસાવેલા સુંદર અને મધુર બાગનું માળીપણું હવે શ્રીજએ તમોને સોઘ્યું છે. એ માળીપણું બરોબર બજાવી, શ્રીજને, દયાળુશીને, દાસભાઈને રાજ કરવાનું મુખ્ય સાધન નિષ્ઠા અને શરીર છે. એ શરીરને શોક અને શોચ કરી તમો અશક્ત કરી નાંખશો તો તમો શ્રીજને રાજ નહિ કરી શકો, અને પરિણામે તો શ્રીજ મહારાજની, દાસભાઈની પ્રસતતા ખોઈ બેસી જાતે દુઃખી થશો, અને સાથીઓને પણ દુઃખી કરશો.

તમારી માંદગી એ ખરેખર કોઈ રોગની માંદગી નથી, પણ ચિંતાની અને વિરહની માંદગી છે. સ્વજન પાસેથી દૂર લઈ જઈ દુઃખી કરી નાખે છે. માટે મારી તો તમને બે હાથ જોડી નમ્રભાવે અરજ છે કે, તમો આંખ ઉઘાડી શ્રીજ મહારાજ, દયાળુશી અને દાસભાઈ સામું જોશો તો તમોને સમજાશે અને જણાશો કે, તમોગુણમાં ખેંચાતા જઈ દુઃખ તરફ દોડો છો અને તેઓ તેથી દિલગીર થાય છે, અને તેમના આનંદ અને સુખમાં વિક્ષેપ તમો કરો છો માટે ખરેખર તમો શોક મૂકી, બળ રાખી, એમના સુખ-આનંદ ખાતર પણ પરિસ્થિતિ સ્વીકારશો. એમણે તમોને સોંપલા માળીપણાની ફરજ બરાબર બજાવી એમને રાજ કરો, સુખિયા થાઓ અને બીજાને સુખિયા કરો. શોક અને વિરહની યાદ તમોને દુઃખી કરે છે, અને મારા જેવા ગરીબ બ્રાહ્મણને પણ દુઃખી કરે છે, તેમજ આસપાસના આત્મીયજનોને પણ દુઃખી કરે છે, માટે તમો શોક ખંખેરી નાંખો, ભગવાન પાસે છે એમ જુઓ, અને શ્રીજ રાજ થાય તે પ્રમાણે તમો શ્રીજએ આપેલા બાગનું માળીપણું, રખેવાળપણું કરો, કે જેથી તમો આત્મીયજનો અને મારા જેવા ગરીબ બ્રાહ્મણ બાળક પણ સુખી અને આનંદિત થાય.

લી. ભવદીય

દ. લા. પંડ્યાના સપ્રેમ જ્યાશી સ્વામિનારાયણ

૨

- “....પ્રિયના અવસાન સમાચાર જાણી દિલગીરી થઈ. શરીર ક્યાં સુધી રહેશે તે અનિશ્ચિત જ છે. પણ જીવ એમ માની બેઠેલ છે કે આ દેહમાં તેને કાયમ રહેવાનું છે અને કોઈ દિવસ તેમાંથી નીકળવાનું નથી, અને તેથી ભગવાનને ભૂલી જઈ જગતના ચાણે આ જીવ ચઢી જાય છે. થોડો વખત દેહમાં રહેવું - તે થોડો વખત, કેટલો થોડો - તે પણ જાણી શકાય નહિ. જીવ મનમાં જગતના મનોરથ ઘડચા કરે અને ભગવાનથી દૂર થતો જાય, અહંતામાં તણાતો જાય અને છેવટે પરવશ થઈ દેહ મુક્તવો પડે. માટે આપણા સર્વેએ હંમેશાં સાવધાન રહેવાની અને સાવધાનતા રાખી પરમ કૃપાળું શ્રીહરિજી સિવાયના સંકલ્પો છોડી દેવાની શક્તિ કેળવવાની જરૂર છે. દુઃખમય વ્યવહારમાં ન ખેંચાતાં, પરમાત્માને આગળ રાખી, પરમાત્માને નિયંતા રાખી, વ્યવહારમાં સરળતાથી પાર ઉત્તરી શકાય છે....”

૩

- “....પરમપ્રિય પ.ભ. પરસોતમદાસના અક્ષરનિવાસના સમાચારે તેઓના વિષે મમત્વ રાખનાર દરેકને આધાત આપ્યો છે, પણ તેઓને વધુ સુખી કરવા સારુ પોતાની પાસે જ રાખવાની શ્રીજી મહારાજની તીવ્ર ઈચ્છા હતી. પરમાત્માના આશ્રિતને પરમાત્માની ઈચ્છાને આધિન રહેવાની હંમેશાં મુક્તમને તત્પરતા રાખવી જ જોઈએ. એ જ આશ્રિતનું લક્ષ્ણ છે. સર્વ જીવપ્રાણીમાત્રનું પરમાત્મા પરમ હિત કરે છે, અને એ જેવું ઉત્તમ હિત કરે છે તેવું અન્ય કોઈ હિત કરતું નથી. માટે જ પરમપ્રિય પ.ભ. પરસોતમદાસનું પરમ હિત કરવા જ શ્રીજી મહારાજે તેઓને પોતાની પાસે

દેહ છોડાવીને રાખ્યા છે. સ્નેહી અને આમજન સુખી હોય તો તે જોઈને - સ્નેહી સુખી થાય છે. માટે આપણો પ.ભ. દાસભાઈના આમજન છીએ - સ્નેહી છીએ અને શ્રીજી મહારાજે આપણા ‘દાસભાઈ’ - જે એમના ખરેખર દાસ હતા ને છે - તેઓને પોતાની પાસે રાખીને તેઓનું પરમ હિત કર્યું છે તેમ જાણી, આપણો આપણું વિયોગ-દુઃખ વિસારી દેવું જોઈએ....”

* * *

૧

દશાંશ-વિસાંશ ધર્માદો કરવા વિશે

- “....આમ વખતો વખત થતું હોય (વખતો વખત મોટી ઉપાધિ આવી હોય) તો એનું એક કારણ મને અનુમાનાય છે કે તમો પરમાત્માની આજ્ઞા મુજબ તમારી કમાણીમાંથી વીસમો કે દસમો ભાગ ભગવાનને અર્પણ કરતા નહિ હો, એટલે જો પરમાત્માના આદેશ મુજબ દશાંશ-વિસાંશ ન ભરાયો હોય તો તે અંગે આવા બનાવ બને છે (ઉપાધિ આવે છે) એમ માની શકાય. માટે તેની શુદ્ધિ કરી-કરાવી લેવી જોઈએ. વ્યવહારે દુર્બળ હોય તેણે આવકમાંથી વીસમો ભાગ અને સબળ હોય તેણે દશમો ભાગ અર્પણ કરવાનો હોય છે. એક પાઈનું પણ દેવું હોય તો તેનો વ્યવહાર દુર્બળ ગણાય એમ મારું માનવું છે. તો આ ભગવદ્બાજ્ઞા દષ્ટિ રાખી વ્યવહાર કરવો, અને ભગવદાર્પણ ધર્માદો કાઢવો અને ભગવાનને અર્પણ કરવો એ જરૂરનું છે એમ મારું માનવું છે. માટે આવા બનાવોથી ગભરાવું નહિ પણ ભગવાનના આશ્રયનું બળ રાખી, આપણો વ્યવહાર ધંધો રોજગાર ભગવાનને સાથે રાખી કરતા રહેવું. જેથી પરમાત્મા આપણું સર્વપ્રકારે રક્ષણકરશો જ....”

* * *

- “....‘શિક્ષાપત્રી’માં દશાંશ-વિસાંશ ધર્માદો ભગવાનનો અર્પણ કરવાની શ્રીજની આજ્ઞા છે. તે વિષે મારો અભિપ્રાય એવો છે કે એ ભાગ આપણો નથી પણ શ્રીજનો છે. આપણા વ્યવહારની, આપણા ધંધાની આબાદી - અભિવૃદ્ધિ અને શુદ્ધિને અર્થે પરમાત્માનો આપણા ધંધામાં - આપણી વૃત્તિમાં આપણે દસમો કે વીસમો ભાગ રાખીએ છીએ, અને તેથી જે દસમો કે વીસમો ભાગ આપણે આપીએ છીએ તે આપણી મિલકત નથી પરંતુ શ્રીજની મિલકત છે અને શ્રીજને આપણે અર્પણ કરીએ છીએ. માટે

અન્ય વિષયો ઉપર

“....સત્સંગમાં ચઢતો રંગ તેનો રહે છે કે પોતાના દોષ જોઈ ટાળો અને બીજાના ગુણા જોઈ ગ્રહણ કરે. તેવી વૃત્તિ પરમાત્મા સ્વામિનારાયાણો પોતાના જીવનકાળમાં રાખી અને પોતાના આશ્રિતોને શીખવાડી. દયાળુશ્રીના જીવનપુસ્તકમાંથી પણ આપણાને એ જાણવા અને આચરવા મળે છે....”

મારી એક વિનંતી છે કે, તમો જે જીન રાખી ધંધો કરવા માગો છો તે ધંધો આબાદ થાય, અને તમો સર્વનાં હંદ્ય વ્યવહાર અને જીવન શુદ્ધ રહે તે સારુ શ્રીજીને તમો તે ધંધાની આવકમાંથી દશમો કે વીસમો ભાગ ચોખ્યો શ્રીજીને અર્પણ કરવાનું રાખશો. આ સત્ય તમો તેમજ તમારા ભાગીડારો નહિ ભૂલો એવી મારા વિનંતિ છે....”

૨

ગુણ ગ્રાહક થવા વિશે :

- “....સત્સંગમાં ચઢતો રંગ તેનો રહે છે જે પોતાના દોષ જોઈ ટાળે અને બીજાના ગુણ જોઈ ગ્રહણ કરે. તેવી વૃત્તિ પરમાત્મા સ્વામિનારાયણે પોતાના જીવનકાળમાં રાખી અને પોતાના આશ્રિતોને શીખવાડી. દયાળુશ્રીના જીવનપુસ્તકમાંથી પણ આપણને એ જીણવા અને આચરવા મળે છે....”

૩

સત્ખાસ્ત્રોના અલ્યાસ-પારાયણ કરવા વિશે

- “....ઓ તમને પ્રતિકૂળતા ન હોય અને સર્વ પ્રકારે અનુકૂળતા હોય તો, તમો એના અને બાળકના ક્ષેમ સારુ ‘ભક્તાચિંતામણિ’ નાં બે પારાયણ શ્રીજીને સન્મુખ રાખી કરશો, અને એને હિંમત આપણો કે પરમાત્મા શ્રીહરિ, શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ અનું સર્વ પ્રકારે મંગળ, રક્ષણ અને પોપણ કરશો. આ બાબતની સંપૂર્ણ ખાત્રી એ મંગળકારી પ્રભુના બળની આપણો. શ્રીજી મહારાજ પોતાના અનન્ય આશ્રિતની સર્વ પ્રકારે, સર્વ દસ્તિથી, અગમચેતી રાખી, રક્ષણ અને પોપણ કરે છે એ હકીકત સર્વ પ્રકારે સત્ય અને અનુભવસિદ્ધ છે. તેને ‘ભક્તાચિંતામણિ’ના ‘પરચા’ પ્રકરણો વાંચી

જવા કહેશો કે જેથી એને એ સર્વેશ્વર મહાપ્રભુનું પ્રગટપણું જણાયા કરે, શાંતિ રહે અને એમના પરમ ભાગવત આશ્રયનું બળ રહે....”

* * *

- “....ભગવાનની કથાવાર્તા સાંભળવામાં જેને જેટલી પ્રીતિ તેને તેટલો જગતનો અભાવ થાય, તથા કામ, કોષ, લોભાદિક દોષનો નાશ થાય. જેને ભગવાનની કથા વારતા સાંભળવામાં આણસ રહેતી હોય તેની કોરની એમ અટકણ કરવી જે તેમાં સારા ગુણ નહિ આવે. (‘ગઠા છેલ્લા’નું ૨૪ મું ‘વચનામૃત’), માટે ‘વચનામૃત’ - ‘ભક્તાચિંતામણિ’ ‘શિક્ષાપત્રી’ - ‘સત્સંગિજીવન’ વિગેરે ભગવત્પરાયણ ગ્રંથોનો અભ્યાસ-મનન-ચાલુ રાખવાથી ભગવાનનું સમીપપણું વધતું જાય છે, અને દોષો-અંધકાર દૂર થઈ શાંતિ અને સુખ થાય છે. જેમ જેમ સૂર્યનો પ્રકાશ વધતો જાય છે તેમ તેમ અંધકાર આપોઆપ દૂર થાય છે, અને દરેક વસ્તુ એના ખરા સ્વરૂપમાં દેખાય છે. માટે ભગવાનની કથાવાર્તા સાચા સત્પુરુષ દ્વારા સાંભળવાનો, સરદાખો સાચા સત્પુરુષ દ્વારા સમજવાનો અને મનન કરવાનો અભ્યાસ રાખવો. જેથી અસદુ દેશકાળની અસર આપણા ઉપર થાય નહિ અને ભગવત્સંબંધ કાયમ રહે....”

* * *

- “....ત્યાં રહ્યા થકા ‘ભક્તાચિંતામણિ’ પારાયણ - શ્રી સ્વામિનારાયણ મહાપ્રભુના નામ સ્મરણનો જપ કરતા રહેશો એટલે કુદુંબમાં સુખ-શાંતિની, આબાદીની વૃદ્ધિ થતી રહેશો....”

* * *

- “....ઓ જો ‘જનમંગળ’ સ્તોત્રના દસ પાઠ નિત્ય કરે તો એના જીવનમાં સફળતા રહેશે. તમોને સમય હોય તો ‘ભક્તાચિંતામણિ’નું એક પ્રકરણ નિત્યે વાંચીને સૂઈ જવું અને તેનાં પ્રકરણ રદ્દ થી ઉત્ત નો નિત્યપાઠ કરવો.

એ પરમ શાંતિ અને મંગળમય પરમાત્મા શ્રીહરિ સહકુટુંબ તમોને શાંતિ આપશે અને તમો સર્વેનું મંગળ કરશે. એ પ્રભુને વિષે નિષા બળવાન કરતા રહેશો....”

* * *

- “....સત્યવક્તા, સત્ય આચરતા, વેરાયમૂર્તિ નિષ્ઠળાનંદ સ્વામીએ પરાત્પર પરમાત્માનાં ચરિત્રો ઉત્તામ પ્રકારથી પરમ ભાવથી ગુંથ્યાં છે. વારંવાર એક કે બે પ્રકરણ પૂરાં થાય કે એ પરમાત્માનું સ્મરણ કરાવી ચરિત્ર લખે છે કે જેથી પરમાત્માનાં ચરિત્રોને વિષે દેહભાવ ન આવે અને પરમભાવથી એ ચરિત્રોનું ચિંતવન થાય. માટે પરમભાવસહ ‘ભક્તાચિંતામણિ’ ગ્રંથનાં પ્રકરણ વાંચવાનું રાખશો કે જેથી તમોને શાંતિ અને સત્ત્વગુણ રહેશે... પરમાત્માના શબ્દો મિથ્યા કોઈ વખત છે નહિ, માટે પરમકૃપાળું પ્રભુની વાણી કેવળ સત્ય માનશો અને તે તમારા આચરણમાં-જીવનમાં ઉતારશો....”

૪

અનન્ય આશ્રિતની પ્રાર્થના શ્રીહરિ મંજૂર કરે છે.

- “....જગતના જીવપ્રાણીમાત્રના ખરેખર સુખદાતા અને મંગળ કરનાર એક જ પરમાત્મા શ્રીહરિ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ દેવ છે. તમારા સર્વ હિતકારી મનોરથ એ પરમ દયાળું સર્વેશ્વર અવશ્ય પૂરા કરે છે, માટે એ પ્રભુને પ્રાર્થના કરતા રહેશો અને તમારો એ મનોરથ પૂર્ણ થાય ત્યાં સુધી દરરોજ પવિત્ર થઈને એ નિમિત્તે એ પ્રભુના નામની ૧૫ માળા ફેરવવાનું તમો ઉભય નિયમ રાખશો. સર્વ સુખ પરમાત્મામાં છે. સર્વ સુખ આપનાર એક પરમાત્મા છે તો એ પરમાત્માની ‘શિક્ષાપત્રી’માં લખ્યા પ્રમાણે આજ્ઞા પાળી જીવન જીવશો તો અવશ્ય સુખી થશો....”

* * *

- “....આપણો તો એ મહાપ્રભુનું આર્તભાવે સ્મરણ ભજન કરી પ્રાર્થના કરવી. પ્રાર્થનાનો આશય ત્યારે જ સિદ્ધ થાય, જ્યારે જેની આપણે પ્રાર્થના કરીએ છીએ તેમની સન્મુખ આપણે ઊભા રહી અરજ ગુજારીએ છીએ અને એ મહાપ્રભુ અરજીમાં માગેલી આપણીઓ મંજૂરી કરે છે એમ માનીએ. એ પરમાત્મા દૂર-દૂર છે અને આપણે પ્રાર્થના કરીએ છીએ એવું માનીને થતી પ્રાર્થના નિષ્ઠળ છે. પરમાત્મા, પાસે જ અને સન્મુખ, બિરાજે છે એ હકીકિત છે એમ જાણીને, જોઈને આપણે પ્રાર્થના કરવાની હોય છે. અને એવી જ પ્રાર્થના તુરત સ્વીકારાય છે....”

* * *

- “....સ્વામિનારાયણના પાકા સત્સંગી થયા એવી છાપ તમારી નાતમાં તમારા વિષે ઊભી થઈ તેથી તમારા દીકરાનું વેવિશાળ વિલંબમાં પડ્યું છે એવી તમારી માનીનતા ઈષ્ટદેવ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ, શ્રી જબરેશ્વરે ખોટી પાડી એમ તમારા પત્ર ઉપરથી જાણવા મળે છે. વળી પત્ર ઉપરથી એમ પણ જાણવા મળે છે કે છોકરી બી. એ. થયેલી છે, તમારા ઘરને શોભાડે એમ છે અને સારા સંસ્કારવાળી છે. તો હવે તમોને તથા તમારા કુટુંબીજનોના મનમાં એવી દંઢતા જરૂર થઈ હશે કે પરમાત્મા શ્રી સ્વામિનારાયણના ખરા આશ્રિતના ધર્મ-અર્થ-કામ અને મોક્ષ એ ચારે પુરુષાર્થ અચ્યુક સિદ્ધ થાય છે. તમારા પુત્ર શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવનાં દર્શાન કરી જાય તો વધારે ઉત્તમ છે. મને તો મારા ગુરુદેવે અનુભવ ધ્યાન કરાવ્યા છે કે, વડતાલવાસી ઈષ્ટદેવ શ્રી લક્ષ્મીનારાયણદેવ સ્વરૂપે, અમદાવાદ શ્રી નરનારાયણદેવ સ્વરૂપે શ્રીજ મહારાજ રહ્યા છે. અને જે જન એમની આગળ પ્રાર્થના કરે છે. તેનાં હું:ખ દૂર થાય છે અને હિતના તમામ સંકલ્પ પૂરા થાય છે....”

૫

પુરુષ - પ્રચળ કેવી રીતે કરવો ?

- “....પુરુષાર્થ ઉપર જીવનનો મુખ્ય આધાર રાખનાર દેશમાં તમો રહો છો, પણ એક બાબત તમારા આત્મામાં હંડ કરી રાખશો કે પરમાત્માની સાનુકૂળતા વિનાનો પુરુષાર્થ ઇચ્છિત ફળ આપતો નથી. માટે પરમાત્મા સાનુકૂળ રહે તેવા જીવનવાળો પુરુષાર્થ સ્વામિનારાયણ ભગવાને આદેશોલો છે....”

૬

મહાપૂજા વિશે

- “....સર્વોધર, સર્વમંગળ, પરમાત્મા શ્રી સ્વામિનારાયણ મહાપ્રભુજીનું અને તેમના સમાશ્રિત મુક્તોનું પૂજન કરવામાં અદ્યાપિ પર્યત મને થાક લાગ્યો નથી બલ્કે, એવું પૂજન કરવાથી મનનો અને તનનો થાક ઉત્તરી જઈ હું ઘણો પ્રફુલ્લિત બનું છું એવો મારો જીત અનુભવ છે. તમો સર્વભગવદીયભાઈ ઓને મારા વિષે ભગવાનના સંબંધની આત્મીયતા છે એટલે એ પૂજન કરવાનો અલભ્ય અને દિવ્ય લાભ મને આપો છો એટલે હું તમો સર્વેની મારા વિષે મમતા અને પરમાત્માને વિષે નિષ્ઠા નિહાળી ઘણો જખુશી થાઉં છું....”

* * *

- “....મહાપૂજાનો હું પોતે ઘણો રસિયો છું, એટલે મહાપૂજા કરવાનું મને કોઈ કહે તો તે દરમ્યાન મને કાંઈ શારીરિક તકલીફ જેવું લાગતું નથી. મહાપૂજા એટલે મોટી પૂજા. પૂજા કરવામાં પૂર્યાની પૂજા કરવાની હોય છે. આપણા વડીલોએ આ મહાપૂજાનો પ્રયોગ એવો રચ્યો છે અને તેમાં યોજાએલા મંત્રો એટલા બળવાન છે કે એ મંત્રથી જેનું આવાહન કરવામાં

આવે તે પોતે પોતાના દિવ્ય શરીરે આ પૂજા સમારંભમાં પધારે છે. શિવજીના ઉપાસકો લઘુ-રૂપ કરે છે, શક્તિ-ઉપાસકો સહસ્ર ચંતીયજ્ઞ કરે છે, તેમ મોટા સંતોષે ઈષ્ટદેવ શ્રી સ્વામિનારાયણના ઉપાસકોને સારુ સાદી તેમજ હોમાત્મક મહાપૂજાના પ્રયોગ યોજેલા છે. આ પૂજા કરાવનાર શુદ્ધ સાત્ત્વિક અને નિષ્ઠાવાળો હોય અને પૂજા કરનાર પણ એવા જ ગુણો યુક્ત હોય તો, એવાના સંયોગથી થતી મહાપૂજામાં પરમાત્મા શ્રી સ્વામિનારાયણ મહાપ્રભુ પોતાના મુક્તો સાથે જરૂર જરૂર પધારે છે, અને હું માનું છું કે દિવ્ય દિષ્ટિવાળા એમાને દેખે છે પણ ચોક્કસ. પરમાત્માથી અન્ય કોઈ મોટું નથી માટે આ પૂજામાં એમનું પૂજન પ્રધાનપણે હોવાથી એ પૂજાને મહાપૂજા નામ આપ્યું છે. આ પૂજામાં પરમાત્માના સેવકો બીજા બધાથી મોટા છે તેમનું પણ પૂજન થાય છે માટે પણ, એ મહાપૂજા કહેવાય છે. બોટાદના પ.ભ. શીવલાલભાઈ (પ.ભ. ભગાડોશીના સુપુત્ર) પૂજા કરતા તે વખતે શ્રીજ મહારાજનો આવિભાવ થતો, અને તે દરમ્યાન એક દિવસ પૂજા દરમ્યાન વ્યવહારની વાતમાં પડ્યા ત્યારે મહારાજ ચાલ્યા ગયા. એ ઇતિહાસ સંપ્રદાયમાં પ્રચલિત છે, અને તે કારણે શીવલાલભાઈએ પૂજા કરવા બેસવાની જગ્યાએ જાળી કરાવી દીધી, અને પૂજા દરમ્યાન વ્યવહારની વાત વિચાર કરવાનું બંધ કરી દીધું હતું. આ ઇતિહાસ તદ્દન સાચો છે. મહાપૂજામાં પણ પૂજકે સારું બ્રહ્મચર્ય પાળી, બીજી બધી વાતોમાંથી વૃત્તિ પાછી ખેંચી લઈ, પરમાત્માના સ્વરૂપમાં એકાગ્રતા રાખીને જો મહાપૂજા કરે, તો જરૂર એ પરમાત્માની પ્રસંગતા તેમ જ અન્ય શુભ ફળની પ્રાપ્તિ થાય છે એવો આજ સુધીનો અનુભવ મારો છે. મિનિસ્ટર, ગવર્નર, પ્રેસીડેન્ટને મળવાનું થાય - તેઓને સન્માનવાનું થાય ત્યારે આપણે પોતાને ધન્યભાગી અને મોટા માનીએ છીએ, અને તેવો પ્રસંગ મળે તે સારુ કેટલો ખર્ચ કરી નાખીએ છીએ, અને તે સારુ જરૂરી લાયકાત મેળવવા ઘણી

જહેમત ઉઠાવીએ છીએ. દીકરા-દીકરીના લગ્નમાં મહત્ત્વા-શાબ્દાશી મેળવવા સારુ આપણો તે તે પ્રસંગોએ કેટલા બધા એકાગ્ર થઈએ છીએ તેનો વિચાર કરીએ તો, ભગવાનનો આનંદ-શાંતિ મેળવવા સારુ, ભગવાનને મેળવવા સારુ, ભગવાનના સ્વરૂપમાં એકાગ્રતા આપણો રાખવી જોઈએ, અને એકાગ્રતા ન રહેતી હોય તો એકાગ્રતા રાખતાં શીખી લેવું જોઈએ. તો જરૂર એ દયાળું દેવ દાસની ઉપર નિષ્કારણ કૃપા કરે છે જ તેમાં સંશય નથી. મહાપૂજાની મહત્ત્વા પૂર્ણપણે કહી શકાય તેમ નથી. જેથી મહાપૂજાની મહત્ત્વા વિષે આ પત્રમાં મેં માત્ર અંગુલિનિર્દેશ કર્યો છે....”

૭

ગરીખને દુઃખવો નહિ

- “....શ્રીજ મહારાજે ‘વચનામૃત’માં ગરીબ, ભગવાનના ભક્ત, બ્રાહ્મણ, અને વિશ્વાસુને દુઃખવાનહિ એમ કહેલ છે....”

૮

શ્રીજુના ગમતામાં જ રહેવું

- “....“થાશે ગમતું ગોવિંદતણું” એમ દયાળું શ્રી આપણને વારંવાર કહેતા હતા, ને તે સૂત્રથી આપણને આપણા જીવનમાં શાંતિ અને સ્વીકૃતિ રહેતાં હતાં....”

૯

સાચી સેવા કઈ કહેવાય ?

- “....ભગવાનની સેવા કરવી એ જ મુક્તિ છે. “સેવા” શબ્દમાં

“હક્ક” શબ્દનો અભાવ છે. આપણે ભગવાનના સેવકો હોઈએ તો ભગવાન રાજુ રહે તેમ જ કરવું જોઈએ. “સેવા”માં “હક્ક” દાખલ થાય છે તો સેવામાં બરોબરીઆપણાનો - સ્વામી કરતાં સેવક પોતાને કિંચિત અંશો શ્રેષ્ઠ માને છે તેવા ભાવનો પ્રવેશ થાય છે, અને તેથી મુક્તિ-મુક્ત થઈ જાય છે(દૂર થઈ જાય છે) અને શાંતિ - અશાંતિ થઈ જાય છે. “હક્ક”નું વાતાવરણ જેમ વધારે જામતું જાય છે તેમ કલેશ અને અશાંતિ ગાડ બનતી જાય છે....”

૧૦

એકાંતિક ભગવદ્ભક્તોનાં જીવનચરિત્રો પ્રસિદ્ધ કરવા વિશે

- “....જે કિયા કરવાથી ભગવાન પ્રસન્ન થાય તે કિયા સર્વત્ર આવકારદાયક થાય છે. પોતાના પ્રેમી અને દૃઢનિષ્ઠાવાળા ભક્તોને જોઈને પરમાત્મા અતિ-પ્રસન્નચિત્ત રહે છે. તેથી એવા ભગવત્તનિષ પોતાના પરમેકાંતિક ભક્તોનાં જીવનચરિત્રો પ્રસિદ્ધ થાય અને એમનાં જીવન અન્યને અનુકરણીય થઈ પડે. તેવી કિયાથી ભગવાન અને તેમના એકાંતિક ભક્તો અતિપ્રસન્ન થાય એ સ્વાભાવિક છે....”

* * *

પરિશિષ્ટ-“૧”

અનાશચર્યો જયસ્તેષાં યેષાં નાથોડસિ કેશવ ।

શાણા શાસ્ત્રીપંડિતો અને ધર્મચાર્યોએ મહાભારતને રત્નાકરની ઉપમા આપી છે તે ખરેખર યોગ્ય છે. માણસના ઐહિક જીવનને ઉન્નત બનાવે તે સાથે જ એના પારમાર્થિક જીવનને પણ ઉન્નત બનાવે અને તે સાથે જ એ પોતાના આત્માંતિક કલ્યાણની સાધના પણ કરી શકે એવી જીવનરીતિ મહાભારતમાં અનેક પ્રસંગો દ્વારા સમજાવવામાં આવી છે. માણસ દરેક રીતે પ્રથમ માનવ બને, માનવ બનીને પછી એ મહામાનવ બને, મહામાનવ બનીને પછી એ દેવોતામ બને અને દેવોતામમાંથી પછી બ્રહ્મરૂપ બને - મુક્ત બને એ જ્ઞાનો મહાભારતની રચનાનો હેતુ હોય એમ સ્પષ્ટ થાય છે. માનવસ્વભાવનું જેવું તાદેશ દર્શન આપણાને મહાભારતનાં પાત્રોમાં થાય છે તેવું બીજા ઈતિહાસ ગ્રંથોમાં ભાગ્યે જ થાય છે. જગતમાં, જીવનમાં સત્ય અને ધર્મનો જ જ્ય થાય છે, એ સિદ્ધાંત મહાભારત શીખવાડે છે; પણ તે સાથે જ બીજો એથીય વધારે મહત્વનો અને વધારે ઉપયોગી સિદ્ધાંત પણ એ શીખવાડે છે: અજૂન અને દ્રોપદીના પત્ર દ્વારા એ સમજાવે છે: ‘જેને પરમાત્માના પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપનો અનન્ય આશ્રય હોય છે, એ આશ્રયના પરિણામે જે અનાથ મટીને સનાથ થયો હોય છે, જેણે પોતાના જીવનરથની લગ્નામ સંપૂર્ણ રીતે ભગવાનના હાથમાં સોંપી દીધી હોય છે, એવા અનન્યાંત્રિત શરણાગત પુરુષનો જીવનમાં સદા જ્ય જ થાય છે’ (ગ્રોષપર્વ ૧૪૮/૪૩). આ લેખના શીર્ષક તરીકે ટાંકેલું વાક્ય, આ સિદ્ધાંતમાંથી ઉદ્ભૂત કરેલું છે.

૨. મહર્ષિ વ્યાસે જે પ્રસંગને અનુલક્ષીને ગ્રોષપર્વમાં ઉપર્યુક્ત શબ્દો ઉચ્ચારેલ છે તેની વિગતો સંક્ષેપમાં નીચે પ્રમાણે છે: પુષ્ટમાં મરણતોલ ઘાયલ થઈને ભીષ્મ સેનાપતિપદેશી નિવૃત્ત થાય છે એટલે ગ્રોષ સેનાપતિ બને છે. વિદ્યા અને બ્રાહ્મણત્વના પ્રતીક સમા ગ્રોષ, સંજોગોને વશ થઈને અર્થના દાસ બને છે;

દુર્જન દુર્યોધનના ગુલામ બને છે; દુર્યોધનના આગ્રહને વશ થઈને પાંડવોને સપદાવીને મારવા માટે એ અભેદ ગણાતા ચક્કવ્યુહની યોજના કરે છે; તે સાથે જ ચક્કવ્યુહને ભેદીને હેમખેમ બહાર નીકળવાની વિદ્યાકળા જાગનાર અજૂનને એ બીજા મોરચે યુદ્ધમાં રોકી રાખે છે. પિતાની ગેરહાજરીમાં અજૂનનો વીરપુત્ર અભિમન્યુ ચક્કવ્યુહ ભેદે છે અને સહીસલામત એમાંથી બહાર નીકળે છે; બરાબર તે જ વખતે યુદ્ધના નીતિનિયમોને બાજુઓ મૂકીને કૌરવ પક્ષના ઇ મહારથીઓ અભિમન્યુ ઉપર જુદાં જુદાં શસ્ત્રો લઈને એકસાથે આકમણ કરે છે. અભિમન્યુ અદ્ભુત શૌર્ય દાખવીને એ બધાનો સામનો કરે છે ત્યારે લાગ જોઈને જ્યદ્રથ અનો વધ કરે છે. અજૂનને જ્યારે પુત્રમરણની ખબર મળે છે ત્યારે એને પારાવાર શોક થાય છે; પણ જ્યારે એ જ્ઞાણે છે કે, જ્યદ્રથ અને બીજા પાંચ મહારથીઓએ એકસામંડું આકમણ કરીને કપટથી એને માર્યો છે ત્યારે એને ભારે કોષ વ્યાપે છે. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ એની બાજુમાં જ ઉભાહતા પણ શોક અને કોષના આવેગમાં એમને પૂછ્યા કહ્યા વિના જ એ પ્રતિજ્ઞા કરે છે, ‘આવતીકાલે સૂર્યાસ્ત સુધીમાં હું જ્યદ્રથનો વધ ન કરું તો સૂર્યાસ્ત થતાં જ ચિતા સળગાવીને તેમાં હું બળી મરીશ.’ પહેલી પ્રતિજ્ઞા સાંભળીને જ્યદ્રથની સલામતી માટે ચિતાતુર થયેલા દુર્યોધનાટ કૌરવો અજૂનની બીજી પ્રતિજ્ઞા સાંભળીને ખૂબ ખુશ થાય છે. દુર્યોધનને પહેલો વિચાર તો જ્યદ્રથને યુદ્ધભૂમિથી દૂર સલામત સ્થળે સંતારી રાખવાનો આવ્યો; પણ એમ કરવા જતાં કાયરતાની છાપ વાગે એમ હોવાથી ગ્રોષાચાર્યે બીજા દિવસે આગામી અને મધ્ય હરોળમાં પક્ષના બધા જ મહારથીઓને ગોઠવ્યા અને છેક પાછળની હરોળમાં દુર્યોધન અને જ્યદ્રથને રાખ્યા. અજૂને ભારે શૌર્ય દાખવીને શતુસેન્યની હરોળને ભેદી નાખી અને પોતે વચ્ચે દાખલ થયો પણ જ્યદ્રથનો રથ દેખાતો ન હતો. સૂર્ય ધીમે ધીમે અસ્તાચળ તરફ વધી રહ્યો હતો. જેમ જેમ સૂર્ય નમતો જતો હતો તેમ તેમ દુર્યોધન અને

જયદ્રથના અંતરમાં આનંદ ઉભરાતો હતો. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણો એ વખતે એક યુક્તિ કરી. ભીમના બળવાન પુત્ર ઘટોટકચને એમણો બોલાવ્યો અને માયાવિદ્યાથી સૂર્ય ઢંકાઈ જાય અને દેખાતો બંધ થાય એવા ધૂળકોટની રચના કરવાનું કહ્યું. ઘટોટકચે જોતાઓતામાં ધૂળનો એવો વંટોળ ઉભો કર્યો કે, સૂર્ય દેખાતો બંધ થઈ ગયો; સૂર્યાસ્ત સમયે જેવું અંધારું લાગે છે તેવું અંધારું વર્તાવા લાગ્યું એ જોઈને દુર્યોધન અને જયદ્રથ હર્ષથી નાચી ઉઠ્યા અને ‘સૂર્ય અસ્ત થઈ ગયો, સૂર્ય અસ્ત થઈ ગયો’ એવી બૂમો પાડતા પડતા પાછલી હરોળમાંથી નીકળીને આગલી હરોળમાં આવ્યા. જયદ્રથનો રથ અર્જુનના દાસ્તિપથમાં આવ્યો કે તરત જ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણો જયદ્રથનું માથું ઉડાવી દેવાનો અર્જુનને સંકેત કર્યો; તે સાથે જ ધડ ઉપરથી છૂટું થયેલું જયદ્રથનું માથું પાછલી હરોળની બાજુમાં શિબિરના આંગણામાં બેસીને ધ્યાન કરતા જયદ્રથના પિતાના ખોળામાં પડે એવી રીતે શરસંધાન કરવાની ખાસ તાકીદ કરી. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણો આવી સૂચના કેમ આપી એનું કારણ અર્જુને ન પૂછ્યું. જે આજાંકિત હોય છે તે આજાનું કારણ અને હેતુ આશાવાનો કદી પ્રયત્ન કરતો નથી. વફાદાર સૈનિકની જેમ એ તો આજાનું અક્ષરશાસ્ત્ર: પાલન કરવામાં જ પોતાના કર્તવ્યની ઇતિ માને છે. અર્જુને બળ અને વેગથી બાણ માર્યું. ધડ ઉપરથી જયદ્રથનું માથું ઊરી ગયું પણ બાણ સાથે ઊરીને તે સૂચિત દિશામાં સૂચિત સ્થળે શિબિરમાં બેઠેલા જયદ્રથના પિતાના ખોળામાં પડ્યું. જયદ્રથની સલામતી માટે એને વરદાન આપવામાં આવ્યું હતું કે, જેના હાથે એનું માથું જમીન ઉપર પડે તેનું મૃત્યુ થાય. પોતાના ખોળામાં કોઈ વજનદાર વસ્તુ અચાનક પડેલી જોઈને જયદ્રથના પિતા ધ્યાનમાંથી એકદમ ચ્યમક્યા અને પોતાના હાથે જ માથું ઊંચકીને જમીન ઉપર ફેંકી દીધું. જેવું એમણે માથું જમીન ઉપર ફેંક્યું કે તરત જ એમનું પણ મરણ થયું. આ બન્ને પ્રસંગો એકીસાથે બન્યા તે સાથે જ માયાવિદ્યાથી રચાયેલો ધૂળકોટ વીખરાઈ ગયો અને અસ્તાચળ તરફ ઝડપથી જઈ રહેલા સૂર્યનાંકિરણો યુદ્ધભૂમિ ઉપર રેલાઈ ગયાં. દુર્યોધન પ્રમુખ કૌરવોમાં ભારે શોક વ્યાપી ગયો. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણો જયદ્રથનું

માથું ધડ ઉપરથી ઉડાડીને દૂર શિબિરમાં બેઠેલા એના પિતાના ખોળામાં પડે એવી રીતે શરસંધાન કરવાની સૂચના પોતે શા કારણે કરી હતી એ કહ્યું અને પછી ભારે વિકટ સંઝોગોમાં જયદ્રથનો વધ કરવા માટે અર્જુનને હાર્દિક અભિનંદન આપ્યાં ત્યારે અર્જુન હાથ જોડે છે અને અતિ નભ્રભાવે લેખના મથાળે ટાંકેલું વચન ઉચ્ચારે છે અને કહે છે, ‘ભગવન્! અભિનંદનનો અધિકારી તો હું નહિ પણ ખરેખર આપ પોતે જ છો. આ મારો વિજય નથી, મારી શક્તિથી મેળવેલો વિજય નથી, પણ આપનો જ વિજય છે; આપની શક્તિનો વિજય છે. આપે જો સૂર્યને ટાંકી દે અને સૂર્ય દેખાતો બંધ થાય એવા માયાવી ધૂળકોટની રચના ન કરાવી હોય તો દુર્યોધન અને જયદ્રથને સૂર્યાસ્ત થઈ ગયાની ભાંતિ ન થઈ હોત; એમને જો એવી ભાંતિ ન થઈ હોત તો, છેક પાછલી હરોળમાંથી આપમેળે જ આગલી હરોળમાં મારી નજર સામે જયદ્રથ ન આવ્યા હોત. એ પછી પણ જો મેં મારી બુદ્ધિ અને શક્તિ ઉપર મદાર રાખીને જયદ્રથનું માથું ઉડાવી દીધું હોત તો સાથે સાથે મારું પણ મૃત્યુ થાત. મને એના વરદાનની ખબર ન હતી; એટલે આપે જો મને ખાસ તાકીદની સૂચના ન કરી હોત અને મારા રથથી શિબિર કેટલી દૂર છે અને કઈ દિશામાં છે એની ચોક્કસ વિગતો મને ન કહી હોત અને મારાં કંડાંમાં અને બાણમાં આપે જો બળ અને વેગ ન પૂર્યો હોત તો મારા માટે પરિણામ સારું ન આવત. વળી બીજી એક વાત છે. મેં શોક અને કોધને વશ વર્તીને આપ મારી પાસે ઊભા હતા છતાં આપને પૂછ્યા કહીયા વિના જ જાણો હું ધારું તે કરી શકું એવો સમર્થ છું, એવા મિથ્યાભિમાનને વશ થઈને અશક્ય કહેવાય એવી બે પ્રતિજ્ઞાઓ લીધી. મારું એ અહંત્વ, અભિમાન અને અવિચારીપણું - મારા એ દોષો, આપે સહી લીધા અને મારી રક્ષા કરી છે; હું તો અણાન અને અશક્ત છું, આપની કૃપાદિષ્ટ અને આપના કૃપાબળ વિના મારાથી કંઈ થઈ શકે તેમ નથી, એ હું જાણું છું. પણ ભગવન્! એક બીજી વાત છે. રવિમંડળમાં જે બેઠો હોય છે તેને રાતનું એટલે અંધકારનું દુઃખ હોતું નથી તેમ આપના જેવા અનંત કોટી બ્રહ્માંડોના અધિપતિ સર્વશ્રદ્ધના ચરણના આશ્રય નીચે હું બેઠો છું, પછી મને વિજય

મળે, લાભ થાય એમાં આશ્વર્ય શું? આજે જે વિજય મળ્યો છે તે માટે આપે મને નિમિત બનાવ્યો છે.’ એટલું બોલતાં બોલતાં અર્જુનની આંખમાં આંસુઓ ઉભરાઈ ગયાં. ભક્તવત્સલ ભગવાન તરત જ યુદ્ધભૂમિ ઉપર જ ઉભય સૈન્યની વચ્ચે પોતાના ભક્ત અર્જુનને અતિ પ્રેમથી ભેટી પડ્યા.

૩. ઈતિહાસ કહે છે કે, અર્જુનના જીવનમાં જેવા ભારે કસોટીરૂપ પ્રસંગો આવ્યા હતા તેવા કપરા પ્રસંગો દરેક શાનીભક્તના જીવનમાં અવારનવાર બનવા જ હોય છે. પણ જીવનમાં સુખ આવે કે દુઃખ આવે, જ્ય મળે કે પરાજય થાય, લાભ થાય કે નુકસાન થાય, પણ બ્રહ્માનંદ સ્વામીએ સૂચવેલી રીતે એટલે-

‘જે બિધ રાજુ નાથ તુમ,
તે બિધ હમ રાજુ;
હારજીત વૃદ્ધિ હાણકી,
તુમરે હથ્થ બાજુ.’

એ રીતે પ્રમાણે જ્યારે જ્ઞાની ભક્તા જીવન જીવે છે ત્યારે એનું સ્થાન ભગવાનના હૃદયમાં વધારે સુદૃઢ બને છે. એથી વિરુદ્ધ સુખ આવે, લાભ થાય, જ્ય મળે ત્યારે ભગવાનને ભૂલી જઈને અને અહ્મને વશ થઈને જે ફૂલાય છે; અથવા દુઃખ આવે, પરાજય થાય, નુકસાન થાય ત્યારે ભગવાનને ભૂલી જઈને બીજાને દોષ દઈને શોક કરે છે ત્યારે એવા ભક્તના બુદ્ધિભ્રમને ઠેકાણો લાવવા માટે ભગવાન થોડા કડક પણ બને છે. પણ ભગવાન બહુ દયાળું છે. પોતાના સાચા શરણાગત, સાચા આશ્રિતને એ વચન આપે છે, અહં ત્વાં સર્વપાપેભ્યો મોકષિષ્યામિ મા શુચ: । - જો તું મારા એકને જ શરણે આવે અને રહે તો તારાં સર્વ પ્રકારનાં પાપકર્માથી હું તારું અવશ્ય રક્ષણ કરીશ (ગીતા ૧૮/૬૬). સાચા શરણાગત, સાચા આશ્રિતમાં શરણાગતિનાં બધાં જ - દ્વારા લક્ષણો એક સાથે વર્તતાં હોય છે. એ લક્ષણો નીચે મુજબ છે:

અનુકૂલસ્ય સંકલ્પઃ પ્રતિકૂલસ્ય વર્જનમ् ।
રક્ષણિષ્યતીતિ વિશ્વાસઃ ગોપ્તાત્યંવરણં તથા ।
આત્મનિધોપઃ કાર્પણ્યે ષડ્યિદ્યા શરણાગતઃ ॥

- આશ્રયદાતા, સર્વશર ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણને જે અનુકૂળ એટલે પ્રિય હોય, ગમતું હોય તેનો જ સંકલ્પ કરવો ને એનું જ વર્તન કરવું (સંકલ્પ શબ્દમાં વાણી અને વર્તનનો પણ સમાવેશ થાય છે) એમને જે પ્રતિકૂળ એટલે પ્રિય ન હોય, ગમતું ન હોય એવી સર્વ બાબતોનો સંપૂર્ણ ત્યાગ કરવો; જીવનમાં ગમે તેવી આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિઓ અને વિપત્તિઓ આવે તો પણ એમાં સર્વશર શ્રીહરિ એક જ એકલા જ મારું રક્ષણ કરશે એવો નિર્ભેણ વિશ્વાસ હોવો; જગતમાં કર્તા, હર્તા અને ભર્તા, કર્મફળપ્રદાતા, પાલક અને પોપક એકમાત્ર ઈષ્ટ આરાધ્ય ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણ જ છે, એવો અંતર્ભાવ્ય દ્રદ્ધ નિશ્ચય હોવો જોઈએ; જીવનમાં નાનામાં નાની અને મોટામાં મોટી ગણાતી બધી જ બાબતો, ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણને અર્પણ કરીને, એમાંથી એ જે આપે તેનો ઉપભોગ, એમની ઈચ્છા અને આજ્ઞા પ્રમાણો અને કેવળ એમની પ્રસન્નતા માટે કરવો એવું આત્મસમર્પણ; અને ધર્મ, જ્ઞાન, યોગ અને ભક્તિની પરાકાણા સિદ્ધ કરી, આદ્ય પ્રકારની સિદ્ધિઓ હસ્તામલક વર્તતી હોય અને પોતાના આત્માને હથેળીમાં જગનું ટીપું દેખે એમ નિરંતર દેખતો હોય છીતાં, ભગવાનના દાસના પણ દાસ થઈ વર્તવું અને રહેવું - આ લક્ષણો સાચા શરણાગતમાં અખંડ વર્તતાં હોય છે. અર્જુન એવો સાચો શરણાગત હતો. ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણો, વચ્ચાનામૃતમાં એની સ્વરૂપનિષ્ઠાને અને એની શરણાગતિને જિરદાવીને આદર્શરૂપ ગણાવેલી છે.

૪. ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણ કહે છે કે, જે જન્મજીત અને સ્વભાવગત અસુર હોય, આસુરી બુદ્ધિવાળો હોય, તે જો કોઈ પૂર્વે કરેલાં સુકૃત્યોના કારણે સત્સંગમાં સત્પુરુષના અને ભગવાનના યોગમાં આવે અને રહે તો પણ એનો

આસુરી સ્વભાવ, ગુણ અને કિયા ટળતાં નથી. શ્રીવ્યાસનારાયણ કહે છે કે, દુર્યોધન એવો આરૂપ અસુર હતો. જન્મે તો એ પવિત્ર ગણાતા ઉચ્ચ કુરુવંશમાં આર્ય ક્ષત્રિયરૂપે જન્મ્યો હતો; પણ સ્વભાવ, ગુણ, વાણી અને કર્મની દણિએ એ પીઠ સાક્ષાત્ સજીવ માનુષ સ્વરૂપ હતો. એ દુર્જન હતો; જગતમાં કોઈ જ સજીજન ન દેખાય - બધા જ દુર્જન દેખાય એવી દુષ્ટ અની દણિ હતી. એવા માણસના યોગમાં, ભૂલેચૂકે પણ જો કોઈ સજીજન આવી ચઢે તો એ સજીજનતા ગુમાવીને નખણિય દુર્જન જ બને છે. ભીષ્મ, દ્રોષ અને કર્ણ ખરેખર સજીજન હતા; પણ કોઈ કમનસીબ પળે એ દુર્યોધનના યોગમાં આવ્યા; એનું અન્ન ખાદું અને એનું જળ પીધું; પરિણામે એ અર્થના તો દાસ બન્યા, પણ દુર્જન દુર્યોધનના પણ ગુલામ બન્યા; અને ભગવાન અને ભગવાનના ભક્ત સામે એમનો વધ કરવાની ઈચ્છાથી લડ્યા. ભીષ્મ કેવા હતા? એમનું ખદું નામ તો ટેવ્વત. પિતાના સુખ માટે એમણે આજીવન નૈષિક બ્રહ્મચર્યવત ધારણ કર્યું. બ્રહ્મચર્યવતનો ભંગ થાય એવી આજ્ઞા એમના વિદ્યાગુરુ ગણાતા પરશુરામે કરી ત્યારે બ્રહ્મચર્યવતનો ત્યાગ કરવાના બદલે ગુરુ સાથે યુદ્ધ કરવાનું એમણે પસંદ કર્યું હતું. નૈષિક બ્રહ્મચર્યવતના પ્રતાપે એ ઈચ્છિત મૃત્યુ - એટલે જ્યારે ઈચ્છે તે દિવસે અને સમયે જ મૃત્યુ પામે એવી અદ્ભુત સ્થિતિ પામ્યા હતા; પણ ભગવાન અને ભગવાનના ભક્ત સામે દુર્જનનો પક્ષ લઈ યુદ્ધ કરવાના ફળસ્વરૂપે વિજય તો ન મળ્યો પણ પોણા બે મહિના સુધી ખુલ્લામાં બાણશાયા ઉપર સૂવાનો પ્રસંગ આવ્યો નેદુઃખની સીમા ન રહી.

૫. દ્રોષ કેવા હતા? એક પરશુરામને બાદ કરતાં એમના જેવો ધનુર્વિદ્યાનો આચાર્ય ભારતભરમાં બીજો કોઈ ન હતો. શાસ્ત્રાચની દિવ્ય વિદ્યામાં એ પારંગત હતા. અપાત્રે વિદ્યા નહિ ભણાવવાની અને નિર્બળો સામે શાસ્ત્રાચવિદ્યાનો ઉપયોગ નહિ કરવાની એમની ક્રતાટેકના કારણે એમને પણ ‘હાથમાં જ્યાં સુધી શાશ્વત હોય ત્યાં સુધી કોઈ વધ ન કરી શકે’ એવી વરશક્તિ મળી હતી. પણ

વિદ્યાભ્યાસ વખતના મિત્ર દુર્પદ ઉપર વેર વાળવાની ધૂનમાં અને દુર્યોધન જેવા દુર્જનના સંગના કારણે એમણે પોતાની ક્રતાટેકનો ત્યાગ કર્યો ત્યારે એ જ દુર્પદના પુત્ર ધૂષ્ટદ્વારાના હાથે એમનું મૃત્યુ થયું હતું. બ્રાહ્મણ હોવા છતાં વ્યાસજીએ એમનું નામ દુર્જનની પંક્તિમાં લખી નાખ્યું.

૬. કષા કેવો હતો? લોકવ્યવહારમાં એ સૂતપુત્ર એટલે સારથિપુત્ર ગણાતો હતો; પણ ઈતિહાસકથા પ્રમાણે એ ખરેખર સૂર્યપુત્ર હતો - કુંતાજીનો પુત્ર હતો. કુંતાજી કુંવારાં હતાં ત્યારે સૂર્ય, ઈન્દ્ર, વરુણ વગેરે દેવોએ એમના ઉપર પ્રસાન થઈને પુત્રદા મંત્રો શીખવ્યા હતા. આજે માણસને ઘણી વખત થાય છે તેમ એ વખતે પણ કુંતાજીને દેવોના એ મંત્રોની ચકાસણી કરવાનું મન થયું. આગળપાછળનો વિચાર કર્યા સિવાય સૂર્ય જેવો તેજસ્વી પુત્ર પ્રામ થયો. કુમારી કુંતા પુત્રને જોઈને ગમરાયાં. એમણે સૂર્યની પ્રાર્થના કરી. સૂર્યપ્રગટ થયા એટલે આંખમાં આંસુ સાથે કહ્યું, ‘ભગવન્! મારી ભૂલ થઈ. મેં મંત્રાનુષ્ઠાન કર્યું અને આ પુત્ર પ્રામ થયો. હું તો કુમારી છું. હું એને શું કરું?’ સૂર્યે સલાહ આપી, ‘પુત્રને લાકડાની એક પેટીમાં સુવાડીને ગંગાના પ્રવાહમાં પેટી તરતી મૂકી ટે.’ પણ પુત્રને નદીના પ્રવાહમાં એવી રીતે તરતો છોડી દેવા કઈ મા તેયાર થાય? કુંતાએ કહ્યું, ‘પણ એમ કરવાથી એનું મૃત્યુ થાય તો?’ સૂર્યે તરત જ એના શરીર ઉપર કવચ અને કાન ઉપર કુંડળ લપેટી દીધાં અને કહ્યું, ‘જ્યાં સુધી એના શરીર ઉપર આ કવચ અને કુંડળ હશે ત્યાં સુધી એને કોઈ મારી નહિ શકે.’ સૂર્ય એમ કહીને અંતધારીન થઈ ગયા. કર્ણને પેટીમાં સુવાડીને પેટી નદીના પ્રવાહમાં છોડી દેવામાં આવી. એ પેટી, એક સારથિના હાથમાં આવી; એ ઘેર લઈ ગયો, કર્ણને પાળીપોણી મોટો કર્યો. કર્ણ કુશળ થયો. દ્રૌપદી-સ્વયંવર વખતે દુર્યોધન, પાંડવો વગેરે સાથે એ પણ હાજર હતો. બીજા રાજ્યાઓ નિર્ઝળ ગયા ત્યારે એ મતસ્યવેધ કરવા જીભો થયો પણ ત્રાજવામાં પગ મૂકીને જેવું એણે શરસંધાન કર્યું તે જ વખતે એના કાને દ્રૌપદીના શબ્દો હું નહિ વરું’. કર્ણને એ અપમાન

હાડોહાડ લાગ્યું. અજૂને મત્સ્યવેદ કર્યો અને પાંડવો દ્રોપદીને પરણા ત્યારથી અજૂનનો એ કહુર પ્રતિસ્પદ્ધ અને દેખી બની ગયો. દ્રોષ એને દિવ્ય શાસ્ત્રાસ્ત્રવિદ્યા શિખવવાની ના પાડી ત્યારે બ્રાહ્મણકુમારના વેશો એ પરશુરામ પાસે પહોંચ્યો અને શાસ્ત્રાસ્ત્રવિદ્યા ભાણ્યો. પણ પરશુરામને એ સૂતપુત્ર છે એવી ખબર પડી ગઈ, એટલે પરશુરામે શાપ આપતાં કહ્યું, ‘આણીની વેળાએ તને આ વિદ્યાની વિસમૃતિ થશે.’ કર્ષા ભારે ધમનિષ અને દાનેશ્વરી હતો છતાં, દુર્જન હુયોધનના સંગના કારણે વ્યાસજીએ એને પણ દુર્જનની પંક્તિમાં લખી નાખ્યો.

૭. અજૂન જાણતો હતો કે ભીષ્મ, દ્રોષ અને કર્ષા ઉપર જણાવેલી હકીકતના કારણે યુદ્ધમાં જીતી શકાય એવા નથી - એમનો વધ કરવો એ અશક્ય હતું. પણ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણો પોતાના આશ્રિત ખાતર-શરણાગત ખાતર, જે ઈતિહાસ અને વ્યવહાર દર્શિએ અશક્ય મનાતું હતું તેને શક્ય બનાયું. યુદ્ધના દસમા દિવસે જ્યારે ભીષ્મ વધારે પડતા ઘવાય છે ત્યારે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણો અજૂનને એમની સામેથી યુદ્ધમાં ખસી જવાનો સંકેત કર્યો. થોડું વધારે ઉત્ત્ર આકમણ કર્યું હોતો તો ભીષ્મ મરણતોલ ઘાયલ થાય તેમ હતું છતાં, શરણાગત અજૂન ભગવાને કરેલા સંકેત પ્રમાણે તરત જ બાજુએ ખસી ગયો; એટલે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણો શિખંડીને ભીષ્મનો સામનો કરવાની સૂચના કરી. શિખંડી પૂર્વે સ્ત્રી હતો. ભીષ્મ નેણિક બ્રહ્મચર્યતથારી હતા એટલે, એ પૂર્વે સ્ત્રી હોય એવા પુરુષ સામે પ્રહાર નહિ કરે એવી ગણતરીથી શિખંડીને આ સૂચના અપાઈ હતી. શિખંડીએ ભીષ્મને મરણતોલ ઘાયલ કર્યા; એ મૂર્ચિષ્ઠ થઈ જમીન ઉપર ટળી પડ્યા. દ્રોષ સેનાપતિ થયા. દુર્જન હુયોધનના આગ્રહથી દ્રોષો પહેલા દિવસથી જ પોતાનાં વ્રતટેક ઊંચાં મૂક્યાં. વ્રતટેકનો ત્યાગ કર્યો એટલે એમનું દૈવત-શક્તિ હરાઈને હણાઈ ગયાં. એ વખતે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણો એક યુક્તિ કરી. ભીમને પાસે બોલાવીને અશ્વત્થામા નામના હાથીને મારી નાખવાની અને પદ્ધી સૈન્ય વચ્ચે ઊભા રહીને ‘અશ્વત્થામા

મરાયો, અશ્વત્થામા મરાયો’ એવા પોકાર કરવાનું સૂચન કર્યું. ભીમે તરત જ એ નામના હાથીને મારી નાખીને પોકારો કરવા માંડ્યા. અશ્વત્થામા, દ્રોષનો એકનો એક પ્રિય પુત્ર હતો. એના મૃત્યુના પોકાર સાંભળીને એમની રહીસહી શક્તિ પણ હરાઈ ગઈ. અશ્વત્થામાના મરણની વાત સાચી છે કે કેમ, એ અંગે એમણે યુધિષ્ઠિરને પૂછ્યું. યુધિષ્ઠિરે કહ્યું, ‘અશ્વત્થામા મરાયો છે એ વાત સાચી છે.’ પણ તે હાથી છે કે પુરુષ તેની એમણે સ્પષ્ટતા ન કરી. જીવનથી ઉદાસ થયેલા દ્રોષો કંટાળીને શાસ્ત્રો હેઠાં મૂકી દીધાં કે તરત જ ધૂષધૂમ્ને એમનું માથું ઉડાવી દીધું. ભલે દુર્જનના સંગથી દુર્જન થયા હતા, પણ આખરે તો એવિદ્યાગુરુ હતા. એમનો વધ અજૂનના હાથે થાય એ યોગ્ય નહિ. શરણાગત વત્સલ ભગવાને એની એમાંથી રક્ષા કરી.

૮. દ્રોષના મરણ પદ્ધી કર્ષા સેનાપતિ થાય છે. પહેલા દિવસે કર્ષો અદુભુત શોર્ય દાખલ્યું. પાંડવસેન્ય ત્રાસી ગયું. અજૂન પોતાનો રથ કર્ષાના રથ સામે લઈ જવા માટે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણને ઘણી વખત વિનંતીઓ કરતો હતો; પણ એક યા બીજા બહાને ભગવાન એ વિનંતીઓ ટાળતા હતા. કર્ષાનો વધ સહેલાઈથી થઈ શકે એ માટે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણો ઈન્દ્રને પોતાની પાસે બોલાવ્યા. અજૂન ઈન્દ્રપુત્ર ગણાય છે. એની રક્ષા માટે બ્રાહ્મણનો વેશ લઈને બીજા દિવસે વહેલી સવારે કર્ષ પાસે જવાનું અને એની પાસેથી કવચ અને કુંડળ દાનમાં માગી લેવાની સૂચના કરી. પુત્રપ્રેમને વશ થઈને બ્રાહ્મણનો વેશ લઈને ઈન્દ્ર સૂર્યોદય થનાં પહેલા જ કર્ષાપાસે ગયા અને દાનમાં કવચ અને કુંડળ માંગ્યાં. કર્ષાની તરત જ સમજ ગયો કે, બ્રાહ્મણ વેશમાં આ કોઈ બીજું જ આવ્યું છે; પણ પોતાની પાસે દાનમાં જે કંઈ માગો તે આપવાની એની ટેક હતી; એટલે તરત જ કવચ અને કુંડળ શરીર ઉપરથી છૂટાં કરીને ઈન્દ્રને આપી દીધાં. પણ પદ્ધી, ‘બ્રાહ્મણવેશો તમે કોણ છો?’ એવું પૂછ્યું. કર્ષાની ઉદારતા અને નિખાલસતા જોઈને ઈન્દ્ર ખુશ થઈ ગયા. એમણે કર્ષાને કવચ અને કુંડળના બદલામાં એક અમોદ શક્તિ આપી અને કહ્યું, ‘જેના

ઉપર આ શક્તિનો પ્રહાર કરવામાં આવશે તેનું અવશ્ય મૃત્યુ થશે.’ કવચ અને કુંડળ ગુમાવ્યાથી કણને અંતરમાં ખેદ તો થયો પણ શક્તિ મળવાથી કંઈક બદલો વળી રહે છે એમ માનીને કણો સંતોષ માન્યો. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણો જ્યારે આ વાત જાણી ત્યારે એમની ચિંતા ઊલટી વધી ગઈ. કણો વહેલામાં વહેલી તકે અમોઘ શક્તિનો ઉપયોગ અજૂન ઉપર કરશે એમાં શંકા ન હતી.

૬. બીજા દિવસે યુદ્ધ શરૂ થયું ત્યારે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણો વળી એક યુક્તિ કરી. એમણે ઘટોત્કયને બોલાવ્યો અને રાત્રિયુદ્ધ કરવાની માગણી કરવાનું સૂચન કર્યું. માગણી યુદ્ધના નિયમ પ્રમાણે હોવાથી સેનાપતિ કણને એનો સ્વીકાર કરવો પડ્યો. રાત્રે માયા અને માયાવી જનોનું જોર વધારે હોય છે. ઘટોત્કય માયાવિદ્યા સારી જાણતો હતો. એની સામે માયાવિદ્યાથી લડી શકે એવો કૌરવપક્ષમાં એક જ યોજી હતો, અલાયુધ. દુર્યોધને એને ભીમની હત્યા કરવા માટે અનામત રાખ્યો હતો, પણ ઘટોત્કયે એને મારી નાખ્યો. દુર્યોધનને આથી ઘટોત્કય ઉપર ભારે કોધ વ્યાપી ગયો. એણે કોઈ પણ રીતે ઘટોત્કયનો વધ કરવાનો કણને આગ્રહ કર્યો; પણ માયાવી ઘટોત્કય એમ હાથમાં આવે તેમ ન હતો. માયાવિદ્યાના પ્રભાવથી એ અનેક સ્વરૂપો ઊભાં કરી શકતો હતો; એટલે એમાંથી ખરો ઘટોત્કય કયો એ કળવું મુશ્કેલ હતું. કૌરવસૈન્ય ઘટોત્કયના માયાવી યુદ્ધથી ત્રાહિત્રાહિ પોકારી રહ્યું, કણો પણ અકળાયો હતો; એવામાં દુર્યોધને ફરીથી પોતાની વિનંતી દોહરાવી. બરાબર એ જ વખતે કણની નજરે અસલ ઘટોત્કય પડ્યો. આગળપાછળનો વિચાર કર્યા સિવાય કણો ઈન્દ્ર આપેલી અમોઘ શક્તિનો ઘટોત્કય ઉપર પ્રહાર કર્યો. ઘટોત્કયનું મરણ થયું; માયાજાળ અદૃશ્ય થઈ ગઈ. ઘટોત્કયની માયાજાળ અદૃશ્ય થઈ ગઈ એટલે કૌરવપક્ષે આનંદ અનુભવ્યો. પણ કણના અંતરમાં ભારે શોક અને નિરાશા વ્યાપી ગયાં હતાં. ઈન્દ્ર આપેલી અમોઘ શક્તિનો હવે એ ઉપયોગ કરી શકે તેમ ન હતું. પાંડવપક્ષમાં ઘટોત્કયના મરણથી ભારે શોક વ્યાપી ગયો. અજૂન અને ભીમને ઘણું દુઃખ થયું; પણ ત્યારે ભગવાન

શ્રીકૃષ્ણ હર્ષથી નાચી ઉઠ્યા. મહર્ષિ વ્યાસે એ વખતની સ્થિતિની નોંધ કરતાં લઘું છે, ‘નરત હૂર્ણે સંવીતો વાતોદ્ભૂત ઇવ દુમઃ । - પવનની લહેરીઓથી વૃક્ષો જેમ નાચી ઉઠે છે તેમ હર્ષના આવેગમાં આવીને ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ નાચી ઉઠ્યા.’ બધાને આશ્ર્ય થયું ત્યારે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણો ખુલાસો કરતાં કહું, ‘ઘટોત્કયના મૃત્યુથી મને ઘણું દુઃખ થયું છે; પણ જે શક્તિનો ઉપયોગ કરીને કણો એનો વધ કર્યો એથી મને હર્ષ થયો છે. એ અમોઘ શક્તિનો પ્રતિકાર અજૂનનું ગાંડીવ, ભીમની ગદા કે મારું સુદર્શનચક કરી શકે તેમ ન હતું. જેના ઉપર એનો પ્રહાર થાય એનું અવશ્ય મૃત્યુ થાય તેમ હતું. કણોએ અમોઘ શક્તિ અજૂનનો વધ કરવા માટે જ રાખી મૂકી હતી. યુદ્ધ દરમિયાન અજૂન પોતાનો રથ કણની સામે લઈ જવાનું મને ઘણી વખત કહેતો હતો પણ હું એમ કરવાનું ટાળતો હતો; કારણ કે, જ્યાં સુધી કણો પાસે એ શક્તિ હતી ત્યાં સુધી મને અજૂનની સલામતીની ભારે ચિંતા થતી હતી. મને રાત્રે તેથી બેંધ પણ આવતી નથી. હવે કણો પાસે એ શક્તિ રહી નથી એટલે અજૂન હવે ભયમુક્ત થયો છે, તેથી મને આનંદ થયો છે એને હું નાચુંદું.’

૧૦. બીજા દિવસે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણો અજૂનનો રથ વગર કહ્યો કણના રથ સામે લીધો. સાંજ થતાં પહેલાં એ દિવસે યુદ્ધમાં કણનું મૃત્યુ થયું. દુર્યોધનને યુદ્ધમાં વિજય મેળવવા માટે ભીષમ અને દ્રોષ કરતાં કણો ઉપર વધારે શ્રદ્ધા હતી. એનું મૃત્યુ થતાં એનું અંતર અને પગ ભાંગી ગયાં. કણના મરણથી દુર્યોધન જેટલું જ દુઃખ ધૂતરાધ્રણે થયું હતું. વ્યાસજીની કૃપાથી યુદ્ધનો આંખે દેખ્યો અહેવાલ સંજ્ય હસ્તેનાપુરના મહેલમાં બેઠા બેઠા કહેતો હતો. એ સંજ્યને એમણે આ કેમ બન્યું એનું કારણ પૂછ્યું. બરાબર એ જ સમયે યુદ્ધભૂમિ ઉપર સાત્યકિએ પણ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણને એ જ સવાલ પૂછ્યો, ભગવાન શ્રીકૃષ્ણો ત્યારે સાત્યકિને જવાબ આપ્યો,

‘ન પિતા ન ચ મે માતા ન યું ભ્રતરસ્તથા ।
ન ચ પ્રાણસ્તથા રક્ષયા યથા વીભત્સુરા ॥

- સાત્યકિ ! મને પિતા, માતા, તારા જેવા ભાઈઓ, સ્નેહીમિત્રો અને સંબંધીઓ, અરે ! મારા પોતાના પ્રાણ કરતાં પણ અર્જુનની રક્ષા કરવી વધારે ગમે છે (ગ્રોડાપર્વ ૧૮૨/૪૩); કારણ કે, એ મારો ભક્ત છે, શરધાગત અને આશ્રિત છે, એટલું જ નહિ પણ એ મારું હદ્ય છે; એનાથી વધારે પ્રિય જગતમાં મને બીજું કોઈ જ નથી. એ મને પ્રિયાતિપ્રિય હોવાથી હું એની રક્ષા કાળજીથી નિશાદિન કરું છું.’ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણે સાત્યકિને કહેલા ઉપર્યુક્ત શબ્દો વ્યાસજીએ આપેલી દૂરશ્રવણ અને દૂરદેખિની શક્તિના પ્રભાવથી સંજ્યે સાંભળ્યા અને સંજ્યે ધૂતરાષ્ટ્રને સંભળ્યાવ્યા. એ શબ્દો સાંભળીને ધૂતરાષ્ટ્રના મુખમાંથી ભારે નિશાસ સાથે શબ્દો સરી પડ્યા : ‘એવી કાળજીથી અમારું રક્ષણ એ કેમ કરતા નથી ?’ ધૂતરાષ્ટ્રના મુખમાંથી સહસા નીકળેલા આ શબ્દો સાંભળીને સંજ્ય પોતે દાસ છે એ સ્થિતિ ભૂલી ગયો અને એના મુખમાંથી સહસા શબ્દો સરી પડ્યા : ‘જીવનમાં જે અસત્ય, અધર્મ, વિશ્વાસધાત અને છણકપટનો જ આશ્રય કરે છે તેનું રક્ષણ સત્યાસ્ત્રો અને સત્પુરુષો, ખુદ ભગવાન પોતે ઈચ્છે તોપણ કરી શકતા નથી.’

૧૧. મહાભારત અને એના જેવાં સત્યાસ્ત્રો આત્મશ્રેય અને આત્મરક્ષણા માટે સાત ઉપાયો દાખવે છે. એ કહે છે કે, ગટરનો ગંદવાડ એમાં ગંગાજળ રેડવાથી ધોવાતો નથી, એથી ઉલટું ગંગાજળ ગંદું અને અપવિત્ર થાય છે; તેમ ગટરના ગંદવાડ જેવા સ્વભાવ અને કર્મથી ભરેલા જે આરૂઢ આસુરી જનો છે તે કોઈ યોગે સત્સંગમાં આવી પડ્યા હોય પણ તેમને બરાબર ઓળખીને આ જીવનમાં જ આત્મશ્રેય સાધવા ઈચ્છાતા મુમુક્ષુએ એમને દૂરથી જ નવ ગજના નમસ્કાર કરવા જોઈએ. ભૂલેચૂકે પણ એવા પુરુષોની ધાર્યામાં રહેતું કે બેસવું ન જોઈએ, એ આત્મરક્ષા અને આત્મશ્રેયનો સૌથી પહેલો ઉપાય છે. ઈન્દ્રિયો અને મનનો નિગ્રહ કરીને એ બન્નેને સ્વર્ધમ અને ભગવાનના પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપની

ભક્તિ-ઉપાસનાની મર્યાદા બહાર કદી ન જવા દેવાં, એ આત્મરક્ષા અને આત્મશ્રેયનો બીજો ઉપાય છે. સદ્ગર્મ, સત્યાસ્ત્ર અને સત્પુરુષના નિત્યયોગમાં રહેતું એટલે વિચાર, વાણી અને કર્મથી એમની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવું એ આત્મરક્ષા અને આત્મશ્રેયનો ત્રીજો ઉપાય છે. સાચા સત્પુરુષો અને સાચા ભક્તાની દેહભાવે નહિ પણ આત્મભાવે, ભગવાન સરખી સેવા કરવી એ આત્મરક્ષા અને આત્મશ્રેયનો ચોથો ઉપાય છે. જગતમાં કર્તા, હર્તા અને ભર્તા તથા કર્મફળપ્રદાતા અને કર્તૃમુખ, અકર્તૃમુખ, અન્યથા કર્તૃમુખ શક્તિ ધરાવતા પાલક અને પોષક એક ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણ છે - બીજું કોઈ જ નથી એવી અનન્યનિષ્ઠા, એ આત્મરક્ષા અને આત્મશ્રેયનો પાંચમો ઉપાય છે. ત્રણ દેહ અને ત્રણ ગુણજીવિલક્ષણ એવો જે પોતાનો આત્મા એ જ બ્રહ્મ એટલે અક્ષરબ્લાટ છે એવું નિશ્ચિતા જાણી-સામજનો અક્ષરબ્લાટરૂપો પરબ્રહ્મ ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણની દાસાનુદાસભાવે ભક્તિ-ઉપાસના કરવી એ આત્મરક્ષા અને આત્મશ્રેયનો છક્કો ઉપાય છે. જ્ઞાની ભક્ત ભગવાનને કહે, ‘હું તમારો છું અને તમે મારા છો’ એ સ્થિતિને બદલે ભગવાન પોતે થઈને ભક્તને કહે, ‘હું તારો છું અને તું મારો છું’, એવી જીવનદર્શા, દેહ છતાં જ સિદ્ધ કરવી, એ આત્મરક્ષા અને આત્મશ્રેયનો સૌથી શ્રેષ્ઠ પણ સૌથી સલામત સાતમો ઉપાય છે. આ સાતે ઉપાયો એકસાથે જીવનમાં ન વર્તેત્યાં સુધી બીજા લાખ ઉપાયો કરવામાં આવે તોપણ આત્મરક્ષા અને આત્મશ્રેય સાધી શકતાં નથી.

* * *